

TURUN YLIOPISTON JULKAISUJA
ANNALES UNIVERSITATIS TURKUENSIS

SARJA - SER. C, OSA - TOM. 296

SCRIPTA LINGUA FENNICA EDITA

TIETÄÄKÖ KANSA?

Kansalaisten politiikkatietämys teoreettisessa
ja empiirisessä tarkastelussa

Lauri Rapeli

TURUN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF TURKU
Turku 2010

Turun yliopisto
Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta
Politiikan tutkimuksen laitos

Ohjaaja
Professori Matti Wiberg
Turun yliopisto

Esitarkastajat
Emeritus professori Risto Sänkiaho
Tampereen yliopisto

Tutkimusjohtaja Kimmo Grönlund
Åbo Akademi

Vastaväittäjä
Emeritus professori Risto Sänkiaho
Tampereen yliopisto

ISBN 978-951-29-4218-3 (PRINT)
ISBN 978-951-29-4219-0 (PDF)
ISSN 0082-6995

Uniprint - Turku, Finland 2010

Sisältö

Esipuhe	6
1 Johdanto	8
1.1 Tutkimuskysymykset	13
1.2 Näkökulma politiikkatietämykseen	17
2 Poliittikatietämys tutkimuskohteena	20
2.1 Poliittikatietämyksen määritelmä	23
2.2 Rinnakkaiskäsitteet	28
2.3 Poliittikatietämyksen tutkimuksen kehityslinjat	33
2.3.1 Tietämättömät kansalaiset	35
2.3.2 Demokratian paradoksi	37
2.3.3 Poliittikatietämyksen tutkimus osana kansalaiskasvatusta	44
2.4 Poliittikatietämys kyselytutkimuksissa	47
2.4.1 Poliittikatietämyksen indikaattorit	50
2.4.1.1 Sukupuoli	50
2.4.1.2 Koulutustaso	51
2.4.1.3 Ikä	53
2.4.1.4 Puoluekanta	55
2.4.1.5 Mediakulutus	57
2.5 Suomalaisten politiikkatietämyksen yleiskuva	60
2.6 Tietämyksen ajallinen vaihtelu	66
3 Poliittinen osallistuminen ja tietämys	76
3.1 Demokratian toimijat	76
3.1.1 Suomalaiset poliittisina osallistujina	79

3.1.2	Kansalaiset vallankäytön valvojina	82
3.2	Mitä kansalaisen tulee tietää politiikasta?	84
3.3	Määritelmät tutkimuskirjallisuudessa	87
3.4	Tietämyksen operationalisointi	93
4	Analyysi	97
4.1	Aineisto	97
4.2	Hypoteesit	101
4.3	Taustamuuttajat	106
4.4	Analyysin eteneminen	111
4.5	Tulokset	114
4.5.1	Politiikkatietämyksen jakaantuminen Suomessa	119
4.5.2	Sosiodemografiset taustamuuttajat	121
4.5.3	Tietopohja	130
4.5.4	Poliittinen kanta	133
4.5.5	Poliittinen osallistuminen	135
4.5.6	Tiedonhankinta	139
4.5.7	Lopullinen malli	144
5	Johtopäätökset	155
5.1	Yhteenvedo tutkimuksesta	155
5.2	Keskeiset havainnot	157
5.3	Onko demokratian paradoksi todellinen?	162
5.4	Rajat tulosten tulkinnessa	164
5.5	Tulevaisuuden tutkimuskysymykset	170
Liitteet		175
Liite A:	Taustamuuttajat	176
Liite B:	Politiikkatietämystä mittaavat kysymykset	185
Lähteet		201

Taulukot

1.1	Tiedon jakautuminen Hymanin ja Sheatsleyn mukaan (n=1292) . . .	14
2.1	Tietämys ja puolueläheisyys	40
2.2	Yhdysvaltalaisten äänestäjien politiikkatietämys osa-alueittain (keskim. ratkaisuprosentti)	49
2.3	Koulutustaso ja politiikkatietämys	51
2.4	Yliopistotutkinnon ala ja politiikkatietämys	52
2.5	Tietämyskysymykset ja ratkaisuprosentit vuoden 1991 Eduskuntavaalitutkimuksessa	63
2.6	Tietämyskysymykset ja ratkaisuprosentit vuoden 2003 Eduskuntavaalitutkimuksessa	63
2.7	Tietämyskysymykset ja ratkaisuprosentit vuoden 2007 Eduskuntavaalitutkimuksessa	64
2.8	Tietämyskysymykset ja ratkaisuprosentit ESS-tutkimuksessa 2004	65
2.9	Tietokysymysten ajallinen vertailu 1991-2008 (ratkaisuprosentti)	67
2.10	Eurobarometrien tietokysymykset ajallisessa vertailussa 1996-2008 (ratkaisuprosentti)	70
3.1	Eri osallistumismuotojen mielekkyys	79
3.2	Eri vaaleissa äänestämisen tärkeys suomalaisille	80
3.3	Äänestysprosentti eri vaaleissa Suomessa 1995-2009	81
3.4	Teoriakirjallisuudessa esitetyt politiikkatietämyksen sisällön määritelmät	89
3.5	Tiedot hallituspuolueista puoluekannan mukaan	91
3.6	Selitettävän muuttujan luokat	96

4.1	Yhteiskuntatutkimus 2008: keskeisten taustamuuttujien jakaumat	99
4.2	Politiikkatietämyksen jakautuminen eri koulutusasteilla (% vastaajista)	105
4.3	Kysymysten vastausjakaumat	115
4.4	Kysymysten ratkaisuprosentit	118
4.5	Tietämyksen jakautuminen: Hyman ja Sheatsley vs. Yhteiskunta- tutkimus 2008	120
4.6	Tietämysluokkien sosiodemografiset profiilit	122
4.7	Sosiodemografisten taustamuuttujien yhteys tietämykseen	124
4.8	Tietämys ja akateemisesti koulutettujen vastaajien tutkinnon ala	128
4.9	Poliittisen sosialisaaation indikaattoreiden yhteys tietämykseen	131
4.10	Kotoa saadut tiedot ja koulutustaso	133
4.11	Poliittisen kannan yhteys tietämykseen	134
4.12	Eri osallistumismuotojen yhteys tietämykseen	136
4.13	Tiedonhankintakanavien tärkeyden yhteys tietämykseen	140
4.14	Tietämys ja politiikan seuraamisen aktiivisuus	142
4.15	Lopullisen mallin tunnusluvut	145
4.16	Lopullisen mallin estimaatit	146

Kuvat

2.1	Politiikkatietämys ja sen rinnakkaiskäsitteet	33
2.2	Tietämys vasemmisto-oikeisto -itsesijoittumisen mukaan	56
2.3	Mediakulutus, politiikkatietämys ja kiinnostus politiikkaan	58
4.1	Oikeiden vastausten jakautuminen YTKT 2008 -aineistossa	98
4.2	Politiikkatietämyksen jakautuminen tehdyn operationalisoinnin perusteella (n = 1020)	119

Esipuhe

Tämä väitöskirja ei olisi valmistunut ilman sitä tukea, jota olen työn eri vaiheissa saanut useilta eri ihmisiltä. Ilman ohjaajani professori Matti Wibergin kannustusta olisin tuskin työtä aloittanutkaan. Hänelle kuuluu lisäksi kiitos neuvoista, jotka joka kerta auttoivat ongelmakohtien yli. Turun yliopiston valtio-opin laitoksen (1.1.2010 lähtien politiikan tutkimuksen laitos) tutkijaseminaarilaiset professori Hannu Nurmen johdolla auttoivat erinomaisilla kommentteillaan työn edistymistä. Olen myös erittäin kiitollinen tutkimuksen esitarkastajille emeritus professori Risto Sänkiaholle ja tutkimusjohtaja Kimmo Grönlundille heidän kommentteistaan sekä neuvoistaan, jotka aivan oleellisesti paransivat käsikirjoitustani.

Edellytykset tämän tutkimuksen tekemiselle minulle tarjoutuivat Suomalaisen politiikkatietämys-tutkimushankkeen kautta. Hanketta ovat rahoittaneet opetusministeriö sekä oikeusministeriön demokratiayksikkö, joille olen kiitollinen tuesta, jota hanke on saanut vuosien 2007 ja 2010 välisenä aikana.

Erityiset kiitokset haluan osoittaa hankettamme vastuullisesti luotsanneelle dosentti Kimmo Elolle sekä projektisihteeri Vesa Koskimaalle toveruudesta sekä työpaikalla että sen ulkopuolella. Olemme pienen ja tiiviin tutkimusryhmämme keskuudessa käyneet viimeksi kuluneiden vuosien aikana miltei päivittäin keskusteluita mitä erilaisimmista politiikan ilmiöistä. Useimmiten Kimmon aloitteellisuuden ansiosta käydyistä keskusteluista osa on tavalla tai toisella löytänyt tiensä myös tämän kirjan sivuille. Kimmolle kuuluu lisäksi suuri kiitos hankkeen rahoituksen esimerkillisestä järjestämisestä. Kimmo on tehnyt paljon työtä, joka on luonut erinomaiset taloudelliset edellytykset tämän väitöskirjatyön toteutumiselle. Vesan apu etenkin työn loppuvaiheessa käsikirjoituksen tarkistajana oli korvaamattoman tärkeää. On ollut hienoa saada työskennellä samassa tutkimushankkeessa Kimmon ja Vesan kanssa.

Tärkeimpänä tukena ovat kuitenkin olleet perheenjäsenet. Vanhempani ovat aina jaksaneet kannustaa ja valaa uskoa koululaiseen, jonka opintie venähti yllättävän pitkäksi. Siitä on viimeistään nyt aika esittää kiitokset. Suurinta kiinnostusta väitöskirjatyötäni kohtaan osoitti isoisä, jonka inspiroiva innostuneisuus ansaitsee tässä erityiskiitokset. Kaikkein suurin kunnia kuuluu kuitenkin Anielalle, jonka ansiosta minulla on ollut jotain väitöskirjaakin tärkeämpää ajateltavaa.

Turussa 8.2.2010

Lauri Rapeli

Luku 1

Johdanto

Tämän tutkimuksen kysymyksenasettelu on seuraava: *Mitä ovat ne tiedolliset vaatimukset, joita äänestäminen kansalaisilta edellyttää ja kuinka hyvin kansalaiset täyttävät nämä vaatimukset?* Tutkimuskohteena on edustuksellinen demokratia, jonka toiminnan kannalta keskeisessä roolissa on äänestäminen poliittisissa vaaleissa. Äänestäminen on demokratiassa kansalaisille annettu mahdollisuus valita osallistuvatko he itseään ja koko yhteiskuntaa koskevaan päätöksentekoon, joutumatta pelkäämään oman turvallisuutensa ja hyvinvointinsa puolesta. Tämä mahdollisuus toteutuu myös muilla tavoin, mutta sen konkreettisin ilmentymä ovat kuitenkin vaalit.

Edustuksellisen vaalidemokratian toimintalogiikka olettaa, että äänioikeutetut kansalaiset ilmaisevat poliittisen kantansa tietyin väliajoin järjestettävissä vaaleissa. Äänestyspäätösten (tai äänestämättä jättämispäätösten) ei demokratian toimintaa koskevissa teoretisoinneissa oleteta olevan sattumanvaraisia vaan niiden oletetaan olevan jonkin ajatuskulun tulosta. Aggregaattitasolla niiden oletetaan kuvastavan kansalaisten tyytyväisyyttä järjestelmän tuotoksiin: kansalaiset joko palkitsevat valtaapitävät valitsemalla heidät vaaleissa uudestaan valtaan tai rankaisevat heikosta suorituksesta ja äänestävät valtaan jonkin toisen valittavissa olevista vaihtoehdoista.

Demokratia on samalla myös paljon muuta kuin äänestämistä vaaleissa. Se voi olla poliittista itseilmaisua esimerkiksi järjestötoiminnan kautta, julkista keskustelua sanomalehtien mielipidekirjoitussivuilla tai mielenosoittamista kaupungin kaduilla marssien. Moninaisten poliittisten osallistumismuotojen lisäksi voidaan

myös ajatella, että demokratia viittaa, ainakin nykypäivän arkikielessä, tapaan tehdä poliittisia päätöksiä ja ajatella yhteiskunnallisesti. Näiden demokraattisten ajattelutapojen ja toimintamuotojen konkreettisia ilmentymiä ovat demokratiaan liitetyt käsitykset yleisistä ihmisoikeuksista ja erityisistä poliittisista oikeuksista.

Demokratia on sekä päätöksentekojärjestelmä että eksplisiittisesti ilmaistuille arvoille perustuva yhteiskunnallinen toimintakulttuuri. Jos kuitenkin rajaudutaan tarkastelemaan demokratiaa päätöksentekojärjestelmänä, voidaan sen toimintalogiikan ajatella lähtevän siitä perusolettamuksesta, että kansalaiset, tai ainakin jotkut heistä, osallistuvat yhteiseen päätöksentekoon. Ilman kansalaisten osallistumista ei voi olla kansanvaltaa.

Demokratiaa voidaankin pitää hallintajärjestelmänä, jonka toiminta asettaa erilaisia odotuksia kansalaisten, ei vain hallitsevan eliitin suhteen. Näin ajateltuna *mahdollisuus* osallistumiseen on enemmän; se on demokratian olemassaolon edellytys. Demokratiateoriaa käsittelevässä kirjallisuudessa on tästä syystä kiinnitetty paljon huomiota demokratian toiminnan *kansalaiseen* kohdistamiin vaatimuksiin. Yksilönominaisuuksia, joiden eri yhdistelmiä kukin tutkija pitää perusteltuna *kansalaispätevyiden* määritelmänä, on tutkimuskirjallisuudessa esitetty lukuisia. Sellaisiksi laskettavien ominaisuuksien valikoiman laajuutta rajoittaa lähinnä tutkijoiden oma kekseliäisyys.¹ Pätevän demokraattisen kansalaisen ominaisuuksiksi on ehdotettu esimerkiksi kykyä ajatella loogis-analyttisesti² sekä pitkää listaa ”hyveitä”, kuten ympäristöystävällisyyttä, tietoisuutta sosiaalisista ongelmista ja sitoutuneisuutta niiden ratkaisuun³. Myös Morsen (1989) ja Gaventan (1995) mukaan demokraattisen kansalaisen ominaisuudet liittyvät sellaisiin henkisiin ja moraalisiin ominaisuuksiin, kuten arvostelukykyyn, rohkeuteen toimia oikeaksi katsomallaan tavalla sekä kriittiseen ajatteluun.

Politologian piirissä kansalaispätevyiden määrittely on Weissbergin mukaan tapahtunut poliittisen osallistumisen käsitteistön kautta. Laajimmassa määritelmässä pätevä kansalainen kykenee vaikuttamaan politiikkaan äänestämisen ja keskustelun kautta⁴, ja ymmärtämään politiikkaa sekä tunnistamaan omat intressinsä⁵.

Myös Bernard Berelsonin jo 1950-luvun alussa laatimaan laajalti tunnettuun

¹Weissberg, 2001

²Cleary, 1971

³Remy ja Turner, 1979

⁴Thompson, 1971

⁵Nie et al., 1996

esitykseen edustuksellisen demokratian äänestäjäkuntaan kohdistamista odotuksista sisältyi pitkä lista persoonallisuuteen liittyviä ominaisuuksia. Berelson liikkui analyysissään äänestäjäkunnan, ts. aggregaattitasolla, mutta hänen mainitsemansa ominaisuudet olivat luonteeltaan sellaisia, joilla tavallisesti kuvataan yksilöitä. Hänen kompetentti kansalaisensa kykeni kantamaan moraalisen vastuun poliittista päätöksistä sekä käsittelemään pettymystä vastapuolen kannan voittaessa. Ideaalikansalainen oli myös itsevarma, terveellä kriittisyydellä auktoriteetteihin suhtautuva, ei liian alistuva, mutta ei myöskään turhan aggressiivinen.

Demokratialle sopivan luonteen lisäksi Berelsonin mukaan demokratian toimintalogiikka olettaa, että

- äänestäjäkunta toimii yhteisen hyvän, eikä yksilön edun nimissä
- äänestäjäkunta keskustele aktiivisesti politiikasta
- äänestäjäkunta kykenee havainnoimaan politiikan realiteetteja objektiivisesti
- äänestäjäkunta osallistuu poliittisesti; ja että
- äänestäjäkunnalla on tietämystä politiikasta ja sen tapahtumista⁶

Berelsonin erittely demokratian äänestäjille asettamista edellytyksistä on kattava ja yksityiskohtainen. Sen avulla hahmottuu tämän tutkimuksen kohde, joka näyttäytyy Berelsonin esityksessä yhtenä demokratian toimintaa määrittävistä rakennuspalikoista; äänestäjillä oletetaan olevan sekä moraalista että tiedollista kyvykkyyttä, joista tässä tutkimuksessa tarkastellaan vain jälkimmäistä.

Tämän tutkimuksen kohteena on siis Berelsonin listan viimeinen kohta, jonka mukaan demokratian toimintalogiikka olettaa, että äänestäjäkunnalla on tietämystä politiikasta ja sen tapahtumista. Tätä osaa demokratian toiminnasta ja kansalaispätevyyden varsin laajasta käsitteestä on politiikan tutkimuksessa usein tarkasteltu kykyä tehdä informoituja äänestyspäätöksiä. Samuel Popkinin ja Michael Dimockin mielestä äänestäjien kyky tehdä informoituja valintoja eri poliittisten vaihtoehtojen välillä on demokratiateorian kannalta perustavanlaatuisen tärkeä tutkimuskohde.⁷

Myös tässä tutkimuksessa kansalaispätevyyttä tutkitaan vaaleissa äänestämisen näkökulmasta. Tutkimuksessa ei käsitellä kansalaispätevyyden tematiikkaa

⁶Berelson, 1952

⁷Popkin ja Dimock, 1999

moraalisen kapasiteetin tai kansalaishyveiden kautta vaan ainoastaan kansalaispätevyuden tiedollista aspektia. Tavoitteena ei ole niinkään, Popkinin ja Dimocin teesin mukaisesti, tutkia kansalaispätevyyttä kykynä tehdä informoituja valintoja eri vaihtoehtojen välillä vaan tarkastella kansalaisten tiedollisia edellytyksiä toimia äänestäjinä edustuksellisen demokratian toimintalogiikan lähtökohdistta.

Kuten tutkimuskysymykset varsin yleisellä tasolla esitettyinä kertovat, liittyy tutkimus hyvin vahvasti politiikkatietämyksen⁸ tutkimuksen ydinalueeseen. Poliittikatietämyksen tutkimuksessa kyse on politiikkaan liittyvien tosiasioiden tuntemuksen mittaamisesta ja tuloksista päättelemisestä. Poliittikalla tarkoitetaan tässä yhteydessä David Eastonia mukaillen julkisessa tilassa tapahtuvaa toimintaa, jossa yhteiskunnalliset resurssit jaetaan sen jäsenten kesken⁹. Tällaisen politiikka-määritelmän kautta ajateltuna ei politiikkatietämyksen tutkimuksessa tutkita sitä, missä määrin kansalaiset hyväksyvät havaitsemansa yhteiskunnallisten resurssien jakoperiaatteet vaan sitä, missä määrin he tietävät miten se tapahtuu, kenen toimesta, missä tilanteessa ja miten aikaansaadaan muutos vallitseviin olosuhteisiin.

Tutkimuksen keskiössä olevaa politiikkatietämyksen käsitettä voidaan lähesyä yhteiskunnallisen pääoman muotona, sekä kollektiivisesti että jokaisen yksittäisen kansalaisen kannalta. Se on julkishyödyke; kaikki voivat hankkia politiikkatietämystä itselleen ilman pelkoa sen loppumisesta markkinoilta. Poliittikatietämystä on tarjolla kaikille, eikä yhden kansalaisen nauttima politiikkatietämysannos sulje pois muiden kansalaisten mahdollisuutta nauttia samaa annosta.

Ei kuitenkaan ole aina selvää milloin kyseessä on yksiselitteisesti ymmärrettävissä oleva politiikkaan liittyvä tosiasia. Niinkin selvältä tuntuva asia kuin, että Suomen eduskunnassa on 200 kansanedustajaa ei välttämättä kaikkien mielisä ole täysin ilmeistä. Moni ei mielestään edes saivartelisi väittäessään, etteivät ainakaan kaikki 200 täytä kansan edustajan kriteeristöä. Voimme myös useimmissa tapauksissa melko helposti määritellä eri valtioelimille tai ylimille poliittisille päätöksentekijöille kuuluvat tehtävät kuten ne Suomen laissa on ilmaistu, mutta lain kirjain ja todelliset käytännöt eivät aina täydellisesti kohtaa toisiaan. Kum-

⁸Termin kirjoitusasu: Suomen kielitoimiston mukaan sekä *politiikkatietämys* että *politiikka-tietämys* ovat hyväksytyjä. Tässä tutkimuksessa käytetään ensin mainittua. Englanninkielisissä julkaisuissa käytetään sekä *political knowledge* että *knowledge of politics*. (Termin kirjoitusasu tarkistettu Suomen kielitoimiston neuvontapuhelimesta 5.11.2009.)

⁹Easton, 1965

pi on silloin ”politiikkaan liittyvä tosiasia”, josta politiikkatietämyksen tutkijan tulisi olla kiinnostunut?

Vähemmän tulkinnanvaraa jättävä vaihtoehto on tutkia esimerkkien kaltaisia politiikan tosiasioita lakeihin perustuvan oppikirjamaisen lähestymistavan avulla. Valinta on luonteva etenkin tutkimusteknisin perustein. Poliittikatietämystä mitataan yleensä kysymyksiä kysymällä ja tällöin on pyrittävä varmistamaan, että kaikki vastaajat ymmärtävät kysymykset mahdollisimman samalla tavalla.

Tästä syystä myös tämän tutkimuksen politiikkatietämys näyttäytyy mahdollisimman vähän vääринymmärryksiä aiheuttavana, oppikirjoista tuttuina tosiasioina. Pyrkimys objektiiviseen ja neutraaliin tietämyksen tarkasteluun tarkoittaa, että samalla pyritään politiikkaan liittyvistä tosiasioista poistamaan kaikki niiden *poliittisuus*. Kyselytutkimuksissa mitattu politiikka onkin luonteeltaan hyvin erilaista kuin vaikkapa tiedotusvälineiden kautta kansalaisille välittyvä puoluepolitiittisten ja ideologisten ristiriitojen sävyttämä politiikka. Tuntuu suorastaan paradoksaaliselta, että ”politiikasta” on ensin poistettava kaikki sitä määrittävä ”poliittisuus” ennen kuin siitä voidaan kysyä tavalla, joka mahdollistaa tutkijan päätelmät. Tämä valitettava rajoittuneisuus, joka on leimallista useimmille politiikkatietämystä mittaaville tutkimuksille on tosin osittain pakon sanelema. Toimivien ja luotettavien mittareiden luominen edellyttäisi sellaisia resursseja, joita tutkijoille suodaan vain harvoin, jos koskaan.

Vaikka tällä tavoin saatavalla kuvalla kansalaisten politiikkatietämyksestä on rajoitteensa, on sillä myös etunsa. Se antaa luotettavamman kuvan siitä, millaisin tiedollisin edellytyksin kansalaiset seuraavat edustuksellisen demokratian pelikentillä käytävää ottelua ja osallistuvat siihen. Se ei kerro mitään siitä, mitä kansalaiset ajattelevat demokratia-pelin eri pelaajista ja miten he itse haluavat siihen osallistua. Tämän tutkimuksen tarjoama kuva voi ainoastaan kertoa siitä, minkälaiset edellytykset kansalaisilla on seurata peliä ja vaikuttaa sen kulkuun.

On myös syytä huomata, että tässä tutkimuksessa, kuten muissakin politiikkatietämystä koskevissa tutkimuksissa, politiikkatietämystä tutkitaan nimenomaan edustuksellisen demokratian näkökulmasta. Myös muissa kuin demokraattisissa yhteiskunnissa on olemassa instituutioita, tapahtumia ja henkilöitä, joista kansalaisilla on tai ei ole tietoa ja joiden tuntemusta voitaisiin tutkia politiikkatietämystä mittaavien kysymysten avulla. Poliittikatietämys on kuitenkin merkityksellistä ainoastaan siinä määrin kuin se on yhdistettävissä poliittiseen toimintaan ja poliittiseen osallistumiseen. Poliittisessa järjestelmässä, jossa kansalaisella ei

ole mahdollisuutta tehdä poliittisia päätöksiä, kuten äänestääkö vai ei, ei myöskään politiikkatietämyksellä ole samaa merkitystä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö ei-demokraattisessa järjestelmässä politiikkatietämyksellä voisi olla merkitystä. Päin vastoin lienee niin, että nimenomaan kansalaisten piirissä kasvaneella tietoisuudella yhteiskunnallisista kysymyksistä on ollut historian saatossa suorastaan vallankumouksellinen voima.

Tutkimuksen ensimmäinen luku jatkuu tutkimuskysymysten esittelyllä. Samalla esitellään niihin kiinteästi liittyvä edustukselliseen demokratiaan liittyvä tutkimuksen näkökulma. Tutkimuksen toinen luku on luonteeltaan yleisesitys politiikkatietämykseen liittyvästä käsitteistöä, aiemmasta tutkimuksesta sekä suomalaisten politiikkatietämyksen yleiskuvasta. Luvussa 3 siirrytään varsinaisen tutkimuskysymyksen käsittelyyn tarkastelemalla politiikkatietämyksen ja poliittisen osallistumisen välistä yhteyttä teoriakirjallisuuden kautta. Samalla luodaan teoreettiset perustelut kolmannen luvun päättävälle tietämyksen operationalisoinnille, johon tutkimuksen tilastollinen analyysi perustuu.

Tilastoanalyysit sekä niiden tulokset raportoidaan luvussa 4. Samassa luvussa esitellään myös tutkimuksessa käytettävä kyselytutkimusaineisto sekä tutkimuksen hypoteesit. Viimeisessä viidennessä luvussa arvioidaan saatuja tuloksia suhteessa aiempien tutkimusten perusteella tiedettyyn ja hahmotellaan lopuksi vielä selvittämättä olevia tulevaisuuden tutkimuskysymyksiä.

1.1 Tutkimuskysymykset

Politiikkatietämyksen tutkimusta on perinteisesti hallinnut käsitys, jonka mukaan valtaosa kansalaisista ei tiedollisilta edellytyksiltään vastaa niitä odotuksia, jotka moderni edustuksellinen demokratia heihin kohdistaa. Tämä on ollut seurausta siitä toistuvasti kyselytutkimuksissa tehdystä havainnosta, että kansalaisten politiikkatietämys on heikkoa.¹⁰

Kansalaisten heikkoon politiikkatietämykseen liittyvän keskustelun keskiössä on alan empiirisen tutkimuksen alusta asti ollut Herbert Hymanin ja Paul Sheatsleyn 1940-luvulla tunnetuksi tekemä käsite “know-nothings” eli tietämättömät. Tällä käsitteellä he tarkoittivat niitä henkilöitä, jotka ovat poliittisen informaation tavoittamattomissa ja jotka samalla muodostavat kroonisesti tiedol-

¹⁰Berelson et al., 1954; Neuman, 1986; Lau ja Redlawsk, 1997

lisesti köyhien ryhmän¹¹. Hymanin ja Sheatsleyn tekemä tulkinta empiirisistä havainnoista tiivisty alan kirjallisuudessa useasti viitattuun sitaattiin:

...there is something about the uninformed which makes them harder to reach, no matter what the level or nature of the information.¹²

Hymanin ja Sheatsleyn määritelmän mukaan tietämättömien ryhmään kuuluivat ne kansalaiset, jotka kysyttäessä osasivat antaa oikean vastauksen enintään yhteen viidestä tietoa mittaavasta kysymyksestä (Taulukko 1.1)¹³. Näitä vastaajia oli 32 % eli noin kolmannes väestöstä. Kaikkiin kysymyksiin oikein vastanneita oli 12 % ja näiden ääripäiden väliin sijoittuneita, keskinertaisesti tietäneitä vastaajia 56 %.¹⁴

Taulukko 1.1: Tiedon jakautuminen Hymanin ja Sheatsleyn mukaan (n=1292)

Kysymyksiä oikein	% väestöstä (yht. 100 %)
0	14
1	18
2	20
3	17
4	19
5	12

Lähde: Hyman ja Sheatsley, 1947

Hymanin ja Sheatsleyn tuloksiin perustuva “tietämättömien kansalaisten diskurssi”¹⁵ on sittemmin hallinnut alan tutkimusta. Tämä on ymmärrettävää, koska heidän tulkintansa tietämyksen jakaantumisesta kansalaisten keskuudessa on saanut tukea myöhemmästä tutkimuksesta. Stephen Earl Bennett on käyttänyt vastaavia amerikkalaisia aineistoja vuosilta 1984 ja 1994 ja molemmilla kerroilla havainnut Hymanin ja Sheatsleyn tuloksien pätevän edelleen: tietämättömien kansalaisten osuus on Yhdysvalloissa edelleen Bennettin mukaan yksi kolmannes¹⁶.

¹¹Hyman ja Sheatsley, 1947, 413-414

¹²”Tietämättömissä [kansalaisissa] on jotakin, minkä vuoksi informaatio ei saavuta heitä, sen tasosta tai luonteesta riippumatta.” Hyman ja Sheatsley 1947, 413. Kirjoittajan suomennos.

¹³Hyman ja Sheatsley, 1947

¹⁴Aineistona Hymanilla ja Sheatsleyllä oli Chicagon yliopiston yhteydessä toimivan National Opinion Research Centerin (NORC) suorittama kysely. Kirjoittajat kuvailevat materiaaliaan ainoastaan toteamalla sen olevan kansallisesti edustava otos.

¹⁵Ks. tarkemmin luku 2.3.1

¹⁶Bennett, 1988, 1996

Tämän lisäksi ovat muut tutkimukset vahvistaneet Hymanin & Sheatsleyn sekä Bennettin tutkimusten luomaa kuvaa kansalaisten politiikkatietämyksen heikkoudesta sekä ajallisesta muuttumattomuudesta. Poliitiikkatietämyksen on havaittu säilyneen ennallaan huolimatta siitä, että viimeisen 40-50 vuoden aikana kansalaisten koulutustasossa on tapahtunut merkittävä nousu¹⁷. Larry M. Bartels kiteyttää usean vuosikymmenen tutkimustyön toteamalla, että amerikkalaisen äänestäjän heikko politiikkatietämys on yksi politiikan tutkimuksen vankimmin dokumentoiduista havainnoista¹⁸.

On kuitenkin epäselvää mihin viitepisteeseen verrattuna kansalaisten tietotasa on päädytty pitämään heikkona. Philip Conversen arvion mukaan viittausten taustalla on ainoastaan jokin demokraattiseen ihanteeseen perustuva "naiivi ennako-odotus". Hän huomauttaa, ettei tutkimuksessa tehtyjen mittausten perusteella ole syytä päätellä, että kansalaiset olisivat erityisen tietämättömiä politiikasta.¹⁹ Conversen huomautus linkittyy siihen viime vuosina lisääntyneeseen kritiikkiin, joka on kohdistettu kyselytutkimuksissa käytettyihin politiikkatietämyksen mittareihin ja joiden pohjalta kuva tietämättömistä kansalaisista on syntynyt ja tuotettu aika ajoin uudelleen.

Arthur Lupia on vahvasti kyseenalaistanut amerikkalaisen tutkimuksen ja samalla koko alan tutkimuksen valtavirran käyttämät tietämystä mittaavat kysymykset. Hän kysyy, onko järkevää päätellä kansalaisten politiikkatietämyksestä sellaisten kysymysten pohjalta, kuten esimerkiksi "Kuka toimii tällä hetkellä korkeimman oikeuden presidenttinä?"²⁰ Doris Graberin kritiikki on vieläkin terävämpää: kysymykset, joiden perusteella kansalaisten politiikkatietämyksen on todettu olevan heikko, eivät sovellu sen arvioimiseen, ovatko he kykeneviä tekemään perusteltuja päätöksiä vaaleissa, olemaan perillä ja ymmärtämään politiikkaa²¹.

Sekä Lupian että Graberin esittämä kritiikki perustuu ajatukseen, jonka mukaan politiikkatietämyksellä on merkitystä kun sitä tarkastellaan yhteydessä poliittiseen osallistumiseen. Heidän mukaansa tietämystä mittaavien kysymysten tulisi liittyä kaiken taustalla olevaan perustavanlaatuiseen kysymykseen: ovatko kansalaiset tiedollisilta edellytyksiltään kykeneviä osallistumaan poliittises-

¹⁷Smith, 1989; Delli Carpini ja Keeter, 1991

¹⁸Bartels, 1996, 194

¹⁹Converse, 1990, 372

²⁰Lupia, 2006, 218. Ks. myös Norris, 2000, 227-228 ja Weissberg, 2001, 267

²¹Graber, 1994, 341. Kirjoittajan käännös: "The kinds of questions that have produced the dismal learning scores are unsuited to testing either the rationale behind people's voting decisions or people's knowledge and understanding of politics."

ti? Vaikka Yhdysvaltojen poliittisessa järjestelmässä korkeimman oikeuden presidentti on kiistatta varsin keskeinen hahmo, on syytä pohtia ensinnäkin miksi tavallisen kansalaisen tulisi tietää ko. viranhaltijan nimi. Toiseksi on myös aiheellista kyseenalaistaa tällaisten kysymysten hyödyllisyys tutkijan kannalta: voimameko näiden kysymysten perusteella päätellä kansalaisten kyvykkyydestä toimia poliittisesti? Kuinka pitkälle meneviä tulkintoja tietämyksen ja vaikkapa vaalidemokratian toimivuuden välisestä yhteydestä voimme tällaisten kysymysten perusteella tehdä?

Tietämystä mittaaviin kysymyksiin liittyvä kritiikki kohdistuu toisin sanoen puutteelliseen yhteyteen mitatun tietämyksen ja mittaustuloksesta tehdyn tulkinnan välillä. Lupia ja Graber kritisoivat sitä, ettei käytettyjen kysymysten taustalla näyttäisi olevan mitään teoreettista viitekehystä tietämyksen arvioinnille; ilman teoreettisesti perusteltua viitepistettä, on tietämyksen arviointi yksittäisten tutkijoiden subjektiivisen, joskin asiantuntevan, arvion tuotos.

Tämä kritiikki muodostaa lähtökohdan tälle tutkimukselle ja siinä esitettävälle tutkimuskysymyksille:

1. Näyttäytyykö politiikkatietämyksen jakaantuminen kansalaisten keskuudessa erilaisena, kun sitä mitataan sellaisten kysymysten avulla, jotka mittaavat poliittisessa osallistumisessa tarvittavaa tietoa?
2. Mitkä yksilötason taustatekijät ovat yhteydessä politiikkatietämyksen vaihteluihin Suomessa?
3. Mitkä taustatekijät ovat tyypillisiä vastaajille, jotka tietotasoltaan vastaavat teoriakirjallisuuden perusteella määriteltä demokratian ihannekansalaista?

Näiden tutkimuskysymysten perusteella pyritään ensinnäkin selvittämään kuinka hyvin politiikkatietämyksen tutkimuksen perinnettä pitkään dominoineet, lähinnä amerikkalaisiin tutkimuksiin perustuvat käsitykset poliittisesti tietämättömistä kansalaisista pätevät Suomessa. Samalla pyritään selvittämään, näyttäytyvätkö alan tutkimuksen keskeisimmät havainnot samanlaisina, kun politiikkatietämys on määriteltä ja operationalisoitu aiemmasta tutkimuksesta poikkeavalla tavalla.

1.2 Näkökulma politiikkatietämykseen

Arthur Lupian ja Doris Graberin ajatuskulun mukaisesti pyritään tässä tutkimuksessa mittaamaan sellaista politiikkatietämystä, joka liittyy kansalaisen kannalta relevantteihin politiikkaa koskeviin asioihin. Tutkimuksessa keskeisessä roolissa onkin tapa, jolla politiikkatietämystä mitataan. Tavoitteena on luoda teoreettinen viitepiste politiikkatietämyksen arvioinnille. Tähän tavoitteeseen pyritään James Kuklinskin ja Paul Quirkin esittämän analyttisen viitekehysten pohjalta. Viitekehysten tarkoituksena on toimia analyttisenä apuvälineenä tilanteessa, jossa pyritään mittaamaan kansalaisten suoriutumista jostakin tehtävästä, ja sen avulla voidaan edetä jäsennellysti kohti suoriutumisen operationalisointia sekä tulosten tulkintaa. Kuklinskin ja Quirkin lähestymistapa koostuu neljästä vaiheesta, joita tässä tutkimuksessa sovelletaan kansalaisten politiikkatietämyksen arviointiin. Viitekehysten vaiheet ovat seuraavat:²²

1. Tehtävän määrittely: mikä on se konkreettinen tehtävä, josta toimijan oletetaan suoriutuvan?
2. Kriteerin määrittely: minkä kriteerin avulla suoriutuminen arvioidaan?
3. Indikaattorin valinta: vähintään yhden empiirisen indikaattorin valinta, jolla suoritumista mitataan
4. Standardisointi: indikaattorin tasojen asettaminen arvoasteikolle, esim. matala-
korkea, epätydyttävä-tydyttävä jne.

Vaiheet 1 ja 2 asettavat mittauskohteen – politiikkatietämyksen – laajempaan teoreettiseen viitekehykseen ja luovat perustan varsinaiselle mittaukselle ja sen tulkinnalle. Kahden jälkimmäisen vaiheen avulla suoritetaan politiikkatietämyksen operationalisointi ja mittaustuloksen tulkinta.

Tietämyksen mittari eli se teoreettinen viitepiste, johon havaittu tietämys suhteutetaan, perustuu poliittista osallistumista käsittelevään teoriakirjallisuuteen sekä erityisesti demokratiateoriaan liittyvässä kirjallisuudessa esiintyviin määritelmiin kansalaisilta oletetusta politiikkatietämyksestä. Mittari perustuu suppeaan käsitykseen kansalaisosallistumisen laajuudesta, jossa kansalaisten keskeisin,

²²Kuklinski ja Quirk, 2001, 286-287. Yhtenä esimerkkinä suoriutumisen muodoista Kuklinski ja Quirk mainitsevat politiikkatietämyksen.

joskaan ei välttämättä ainoa, rooli demokratiassa on toimia äänestäjinä.²³

Tarkastelun kohteena tutkimuksessa on täten äänestämisen kannalta oleellinen politiikkatietämys. Äänestämislle oleellinen politiikkatietämys määritellään retrospektiivisen eli taaksepäin katsovan äänestämisteorian sekä politiikkatietämystä käsittelevän teoriakirjallisuuden perusteella. Teoriakirjallisuudessa esiintyvistä tietämyksen määritelmistä on pyritty määrittelemään näille yhteiset elementit, joiden perusteella määriteltyä tietämystä empiirisessä analyysissä mitataan. Tällä tavoin pyritään huomaan sellainen tietämyksen operationalisointi, jonka perusteena ovat ne oletukset kansalaisten politiikkatietämyksestä, jotka ovat läsnä eri demokratiateoreetikkojen käsityksissä, huolimatta eroista heidän määritelmässään.

On kuitenkin jo tutkimuksen alkuvaiheessa oleellista huomata, että vastaavia, ajateltavissa olevia viitepisteitä on muitakin kuin jäljempänä tässä tutkimuksessa määriteltävä. Vastauksia kysymykseen teoriakirjallisuudessa tehtyjen tietämykseen liittyvien oletusten paikkaansapitävyydestä on olemassa jotakuinkin yhtä useita kuin teoriakirjallisuudessa on teoksia. Minkä tahansa vastaavan viitepisteen määrittely on riippuvainen siitä, minkälaiseen käsitykseen poliittisesta osallistumisesta tietämys suhteutetaan. Tässä tutkimuksessa ei tavoitella universaalia vastausta kysymykseen, vaan pyritään tarkastelemaan politiikkatietämystä johdonmukaisesti yhdestä mahdollisesta teoreettisesta näkökulmasta käsin.

Vaikka tutkimuksen kysymyksenasettelu – ovatko kansalaiset tiedollisesti demokratian olettamalla tasolla? – ei ole uusi, tutkimuksen lähestymistapa sekä sen näkökulma tietämyksen mittaamiseen ovat. Tutkimuksen tavoite ja sen kontribuutio alan tutkimukselle on esittää aiemmista tutkimuksista puuttunut teoreettisesti perusteltu viitepiste kansalaisten politiikkatietämyksen arviointiin. Poliittikkatietämyksen tutkimuksen kannalta tutkimuksen pyrkimys luoda viitepiste kansalaisten poliittiseen toimintaan liittyvien tiedollisten edellytysten arvioimiseksi on tärkeä askel kohti perusteellisempaa käsitystä tietämyksen merkityksestä poliittisen osallistumisen kannalta.

Tutkimus ei kuitenkaan tavoittele lopullista analyysia suomalaisten tiedollisesta kompetenssista poliittisina toimijoina vaan pyrkii pikemminkin tarjoamaan lähtökohdan suomalaisten politiikkatietämyksen ja sen mahdollisten ajallisten muutosten arvioimiselle tulevaisuudessa. Tämän lisäksi käsillä oleva tutkimus on

²³Tiedostaen samalla, että kansalaisen käsite on äänestäjää laajempi, käytetään jatkossa kielellisen monipuolisuuden saavuttamiseksi myös kansalaisen-käsitettä, vaikka se analyysissä rajoitetaan koskemaan äänestysikäisiä kansalaisia.

tähänastisen alan kotimaisen tutkimuksen yksityiskohtaisin politiikkatietämyksen tarkastelu. Samalla tutkimus mahdollistaa sen selvittämisen, missä määrin amerikkalaisen tutkimusperinteen tuottamat käsitykset politiikkatietämyksestä pätevät Suomessa.

Tutkimuksen empiirinen analyysi perustuu pääosin Yhteiskuntatutkimus 2008 -kyselytutkimusaineistoon. Kyseinen aineisto on kerätty Turun yliopiston valtiopoliin laitoksen suomalaisten politiikkatietämystä tutkivan hankkeen yhteydessä. Yhteiskuntatutkimus 2008 on ensimmäinen edustavalle otokselle 18 vuotta täyttäneitä suomalaisia tehty kyselytutkimus, jonka tarkoituksena on ollut mitata nimenomaan politiikkatietämystä. Tutkimuksen toteutti Taloustutkimus oy käyntikyselynä helmi-maaliskuussa 2008.

Edellä esiteltyjen tutkimuskysymysten lisäksi tarkastellaan tutkimuksessa eri aineistojen avulla suomalaisten politiikkatietämyksen yleiskuvaa sekä erityisesti, aineistojen sallimien rajoitteiden puitteissa, tietämyksen ajallista kehitystä Suomessa. Pääpaino analyysissä on kuitenkin tutkimuksen varsinaisissa kysymyksissä, joita tarkastellaan analyysin aluksi luvussa neljä esitettävien hypoteesien pohjalta. Ennen siirtymistä tutkimuksen analyysiin on kuitenkin aiheellista selvittää minkälaisesta tutkimuskohteesta on kysymys.

Luku 2

Politiikkatietämys tutkimuskohteena

Politiikkaan liittyvän tiedon merkitys on ollut osa demokraattista hallintajärjestelmää koskevia keskusteluja jo antiikin Kreikan demokratioiden ajoista lähtien. Käsitys kansalaisten kyvykkyydestä kantaa vastuuta kaikkia sitovasta yhteiskunnallisesta päätöksenteosta on kautta demokratian historian ollut kiistanalainen kysymys. Ne, jotka epäilevät massojen kyvykkyyttä itsensä hallitsemiseen viitavatkin usein nimenomaan kansalaisten piirissä havaittuun puutteelliseen tietämykseen¹.

Teoriakeskustelun ytimessä on aina ollut kysymys tavallisen keskivertokansalaisten kyvystä osallistua poliittiseen päätöksentekoon, johon demokratia, laajemmin kuin muut hallintamuodot, on heille antanut mahdollisuuden. Käsitys keskivertokansalaiselta demokratiassa odotettavasta, tai toivottavasta, osallistumisen laajuudesta on usein perustunut nimenomaan käsitykseen tämän moraalista ja tiedollisesta kompetenssista yhteiskunnallisena päätöksentekijänä.

Antiikin Kreikan yhteiskuntateoreetikot, Sokrates, Platon ja Aristoteles, suhtautuivat kaikki epäillen keskivertokansalaisen poliittiseen pätevyYTEEN. Aristoteles tosin uskoi yksilöiden puutteiden kompensoituvan kollektiivisessa toiminnassa. Hänen mukaansa yhteisön päätöksenteossa yksilöt täydentävät toisiaan ja korvaavat toistensa tiedolliset puutteet. Koska Aristoteles uskoi yhteisön, mutta ei niinkään tavallisen kansalaisen pätevyYTEEN, ei hän kannattanut yksittäis-

¹Delli Carpini ja Keeter, 1996, 2

ten kansalaisten kohottamista päätöksenteon korkeimmille portaille. Mitä, kysyy Aristoteles, olisivat ne asiat, joista hyvydessään puutteelliset kansalaiset todella voisivat kyetä päättämään?²

Tämä epäluulo tavallisen kansalaisen poliittista kompetenssia kohtaan leimasi suhtautumista demokratiaan muutama tuhat vuotta. Tänä aikana demokratiaa muisteltiin hallintamuotona, jossa yhteiskunnan köyhät ja tietämättömät hallitsivat itseään pätevämpiä.³ C. B. Macphersonin mukaan ei demokraattisella hallintamuodolla ollut keskiajalla mitään jalansijaa yhteiskuntateoreettisessa ajattelussa, johon demokratia teki paluun varsinaisesti vasta 1700-luvulla.⁴

Tämän aikakauden teoreetikot käsitelivät niinkään kysymystä tavallisten kansalaisten poliittisesta kompetenssista. Kysymys oli erityisen ajankohtainen, koska uuden ajan demokratiateoriassa ei päätöksentekijöiden valinta enää pääosin perustunut arvontaan vaan vaaleihin; alkamassa ollut edustuksellisen demokratian aikakausi avasi keskivertokansalaiselle oven politiikkaan aivan uudella tavalla.⁵

Uuden, edustuksellisuuteen perustuvan demokratian aikakauden ajattelun konkreettinen ilmentymä oli Yhdysvaltojen valtion perustaminen demokraattisten periaatteiden pohjalta. Yhdysvaltojen⁶ syntyhistoria tarjoaa erilaisen, pragmaattisen, näkökulman tietämyksen tarkastelulle osana demokratiaa.

Yhdysvaltojen kehitykseen ensimmäiseksi moderniksi itsenäiseksi demokraattiseksi valtioksi 1700-luvun viimeisinä vuosikymmeninä vaikutti merkittävästi valistuksen ajan aatemaailma. Maa irtaantui väkivalloin Iso-Britannian vallan alaisuudesta ja rakensi uuden valtion sekä valtiomuodon demokraattisten periaatteiden pohjalta. Tämän ennen näkemättömän valtiollisen rakennustyön aikana esille nousi myös kysymys tavallisten kansalaisten kyvystä ymmärtää politiikkaa. Kysymyksestä tuli keskeinen osa prosessia, jossa demokraattisia periaatteita ensimmäistä kertaa sitten antiikin ajan sovellettiin käytäntöön.

Konsensusta asiassa ei ollut olemassa. Valistuneen kansan puolestapuhujat kohtasivat Bernard de Mandevillen 1700-luvun alkupuolella esittämiin argumentteihin perustuvan vastarinnan. Mandevillen mukaan tavallisen kansan poliittisen

²Aristoteles: *Politiikka*. Kirja III, luku 11.

³Macpherson, 1977, 9-10

⁴Macpherson, 1977, 13-15

⁵Siirtyminen arvontaan perustuvasta valinnasta vaalikäytäntöön, ks. erityisesti Manin, 1997, 42-93.

⁶Selvyyden vuoksi käytetään tässä maan nimenä Yhdysvaltoja, vaikka historiallisesti korrekti nimitys puhuttaessa ajasta ennen maan itsenäistymistä olisi Amerikan siirtokunnat.

oppineisuuden kehittyminen muodostaisi vakavan uhkan yhteiskunnan hierarkkiselle järjestykselle, erityisesti koska rahvas saattaisi vieraantua omasta roolistaan ruumiillisen työn tekijänä.⁷ Vastaväitteiden perusteluna oli 1700-luvun jälkipuoliskolle tyypillinen yhteiskunnallinen edistyksellisyys ja kansalaisten keskinäinen poliittinen tasa-arvoisuus, joka kylläkin rajautui Yhdysvaltojen tapauksessa valkoihoiseen miesväestöön.

Perimmäinen syy amerikkalaista demokratiaa rakentavan eliitin huolelle kansalaisten politiikkatietämyksestä ei perustunut jalolle ajatukselle aktiivisesta kansalaisesta, mutta kylläkin osallistuvasta kansalaisesta. Poliitiikan agendalle asian nosti taistelu Iso-Britannian toimia vastaan: poliittinen johto tarvitsi tavallisten kansalaisten tuen kamppailussaan emämaata vastaan ja sen saamisen ymmärrettiin edellyttävän, että kansa on perillä tilanteesta⁸. Poliittisesti valistuneen kansan puolesta otti vahvasti kantaa tuleva, järjestyksessä maansa toinen presidentti John Adams. Adams perusteli mielipiteensä väittämällä, että kansalaiset tarvitsevat tietoa poliittisista kysymyksistä voidakseen osallistua poliittisesti ja näin puolustaa saavuttamiaan poliittisia oikeuksia.⁹

Pyrkimyksissään luoda poliittisesti asiantunteva kansakunta, uuden valtion perustajat kohtasivat myös politiikkatietämyksen nykytutkimuksen keskeisen ongelman: mitä kansalaisten tulisi tietää politiikasta? Yhdysvalloissa kysymys kytkeytyi vahvasti vapaan lehdistön merkitykseen yhteiskunnallisiin asioihin liittyvän tiedon välittäjänä. Asia ei nytkään ollut luonteeltaan teoreettinen vaan käytännöllinen: miten kansan tietotasoa voitaisiin nostaa? Yhdysvaltain vastaperustettu kongressi päätti tukea sanomalehtien toimintaa ja taata niiden laajan levikin perustamalla postilaitoksen¹⁰.

Oleellista Yhdysvaltojen esimerkissä on keskustelun syntyminen hallitsevan eliitin ulkopuolelle jäävän kansanosan politiikkatietämyksestä siinä demokratian historiallisen kehityksen vaiheessa, jossa tavalliset kansalaiset ovat siirtymässä täydellisestä alamaisuudesta osallistujiksi yhteiskunnallisissa asioissa. Keskustelu kansalaisten poliittisen osallistumisen mahdollistavasta hallintamuodosta johti nopeasti keskusteluun heidän tiedollisista edellytyksistään siihen.

Kuten Macpherson toteaa, juontuvat oman aikamme edustuksellisen demo-

⁷de Mandeville, 1714, 271, 275, 308

⁸Brown, 1996, 52

⁹Butterfield et al., 1961, 121

¹⁰Brown, 1996, 91

kratian periaatteet nimenomaan tältä aikakaudelta¹¹. Poliittikatietämyksen tutkimus on kehittynyt osana nykyaikaiseen edustukselliseen demokratiaan liittyvää tutkimusta. Vaikka poliittikatietämyksen tutkimuksen historiallinen perusta onkin normatiivisessa demokratiateoriassa, ei empiirinen poliittikatietämyksen tutkimus lähesty tutkimuskohdettaan erityisen vahvalta normatiiviselta pohjalta. Empiirisen tutkimuksen tavoitteena ei ole ottaa kantaa siihen, mitä kansalaisten pitäisi tietää politiikasta; on selvää, jopa poliittikatietämyksen tutkijakunnalle, että poliittisesti voi osallistua valitsemallaan tavalla riippumatta poliittisiin ja yhteiskunnallisiin asioihin liittyvän tietopohjan tasosta. Sen sijaan muodostuu poliittikatietämyksen tutkimuksen perusasetelma kahdesta dominoivasta teemasta:

1. Miten poliittikatietämys on jakaantunut yhteiskunnassa yksilöiden kesken sekä
2. ovatko poliittikatietämyksessä havaittavat yksilötason erilaisuudet yhteydessä erilaiseen poliittiseen käyttäytymiseen?

Tämä tutkimus kuuluu ensin mainitun piiriin, mutta jälkimmäisen havainnon käsittely on tässäkin yhteydessä tärkeää, koska se on samalla vahva perustelu poliittikatietämyksen tutkimuksen mielekkyydelle: mikäli *ei* näyttäisi siltä, että yksilön poliittikatietämyksellä olisi myös yhteys tämän konkreettiseen poliittiseen toimintaan, olisi vaikea nähdä miten poliittikatietämyksen tutkimus kykenisi täydentämään kuvaamme poliittisesta osallistumisesta ja demokratian toiminnasta.

Valtaosa alan tutkimuksesta kiinnittyy yllä mainittuihin aiheisiin. Näiden johtavien tutkimusteemojen lisäksi poliittikatietämyksellä on yhtymäkohtia myös muihin kysymyksenasetteluihin. Ennen niiden esittelyä on kuitenkin syytä tarkastella sitä, mitä poliittikatietämyksellä tutkimuskirjallisuudessa tarkoitetaan.

2.1 Poliittikatietämyksen määritelmä

Tutkimuskirjallisuudessa on vain harvoin määritelty mitä poliittikatietämyksellä tarkoitetaan. Tämä on tulkittavissa siten, että alalla vallitsee yhteisymmärrys siitä, että poliittikatietämys yksinkertaisesti tarkoittaa politiikkaa koskevien tosiasioiden hallintaa¹².

¹¹Macpherson, 1977, 15

¹²Ks. Milner, 2002, 53

Vaikka tähän yleiseen määritelmään sisältyykin politiikkatietämyksen keskeinen olemus, jättää se eräitä tärkeitä, tarkemmassa politiikkatietämyksen määritelmän pohdinnassa esiin nousevia seikkoja analyysin ulkopuolelle. Oleellista politiikkatietämyksen määrittelyssä ja sitä kautta sen operationalisoinnissa on myös sen erottaminen muista sitä määritelmällisesti lähellä olevista käsitteistä.

Nykytutkimuksessa yleisimmin käytetty politiikkatietämyksen määritelmä on Michael X. Delli Carpinin ja Scott Keeterin muotoilema:

[We define political knowledge as] the range of factual information about politics that is stored in long-term memory¹³.

Delli Carpinin ja Keeterin määritelmällä on sen ensimmäisestä julkaisukerrasta lähtien ollut hallitseva asema. Kilpailevia määritelmiä eikä varsinaisesti kritiikkiäkään ole määritelmään kohdistunut. Vaikka määritelmä onkin lähtökohtaisesti sopuisuudessa yllä esitetyn yleisen määritelmän kanssa, paljastaa tarkempi erittely Delli Carpinin ja Keeterin määritelmästä useita kriittistä arviointia vaativia kohtia.

Sisällyttämällä määritelmään sanan ”informaatio” Delli Carpini ja Keeter haluavat erottaa tietämyksen mielipiteistä, arvoista ja uskomuksista. He katsovat jo määritelmän tasolla olevan tärkeää erottaa lyhytaikaiseen muistiin tallentuvat, hetkittäiset tai ohimenevät tiedonsirpaleet, jotka eivät jää aktiiviseen käyttöön. Näin ollen Delli Carpinin ja Keeterin mukaan politiikkatietämyksen kohteena on vain pitkäkestoiseen muistiin tallentunut politiikkaa koskeva informaatio. Sanan ”range” eli laajuus sisältyminen määritelmään antaa heidän mukaansa mahdollisuuden erottaa sinänsä korrektiin faktatiedon hallinnan laajempien kokonaisuuksien hallinnasta. Tällöin erottuvat ne, jotka hallitsevat esimerkiksi yhden politiikkatietämyksen osa-alueen huomattavasti muita osa-alueita paremmin (spesialistit) niistä, jotka hallitsevat politiikkatietämyksen kaikki osa-alueet yhtä hyvin (yleistietäjät). Poliitiikan Delli Carpini ja Keeter ymmärtävät David Eastonin määritelmän pohjalta:

Political system can be designated as those interactions through which values are authoritatively allocated for a society.¹⁴

¹³”[Määrittelemme politiikkatietämyksen siten, että se on] sen politiikkaa koskevan informaation laajuus, joka on varastoitunut pitkäkestoiseen muistiin” Delli Carpini ja Keeter, 1996, 19.

¹⁴”Poliittinen järjestelmä voidaan määritellä vuorovaikutussuhteiksi, joiden välityksellä yhteiskunnan arvot viranomaisten toimesta kohdennetaan” Easton, 1965, 21.

Ongelmallisin kohta Delli Carpinin ja Keeterin määritelmässä liittyy väitteeseen, jonka mukaan kyseessä on pitkäaikaiseen muistiin tallentunut tieto. Asiantunteva keskustelu lyhyt- ja pitkäaikaiseen muistiin tallentuvasta tiedosta on politiikan tutkijoiden kompetenssin ulkopuolella, jonka vuoksi Delli Carpinin ja Keeterin tekemä määrittely vaikuttaa tältä osin epäilyttävältä.

Lyhyt- ja pitkäaikaisen muistin toimintaan liittyvä tutkimus psykologian piirissä ei ole päätyntä yksiselitteiseen tulkintaan mekanismeista, joilla tieto näistä erilaisista muisteista on palautettavissa siihen aktiiviseen käyttöön, johon Delli Carpini ja Keeter viittaavat¹⁵. Mikäli Delli Carpini ja Keeter kirjaimellisesti tarkoittavat sitä, ettei politiikkatietämyksessä ole kyse siitä politiikkaan liittyvästä tiedosta joka ei ole jäänyt aktiiviseen muistiin, on ihmeteltävä tämän rajauksen oleellisuutta. Ei liene ainakaan kyselytutkimuksen keinoin mahdollista mitata muuta kuin nimenomaan aktiivisesta muistista palautettavissa olevia tietoja; mitattavissa oleva politiikkatietämys voi olla ainoastaan aktiivisessa muistissa olevaa tietoa politiikasta. On lisäksi kyseenalaista, onko politiikkatietämyksen määritelmän kannalta olennaista ylipäänsä ottaa kantaa tiedon ”tallennusmuotoon”.

Saattaa kuitenkin olla, että Delli Carpini ja Keeter ovat tavoitelleet myös muiden tutkijoiden esiin nostamaa *informaation* ja *tiedon* välistä laadullista eroa. Giovanni Sartorin mukaan tieto on asiantuntevaa ymmärtämistä (competent understanding), jonka avulla informaatio joko saa tai ei saa merkityksen¹⁶. Poliittisen informaation ymmärtämiseen vaaditaan tiedollinen viitekehys, jonka kautta informaatio on ymmärrettävissä¹⁷. Delli Carpini ja Keeter argumentoivatkin, että heidän määritelmänsä pitkäaikaiseen muistiin tallentunut politiikkatietämys ei ole sellaista politiikkaan liittyvää informaatiota, joka hyödyttömänä hylätään ja unohdetaan. Sen sijaan se on tietoa, jonka avulla kansalaiset tulkitsevat poliittista ympäristöään.¹⁸

Toisin sanoen, Delli Carpinin ja Keeterin mukaan politiikkatietämys on luonteeltaan politiikan *tulkinnan* kannalta relevanttia tietoa. Näin ollen heidän määritelmänsä sisältää myös kognitiivisen, informaation prosessointikykyyn liittyvän elementin. Kuten tässäkin tutkimuksessa argumentoidaan, tulisi politiikkatietämystä mitattaessa kiinnittää tulevaisuudessa enemmän huomiota nimenomaan

¹⁵Nairne, 2002

¹⁶Sartori, 1987, 117. Ks. myös Grönlund ja Milner 2006, 389

¹⁷Graber, 1994; Galston, 2001, 334, 335 Ks. myös Downs, 1957, 79

¹⁸Delli Carpini ja Keeter, 1996, 11

politiikan ymmärtämisen ja tulkinnan kannalta oleellisen tiedon mittaamiseen. Kysymys liittyykin olennaisesti politiikkatietämyksen empiiriseen mittaamiseen, ei sen määrittelemiseen tutkimuskohtena sinänsä. Lisäksi se, missä määrin kukin kykenee prosessoimaan politiikkaan liittyvää tietoa on yksilön, ei politiikkatietämyksen ominaisuus.

On tietenkin ajateltavissa, että politiikkatietämystä määriteltäessä tulisi käsitteellisesti erottaa informaatio ja tieto. Ero näiden laadullisesti erilaisten politiikkatietämyksen muotojen välillä perustuisi ajatukseen tietorakenteista. Sartorin logiikkaa seuraten voitaisiin politiikkainformaatiota pitää sellaisena tosiasiana, jonka ymmärtäminen edellyttää olemassa olevaa tietorakennetta. Poliittikatieto on tietorakenteeseen kuuluvaa faktatietämystä. Ajatusta voidaan hahmottaa esimerkin avulla: jos informaatio on se, että tuloverotus kiristyy, tarvitaan tieto siitä, että se vaikuttaa laskevasti nettotuloihin, jotta informaatio johtaisi ymmärrykseen sen merkityksestä. Olisi näin ollen mahdollista, kuten Sartori toteaa, olla poliittisesti informoitu, mutta ei poliittisesti tietävä¹⁹. Poliittikatietämyksen määritelmään tämä keskustelu ei tuota ratkaisua, mutta informaation ja tiedon välisen eron huomiointi on epäilemättä hyödyllistä politiikkatietämystä analysoidessa nimenomaan sen kognitiivisen ulottuvuuden ansiosta.

Sama sekaannus yksilön ja määritelmän kohteena olevan ilmiön välisten ominaisuuksien suhteen ilmenee myös Delli Carpinin ja Keeterin määritelmän siinä osassa, jossa he käsittelevät tietämyksen laajuutta osana politiikkatietämyksen määritelmää. Se, hallitseeko yksilö jonkin politiikkaan liittyvän asiakokonaisuuden paremmin kuin jonkin toisen ei myöskään ole politiikkatietämyksen ominaisuus vaan yksilön ominaisuus. Edellä mainituissa määritelmänsä kohdissa Delli Carpini ja Keeter vaikuttavat siirtyneen ilmiön määrittelystä siitä tehtyjen havaintojen tulkintaan.

Keskeinen kohta politiikkatietämyksen määrittelyssä on myös ”politiikka”, johon liittyvästä tiedosta käsitteessä on kyse. Delli Carpini ja Keeter viittaavat tässä kohdin Eastonin määritelmään, jonka kautta politiikka ymmärretään sinä julkisena tai virallisena prosessina, jonka avulla yhteiskunnan resurssit jaetaan sen jäsenten kesken. Näin ymmärrettyinä politiikka on ensisijaisesti yhteistä, julkista päätöksentekoa. Eastonin määritelmä on politiikkatietämyksen kannalta luonteva, koska se mahdollistaa politiikkatietämyksen kytkennän jo määritelmän tasolla poliittiseen päätöksenteon osallistumiseen, joka on keskeistä operationalisoinnin

¹⁹Sartori, 1987, 117

kannalta.

Eastonin määritelmä on kuitenkin hyvin rajallinen ja kapea. Poliitikka voitaisiin määritellä myös toisin, jolloin mitattava tietämys määrittäisi toisella tavalla. Toinen yleisesti käytetty politiikan määritelmä on Bernard Crickin:

Politics [is] the activity by which differing interests within a given unit of rule are conciliated by giving them a share in power in proportion to their importance to the welfare and the survival of the whole community.²⁰

Crickin määritelmässä politiikka on konsensuaalinen tapa tehdä päätöksiä, ei niinkään eri osista ja niiden välisistä prosesseista koostuva päätöksentekojärjestelmä. Poliitikka ei tällä tavoin käsitettynä ole vain resurssien allokointiin liittyvää päätöksentekoa vaan yleisemmin eri yksilöiden välistä yhteistoimintaa. Mikäli politiikkaa lähestytään tämän tyyppisen määritelmän kautta ovat myös politiikkaan liittyvät tietoa koskevat kysymykset toisenlaisia kuin tässä tutkimuksessa esitettävät. On tärkeä huomata, että politiikan määrittely eastonilaisittain poliittisen järjestelmän toimintoihin rajautuen jättää politiikkaan liittyvän tiedon mittaamisen ulkopuolelle paljon sellaista, joka vaihtoehtoisessa katsantokannassa olisi oleellista. Tämän tutkimuksen ensisijainen tavoite on arvioida kansalaisten politiikkatietämystä suhteessa heidän rooliinsa poliittisina osallistujina modernissa demokratiassa. Tähän tavoitteeseen Eastonin tarkoin rajattu politiikka-käsitys sopii hyvin.

Edellä sanotun tavoitteena on ollut perustella käsitystä, jonka mukaan politiikkatietämys tulisi määritellä varsin minimalistisesti. Delli Carpinin ja Keeterin määritelmään kohdistetun kritiikin pääargumentti on, että he olivat osittain edenneet määritelmässään jo itse määriteltävästä ilmiöstä tehtävien havaintojen ja tulkintojen asteelle. Delli Carpinin ja Keeterin määritelmä on kuitenkin osittain käyttökelpoinen, joskin yksinkertaistetussa muodossaan. Kuten he toteavat, on politiikkatietämyksen määritelmässä keskeistä sen rajaaminen koskemaan tietoa erotuksena mielipiteistä. Poliitiikkatietämyksellä tässä tutkimuksessa tarkoitetaan yksinkertaisesti *politiikkaan liittyvien, verifioitavissa olevien tosiasioiden hallintaa*.

²⁰”Poliitikka on toimintaa, jonka kautta eriävät intressit tietyissä hallintoyksikössä sovitaan yhteen antamalla niille osa vallasta siinä suhteessa, jossa ne vaikuttavat koko yhteisön hyvinvointiin ja selviytymiseen” Crick, 1993, 21.

Käsitteen määrittelyssä on toisinaan oleellista huomioida myös se, mistä ilmiössä ei ole kyse. Poliittikatietämyksen kohdalla tämä on erityisen tärkeää, koska tutkimuskirjallisuudessa käytetään myös muita, ainakin osittain samaan tutkimuskohteeseen viittavia termejä.

2.2 Rinnakkaiskäsitteet

Poliittikatietämyksen rinnalla, ja myös synonyymina, on käytetty esimerkiksi käsitteitä poliittinen valvutuneisuus (political awareness) tai poliittinen asiantuntemus (expertise)²¹. Toisinaan terminologinen epäselvyys syntyy, kuten Delli Carpini ja Keeter sekä John Zaller asianmukaisesti toteavat, kun poliittikatietämystä käsitellään osana laajemmasta kokonaisuudesta²². Sekaannus saattaa ulottua jopa sellaisiin käsitteisiin kuten median seuraaminen (media exposure), osallistuminen (political involvement) tai kiinnostuneisuus (political interest), koska näiden on empiirisesti todettu olevan erittäin vahvassa yhteydessä poliittikatietämykseen yksilötasolla²³. Seuraavassa esitellään lukuisista rinnakkaiskäsitteistä kirjallisuudessa useimmin esiintyvät sekä selvitetään niiden suhde poliittikatietämykseen.

Erityisesti tulee huomata erottaa poliittikatietämys termistä *political sophistication*. Käsite eroaa, kuten Price toteaa, poliittikatietämyksestä, mutta on tarpeeksi lähellä aiheuttaakseen sekaannuksen²⁴. Englannin kielen sanalle ”sophistication” ei ole suomeksi suoraa ja täysin kattavaa vastinetta. Sanan suomenkielisiä merkityksiä ovat oppineisuus ja kehittyneisyys, joiden yhdistelmä on juuri se, mitä alan tutkimuksessa termillä ymmärretään. Yksi mahdollisuus on käyttää käsitteestä nk. erityislainasanaa poliittinen sofistikoituneisuus. Tässä tutkimuksessa käsitteestä käytetään kuitenkin termiä *poliittinen taidokkuus*, jolla pyritään tavoittamaan alkuperäisen käsitteen syvin olemus, politiikkaan liittyvän oppineisuuden ja kehittyneisyyden yhdistelmä.

Poliittisen taidokkuuden tutkimuksen katsotaan alkaneen Campbell ym.:n pyrkimyksestä selvittää missä määrin kansalaiset poliittisessa osallistumisessaan hyödyntävät politiikkaan liittyviä ideologisia ajatusrakennelmia²⁵. Tämän aja-

²¹Price, 1999, 596

²²Delli Carpini ja Keeter, 1996, 10, Zaller, 1992, 21

²³Price, 1999, 596

²⁴Price, 1999, 594

²⁵Campbell et al., 1960, 221-222

tuksen laajennettuna versiona Converse määritteli myöhemmin käsitteen uskomusjärjestelmä (belief system):

...[is] a configuration of ideas and attitudes in which the elements are bound together by some form of constraint and functional dependence²⁶.

Poliittisen uskomusjärjestelmän toimivuuden määrää Conversen mukaan kunkin yksilön politiikkatietämyksen määrä²⁷. Luskinin mukaan yksilön poliittisen taidokkuuden aste riippuu siitä kuinka laaja ja organisoitu tämä uskomusjärjestelmä on eli missä määrin uskomusjärjestelmä perustuu faktuaaliselle tietämykselle ja kuinka koherentisti sen eri osat liittyvät toisiinsa²⁸.

Poliittinen taidokkuus on siis politiikkatietämystä laajempi käsite. Siinä kyse ei ole pelkästään faktuaalisesta tiedosta politiikkaan liittyen vaan myös siitä, missä määrin tieto on kognitiivisesti prosessoitua muodostaen kokonaisuuden, joka on yhteensopiva yksilön poliittisten käsitysten ja asenteiden kanssa. Poliittikkatietämys on osa tätä kokonaisuutta, jopa edellytys sille, että poliittista taidokkuutta voi olla olemassa. Luskinin yksinkertaistava määritelmä on osuva: poliittinen taidokkuus on politiikkaan liittyvää asiantuntemusta²⁹.

Käsitteellinen ero on kuitenkin selvä: politiikkatietämys viittaa vain faktuaaliseen tietämykseen, eikä se käsitteellisellä tasolla ole yhteydessä yksilön kognitiiviseen kykyyn tai asenteisiin. Oleellisinta on, että tämä yhteys voidaan toki luoda tulkitsemalla ja soveltamalla politiikkatietämyksen operationalisoinnin perusteella tehtyjä empiirisiä tietämyksen mittauksia.

Politiikkatietämyksen ja poliittisen taidokkuuden välistä suhdetta, sekä alan terminologian moninaisuutta, kuvaa Russell Neumanin erinomainen esitys eri tutkimushaarojen käsitteistä. Neuman erottaa useita eri tutkimussuuntauksia, jotka eroavat toisistaan painotuksiltaan ja siten myös käsitteistöltään. Näitä ovat Neumanin mukaan poliittisen toiminnan psykologiaa ja motivoituneisuutta korostava suuntaus, poliittiseen informaatioon keskittyvä tutkimus sekä kognitiivista kyvykkyyttä tutkiva suuntaus. Näiden lisäksi on Neumanin erottelussa sekalaisten käsitteiden kaatoluokka, johon hän on asettanut ne käsitteet, jotka eivät sopineet

²⁶”Uskomusjärjestelmä on ideoiden ja asenteiden asetelma, jonka eri elementit sitoo yhteen jonkin tyyppinen rajoite ja toiminnallinen riippuvuus” Converse, 1964, 207,. Ks. myös erinomainen esitys poliittisesta taidokkuudesta: Lawrence, 2003.

²⁷Converse, 1964, 212-213

²⁸Luskin, 1987, 860

²⁹Luskin, 1987, 861

edellä mainittuihin kategorioihin.

Psykologian ja motivaation suuntaukseen yleisimmin liitettävät käsitteet ovat poliittinen osallistuminen (political involvement) ja poliittinen kiinnostus (political interest). Vastaavasti poliittisen informaation tutkimuksen keskeisiä termejä ovat politiikkatietämys (political knowledge) ja poliittinen tietoisuus (political awareness). Kognitiota eli laajasti ymmärrettynä kykyä informaation prosessointiin tutkivan suuntauksen termejä ovat esimerkiksi poliittinen ajattelu (political thinking) ja käsitteellinen taidokkuus (conceptual sophistication). Muina, näihin kategorioihin kuulumattomina poliittisen taidokkuuden käsitteinä Neuman mainitsee mm. poliittisen kompetenssin (political competence) ja myös asiaäänestämisen (issue voting).³⁰

Neumanin erittely ilmentää poliittisen taidokkuuden käsitteen laajuutta. Käsitteen moniulotteisuus on nähtävissä myös tavoissa, joilla se on operationalisoitu. Yleisimmin käytetyt poliittisen taidokkuuden mittarit ovat vastaaajan osoittama johdonmukaisuus tämän vastatessa eri asenneväittämiin³¹ sekä vastaaajien suorittama itsensä sijoittaminen vasemmisto-oikeisto-janalle³².

Robert Luskinin mukaan älykkyys on yksilökohtainen ominaisuus, joka on vahvasti yhteydessä poliittiseen taidokkuuteen. Luskinin havainnon validiutta kuitenkin heikentää se, että älykkyuden mittana tutkimuksessa käytettiin kyselytutkimuksen suorittaneen haastattelijan subjektiivista arviota vastaaajasta. Muilta osin poliittiseen taidokkuuteen yhteydessä olevat tekijät ovat hyvin pitkälti samoja, joiden on havaittu olevan yhteydessä politiikkatietämykseen: kiinnostus politiikkaa kohtaan, koulutus ja ammattiasema.³³

Politiikkatietämyksen käsitteellinen sekoittuminen poliittiseen taidokkuuteen on kuitenkin vain rajatun tiedeyhteisön ongelma. Arkikielenkäytössä politiikkatietämys sen sijaan toisinaan sekoittuu käsitteen ”poliittinen lukutaito” (political literacy) kanssa. Politiikkatietämys ei kuitenkaan ole poliittista lukutaitoa. Tieto siitä, että Suomen eduskunta koostuu 200:sta kansanedustajasta on politiikkatietämyksen piiriin kuuluva, helposti verifioitavissa oleva tosiasia. Ymmärrys siitä, mitä merkitystä asialla on Suomen koko poliittisen järjestelmän toimivuuden kannalta vaihtelevissa poliittisissa tilanteissa on esimerkki poliittisesta lukutaidosta.

³⁰Neuman, 1986, 192

³¹Esim. Campbell et al., 1960; Converse, 1964

³²Price, 1999, 593. Yhdysvalloissa vasemmisto-oikeisto-jaottelusta käytetään termejä liberaali-konservatiivi.

³³Luskin, 1990

Poliittinen lukutaito on kykyä ymmärtää asiayhteyksiä ja joka tällöin edellyttää tietämystä.

Poliittisen lukutaidon -käsitteen taustalla on Gabriel Almondin ja Sidney Verban (1963) sekä Pierre Bourdieun (1991) käyttämä poliittisen kompetenssin (political competence) käsite. Poliittisella kompetenssilla tarkoitetaan sellaista kansalaisten kykyä toimia oman yhteiskuntansa jäseninä, jonka avulla he pystyvät tulkitsemaan sekä ymmärtämään yhteiskunnan tapahtumia ja osallistumaan yhteiskunnallisesti. Voitaneen siis puhua kansalaiskompetenssista.

Henry Milner käyttää samaa asiaa kuvatessaan termiä civic literacy³⁴. Suomeksi ydinajatus kääntyy ehkä luontevimmin kansalaistaidoksi. Kuten poliittisen taidokkuuden kohdalla, myös kansalaiskompetenssiin liittyvässä tutkimusperinteessä käytetyt termit ovat politiikkatietämystä kattavampia. Poliittikkaan liittyvä faktatieto esiintyy vain yhtenä tässä yhteydessä käytettyjen käsitteiden osana. Milner, esimerkiksi, on sisällyttänyt kansalaistaidon operationalisointiinsa politiikkatietämyksen lisäksi kognitiivisen aspektin. Hän hyödyntää International Adult Literacy Surveyssä (IALS) käytettyä mittaria, jonka tarkoituksena on testata missä määrin kansalaiset kykenevät selviämään kansalaisena arkielämän tilanteista³⁵.

John Zaller on eräässä alan merkittävimmistä tutkimuksista käyttänyt käsitettä poliittinen valveutuneisuus (political awareness). Zallerin tutkimuksessa poliittinen valveutuneisuus tarkoittaa yksilön politiikkaa kohtaan osoittamaa huomiota sekä sitä, missä määrin hän kykenee ymmärtämään kohtaamansa informaation.³⁶ Empiirisenä indikaattorina poliittiselle valveutuneisuudelle hän käyttää "neutraalilla tavalla mitattavissa olevaa faktuaalista tietämystä politiikasta"³⁷.

Zallerin tutkimusta tulee pitää yhtenä harvoista politiikkatietämystä onnistuneen analyttisesti käsittelevistä analyyseistä, mutta hänen käyttämänsä käsitteen ja sen empiirisen indikaattorin välistä suhdetta voidaan pitää esimerkkinä tämä alaluvun alussa mainituista käsitteellisistä sekaannuksista. Vaikka poliittisen valveutuneisuuden käsitteessä keskeistä on yhtäältä politiikan seuraaminen ja toisaalta kyky ymmärtää politiikkaa, ei Zaller tosiasiansa mittaa kumpaakaan.

³⁴Milner, 2002, 54

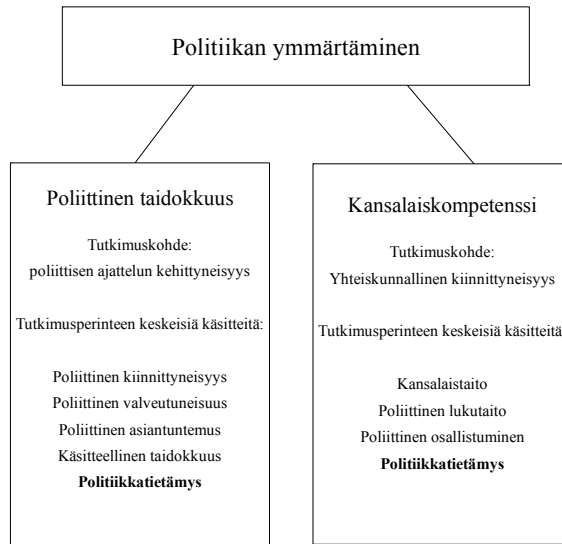
³⁵Milner, 2002, 59-63

³⁶"Political awareness, as used in this study, refers to the extent to which an individual pays attention to politics *and* understands what he or she has encountered. Attention alone is not enough, since people who, for example, watch the TV news while lying on the couch after dinner and a couple of glasses of wine will typically fail to enhance their political awareness". Zaller, 1992, 21, kurssiivi alkuperäinen.

³⁷Zaller, 1992, 21, 333-337

Päinvastoin kuin aiemmin esiteltyjen käsitteiden kohdalla, joissa politiikkatietämys on ollut vain yksi osa suuremmasta kokonaisuudesta, edustaa politiikkatietämys yksinään Zallerin tutkimuksessa huomattavasti laajempaa tutkimuskohdetta. Zallerin tutkimuksessa kiteytyykin alan tutkimukselle tyypillinen käsitteellinen sekavuus: hän luo oman käsitteensä (poliittinen valveutuneisuus), joka tosiasiallisesti on erittäin lähellä perinteistä poliittisen taidokkuuden käsitettä, ja mittaa sitä politiikkatietämyksellä.

Politiikkatietämyksen käsitteen suhteutumista keskeisimpiin edellä esitettyihin käsitteisiin on pyritty havainnollistamaan kuvan 2.1 avulla. Sen lähtökohtana on ajatus, jonka mukaan alan tutkimusten ja niissä käytettyjen käsitteiden yhteinen tavoite on tarkastella sitä millä tavoin ja missä määrin kansalaiset *ymmärtävät kohtaamaansa politiikkaa*. Tästä politiikan ymmärtämisen yläkäsitteestä käsin on käsitteistö jaettu edelleen kahteen erilaiseen tutkimusperinteeseen. Näistä poliittisen taidokkuuden perinnettä leimaa poliittisen ajattelun kehittyneisyyden tematiikka, kansalaiskompetenssin -käsitteen ympärille kehittyneitä perinnettä puolestaan yksilön yhteiskunnallinen kiinnittyneisyys. Poliitiikkatietämyksen voidaan tässä tulkinnassa katsoa olevan eräänlainen näitä kahta karkean jaottelun perusteella erotettua tutkimusperinnettä yhdistävä tekijä: tietämys on politiikan ymmärtämisen tutkimusta riippumatta siitä lähestytäänkö sitä poliittisen ajattelun kehittyneisyyden vai yhteiskunnallisen kiinnittyneisyyden -tutkimusperinteen näkökulmasta käsin.

Kuva 2.1: Politiikkatietämys ja sen rinnakkaiskäsitteet

On syytä huomata, että kuvan 2.1 tavoitteena on selkeyttävä ja yksinkertaistava tulkinta, ei esittävä perinpohjaista ja kattavaa inventaariota tutkimuskentällä käytetyistä käsitteistä. Vastaavanlaiseen selkeyttävään tulkintaan pyritään myös tutkimuksen seuraavassa osassa, jossa käydään läpi alan tutkimuksen historiaa ja keskeisimpiä tutkimuskohteita.

2.3 Politiikkatietämyksen tutkimuksen kehityslinjat

Tiettävästi ensimmäinen modernin politiikan tutkimuksen kirjallisuudessa esiintyvä viittaus politiikkatietämykseen on James Brycen huomio vuodelta 1888, jonka mukaan valtaosa kansasta ei ole kiinnostunut politiikasta eikä tiedä siitä juuri mitään³⁸. Englantilainen Bryce ei perustanut väitettään kyselytutkimusaineistol-

³⁸Bryce, 1888, 8

le vaan omille havainnoilleen Yhdysvalloista.

Myös Walter Lippmannin 1920-luvulla esittämät vastaavat väitteet kuuluvat alan tutkimukseen varhaisimpiin. Lippmannin arvion mukaan kansalaisten valtaosan poliittiset mielipiteet eivät perustu politiikan seuraamisesta hankitulle tiedolle vaan pelkille hatarille mielikuville.³⁹ Myöhemmät tutkijat ovat kyselytutkimusten perusteella tulkinneet Brycen ja Lippmannin osuneen arviossaan oikeaan.

Kysymystä kansalaisten heikosta politiikkatietämyksestä on käsitelty myös alan merkittävimmiksi muodostuneissa esityksissä. Laajempaan tutkimukselliseen viitekehyksenä on toiminut Bernard Berelsonin artikkelissaan *Democratic Theory and Public Opinion* (1952) hahmottelema epäsuhta demokrateorian kansalaisiin kohdistamien odotusten ja oletusten ja kyselytutkimuksin havaitun ”todellisen” maailman välillä.

Tätä oletusten ja todellisuuden välistä epätasapainoa käsittelevät myös Russell Neuman teoksessaan *The Paradox of Mass Politics* (1986) sekä John Zaller teoksessaan *The Nature and Origins of Mass Opinion* (1992). Yhteistä näille tutkimuksille on pyrkimys käsitellä kansalaisten osuutta demokratian toiminnassa nimenomaan tietämyksen näkökulmasta käsin. Neumanin tulkinnassa kansalaisten enemmistön poliittinen apatia näyttäytyy eräänlaisena luonnontilana, jonka puitteissa länsimainen demokratia kuitenkin näyttää toimivan melko hyvin.

Zaller puolestaan keskittyy kansan ja eliitin välisen kommunikaation merkitykseen demokratian toiminnalle. Hänen sanomansa ydin on, että kansalaisten mielipiteen muodostus tapahtuu puutteellisen tiedon ja ymmärryksen vallassa ja että se määräytyy lähinnä yhteiskunnallisen eliitin ohjailemana. Zaller suhtautuu siksi hyvin kriittisesti mielipidetutkimuksien perusteella syntyviin käsityksiin kansalaisten poliittisista asenteista.

Demokratian toimintaan liittyvät näkökohdat eivät ehkä ole aivan yhtä suuressa roolissa alan kenties merkittävimässä tutkimuksessa. Michael Delli Carpini ja Scott Keeterin *What Americans Know about Politics and Why it Matters?* (1996) on perusteos politiikkaan liittyvästä tiedosta, siihen yhteydessä olevista taustatekijöistä ja tietämyksen suhteesta poliittiseen käyttäytymiseen. Se nousi nopeasti ilmestymisensä jälkeen johtavaksi yleisesitykseksi politiikkatietämyksestä kattavuutensa ja laajan empiirisen aineistonsa ansiosta. Delli Carpini ja Keeter päätyvät mittavien tutkimustensa perusteella synteisiin, jonka mukaan ameri-

³⁹Lippmann, 1922, 1925, 37-39

kalaisten politiikkatietämyksen arviointi on jokaisen arvioitsijan oman harkinnan varassa: yhden mielestä lasi on puoliksi tyhjä, toisen mielestä puoliksi täynnä⁴⁰. Tällä he tarkoittivat sitä, että vaikka puutteet tietämyksessä ovat ilmeisiä, riippuu tutkijan omista odotuksista kuinka vakaviksi ne kulloinkin tulkitaan. Tältä osin eivät Delli Carpini ja Keeter suurista ansioistaan huolimatta nouse analysoinnillaan muiden kirjoittajien yläpuolelle. Heidänkään arviointinsa taustalla ei ole läpinäkyvää ja koherenttia teoreettista viitekehystä, johon he arvionsa suhteuttaisivat. Näin ollen tutkimuskentän keskeisimmän empiirisen tutkimuksen analyysin ulottumattomille jää perusteltu kannanotto alan ajallisesti kestävämpään keskusteluun, jota voidaan kutsua tietämättömien kansalaisten diskurssiksi.

2.3.1 Tietämättömät kansalaiset

Tyypillistä erityisesti varhaiselle politiikkatietämyksen tutkimukselle, varsinkin ensimmäisten 1940-luvulla tehtyjen empiiristen havaintojen jälkeen, oli sen keskittyminen kansalaisten tietämättömyyden paljastaviin tutkimustuloksiin, jotka tuolloin aiheuttivat tutkijakunnassa hämmästystä. Pessimistisimpien arvioitsijoiden mukaan syynä politiikkatietämyksen vähäiseen tutkimukseen usean vuosikymmenen aikana ovat ensimmäiset mittaukset 1930-1950-luvulta, jotka paljastivat kansalaisten tietämättömyyden laajuuden siinä määrin, ettei asiaan ole myöhemmin haluttu palata⁴¹. Kun ensimmäiset kansalaisten poliittisia mielipiteitä kartoittavat kyselytutkimukset tuhosivat romanttisen kuvan asiantuntevasta poliittisesta kansalaisesta, eivät useimmat tutkijat enää katsoneet lisätutkimuksia tarpellisiksi⁴². Philip Conversen mukaan politiikkatietämystä mitanneiden tutkimusten tulokset ovatkin kerta toisensa jälkeen vain vahvistaneet käsityksen alhaisesta tietämyksestä kansalaisten keskuudessa⁴³. Sama tulkinta on saanut vahvistusta myös muutama vuosikymmen Conversen lausunnon jälkeen⁴⁴.

Politiikkatietämystä käsittelevässä tutkimuskirjallisuudessa toistuukin usein toteamus, että sekä kansalaisten politiikkatietämyksen sisältöä että sen merkitystä poliittisen järjestelmän toimivuudelle on tutkittu vain harvoin. Bartelsin arvio, joka tosin koskee vain Yhdysvaltoja, on kuitenkin hieman yllättävä, koska

⁴⁰Delli Carpini ja Keeter, 1996, 133-134

⁴¹Burdick, 1959

⁴²Delli Carpini ja Keeter, 1993, 1179-1180. Käännös kirjoittajan. Ks. myös Converse, 1975, 79

⁴³Converse, 1975, 79

⁴⁴Bartels, 1996, 194

alan tutkijakunta on toisaalta harmissaan vähäisestä politiikkatietämykseen liittyvästä empiirisestä aineistosta. Poliitiikkatietämystä mittaavat kysymykset ovat olleet mukana pienenä osana laajempia kyselytutkimuksia, joissa on tutkittu ennen kaikkea äänestäjien poliittisia mielipiteitä ja asenteita. Nimenomaisesti kansalaisten politiikkatietämyksen mittaamiseen keskittyviä kyselytutkimuksia ei ole kehitetty. Russell Neuman tiivistää näkemyksensä tutkimuskentällä kauan vallinneesta tilanteesta seuraavasti: ”Vaikka massojen politiikkatietämys on politiikan teorialle keskeinen asia, on sitä tutkittu vain epäsuorasti. ...Toisinaan koulutustasoa tai joukkotiedotusvälineiden seuranta on käytetty sijaismittana (proxy measure), mutta tietämyksen tai ymmärryksen tasoa on yritetty mitata vain harvoin”⁴⁵.

Erityisen merkittävä varhainen tutkimus oli tämänkin tutkimuksen kysymyksenasettelulle keskeinen Hymanin ja Sheatsleyn tutkimus vuodelta 1946. Vaikka Hymanin ja Sheatsleyn käyttämän samana vuonna kerätyn kyselyaineiston politiikkatietämystä käsittelevät kysymykset rajoittuivat ainoastaan ulkopoliitiikan tunteeseen, tuli heidän tulostensa pohjalta syntyneestä tietämättömien kansalaisten käsitteestä pysyvä osa politiikkatietämyksen tutkimuksen terminologiaa. Seuraavan kerran vahvistuivat vallinneet käsitykset tietämättömistä kansalaisista 1960-luvun alussa Erskinen kokoamien kyselytutkimusaineistojen ansiosta, joskin kyseessä olivat jälleen kerran ainoastaan Yhdysvalloissa tehdyt havainnot.⁴⁶

Täysin ei politiikkatietämyksen tutkimusta kuitenkaan koskaan ole unohdettu ja alan tutkimus onkin viimeisen 20 vuoden aikana saanut osakseen aikaisempaa enemmän huomiota politiikan tutkimuksessa. Uusi politiikan tutkijoiden sukupolvi tarttui aiheeseen 1980-luvun alkupuolella ja on sittemmin kyennyt monipuolistamaan Hymanin ja Sheatsleyn tutkimustulosten pohjalta syntyneen ”tietämättömyyden diskurssin” hallitseman politiikkatietämyksen tutkimuksen.

Uuden sukupolven johtaviin tietämyksen tutkijoihin kuuluvat Michael X. Delli Carpini ja Scott Keeter toteavatkin kriittisesti politiikkatietämyksen tutkimuksen olleen ”laajaa ja sivistynyttä” vasta muutaman viimeksi kuluneen vuosikymmenen aikana⁴⁷. Myös Vincent Price korrektisti huomioi, että politiikkatietämyksen tutkimus on viimeksi kuluneiden vuosikymmenten aikana paitsi määrällisesti kasvanut myös laadullisesti kehittynyt kohti tarkempaa käsitteellistä sekä empiirisesti soveltavaa tutkimusta. Pricen mukaan alan tutkimusta 1970 ja 1980-luvuilla

⁴⁵Neuman, 1986, 8. Käännös kirjoittajan.

⁴⁶Erskine, 1962, 1963c,a,b

⁴⁷Delli Carpini ja Keeter 1993, 1179

hallitsi ideologisten ajattelumallien sekä poliittisen sivistyneisyyden tematiikka, josta myöhemmin painopiste on siirtynyt yksilön kognitiivista kykyä painotta-vaan poliittisen informaation prosessoinnin tutkimukseen.⁴⁸

Vaikka Pricen politiikkatietämyksen tutkimuksen kehityslinjoja koskevan tul- kinnan kanssa on yleisesti ottaen oltava samaa mieltä, esitetään seuraavassa eräil- tä osin poikkeava käsitys samasta historiallisesta kehityksestä. Tämä johtuu osit- tain siitä, että tarkastelu tapahtuu kymmenen vuotta Pricen esityksen jälkeen, jona aikana voidaan alan tutkimuksessa katsoa tapahtuneen jälleen painopis- teen muutos kohti kansalaisyksiköiden tutkimusta sekä poliittisen sosialisoinnin problematiikkaa.

Vaikka arviot tietämyksen mittaustuloksista useasti antavat aiheen viitata ky- seiseen ajassa muuttumattomalta tuntuvaan havaintoon, on alan tutkimus joka tapauksessa suurelta osin siirtynyt eteenpäin kansalaisten poliittisen tietämät- tömyyden tematiikan hallitsemasta keskustelusta. Merkittävä 1980-luvun uuden tutkijasukupolven teoreettinen avaus oli Russell Neumanin käynnistämä keskus- telu massademokratian paradoksista, jossa tietämyksellä oli keskeinen merkitys..

2.3.2 Demokratian paradoksi

Demokratian paradoksin käsitteen alkuperä on Bernard Berelsonin 1950-luvulla tekemissä havainnoissa. Berelson havaitsi, että kansalaisten poliittisesti apaattisin ja samalla tietämättömin joukko oli se, jonka äänestyskäyttäytyminen oli erityi- sen epävakaata; nämä äänestäjät vaihtoivat puoluekantaansa muita useammin. Hänen tulkintansa mukaan tämä käyttäytyminen oli normatiivisen demokratia- teorian olettamusten vastaista: poliittisesti valveutuneiden kansalaisten olisi teo- rian mukaan kuulunut olla herkempiä kannan vaihtelijoita. Poliittisesti tiedos- tavat äänestäjät, teorian mukaan, ovat vaalidemokratian koneiston voiteluaine, koska he seuraavat politiikkaa niin tarkasti, että he kykenevät regoimaan vallanpi- täjien tekemiin päätöksiin ja suoriutumiseen ja näin todennäköisempiä liikkuvia äänestäjiä.⁴⁹

Russell Neuman on tarkastellut politiikkatietämystä osana demokraattisen jär- jestelmän toimintaa ottamalla lähtökohdaksi Berelsonin lanseeraaman de- mokratian paradoksin käsitteeseen. Neuman kutsuu ”massapolitiikan paradoksik- si” (paradox of mass politics) sitä tosiasiallista tilannetta, että *vaikka kansalais-*

⁴⁸Price, 1999

⁴⁹Berelson, 1952; Granberg ja Holmberg, 1990

ten politiikan tietämys näyttää olevan hälyttävän alhainen, toimii edustuksellinen demokratia kuitenkin varsin sujuvasti, eikä sen vakiintunutta paikkaa aikamme parhaana pidettynä hallintajärjestelmänä monikaan kyseenalaista.⁵⁰ Paradoksaalista tilanteessa on se, ettei tietämättömien kansalaisten ja toimivan demokratian pitäisi teorian mukaan olla samanaikaisesti mahdollisia asiointiloja.

Neumanin mukaan paradoksin selitys piilee siinä, etteivät nämä asiointilat ole keskenään yhteensopimattomia, vaikka ne *de facto* ovatkin olemassa samaan aikaan. Tämä johtuu siitä, että kansalaiset ovat jakaantuneet kolmeen ryhmään: 1) politiikan ulkopuolella olevat, 2) suuri enemmistö, joka osallistuu politiikkaan silloin tällöin sekä 3) poliittisesti aktiiviset. Viimeksi mainittu, noin 5 % väestöstä käsittävä ryhmä on avain paradoksiin: he huolehtivat siitä, että suuri enemmistö aika ajoin (esim. vaaleissa tai erityisen tärkeän kysymyksen ollessa päätöksenteon kohteena) aktivoituu poliittisesti. Tämä ”yhteiskunnallinen työnjako” ja erilaiset osallistumisen asteet ovat Neumanin vastaus paradoksille.⁵¹

Vaikka Neumanin analyysin lähtökohta oli edelleen kansalaisten yleinen poliittinen tietämättömyys, Neumanin tapa käsitellä kansalaisten politiikkatietämystä poikkesi aiemmasta siinä, ettei hän pyrkinyt vain osoittamaan kansalaisten tietämättömyyttä vaan pikemminkin kyseenalaistamaan tutkijoiden aiemmat käsitykset kansalaisilta vaaditusta tietämyksestä. Tämä lähestymistapa on johtanut laajaan keskusteluun siitä, millä tavoin kansalaiset puutteellisesta tietämyksestään huolimatta tekevät poliittisia valintoja ja missä määrin tietotasolla voidaan ajatella olevan vaikutusta poliittiseen käyttäytymiseen.

Myös muut tutkijat ovat tarjonneet selityksiä demokratian paradoksille. Tutkijat eivät niinkään ole kyseenalaistaneet Neumanin ajatusta poliittiseen aktiivisuuden ja tietämyksen jakaantumisesta kansalaisten keskuudessa vaan pikemminkin lähestyneet paradoksia kyseenalaistamalla sen, kuinka paljon tavallinen kansalainen itse asiassa tietämystä politiikasta tarvitsee.

Erityisen suuren huomion on saanut osakseen ns. tiedollisten oikopolkujen teoria, jonka mukaan kansalaiset kompensoivat esim. äänestyspäätöksiä tehdesään omat tiedolliset aukkonsa käyttämällä oikopolkuja tai ”vihjeitä” (cue), joiden avulla he päätyvät samoihin ratkaisuihin, joihin olisivat päätyneet mikäli heidän tietämyksensä olisi ollut korkeampi. Näin ollen kykenisi keskivertokansalainen täyttämään edustuksellisen demokratian häneen kohdistamat odotukset varsin

⁵⁰Neuman, 1986, 9. Ks. myös Lupia ja McCubbins, 1998

⁵¹Neuman, 1986, 185-189

niukankin tietämyksen turvin⁵².

Näitä tiedollisia oikopolkuja tai vihjeitä ovat esimerkiksi tukeutuminen aina saman puolueen ehdokkaan äänestämiseen tai omassa lähiympäristössä olevien poliittisesti paremmin tietävien ystävien ja sukulaisten neuvoihin.⁵³ Oikopolkujen hyödyntäminen on turvautumista asiantuntijoiden tai poliittisesti tietävämpien tuttavien ohjeisiin tai sen puolueen tai muun viiteryhmän suositusten noudattamista, joihin yksilö identifioituu⁵⁴. Teorian kannattajien mukaan näin suoritetun tiedollisten aukkojen paikkaamisen avulla kykenevät poliittisesti osallistuvat kansalaiset tekemään ”kohtalaisen hyviä päätöksiä useimmissa tapauksissa”⁵⁵.

Arthur Lupia on löytänyt myös empiiristä tukea teorialle tutkiessaan oikopolkujen käytön vaikutuksia kalifornialaisten äänestäjien päätöksenteolle kansanäänestyksen yhteydessä. Lupian mukaan heikosti politiikasta tietävät äänestäjät kykenivät hyödyntämään poliittisilta johtajilta tulevia viestejä ja siten toimimaan äänestystilanteessa tavalla, jolla hyvin politiikasta tietävät äänestäjät toimivat.⁵⁶

Lupian päätelmät vaikuttavat kuitenkin kyseenalaisilta. Hänen mukaansa ”tietosanakirjamaisen” tiedon puute ei aiheuttanut eroavaisuuksia äänestyskäyttäytymisessä. Ainoat tietokysymykset Lupian tutkimuksessa liittyivät äänestyksen kohteena olevaan vakuutuslainsäädännön uudistukseen, johon liittyvää tietoa tuskin voidaan pitää tietosanakirjamaisena, vaan erittäin spesifinä, tiettyyn asiakysymykseen liittyvänä. Kriittisesti tarkasteltuna Lupian tulokset osoittavat ainoastaan sen, että jo yksityiskohtaista tietoa vaativissa äänestystilanteissa vähäinenkin oleellinen tietämys saattaa riittää kompensoimaan hypoteettisen ”täydellisen tiedon” puutteet. Lupia on tosin tietoinen tulostensa rajallisuudesta ja toteaa, etteivät tulokset todista, että tiedolliset oikopolut voisivat kaikissa tilanteissa toimia teorian olettamalla tavalla.

Oikopolkuteoria voidaan kyseenalaistaa erityisesti siitä näkökulmasta, että todellisuudessa sen olettamia tiedon oikopolkuja hyödyntävät pikemminkin korkean tietämyksen omaavat, eivätkä heikolla tietämyksellä operoivat äänestäjät. Teorian taustalla vaikuttavan ajatuskulun perusteella olisi oletettava, että niillä henkilöillä, jotka vahvasti samaistuvat johonkin puolueeseen, on keskimääräistä heikommat tiedot politiikasta; heillä ei ole tarvetta hankkia tietoa politiikasta,

⁵²Lupia, 2006; Popkin, 1991

⁵³McKelvey ja Ordeshook, 1985; Neuman, 1986; Popkin, 1991; Page ja Shapiro, 1992; Druckman, 2005

⁵⁴Lupia ja McCubbins, 1998, 4-5

⁵⁵Lau ja Redlawsk, 2006, 586

⁵⁶Lupia, 1994

koska tiedollinen oikopolku johdattaa heidät aina samaan äänestyspäätökseen. Kimmo Grönlund on havainnut Eduskuntatutkimus 2007 -kyselyaineiston perusteella, että vakiintunut puoluekanta on, täysin teorian oletaman vastaisesti, yhteydessä keskimääräistä korkeampaan politiikkatietämykseen⁵⁷.

Vaikka puoluesamaistumista tai puoluekannan vakiintuneisuutta ei Yhteiskuntatutkimus 2008 -aineiston avulla voida todentaa, viittaavat tulokset Grönlundin päätelmää tukevaan suuntaan. Kyselyssä tiedusteltiin vastaajilta heidän kokemaansa etäisyyttä tai läheisyyttä suomalaisiin puolueisiin seuraavalla kysymyksellä: *Kuinka läheiseksi tai etäiseksi koette seuraavat puolueet itsellenne?* Tämänkään kysymyksen vastausten perusteella ei voida päätellä, että heikko tietämys politiikasta olisi yhteydessä puolueläheisyyteen. Taulukossa 2.1 on esitetty vastaajien keskimääräiset ratkaisuprosentit sen mukaan minkä puolueen he tuntevat itselleen läheiseksi. Vastaaajille lueteltiin kaikki kahdeksan eduskunnassa kyselyhetkellä keväällä 2008 edustettuna olevaa puoluetta. Vastausvaihtoehdot olivat *erittäin läheiseksi, läheiseksi, en etäiseksi enkä läheiseksi, etäiseksi ja hyvin etäiseksi*. Puolueläheisyydeksi on katsottu vastaukset *erittäin läheiseksi* tai *läheiseksi*. Ratkaisuprosentit on laskettu käyttäen kaikkia 38 Yhteiskuntatutkimus 2008 -kyselyn tietämystä mittaavaa kysymystä.

Taulukko 2.1: Tietämys ja puolueläheisyys

Läheinen puolue	Ratkaisuprosentti	N
KOK	59,4	211
SDP	54,6	253
KESK	55,1	225
PS	50,8	100
RKP	62,8	47
KD	55,0	88
Vihreät	55,2	240
VAS	56,5	119
Ei mikään puolue	47,3	262
Kaikki	53,0	1020

Lähde: Yhteiskuntatutkimus 2008

Vastaaajat, jotka eivät kokeneet mitään puoluetta itselleen läheiseksi erottuvat Taulukossa 2.1 muita heikommin politiikasta tietävinä. Niiden vastaajien tietä-

⁵⁷Grönlund, 2009, 187. Grönlund tosin huomauttaa, ettei hänen käyttämänsä indikaattori, puoluekannan vakiintuneisuus, ole aivan sama ilmiö kuin puoluesamaistuminen.

mys, jotka ilmoittivat kokevansa jonkin puolueen itselleen läheiseksi oli puolueesta riippumatta keskiarvoa 53 % korkeampi. Aivan kuten Kimmo Grönlundin Suomea koskevat aiemmat havainnot, ei myöskään tässä tutkimuksessa käytetty aineisto näyttäisi tukevan oikopolkuteoriaan sisältävää oletusta puolueläheisyyden tietämystä heikentävästä vaikutuksesta.

Toisaalta oikopolkuteoriaa on kritisoitu myös siihen empiiriseen havaintoon perustuen, että tiedolla ja erityisesti sen lisääntymisellä päätöksenteon prosessin aikana on merkitystä yksilön preferenssien muodostumiselle⁵⁸. Näin ollen tiedollisiin oikopolkuihin tukeutuminen rajaisi pois yksilön mahdollisuudet tarkistaa olisiko oikopolkujen kautta suodattamattomalla informaatiolla vaikutusta hänen ratkaisuihinsa.

Larry Bartelsin laajalti tunnetun tutkimuksen havainnot poikkesivat täysin Lupian edellä esitetyistä tutkimustuloksista. Bartelsin mukaan samoihin sosiodemografisiin ryhmiin kuuluvat henkilöt, jotka tietotasoltaan poikkesivat toisistaan, myös tekivät poikkeavia valintoja äänestäessään. Hän arvioi, että Yhdysvaltojen presidentinvaalien tulokset ovat suosineet ehdokkaana olevaa istuvaa presidenttiä noin viiden prosenttiyksikön verran verrattuna äänestystulokseen vastaavan hypoteettisen ”täydellisen tiedon” tilanteen äänestystulokseen⁵⁹. Tämä indikoi hänen mukaansa sitä, etteivät heikolla tietämyksellä toimivat henkilöt kyetneet tiedollisia oikopolkua hyödyntämällä päättämään samaan ratkaisuun kuin ne, joiden tietämys oli korkea.⁶⁰ Bartelsin havaintoihin on kuitenkin syytä suhtautua varauksellisesti, sillä suoran politiikkatietämyksen mittaamisen sijaan, johon Bartelsin aineisto ei antanut mahdollisuutta, hän tukeutuu haastattelututkimuksen tekijöiden subjektiivisiin arvioihin vastaaajan mahdollisesta tietämyksestä. Hänen hypoteettinen täydellisen tiedon omaava äänestäjänsä on henkilö, jonka tietämyksen haastattelija arvioi olevan erittäin korkea. Lisäksi on huomattava, että Bartelsin analyysi perustuu oletukselle, jonka mukaan samoilla sosiodemografisilla tunnusmerkeillä varustetut vähän politiikasta tietävät henkilöt todellakin toimisivat toisin äänestystilanteessa mikäli heidän tietämyksensä olisi korkeampaa. Kuten hän myös itse myöntää, saattaa olla, että tiedoiltaan erilaiset vastajat eroavat toisistaan jollakin muulla tavalla, joka ei liity tietämykseen ja joka aiheuttaa eron äänestyskäyttäytymisessä.

Henrik Oscarsson tarkasteli Bartelsin tutkimusta uskollisesti jäljitellen tiedon

⁵⁸Fishkin, 1999

⁵⁹Bartels, 1996, 220

⁶⁰Bartels, 1996

merkitystä parlamenttivaalien tuloksen muodostumiselle Ruotsissa. Oscarssonin mukaan Ruotsi on erinomainen ympäristö oikotieteorian paikkaansa pitävyyden testaamiselle, koska ruotsalaisten äänestäjien tiedetään hyödyntävän tiedollisia oikopolkuja (esim. vasemmisto-oikeisto -ideoita) äänestyspäätöstä tehdesään. Oscarssonin havainnot Ruotsista olivat yhteneviä Bartelsin Yhdysvalloista tekemien kanssa: politiikkatietämyksellä on oleellista merkitystä äänestäjien puoluevalinnalle ja näin ollen vaalitulokselle. Vuosien 1985 ja 2005 välillä Ruotsissa olisivat oikeistopuolueet hyötäneet noin kahden prosenttiyksikön verran teoreettisesta ”täydellisen tiedon” omaavasta äänestäjäkunnasta, joka olisi aiheuttanut Ruotsin sosialidemokraateille hallituksenmuodostuksen kannalta ratkaisevat vaalitappiot 1994 ja 2002⁶¹.

Kysymystä tiedon merkityksestä demokratian toiminnalle on tarkasteltu myös suhteessa yleisen mielipiteen muodostumiseen. Scott Althausin mukaan jopa joka viidennen asiakysymyksen kohdalla yleinen mielipide olisi muu kuin sillä hetkellä vallitseva, jos kaikilla mielipiteenmuodostajilla olisi yhtäläinen ja laaja tietopohja käytettävissään⁶². Althaus on kuitenkin hieman varovainen tulkinnessaan. Hän huomauttaa, etteivät yksilötason erot tietämyksessä poikkeuksetta johda mielipidemittausten tulosten muuttumiseen aggregaattitasolla. Vaikka hänen havaintonsa ja johtopäätöksensä ovat päinvastaisia Lupiaan verrattuna, arvelevat molemmat tutkijat totuuden sijaitsevan jossain näiden ääripäiden välillä. Kaiken kaikkiaan vaikuttaa siltä, että tietämyksen ja mielipiteenmuodostuksen välinen yhteys on kontekstiriippuvainen; äänestystilanteiden olosuhteet ja reunaehdot vaihtelevat ja näin ollen myös se, missä määrin tiedolla on merkitystä äänestyskäyttämismiselle.

Toinen selitys demokratian selittämättömälle hyvinvoinnille kansalaisten puutteellisesta tietämyksestä huolimatta perustuu ajatukseen kollektiivisesta rationaalisuudesta. Selityksen keskeinen väite on, että vaikka yksilöt eivät tietäisi politiikasta riittävästi voidakseen tehdä korrekkeja päätöksiä poliittisesti, on kansalaisten keskuudessa tarpeeksi monia, jotka kuitenkin siihen kykenevät. Näin ollen vaikka yksilö ei toimisi omien etujensa mukaisesti, yhteisö kollektiivisesti toimii, sillä suuressa joukossa ”oikeat” päätökset neutraloivat ”väärät”.⁶³

Selitys nojaa Condorcet’in tuomariteoreeman logiikkaan: mikäli jokainen yksittäinen valamiehistöön jäsen on todennäköisemmin oikeassa kuin väärässä, on

⁶¹Oscarsson, 2007, 319

⁶²Althaus, 1998, 553

⁶³Miller, 1986, Wittman, 1989, Page ja Shapiro, 1992

myös valamiehistön kollektiivisesti tekemä päätös todennäköisemmin oikea kuin väärä. Oletus on, että oikeassa olemisen $p > 0.5$. Tämän ehdon täytyessä todennäköisyys, että joukko päätöksentekijöitä tekee oikean enemmistöpäätöksen on heidän lukumääränsä funktio: mitä suurempi määrä päätöksentekijöitä, sitä todennäköisemmin heidän tekemänsä päätös on oikea.⁶⁴

Tässä yhteydessä kollektiivinen päätöksentekijä on äänestäjäkunta. Äänestäjäkunnan kollektiiviseen kyvykkyyteen perustuvan selityksen ilmiselvä ongelma on, että se edellyttää epäkorrektien äänestyspäätösten, määritelmästä riippumatta, jakautuvan populaatiossa täysin sattumanvaraisesti. Tämä tarkoittaa sitä, etteivät epäkorrekrit äänestyspäätökset voi olla systemaattisia, toisin sanoen, että saman sosiodemograafisen profiilin omaavien äänestäjien tekemät epäkorrekrit päätökset eivät voi poiketa samaan suuntaan oletetusta korrektista päätöksestä. Mikäli tämä ehto ei täyty, ovat epäkorrekrit päätökset systemaattisia, eivätkä neutraloidu korrektien päätösten ansiosta.⁶⁵ Äänestäjäkunnan toiminnan tarkastelussa Condorcet'in tuomariteoreeman soveltaminen on ongelmallista myös siksi, että äänestäjillä ei aina ole valittavanaan vain kahta vaihtoehtoa.⁶⁶

Kolmantena selityksenä paradoksille on tarjottu selitystä, jonka mukaan kyselytutkimusten mittauksien kautta syntynyt kuva tietämättömistä kansalaisista on virheellinen, koska ne eivät mittaa tietoa tavalla, jolla kansalaiset sitä tallentavat ja hyödyntävät. Tämän selityksen (on-line information processing theory) mukaan kansalaiset prosessoivat tiedon välittömästi sen kohdatessaan ja päivittävät siihen astiset tietonsa, samalla unohtaen välittömästi sen yksittäisen tiedonjyvän, joka prosessoinnin käynnisti. Keskeistä selityksessä on lisäksi se, että tällä tavoin prosessoidun tiedon oletetaan olevan luonteeltaan sellaista, joka ei näy perinteisten kyselytutkimuksissa käytettyjen kysymysten perusteella mitattuna. Kyseessä ei ole faktatietämys esimerkiksi poliittisen järjestelmän toimintaan liittyen, vaan politiikan toimijoiden ja toiminnan tuloksien arviointiin liittyvä tieto.⁶⁷

Selityksen ansiot tietämyksen tutkimukselle ovat epäilemättä sen esiin tuomat näkökohdat tiedon prosessoinnin merkityksestä sekä perinteisestä poikkeava käsitys relevantista politiikkatietämyksestä. Tutkimuksissa on havaittu, että korkean ja matalan tietämyksen omaavat yksilöt vastaanottavat ja prosessoivat politiik-

⁶⁴List ja Goodin, 2001, 283. Ks. myös Page ja Shapiro, 1992, 26, Lau ja Redlawsk, 2006

⁶⁵Ks. myös Bartels, 1996, 199

⁶⁶Condorcet'in tuomariteoreeman sovelluksista useammissa kuin kahden vaihtoehdon päätöksentekotilanteissa: List ja Goodin, 2001.

⁶⁷Lodge et al., 1989; Oscarsson, 2007

kaan liittyvää tietoa toisistaan poikkeavilla tavoilla. John Zallerin tutkimuksessa osoittautui, että politiikasta paljon tietävät olivat heikosti tietäviä vähemmän alttiita mielipiteen muutoksille tilanteessa, jossa he vastaanottivat omista mielipiteistään poikkeavaa informaatiota⁶⁸. Zallerin tulkinnan mukaan tämä tarkoittaa sitä, että oikopolkuteorian oletusten mukainen ”vihjeiden” hyödyntäminen poliittista käyttäytymistä ohjaavana mekanismina edellyttää tietämystä⁶⁹. Tämä tulkinta ei tue oikopolkuteoriaa, jonka mukaan vihjeiden avulla heikosti politiikkaa tuntevat kykenevät korvaamaan tiedollisia aukkojaan.

Massademokratian paradoksin olemassaolo näyttäisi tutkimustulosten valossa riippuvan tutkimuksen näkökulmasta ja sen vakavuusaste tutkijan subjektiivisesta arviosta. Osittain täysin ristiriitaisista havainnoista johtuen ovat kansalaisten tietämättömyyteen liittyvä diskurssi sekä demokratian paradoksin käsitteleminen edelleen erottamaton osa politiikkatietämyksen tutkimusta, eikä viimeistä sanaa sanota ehkä koskaan.

Alan tutkimus on viimeisten vuosikymmenien aikana kuitenkin kasvavassa määrin siirtynyt tarkastelemaan politiikkatietämyksen ja edustuksellisen demokratian välistä suhdetta demokraattisen kansalaisen tematiikan näkökulmasta. Tähän näkökulmaan kiinteästi liittyvien poliittisen sosialisointiprosessin sekä peruskoulutuksen merkitysten korostamista politiikkatietämykselle voidaan katsoa edustavan demokratian paradoksin ohella toista modernin politiikkatietämyksen tutkimuksen päälinjaa.

2.3.3 Politiikkatietämyksen tutkimus osana kansalaiskasvatusta

Kansalaiskasvatukseen ja peruskoulutukseen painottuvan tutkimussuuntauksen esilletulo on edesauttanut politiikkatietämyksen tutkimuksen kehittymistä tietämättömien kansalaisten diskurssin valta-asemasta kohti tutkimusasetelmaa, jonka keskiössä ovat ne väestöryhmät – erityisesti nuoret – joiden kohdalla välimatka demokrateorian ihannetietotason ja todellisen tietotason välillä on suurin. Toisin kuin edellä esitetylle, kansalaisten tietämättömyyden lähtökohdakseen otettavalla tutkimusperinteelle, ei tälle uudelle suuntaukselle ole ominaista toisinaan jopa varsin negatiivinen perussävy.

⁶⁸Zaller, 1992, 65-66

⁶⁹Zaller, 1992, 65

Kansalaiskasvatuksen ja politiikkatietämyksen välistä suhdetta tutkivan suuntauksen teoreettinen lähtökohta on poliittisen sosialisointin tutkimuksessa. Poliittisen sosialisointin käsitteen on katsottu olevan peräisin Herbert Hymanilta, joka teoksessaan *Political Socialization* määritteli termin seuraavasti:

(Political socialization is) the learning of social patterns corresponding to...social positions as mediated through various agencies of society.⁷⁰

Robert Dudley ja Alan Gitelsonin tulkinnassa poliittisen sosialisointin ja tietämyksen tutkimus löysivät toisensa sosialisointitutkimuksen uuden nousun aikana 1990-luvulla⁷¹. Yhteinen kysymyksenasettelu perustui politiikkatietämyksen tutkimuksessa tehtyyn havaintoon, jonka mukaan koulutustaso on vahvassa yhteydessä politiikkatietämykseen yksilötasolla⁷². Poliittisen sosialisointin tutkijoiden näkökulmasta katsottuna mielenkiintoiseksi tutkimuskysymykseksi muodostui se, missä määrin koululaitoksen kautta annettavalla kansalaiskasvatuksella ja yhteiskuntaopin opetuksella kyetään vaikuttamaan kansalaisiksi kasvavien lasten ja nuorten politiikkatietämykseen.

Tutkimusalojen ilmiselvä yhtymäkohta johti laajamittaiseen tutkimiseen vasta 1990-luvulla, vaikka politiikkatietämyksen merkitys yksilön yhteiskunnalliselle kasvuprosessille oli ollut osa poliittisen sosialisointin käsitteistöä jo 1960-luvulta lähtien⁷³. Kouluopetuksen vaikuttavuudesta eivät varhaiset tutkimustulokset kuitenkaan todistaneet. Päin vastoin: kerta toisensa jälkeen uudet tutkimustulokset vahvistivat Kenneth Langtonin ja M. Kent Jenningsin jo vuonna 1968 Yhdysvalloissa tekemän havainnon, jonka mukaan yhteiskuntaopin opetuksella lukiossa ei ollut sanottavaa vaikutusta oppilaiden politiikkatietämyksen kehittymiselle⁷⁴.

⁷⁰”Poliittinen sosialisointi on niiden sosiaalisten mallien oppimista, jotka ovat yhteensopivia yhteiskunnallisten asemien kanssa, siten miten ne ovat erilaisten yhteiskunnallisten välittäjien kautta välittyneet” Hyman, 1959, 25. Vaikka Hyman yleensä mainitaan käsitteen ensimmäisenä käyttäjänä, huomauttavat Niemi ja Sobieszek (1977, 209), että alan tutkimukselliset juuret ovat koulutuksen tutkimuksessa. He mainitsevat tässä yhteydessä Charles E. Merriamin tutkimuksen ”The Making of Citizens” vuodelta 1931. Myös Dudley ja Gitelsonin (2002, 175) mukaan Hyman yhdisteli aiemmin esitettyjä teoreettisia viitekehyksiä, joiden perusteella hän päätyi poliittisen sosialisointin käsitteen käyttöön.

⁷¹Dudley ja Gitelson, 2002, 176. Poliittikkatietämyksen ”toinen aalto” käynnistyi myös jokseenkin samaan aikaan.

⁷²Esim. Bennett, 1988; Delli Carpini ja Keeter, 1996; McAllister, 1998; Milner, 2002; Jerit et al., 2006; Tranter, 2007

⁷³David Easton ja Robert Hess kirjoittivat tietämyksestä osana poliittista sosialisointia jo 1961: ”No system can attain or remain in a condition of integration unless it succeeds in developing among it’s members a body of shared knowledge about political matters as well as a set of shared political values and attitudes.”(1961, 28)

⁷⁴Langton ja Jennings, 1968

Pitkään staattisena pysynyt käsitys vaikuttavuudeltaan merkityksettömästä yhteiskuntaopin kouluopetuksesta alkoi muuttua vasta uuden aallon myötä. Osa-syynä saattoi olla tutkimuskohteen vaihtuminen lukiolaisia nuorempiin oppilaisiin. Erityisesti Richard Niemen ja Jane Junnin tutkimus, joka keskittyi perusopetuksessa tapahtuvaan kansalaiskasvatukseen, antoi ensimmäisiä viitteitä siitä, että yhteiskunnallisella opetuksella todellakin kyetään vaikuttamaan myönteisesti nuorten kansalaiskehitykseen⁷⁵. Myös muissa amerikkalaistutkimuksissa, jotka ovat kohdistuneet perusopetukseen lukio-opetuksen sijaan on saatu Niemen ja Junnin havaintoja tukevia tuloksia⁷⁶.

Selitys viimeaikaisille, aiemmasta poikkeaville tutkimustuloksille, joissa opetuksen on tulkittu vaikuttavan oppilaiden poliittiseen aktivoitumiseen ja myös tietämyksen nousuun, saattaa kuitenkin piillä muissa kuin opetuksen sisältöön liittyvissä asioissa. Useissa tutkimuksissa on havaittu, että myös oppilaiden kokemukset luokan ja koulun ilmapiiristä vaikuttavat yhteiskunnallisista kysymyksistä oppimiseen; positiiviseksi koettu opetusympäristö on yhteydessä kohonneeseen yhteiskunnalliseen valvutuneisuuteen.⁷⁷ Erityisesti koulun sekä opetustilanteen avoin ja keskusteleva ilmapiiri, joka mahdollistaa poliittiset keskustelut ja mielipiteenvaihdon, on useasti havaittu korreloivan positiivisesti sekä osallistumishalukkuuden että politiikkatietämyksen kanssa⁷⁸.

Aktiivista kansalaisuutta ja kansalaiskasvatusta korostavan tutkimuslinjan esiinnousu on varmasti ainakin osittain seurausta useissa länsimaisissa demokratioissa erityisesti nuorten äänestäjien keskuudessa havaitusta laskevasta äänestysosallistumisesta. Vaikka Suomessakin nuorten yhteiskunnallinen osallistuminen on viime vuosina kasvavassa määrin ollut myös valtio-opillisen tutkimuksen kohteena⁷⁹, on etenkin politiikkatietämyksen osalta kotimaisessa perustutkimuksessa edelleen aukkoja. Poliitiikkatietämyksen tutkimuksen tulevaisuudessa poliittisen sosialisoinnin mekanismeilla ja erityisesti perusopetuksessa tapahtuvalla kansalaiskasvatuksella lienee merkittävä rooli, myös meillä Suomessa.

Erityisen oleellista tulevaisuudessa tehtävän tutkimuksen kannalta ovat kuitenkin empiiriset aineistot, joiden perusteella tietämystä, sekä koko väestön ta-

⁷⁵Niemi ja Junn, 1998

⁷⁶Esim. Atherton, 2000; Chaffee, 2000; Meirick ja Wackman, 2004

⁷⁷Torney-Purta et al., 2001a; Campbell, 2008

⁷⁸Torney-Purta et al., 2001b; Ekman, 2007

⁷⁹Esimerkkinä vuodesta 1994 nuorisosaian neuvottelukunnan teettämien Nuorisobarometrikselyiden pohjalta julkaisemat tutkimukset. Tuoreimmista teoksista on käsitelty erityisesti nuorten kokemuksia eduskuntavaaleista, ks. Paakkunainen, 2003, 2007, myös Myllyniemi, 2007.

solla että nuorten keskuudessa, mitataan. Poliittikatietämyksen tutkimuksessa käytetyt aineistot ovat, kuten jo tutkimuskysymyksiä esiteltäessä todettiin, olleet viime vuosikymmeninä olleet kritiikin kohteena. Vaikka usein alan tutkijat ovatkin joutuneet tyytymään puutteellisiin kyselytutkimusaineistoihin, on niitä silti kerätty tasaisin väliajoin viimeksi kuluneiden noin 50 vuoden aikana. Kuten seuraavaksi näemme, on näiden aineistojen pohjalta kyetty hahmottelemaan jokseenkin selkeä poliittisesti tietävän kansalaisen profiili.

2.4 Poliittikatietämys kyselytutkimuksissa

Poliittikatietämyksen tutkimuksen empiirinen pääoma saadaan kyselytutkimuksista, joissa vastaajien tietämystä voidaan mitata. Vaikka poliittikatietämykseen liittyvät kysymykset ovat sekä Suomessa että muualla maailmassa olleet yleensä mukana vain pieninä osina mielipidemittauksia, on empiiristä aineistoa kuitenkin olemassa jopa useiden vuosikymmenten ajalta.

Alan tutkimuksen suurin ongelma on kuitenkin yhteisesti hyväksytyjen poliittikatietämysten mittareiden puute⁸⁰. Tilannetta voidaankin demokratian paradoksin tavoin pitää ”poliittikatietämyksen tutkimuksen paradoksina”: tutkijakunnan keskuudessa vallitsee yhteisymmärrys siitä, ettei standardisoituja mittareita tietämykselle ole, mutta poliittikatietämyksen tutkimus elää ja voi silti hyvin.

Tämän paradoksin selitys lienee hyvin konkreettinen. Kyselytutkimusaineistojen kerääminen edustavalta otokselta minkä tahansa maan kansalaisia vaatii aina mittavia – erityisesti taloudellisia – resursseja, eikä mielipidetutkimuksen hallitsemasta kyselytutkimuksen perinteestä löydy useinkaan tilaa poliittikatietämyksen mittareiden kehittämiseen.

Toimivien poliittikatietämyksen mittareiden kehittäminen onkin alan tutkimuksen suurin haaste. Niiden luominen edellyttää perusteellista keskustelua siitä, mitä konkreettisia asioita kansalaisten tulisi tietää politiikasta sekä näiden asiakokonaisuuksien operationalisointi kyselytutkimuksiin sopiviksi kysymyksiksi. Oleellisen tietämyksen määrittäminen on aina riippuvainen myös subjektiivisista käsityksistä demokratian luonteeseen ja demokraattiseen kansalaisuuteen liittyen, eikä standardisoitujen tietomittareiden luomisesta siksi ole helppo saavuttaa yksimielisyyttä. Tämä vaikeus näkyy kyselytutkimuksissa käytettyjen kysymysten moninaisuutena.

⁸⁰Delli Carpini ja Keeter, 1993; Grönlund ja Milner, 2006

Laajimmat politiikkatietämystä mittaavat kyselytutkimusaineistot on kerätty Yhdysvalloissa. Tätä aineistoa käyttäen kirjoittivat amerikkalaistutkijat Michael X. Delli Carpini ja Scott Keeter alan keskeisen perusteoksen ”What Americans Know About Politics and Why It Matters”(1996). Kattavimmassa amerikkalaisten kyselytutkimusten arkistossa The Roper Centerissä on arkistoituna politiikkatietämystäkin mittaavia aineistoja 1930-luvulta lähtien. Delli Carpini ja Keeter keräsivät arkistosta yli 200 000 erilaista kyselytutkimuksissa esitettyä kysymystä 1990-luvun alkuun ulottuneella aikavälillä. Näistä kysymyksistä noin viisi prosenttia oli väljästi käsitettynä politiikkatietämystä määrittäviä. Kun tästä poistettiin esim. vastaajien politiikkatietämyksen itsearviointit ja muut epäsuorasti tietoa mittaavat kysymykset, jäi kokonaismäärästä jäljelle kaksi prosenttia. Näistä edelleen kolmasosa käsiteli kuitenkin yksinomaan julkista terveydenhuoltoa.

Delli Carpini ja Keeter löysivät tällä tavoin 3 500 politiikkaan liittyvää faktatietämystä mittaavaan kysymystä. Lisättyään löytämänsä vastaavanlaiset kysymykset muista lähteistä, kuten sanomalehdistä ja tutkimuskirjallisuudesta, päätyivät he lopulta lukuun 3 700.⁸¹ Vaikka luku absoluuttisesti arvioituna onkin suuri, toimii yllä esitetty erinomaisena esimerkkinä politiikkatietämystä mittaavien kysymysten pienestä osuudesta kyselytutkimusaineistoissa. Toisinaan puutteellisen aineiston ongelma on kierretty käyttämällä tiedon indikaattoreina sellaisia epäsuoria mittareita, kuten koulutustasoa sekä tiedotusvälineiden seuraamistottumuksia⁸².

Delli Carpini ja Keeter havaitsivat, että tietämys on jakaantunut koko populaatiossa jotakuinkin normaalisti. Keskimääräinen ratkaisuprosentti ei minkään tiedon eri osa-alueen kohdalla kuitenkaan ylittänyt 50 prosenttia, joten täydellisestä normaalisuudesta tiedon jakaantuminen Yhdysvalloissa poikkesi hieman jakauman keskikohdasta heikomman tietämyksen suuntaan (Taulukko 2.2).

Mahdolliset erot tietämyksessä eri osa-alueiden välillä kertovat Delli Carpinin ja Keeterin mukaan siitä, ovatko äänestäjät *yleistietäjiä* (generalists), jotka tietävät jokseenkin yhtä paljon jokaisesta osa-alueesta vai *eksperttejä* (experts), jotka tietävät vain jostain tietystä osa-alueesta, mutta tuntevat muita vain heikosti. Delli Carpinin ja Keeterin tutkimuksessa yhdysvaltalaisista äänestäjistä suurin osa oli yleistietäjiä⁸³. Samaan tulokseen ovat päätyneet myös Holmberg

⁸¹Delli Carpini ja Keeter, 1996, 66-67

⁸²Neuman, 1986; Milner, 2002

⁸³Delli Carpini ja Keeter, 1996, 174

Taulukko 2.2: Yhdysvaltalaisten äänestäjien politiikkatietämys osa-alueittain (keskim. ratkaisuprosentti)

Instituutiot ja prosessit	Politiikan henkilöt	Sisäpolitiikka	Ulkopolitiikka	Politiikan yleistieto
49	38	39	44	41

Lähde: Delli Carpini ja Keeter, 1996, 68

ja Oscarsson Ruotsissa kerätyn aineiston perusteella⁸⁴.

Kuten taulukko 2.2 kertoo, poliittisen järjestelmän tuntemus on Yhdysvalloissa huomattavasti korkeammalla tasolla kuin politiikan toimijoiden tai sisäpolitiikan⁸⁵. Nie ym. saivat samansuuntaisia tuloksia omasta kyselytutkimuksestaan: poliittisen järjestelmän periaatteita koskevista kysymyksistä vastaajat olivat keskimäärin saaneet 2,2 pistettä viidestä, poliittisten johtajien tuntemusta mittaavista kysymyksistä 1,8 pistettä viidestä⁸⁶.

Vaikka Delli Carpinin ja Keeterin mukaan ihmiset ovat yleistietäjiä, joiden tietämys kaikilla osa-alueilla on samalla tasolla, oli osa-alueiden välillä kuitenkin havaittavissa eroja. Jon Krosnick on kyseenalaistanut heidän päätelmänsä yleistietäjyydestä erinomaisella huomiollaan, jonka mukaan Delli Carpinin ja Keeterin teoksessa esitellään runsaasti täysin päinvastaista evidenssiä. Kuten Krosnick huomauttaa, havaitsevat Delli Carpini ja Keeter tietyn tyyppisen tietämyksen olevan yhteydessä tiettyihin yksittäisiin taustamuuttujiin, kuten esimerkiksi sukupuoliin ja ikään. Nämä havainnot eivät ole yhteensopivia yleistietäjä-teen kanssa, jonka mukaan yksilölliset ominaisuudet eivät erottele ihmisiä eri tyyppisen tietämyksen mukaan. Krosnickin mukaan eivät kirjassa esitellyt tietämyksen yksiuotteisuutta (eli yleistietäjyyttä) testanneet faktorianalyysit myöskään tukenet kirjassa tehtyä tulkintaa⁸⁷.

Toisin kuin tietämyksen yksi- tai moniuotteisuuden kohdalla, on tutkijakun-

⁸⁴Holmberg ja Oscarsson, 2004, 197

⁸⁵Delli Carpini ja Keeter, 1996, 68. Ratkaisuprosentti on oikein annettujen vastausten prosenttiosuus. Aineisto koostui useista eri lähteistä kerätyistä politiikkatietämystä mittaavista kyselyistä, kuten esim. *National Election Studies 1989*. Delli Carpinin ja Keeterin alkuperäinen osa-alue luokittelu on *Institutions and processes, People and players, Domestic politics, Foreign affairs* sekä *General political knowledge*. Kysymykset, joiden perusteella Delli Carpini ja Keeter päätyivät taulukon 2.2 arvoihin, löytyvät heidän teoksestaan: Delli Carpini ja Keeter, 1996, 69-86.

⁸⁶Nie et al., 1996, 23-25

⁸⁷Krosnick, 1998, 191. Elo & Rapeli eivät löytäneet tukea yleistietäjä-teesille myöskään Suomen osalta ((2008, 32-33)).

ta varsin yksimielinen niistä yksilötason tekijöistä, jotka näyttäisivät olevan yhteydessä tietämyksen vaihteluihin. Tietämyksen vaihteluita selittävistä indikaattoreista on tutkimustietoa useista länsimaisista demokratioista, joiden välillä ei merkittävää vaihtelua voida havaita.

2.4.1 Poliittikatietämyksen indikaattorit

Poliittikatietämyksen vaihtelua on tutkimuskirjallisuudessa selitetty pitkälti samojen tekijöiden avulla kuin äänestysosallistumista. Tämä on ymmärrettävää ja myöskin perusteltua, sillä korkean poliittikatietämyksen on yksilötasolla havaittu olevan erittäin vahvassa yhteydessä äänestämisasiivisuuteen⁸⁸. Yksilötason taustamuuttujista vahvimmin poliittikatietämykseen on havaittu olevan yhteydessä sukupuoleen, koulutustasoon, ikään sekä puoluekantaan. Myös mediakulutuksen on todettu erottelvan yksilöitä heidän poliittikatietämyksensä suhteen. Erityisen vahvaa yhteyttä poliittikakiinnostuksen ja -tietämyksen välillä käsitellään tutkimuksessa myöhemmin, kuten myös muitakin seuraavaksi vain lyhyesti käsiteltäviä tietämyksen indikaattoreita.

2.4.1.1 Sukupuoli

Yhteys poliittikatietämyksen ja sukupuolen välillä on havaittu useissa tutkimuksissa: naisten on todettu tietävän poliittikasta vähemmän kuin miesten⁸⁹. Kaikilta osin eivät tulokset silti ole yhteneviä. Ariadne Vromenin tutkimuksessa naisten tietämys oli kaikilla poliittikan osa-alueilla miehiä matalampaa⁹⁰, mutta Delli Carpini ja Keeterin mukaan eroja ei ollut nähtävissä paikallispoliittikkaa koskevassa tiedossa⁹¹. Delli Carpini ja Keeter tulkitsevat tämän vahvistavan oletusta, jonka mukaan naiset keskittyvät kodin välittömään ympäristöön kuuluviin kysymyksiin jättäen arkielämälle vieraat asiat vähemmälle huomiolle⁹².

Frazer ja Macdonald havaitsivat kuitenkin, että sukupuolen merkitys poliittikatietämyksen selittäjänä vähenee merkittävästi, kun yksilön sosiaaliseen ja taloudelliseen asemaan liittyvien taustatekijöiden vaikutus kontrolloidaan⁹³. Myös

⁸⁸Delli Carpini ja Keeter, 1996; Elo ja Rapeli, 2008, 101-105

⁸⁹Lambert et al., 1988; Vromen, 1995; Delli Carpini ja Keeter, 1996; Verba et al., 1997; McAllister, 1998; Jamieson, 2000; Frazer ja Macdonald, 2003; Holmberg ja Oscarsson, 2004; Jerit et al., 2006; Tranter, 2007

⁹⁰Vromen, 1995, 84

⁹¹Delli Carpini ja Keeter, 1996, 148

⁹²Delli Carpini ja Keeter, 1996, 148

⁹³Frazer ja Macdonald, 2003

Vromenin mukaan miesten ja naisten välinen tietämysero kaventuu merkittävästi kun kiinnostus politiikkaa kohtaan otetaan huomioon analyysissä. Poliitikasta kiinnostuneet miehet tiesivät politiikasta vain vähän enemmän kuin vastaavat naispuoliset vastaajat. Toisaalta miehet, jotka eivät olleet kiinnostuneita politiikasta tiesivät siitä huomattavasti enemmän kuin kiinnostumattomat naiset, joka viittaa siihen, ettei sukupuolten välinen ero tietämyksessä kuitenkaan selity pelkästään kiinnostuneisuuden avulla.⁹⁴

2.4.1.2 Koulutustaso

Korkean koulutustason on havaittu olevan yhteydessä korkeaan politiikkatietämykseen⁹⁵. Lisävalaistusta koulutuksen ja tietämyksen suhteeseen saadaan Yhteiskuntatutkimus 2008 -aineistosta. Taulukot 2.3 ja 2.4 havainnollistavat koulutuksen ja tietämyksen välistä yhteyttä Suomessa. Keskeinen havainto on, että koulutustason noustessa myös ratkaisuprosentti nousee ja ryhmän keskihajonta pienenee (Taulukko 2.3). Vain peruskoulun suorittaneiden ja yliopistututkimuksen suorittaneiden välinen ero keskimääräisessä ratkaisuprosentissa on noin 20 prosenttiyksikköä⁹⁶.

Taulukko 2.3: Koulutustaso ja politiikkatietämys

Koulutustaso	Ratkaisuprosentti	N	Keskihajonta	% vastaajista
Peruskoulu	47,9	288	17,3	28,3
Ammattitutkinto	49,1	261	17,0	25,6
Ylioppilastutkinto	56,1	65	16,4	6,4
Ylempi opistoaste / AMK	57,4	252	14,6	24,7
Yliopistotutkinto	67,1	153	13,3	15,0
Kaikki	54,0	1019	17,3	100

Lähde: Yhteiskuntatutkimus 2008

Keskihajonnan pieneminen siirryttäessä kohti korkeampaa koulutustasoa tarkoittaa, että koulutustasojen sisäiset tasonvaihtelut pienenevät koulutustason kohotessa. Korkea koulutus näyttää siis olevan yhteydessä yksilöiden välisten tietämyserojen kaventumiseen.

⁹⁴Vromen, 1995, 85

⁹⁵Neuman, 1986; Bennett, 1988; Delli Carpini ja Keeter, 1996; McAllister, 1998; Petersson et al., 1998; Holmberg ja Oscarsson, 2004; Jerit et al., 2006

⁹⁶Ero aineiston vastaajalukumäärän (1020) ja taulukon lukumäärän (1019) välillä johtuu siitä, että yksi vastaaja ilmoitti koulutustasokseen ”Muu”. Tämä vastaaja on jätetty analyysin ulkopuolelle.

Eri koulutustasojen välisessä vertailussa suurin nousu ratkaisuprosentissa ryhmien välillä tapahtuu siirryttäessä yliopistotutkinnon suorittaneisiin (Taulukko 2.3). Tämä ryhmä eroaa selkeästi muista korkealla keskimääräisellä ratkaisuprosentillaan. Kuten taulukosta 2.4 voidaan havaita, ei yliopistotutkinnon suorittaneiden korkea ratkaisuprosentti perustu yhteiskunnallisen alan tutkinnon suorittaneiden poikkeukselliseen korkeaan tietämykseen.

Taulukko 2.4: Yliopistotutkinnon ala ja politiikkatietämys

Opiskeluala	Ratkaisu- prosentti	N	Keskihajonta	% yliopisto- tutkinnon suorittaneista
Oikeustiede	79,6	3	4,5	2,0
Taloustiede	71,2	12	11,3	7,8
Luonnontiede	70,0	23	10,1	15,0
Lääketiede	69,8	11	13,9	7,2
Tekniset tieteet	68,2	18	15,2	11,8
Yhteiskuntatieteet	67,8	25	14,5	16,3
Humanistinen ala	64,6	34	13,5	22,2
Kasvatustiede (ml. opettajankoulutus)	61,9	17	8,5	11,1
Ei mikään mainituista	62,7	10	19,2	6,5
Kaikki	67,1	153	13,3	100

Lähde: Yhteiskuntatutkimus 2008

Oikeustieteellisen tutkinnon suorittaneet erottuvat erittäin korkealla ratkaisuprosentillaan muista, mutta koska näitä vastaajia aineistossa on vain kolme, on yleistäminen mahdotonta.

Muiden ryhmien osalta yleistävien päätelmien tekeminen sen sijaan on vanhemmalla pohjalla. Opiskelualasta riippumatta ovat yliopistotutkinnon suorittaneiden ratkaisuprosentit yli koko väestön keskiarvon. Opiskelun sisällöllä ei näyttäisi olevan mitään yhteyttä politiikkatietämykseen, mikäli arvio perustuu siihen luontevalta tuntuvaan oletukseen, että yhteiskunnallista alaa opiskelevien tutkintoon sisältyy muita enemmän politiikkatietämykselle oleellista sisältöä. Vaikuttaa sen sijaan siltä, että yliopistotutkinnon suorittaneet eroavat kokonaisuudessaan ryhmänä muunlaisen koulutustaustan omaavista. Ero ei synny koulutuksen sisällöstä vaan alemman ja korkeamman koulutuksen suorittaneiden ero politiikkatietämyksessä syntyy muiden tekijöiden vaikutuksesta. Niemen ja Junnin mukaan

näitä ovat esimerkiksi sosioekonominen asema, perhetausta ja älykkyys⁹⁷.

Toinen aiemmassa tutkimuksessa tehty mielenkiintoinen havainto koulutustason ja tietämyksen välisen yhteyden kohdalla on, että vaikka tutkimusten kohteina olevissa länsimaissa nuoremmat ikäluokat ovat vanhempiaan keskimäärin korkeammin koulutettuja, ei heidän tietämyksensä politiikasta näytä olevan edeltäviä ikäluokkia korkeampaa⁹⁸. Henry Milner huomauttaakin, ettei koulutustaso vaikuta politiikkatietämykseen automaattisesti tiedon lisääntymisen kautta, vaan tiedollinen tasonnousu edellyttää samanaikaista kognitiivisen kyvyn kehittymistä, jonka puutteellisuus saattaa olla selitys kyseiselle havainnolle⁹⁹. Myös Holmberg ja Oscarsson tiedostavat oppimiskyvyn merkityksen. Vaikka koulutustason ja politiikkatietämyksen välinen positiivinen korrelaatio on vahva, ei koulutuksella sinänsä ole välitöntä nostavaa vaikutusta tietämykseen. Heidän mukaansa tietyn koulutustason hankinta on jokaisen kohdalla päätös, johon ratkaisevasti vaikuttaa kognitiivinen kyky oppia, joka johtaa erilaisiin ympäristöihin, jotka joko altistavat yhteiskunnallisista asioista oppimiselle tai eivät.¹⁰⁰

2.4.1.3 Ikä

Nuorten on todettu tietävän politiikasta vanhempia ikäluokkia vähemmän¹⁰¹. Ilmiö on tuttu myös äänestysosallistumista käsittelevästä tutkimuksesta: nuoret äänestävät vanhempia ikäluokkia harvemmin¹⁰². Äänestämisen osalta havainnon tulkinnassa keskustelu on keskittynyt kysymykseen siitä, onko kyseessä iän vai sukupolvien välinen ero.

Eri ikäisten ihmisten poliittista käyttäytymistä on tarkasteltu kahden eri teorian kautta. Elinkaariteorian mukaan nuorten vanhempiin ikäluokkiin verrattuna passiivinen poliittinen käyttäytyminen selittyy siten, että ihminen iän karttumisen myötä kasvaa rooliinsa aikuisena, joka sisältää myös ”yhteiskunnallisen täysi-ikäisyyden”. Murrosvaiheen aikana nuoren elämää hallitsevat tulevaisuutta määrittävät asiat, kuten oman paikan löytäminen yhteiskunnasta opiskelun ja työnteon kautta sekä elinkumppanin etsiminen, jotka eivät jätä tilaa yhteis-

⁹⁷Niemi ja Junn, 1998, 13-20, 157

⁹⁸Delli Carpini ja Keeter, 1991; Milner, 2002

⁹⁹Milner, 2002, 49

¹⁰⁰Holmberg ja Oscarsson, 2004, 208

¹⁰¹Delli Carpini ja Keeter, 1996; McAllister, 1998; Holmberg ja Oscarsson, 2004; Jerit et al., 2006; Tranter, 2007

¹⁰²Blais et al., 2004

kunnallisista asioista murehtimiselle nuoren ihmisen mielessä¹⁰³. Tämän luonnollisesti tapahtuvan poliittisen kypsymisen kautta hän myös aktivoituu poliittisesti.¹⁰⁴ Sukupolviteorian mukaan nuorten poliittisessa passiivisuudessa ei kyse ole elämänkaariteorian olettamasta iän myötä ohimenevästä ilmiöstä. Eri ikäisten ihmisten kohdalla havaittavien erojen poliittiseen järjestelmään kiinnittyneisyydessä ja poliittisessa aktiivisuudessa tulkitaan kertovan läpi elämän kestävästä sukupolvieroista. Erot syntyvät erilaisten poliittisten kasvuprosessien tuloksena.¹⁰⁵ Mikäli kyseessä kuitenkin ovat erilaisesta poliittisesta sosiaalistumisesta johtuvat sukupolvien väliset eroavaisuudet, jäävät myöskin erot äänestyskäyttäytymisessä pysyviksi.

Kysymyksen tarkastelu asettaa suuria vaatimuksia tutkimusaineistoille, joista on harvoin löydettävissä luotettavia vastauksia. Pitkittäisaineistojen puute hankaloittaa oleellisesti politiikkatietämyksen osalta sukupolviteorian tutkimista. Toistaiseksi ovat saadut tulokset viitanneet kuitenkin siihen, etteivät ikäluokkien väliset erot tietämyksessä korjaannu ikääntymisen myötä vaan eroihin vaikuttaa myös sukupolviteorian oletama mekanismi. Delli Carpinin ja Keeterin suorittamassa 1940- ja 1950-lukujen sekä 1980-luvun politiikkatietämyksen ajallisessa vertailussa ilmeni, että kansalaisten kohonneesta koulutustasosta huolimatta politiikkatietämys oli laskenut kyseisenä ajanjaksona¹⁰⁶. Tutkimuksessa arvioidut nuoret sukupolvet eivät ainoastaan tienneet politiikasta vähemmän kuin vanhemmat sukupolvet vaan myös vähemmän kuin edeltäneet sukupolvet samanikäisinä. Myös Alankomaista ja Uudesta Seelannista kerätyn aineiston perusteella tekemiensä havaintojen perusteella, on Howen mukaan kyseessä sukupolvien välinen tietokuilu¹⁰⁷. Amerikkalaisista tutkimusaineistoista vakuuttavimman vastauksen tarjoaa paneelitutkimus, joka toteutettiin 1965, 1973 ja 1982. Otoksen vastaaajat olivat vuonna 1965 lukion (high school) viimeistä luokkaa käyviä oppilaita sekä heidän vanhempiaan. Viimeisenä mittausvuonna nuoret olivat noin 35 vuotiaita ja heidän vanhempansa hieman yli 60 vuotta. Kent Jenningsin tulkinta aineistosta on, että tietämys pysyy varsin samanlaisena läpi ihmisen elämän, joka tukee vahvasti sukupolviteorian olettamuksia.¹⁰⁸

¹⁰³Converse ja Niemi, 1971, 461

¹⁰⁴Wolfinger ja Rosenstone, 1980; Strate et al., 1989; Highton ja Wolfinger, 2001; Blais et al., 2004

¹⁰⁵Lyons ja Alexander, 2000; Wass, 2007

¹⁰⁶Delli Carpini ja Keeter, 1991

¹⁰⁷Howe, 2006

¹⁰⁸Jennings, 1996

2.4.1.4 Puoluekanta

Tutkimuskirjallisuudessa sosioekonomisia taustatekijöitä vähemmälle huomiolle on jäänyt politiikkatietämyksen ja puoluesitoutuneisuuden ja -kannan välinen suhde. Tarkastelun kohteena voi olla joko vahva/heikko kiinnittyneisyys puolueisiin yleensä tai jotakin tiettyä puoluetta kohtaan tunnettu läheisyys. Yleensä puoluekannan ja tietämyksen välistä suhdetta on tutkittu käyttämällä puoluekannan indikaattorina edellisissä kansallisissa parlamenttivaaleissa vastaajan äänestämää puoluetta. Delli Carpinin ja Keeterin tutkimus muodostaa poikkeuksen. He selvittivät puoluesitoutuneisuuden (puoluekannasta riippumatta) yhteyttä tietämykseen havaiten sen korreloivan positiivisesti vain puolueisiin liittyvän politiikkatietämyksen kanssa¹⁰⁹.

Muissa tutkimuksissa on todettu, että eri puolueiden kannattajat eroavat toisistaan politiikkaan liittyviltä tiedoiltaan. Australialaisten äänestäjien politiikkatietämystä tutkineen Tranterin mukaan poliittista vasemmistoa sekä vihreitä parlamenttivaaleissa äänestäneet vastaajat tiesivät politiikasta oikeistopuolueita äänestäneitä enemmän¹¹⁰. Tältä näyttää myös tilanne Suomessa Yhteiskuntatutkimus 2008 -aineiston perusteella. Kuvassa 2.2 on esitetty kyselyn vastaajat ideologisen itsesijoittamisen sekä 38 tietämuskysymyksen perusteella mitatun tietämyksen mukaan¹¹¹.

Yhteiskuntatutkimus 2008 -aineiston perusteella Suomessa vasemmistoon itsensä sijoittavat tietävät politiikasta oikeistoon itsensä sijoittavia enemmän. Kansainvälisen vertailun mahdollistavasta CSES-tutkimusaineistosta saadut tulokset ovat päinvastaiset: porvarillisten puolueiden kannattajien tietämys oli 22 maan vertailussa johdonmukaisesti vasemmistoon kuuluvien puolueiden kannattajia korkeampaa, vaikka erot eivät muutamia maita lukuunottamatta olleet erityisen merkittäviä¹¹².

Ruotsissa sosialidemokraatteja äänestävät tietävät Holmbergin ja Oscarssonin mukaan politiikasta vähemmän kuin oikeistopuolueiden Kansanpuolue liberaalit (Folkpartiet) ja Maltillinen kokoomus (Moderata samlingspartiet) äänestäjät¹¹³. Ero on havaittu johdonmukaisesti kuudella mittauskerralla ajanjaksona

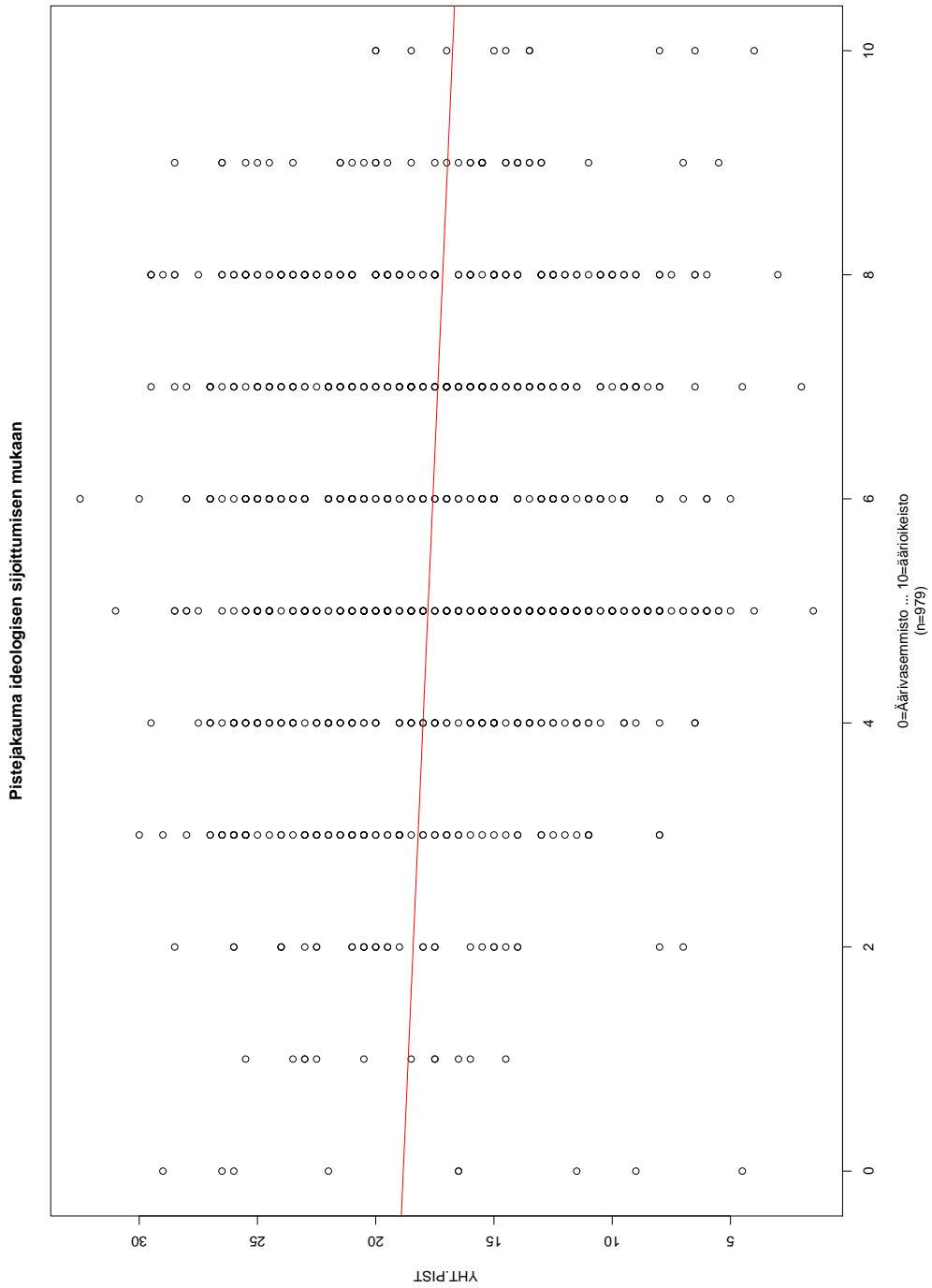
¹⁰⁹Delli Carpini ja Keeter, 1996, 145

¹¹⁰Tranter, 2007

¹¹¹Ideologista sijaintia mitattiin kysymyksellä ”Mihin Te asettaisitte itsenne asteikolla, jossa nolla tarkoittaa laitimmaista vasemmistoa ja kymmenen laitimmaista oikeistoa?”

¹¹²Holmberg ja Oscarsson, 2004, 218

¹¹³Holmberg ja Oscarsson, 2004, 218

Kuva 2.2: Tietämys vasemmisto-oikeisto -itsesijoittumisen mukaan

1985-2002. Muiden ruotsalaisten puolueiden osalta tilanne ei ole yhtä selvä. Vihreä puolue (Miljöpartiet) on enenevässä määrin saanut kannatusta keskimäärin heikommin politiikasta tietäviltä. Keskustapuolueen (Centerpartiet) kannattajat ovat olleet jokseenkin tiedollista keskitasoa kun kristillisidemokraattien (Kristdemokraterna) kannattajakunta on kahden viimeksi tehdyn mittauksen (1998 ja 2002) mukaan noussut keskitason alapuolelta hieman sen yli. Vastaavasti vasemmistupuolueen (Vänsterpartiet) kannattajien tietämys on koko periodin ajan ollut laskusuunnassa. Vuosien 1998 ja 2002 mittauksissa puolueen kannattajien tietämys on ollut 5-6 prosenttiyksikköä keskitason alapuolella.¹¹⁴

Tranterin tutkimus siis poikkeaa muista edellä mainituista, jotka ovat poikkeuksetta viitanneet siihen, että oikeiston kannattajien tietämys on muita poliittisia ryhmiä kannattavia korkeampi. Ongelmallista tulosten tulkinnan kannalta on se, mistä puolueiden kannattajien tiedollisten erojen voidaan katsoa kertovan ja mitä vaikutuksia eroavaisuuksista mahdollisesti on esimerkiksi vaalituloksen kannalta. Tranterin mukaan tietämystaso oli tilastollisesti merkitsevä äänestyskäyttäytymisen selittäjä, vaikka sosiodemografisten muuttujien vaikutus oli kontrolloitu, minkä hän tulkitsi indikoivan tietämyksen itsenäistä selityskykyä puoluevalinnalle¹¹⁵. Tranterin selityksen uskottavuus olisi merkittävästi parantunut, mikäli hänen käyttämänsä tietämystä mittaavat kysymykset olisivat selkeämmin olleet yhteydessä nimenomaan puoluevalintaan liittyvään faktatietämykseen. Lisäksi on huomattava, että Tranterin analyysi perustuu vain yhteen parlamenttivaaliin, jolloin epäselväksi jää selittääkö hän tietämyksen yhteyttä vain yhdessä, tiettyssä vallitsevassa poliittisessä tilanteessa tehtyyn puoluevalintaan vai todellakin ideologisesti toisistaan eroavien, vakiintuneiden kannattajaryhmien välisiä eroja.

2.4.1.5 Mediakulutus

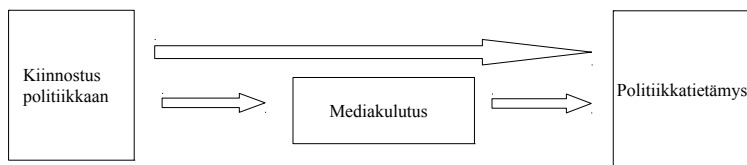
Eri tiedotusvälineiden seuraamisen ja politiikkatietämyksen suhdetta on myös tutkittu. Tiedotusvälineiden moninaistuminen, eritoten internetin mukaantulo, sekä niiden näkyvä rooli yhteiskunnassa on antanut aiheen monipuoliselle tutkimukselle myös tietämyksen näkökulmasta. Markus Prior on todennut, että helposti saatavilla olevien tietolähteiden moninaisuus on viimeksi kuluneiden vuosikymmenien aikana johtanut paradoksaaliseen tilanteeseen: mitä enemmän poliit-

¹¹⁴Holmberg ja Oscarsson, 2004, 219. Ks. myös Oscarsson, 2007

¹¹⁵Tranter, 2007, 86-87

tista informaatiota kansalaisille on tarjolla, sitä vaikeampi heidän on ymmärtää sitä. Prior ennakoi tämän johtavan kansalaisten tiedollisen eriytymisen kasvuun, koska suurta informaatiomassaa kykenevät ymmärtämään vain poliittisesti aktiiviset ja kiinnostuneet, kun samanaikaisesti eri viihdemedioiden kasvu antaa politiikasta kiinnostumattomille ennen näkemättömät mahdollisuudet valita muuta ajanvietettä.¹¹⁶ Priorin väite siis on, että poliittinen kiinnostuneisuus on tekijä, joka määrää yksilön tekemät valinnat tiedotusvälineiden suhteen. Vaikka näin on varmasti jossain määrin ollut aina, on tällä alati kasvava merkitys nykytilanteessa, jossa politiikkaan liittyvän informaation voi totaalisesti rajata pois omilla valinnoilla.

Tällä on myös merkitystä mediakulutuksen ja politiikkatietämyksen välisen suhteen tarkastelulle. Priorin ajatuskulkua seuraten voidaan ajatella, että tämä suhde määräytyy sen mukaan kuinka kiinnostunut yksilö on politiikasta: politiikasta kiinnostuneet valitsevat tiedotusvälineiden informaatiotulvasta sellaista sisältöä, joka vaikuttaa nostavasti heidän politiikkatietämykseensä. Priorin väitteen ydin tietämyksen kannalta on se, että tiedotusvälineillä ei itsessään ole itseenäistä, muista tekijöistä riippumatonta vaikutusta tietämyksen muodostumiseen. Tätä ajatuskulkua on pyritty hahmottamaan kuvassa 2.3.

Kuva 2.3: Mediakulutus, politiikkatietämys ja kiinnostus politiikkaan

¹¹⁶Prior, 2005

Priorin argumenttia ei suoranaisesti ole tutkittu empiirisesti. Välillisesti sille löytyy jonkinlaista tukea tutkimuksista, joissa on havaittu erilaisen mediakulutuksen olevan yhteydessä eritasoiseen politiikkatietämykseen. Erityisesti sanomalehtien lukemisen on monissa tutkimuksissa havaittu olevan vahvassa yhteydessä korkeaan politiikkatietämykseen¹¹⁷. Tästä poikkeavasti havaitsivat Aarts ja Semetko, että säännöllinen televisioutusten seuraaminen vaikutti positiivisesti tietämykseen.¹¹⁸ Toisaalta Vreesen ja Boomgaardenin mukaan ei niinkään ole tärkeää mitä tiedotusvälinettä ihmiset seuraavat vaan se, että he seuraavat säännöllisesti uutisia¹¹⁹.

Kimmo Grönlundin mukaan, joka tutkimuksessaan hyödynsi Eduskuntavaalitutkimus 2003 -aineistoa, suomalaisten eduskuntavaaleihin liittyvää tiedonhankintaa hallitsi televisio, jonka pääasialliseksi informaationlähteekseen ilmoitti 60 prosenttia vastaajista. Sanomalehdet mainitsi samassa yhteydessä 40 prosenttia ja internetin vain 10 prosenttia, joka kertoo internetin kaiken kaikkiaan rajallisesta merkityksestä politiikkaan liittyvän tiedon hankinnassa Suomessa.¹²⁰ Grönlund havaitsi, että internetin käyttäjät muodostivat modernien poliittisten kansalaisten ryhmän (modern political citizens), jolle ominaista on nuori ikä, aktiivinen äänestysosallistuminen, korkea koulutustaso sekä poikkeuksellisen korkea politiikkatietämys. Tiedotusvälineiden seurantatottumuksia paremmaksi politiikkatietämyksen selittäjäksi nousi Grönlundin analyysissä kuitenkin kiinnostus politiikkaa kohtaan.¹²¹

Grönlundin havainto antaa viitteitä mediakulutuksen ja tietämyksen välisen suhteen tutkimuksen ydinongelmasta. Aiemmassa tutkimuksessa on jäänyt paljolti selvittämättä, mikä mediakulutuksen itsenäinen vaikutus tietämyksen muodostumiselle on. Yksilötason erilaisuudet mediakulutuksessa ovat jo itsessään seurausta jostakin; on helposti kuviteltavissa, että lähtökohtaisesti heikommalla tietämyksellä varustetut valitsevat *heikosta tietämyksestään johtuen* jonkin muun tiedonhankintakanavan kuin vaikkapa sanomalehdet, joiden lukemisen on todettu olevan yhteydessä korkeaan tietämykseen. Tässä tapauksessa ei mediakulutus olisi alkuperäinen syy tietyn tasoiselle tietämykselle vaan seurausta siitä.

Ne yksilötason taustamuuttujat, joiden yhteyttä politiikkatietämykseen yli-

¹¹⁷Lambert et al., 1988; Robinson ja Davis, 1990; Vromen, 1995; Delli Carpini ja Keeter, 1996; Holmberg ja Oscarsson, 2004; Jerit et al., 2006

¹¹⁸Aarts ja Semetko, 2003

¹¹⁹de Vreese ja Boomgaarden, 2006

¹²⁰Grönlund, 2007, 403

¹²¹Grönlund, 2007, 408

päänsä on tutkittu ovat tuttuja myös muista yhteyksistä politiikan tutkimuksessa. Yksilön sosioekonomisten sekä demografisten tunnusmerkkien yhteys on todettu myös poliittisen osallistumisen tutkimuksessa. Kokonaiskuva on kautta linjan hyvin yhtenäinen. Samat ominaisuudet, jotka ovat yhteydessä esimerkiksi äänestysaktiivisuuteen ovat myös korkeaan politiikkatietämykseen yhteyksissä olevia ominaisuuksia. Kattava, joskaan ei täydellinen lista näistä ominaisuuksista on seuraava: mies-sukupuoli, (myöhäinen) keski-ikä, korkea koulutus ja ahkera politiikan seuraaminen tiedotusvälineistä.

Merkille pantavaa on myös se, että samankaltaisia havaintoja politiikkatietämykseen yhteydessä olevista taustamuuttujista on tehty useissa eri maissa. Edellä mainittujen taustatekijöiden on havaittu olevan yhteydessä tietämykseen esimerkiksi Yhdysvalloissa¹²², Kanadassa¹²³ ja Australiassa¹²⁴. Tämä viittaa siihen, että politiikkatietämys on tutkittavana ilmiönä melko samanlainen kaikissa länsimaaisissa demokratioissa, joihin edellä esitetyt tutkimukset ovat rajoittuneet.

Vaikka tietämyksen mittareina käytetyt kysymykset näyttäisivät olevan jossain määrin samanlaisia eri maissa, on suurin ongelma politiikkatietämyksen empiirisen tutkimuksen kokonaiskuvan hahmottamisessa vakiintuneiden mittareiden puute. On mahdoton arvioida missä määrin mittareiden moninaisuus mahdollisesti vaikuttaa varsin yhtenäiseltä vaikuttavaan yleiskuvaan.

Joka tapauksessa vaikuttaa siltä, että politiikkatietämys on politiikan tutkijoiden keskuudessa ympäri maailman mielenkiintoiseksi koettu aihe. Näin on myös Suomessa. Varsinkin viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana eduskuntavaalien yhteydessä tehdyissä Eduskuntavaalitutkimuksissa on mitattu myös vastaajien politiikkatietämystä. Seuraavaksi esitellään maassamme kerätyt politiikkatietämyksen tutkimusaineistot ja aiemman kotimaisen tutkimuksen perusteella syntyvä yleiskuva suomalaisten politiikkatietämyksestä.

2.5 Suomalaisen politiikkatietämyksen yleiskuva

Vaikka Suomessa tietämyksen tutkimus on viime vuosien saakka ollut vähäistä, ovat ensimmäiset valtio-opillisessa tutkimuksessa käytetyt kyselytutkimusaineistot jo vuodelta 1958. Pertti Pesonen keräsi tuolloin kaksi tietämuskysymystä sisältävän aineiston Tampereen ja Korpilahden äänioikeutettujen vaaliosallistumista

¹²²Delli Carpini ja Keeter, 1996

¹²³Lambert et al., 1988

¹²⁴McAllister, 1998

tarkastelevaa tutkimustaan varten. Tamperelaisia (n = 583) ja Korpilahtelaisia (n = 101) vastaajia pyydettiin luettelemaan eduskunnassa edustettuina olevat puolueet paikkamäärän mukaan pienimmästä suurimpaan sekä kysyttiin seuraavien eduskuntavaalien ajankohtaa¹²⁵. Tamperelaisista vastaajista 87 % osasi nimetä vähintään yhden eduskuntapuolueen, kaikki seitsemän puoluetta vain kahdeksan prosenttia vastaajista. Tutkimus tehtiin keväällä, jolloin 79 % vastaajista osasi sijoittaa heinäkuussa käytävät eduskuntavaalit kesään 1958 tai vieläpä oikeaan kuukauteen. Vastaajista 13 % osasi mainita vaalien ajankohdan jopa päivämäärän tarkkuudella.¹²⁶

Näiden kysymysten perusteella vastaajien tietämystä tarkasteltuaan Pesonen teki ensimmäisenä suomalaisena politiikkatietämyksen – tai politiikan tuntemuksen, kuten Pesonen kirjoittaa – tutkijana samat perustavanlaatuiset havainnot, jotka myöhemmissä tutkimuksissa toistuvasti on tehty: poliittinen kiinnostuneisuus on vahvassa yhteydessä korkeaan tietämykseen, ja että miehet tuntevat politiikkaa naisia paremmin.¹²⁷ Vaikka kuvamme suomalaisten politiikkatietämyksestä on nykyään huomattavasti yksityiskohtaisempi, vaikuttavat Pesosen tekemät ensimmäiset päätelmät suomalaisten politiikkatietämyksestä edelleen osuvan oikeaan.

Ensimmäisen kerran eduskuntavaalien yhteydessä Suomessa tehtiin kyselytutkimus vuonna 1966 ja tähän tutkimukseen sisältyi yksi tietämystä mitannut kysymys. Samoin kuin politiikkatietämyksen ulkomaisen tutkimuksen kohdalla, on ala saanut myös Suomessa osakseen aiempaa suurempaa kiinnostusta vasta viimeksi kuluneen kahdenkymmenen vuoden aikana. Tästä osoituksena on Eduskuntavaalitutkimuksissa vuodesta 1991 alkaen kysytty myös muutamia tietämystä mittaavia kysymyksiä. Eduskuntavaalitutkimuksia on tehty myös vuosina 2003 sekä 2007.

Vuoden 1966 eduskuntavaalien jälkeen tehdyssä kyselyssä näytettiin vastaajille seitsemän poliitikon kuvaa ja pyydettiin nimeämään henkilö sekä kertomaan, mitä puoluetta tämä edustaa¹²⁸. Vastaajista 89 % tunsi kuvan perusteella ainakin yhden poliitikon ja lähes yhtä moni yhdisti ainakin yhden oikein nimeämänsä poliitikon oikeaan puolueeseen. Mielenkiintoisin Pesosen havainnoista oli, että poliitikon kasvojen yhdistäminen oikeaan *puolueeseen* oli vastaajille helpompaa

¹²⁵ Pesonen, 1965, 431-432

¹²⁶ Pesonen, 1965, 67

¹²⁷ Pesonen, 1965, 68-69

¹²⁸ Pesonen, 1972, 84

kuin kasvojen yhdistäminen *henkilön* nimeen.

Vertailukohtaa tälle löydökselle ei suomalaisesta aineistosta löydy, joten jää täysin spekulatioksi olisiko tulos edelleen samanlainen. Yhteiskuntatutkimus 2008 -aineiston tulosten perusteella valtaosa suomalaisista, 94 %, osasi mainita Suomen pääministerin (Matti Vanhanen) nimeltä, mutta keskustapuolueeseen hänet saman kysymyksen yhteydessä osasi liittää ”vain” 86 % vastaajista. Vaikka kysymysten suora vertailu on ongelmallista niiden toisistaan poikkeavan kysymysmuotoilun sekä esittämistavan vuoksi, saattaa vuoden 2008 tulos viitata siihen, että kansalaiset hallitsevat aiemmasta poiketen poliitikkojen nimet heidän puoluekantaansa paremmin.

Eduskuntavaalitutkimuksissa kerättyjen aineistojen perusteella Suomessa tehty politiikkatietämyksen tutkimus on rajoittunut lähinnä pintapuoliseen tutkimustulosten raportointiin, jossa vastaajien tietämystä on tarkasteltu jakamalla heidät eri taustamuuttujien mukaisiin ryhmiin. Tällä tavoin tehdyt huomiot ovat olleet varsin samankaltaisia kolmen eri Eduskuntavaalitutkimuksen perusteella.

Vuosien 1991, 2003 sekä 2007 Eduskuntavaalitutkimusten tietämyskysymykset ja niiden ratkaisuprosentit koko väestön osalta on esitetty aikajärjestyksessä taulukoissa 2.5, 2.6 ja 2.7¹²⁹

¹²⁹Pesonen et al., 1991; Karvonen ja Paloheimo, 2003; Paloheimo, 2007. Tarkat kysymysmuotoilut sekä vastausvaihtoehdot ovat liitteessä B. Tässä yhteydessä käsitellään ainoastaan Suomen aikuisväestöön kohdistettuja kyselytutkimuksia. Peruskoulun päättövaiheessa olevien oppilaiden keskuudessa vuonna 1999 tehdyssä kansainvälisessä CivEd-tutkimuksessa kysyttiin myös joukko politiikkatietämystä mittaavia kysymyksiä. Näitä kysymyksiä ei kuitenkaan käsitellä tässä tarkemmin.

Taulukko 2.5: Tietämiskysymykset ja ratkaisuprosentit vuoden 1991 Eduskuntavaalitutkimuksessa

Kysymys	Ratkaisuprosentti
Tiedättekö mitkä ovat eduskunnassa neljä suurinta puoluetta, suuruusjärjestyksessä lueteltuina?	26
Mitkä puolueet ovat nykyisessä hallituksessa?	36
Muistatteko, minä vuonna toimitetaan seuraavat presidentinvaalit?	43
Muistatteko, milloin uusi eduskunta valitaan?	71 ¹
Mille puolueelle seuraava tunnus kuuluu?	
SDP	66
KOK	47
KESK	78
SMP	17
RKP	18
VL	15

¹Oikeaksi vastaukseksi laskettu vaihtoehdot "maaliskuun puolivälissä", "maaliskuussa" sekä "tänä keväänä".

Taulukko 2.6: Tietämiskysymykset ja ratkaisuprosentit vuoden 2003 Eduskuntavaalitutkimuksessa

Kysymys	Ratkaisuprosentti
Mitä puoluetta Paavo Lipponen edustaa?	94
Mikä seuraavista maista on Yhdistyneiden Kansakuntien turvallisuusneuvoston pysyvä jäsen?	52
Tiedättekö mitkä ovat suuruusjärjestyksessä juuri valitun eduskunnan neljä paikkamäärältään suurinta puoluetta?	39
Progressiivisen tuloverotuksen perusmekanismin hallitsemista mittaava kysymys.	77

Taulukko 2.7: Tietämyskysymykset ja ratkaisuprosentit vuoden 2007 Eduskuntavaalitutkimuksessa

Kysymys	Ratkaisuprosentti
Kuka seuraavista oli vuonna 2006 Suomen hallituksen ulkoministeri?	83
Mikä seuraavista on paikkamäärältään juuri valitun eduskunnan toiseksi suurin puolue?	79
Mikä seuraavista maista on Yhdistyneiden kansakuntien turvallisuusneuvoston pysyväisjäsen?	36
Ketkä saavat äänestää Suomen eduskuntavaaleissa?	89
Mitä mielestänne tarkoitetaan parlamentaarisella hallitusmuodolla?	42

Vuoden 1991 tutkimuksessa miehet, keski-ikäiset ja yliopistokoulutetut erotuivat keskitasoa korkeammalla tietämyksellään¹³⁰. Kimmo Grönlund on tehnyt Suomen osalta samat havainnot Eduskuntavaalitutkimus 2003:n perusteella¹³¹. Grönlund on myös vahvistanut sen useissa muita maita koskevissa tutkimuksissa tehdyn havainnon, että myös Suomessa yksilön kiinnostuneisuus politiikasta on erittäin vahvassa yhteydessä hänen tietämykseensä politiikasta¹³².

Suomalaisten politiikkatietämyksen kokonaistasoa arvioidessaan sekä Pesonen ym. (1993, 167) että Grönlund (2006, 86) ovat Eduskuntavaalitutkimusten aineistojen perusteella päätelleet, että kokonaisuutena arvioiden voidaan suomalaisia pitää poliittisesti tietäväisinä. Pesonen ym. perustelevat arviotaan sillä, että suomalaiset ovat kiinnostuneita politiikasta. Perustelu liittyy siihen useasti tehtyyn havaintoon, että poliittinen kiinnostuneisuus on myös vahva tietotason indikaattori. Suomalaisten poliittinen kiinnostuneisuus on vuosikymmenten aikana pysynyt erittäin muuttumattomana, joten on oletettavaa, ettei myöskään kansalaisten tietämyksessä ole havaittavissa merkittäviä ajallisia muutoksia¹³³. Tätä oletusta tukee rajoitetussa määrin mahdollinen suomalaisten politiikkatietämyk-

¹³⁰Pesonen et al., 1993, 169. Pesonen ym. olivat muodostaneet tietoskaalan 0-5 taulukossa 2.5 esitettyjen kysymysten perusteella seuraavasti: kolmeen ensimmäiseen kysymykseen vaadittiin täysin oikea vastaus, seuraavien eduskuntavaalien ajankohdaksi vähintään oikean kuukauden tarkkuus. Puolueiden tunnuksista oli tunnistettava vähintään neljä kysymyksen oikein saamiseksi. (1993, 537)

¹³¹Grönlund, 2006, 87-88

¹³²Grönlund, 2007

¹³³Grönlund et al., 2005, 89

sen ajallinen vertailu vuosien 1991-2008 välillä (Taulukko 2.9).

Eduskuntavaalitutkimusten lisäksi politiikkatietämystä mittaavia kysymyksiä on suomalaisilta kysytty myös Euroopan komission koordinoimien Eurobarometrien yhteydessä sekä European Social Surveyn (ESS) toisen tutkimuskierroksen yhteydessä vuonna 2004. ESS-tutkimuksessa suomalaisilta vastaajilta kysyttiin kuusi politiikkatietämykseen liittyvää kysymystä (Taulukko 2.8)¹³⁴.

Taulukko 2.8: Tietämyskysymykset ja ratkaisuprosentit ESS-tutkimuksessa 2004

Kysymys	Ratkaisuprosentti
Kuka on Suomen valtiovarainministeri?	67
Millä puolueella on toiseksi eniten eduskuntapaikkoja?	52
Progressiivisen tuloverotuksen perusmekanismi	52
YK:n turvallisuusneuvostossa on viisi pysyvää jäsenmaata. Osaatteko mainita joitakin näistä maista?	14 ¹
Mikä seuraavista parhaiten kuvaa sitä, keillä on äänioikeus eduskuntavaaleissa?	74
Kuinka usein eduskuntavaalit tavallisesti pidetään?	91

¹ Aineiston koodauksesta johtuen luku kertoo kuinka suuri osa vastaajista osasi mainita kaikki maat.

Niin Eduskuntavaalitutkimusten kuin ESS-tutkimuksen kysymykset ovat tavallisesti muodostaneet kokonaisuuden, jossa painottuu politiikan toimijoiden tuntemuksen mittaaminen. Kysymykset ovat painottuneet Suomen poliittisen järjestelmän tuntemukseen ja erityisesti eduskuntaan liittyvään tietämykseen. Vaikka onkin epäselvää minkälaisin perustein käytetyt kysymykset kulloinkin on valittu, peilannee kysymysten eduskunta-painotteisuus Suomessa tapahtunutta siirtymistä presidentiaalisesta kohti parlamentaarista hallitusjärjestelmää. Kysymyksillä on siis ilmeisesti haluttu mitata erityisesti suomalaisten tietoja eduskunnan toiminnasta sekä siellä toimivista puolueista.

On kuitenkin huomattava, että saataviin tuloksiin vaikuttaa myös se milloin ja millä tavalla vastaajien tietoja mitataan. Hieman erilaisen näkökulman suomalaisten tietämyksen ajalliseen kehittymiseen tarjoutuu eurobarometrien kautta,

¹³⁴Kysymystekstit ja vastausvaihtoehdot kokonaisuudessaan, ks. Liite B. Ratkaisuprosentti on niiden vastaajien osuus prosenteissa, jotka ovat vastanneet kysymykseen oikein.

joissa mitattu tietämys liittyy Euroopan unioniin. Tietämyksen ajallisen kehityksen vaihtelu on rajatusti mahdollista eurobarometrien lisäksi myös kotimaisten kyselytutkimusten avulla.

2.6 Tietämyksen ajallinen vaihtelu

Vaikka varsinaista pitkittäisaineistoa suomalaisten politiikkatietämyksestä ei olekaan olemassa, antavat muutamat yksittäiset kysymykset mahdollisuuden tietämyksen ajallisen vaihtelun tarkasteluun, vaikkakin varsin pinnallisella tasolla. Taulukkoon 2.9 on koottu vertailun mahdollistavien kysymysten ratkaisuprosentit vuosien 1991 ja 2008 väliltä. Kaikkien tutkimusten perusjoukkona ovat 18-vuotta täyttäneet Suomen kansalaiset, jota noin 1000-2000 vastaajan otokset edustavat.

Kuten taulukosta 2.9 käy ilmi, tietämyskysymysten ratkaisuprosenteissa on vuosien 1991-2008 välillä havaittavissa sekä pysyvyyttä että selkeää vaihtelua. Progressiivisen tuloverotuksen tuntemusta mittaavan kysymyksen ratkaisuprosentti – kuten myös kysymysteksti sekä vastausvaihtoehdot – on vuosien 2003 sekä 2008 mittauksissa täysin identtinen. Parlamentarismi-käsitteen tuntemusta on mitattu sekä 2007 että 2008, joskin hieman erilaisilla kysymysteksteillä. Ratkaisuprosentit näiden kahden toisiaan ajallisesti lähellä olevan mittausajankohdan välillä eivät eroa kovinkaan ratkaisevasti toisistaan: kansalaisista 42 % tiesi parlamentarismien perusmekanismin – hallituksen tulee nauttia eduskunnan luottamusta – vuonna 2007 kun seuraavana vuonna luku oli 39 %. Myöskään hallituspuolueiden nimeämisessä ei vuosina 1991 sekä 2008 kysytyjen kysymysten ratkaisuprosenttien perusteella ole oleellista eroa.

Taulukko 2.9: Tietokysymysten ajallinen vertailu 1991-2008 (ratkaisuprosentti)

Kysymys	EKT 1991	EKT 2003	ESS 2004	EKT 2007	IL 2008	YTKT 2008
Mitkä ovat eduskunnan 4 suurinta puoluetta? (paikkamäärällä mitattuna, suurimmasta pienimpään)	26	39				23
Mitkä puolueet ovat hallituksessa?	36				43	38
Virtanen ansaitsee 2 000 euroa kuussa, ja Herranen 5 000 euroa kuussa. Mikä seuraavista...? (Tuloveron progressiivisuuden tuntemusta mittaava kysymys)		77				77
Millä puolueella on toiseksi eniten eduskuntapaikkoja?	60	84	52	79		42
Kuinka usein eduskuntavaalit tavallisesti pidetään?			91			86
Mikä seuraavista maista on Yhdistyneiden kansakuntien turvallisuusneuvoston pysyväisjäsen?		52		36		
Ketkä saavat äänestää Suomen eduskuntavaaleissa?			74	89		
Mitä mielestänne tarkoitetaan parlamentaarisella hallitusmuodolla? / Mikä seuraavista kuvaa parhaiten parlamentarismien periaatetta?				42		39
Kuinka pitkä on presidentin toimikausi Suomessa?					74	84
Kuinka monta edustajaa Suomella on europarlamentissa?					15	47

Kyselytutkimusten lyhenteet: EKT = Eduskuntavaalitutkimus, ESS = European Social Survey Round 2, YTKT = Yhteiskuntatutkimus, IL = Innolink Researchin Yleisradiolle tekemä kyselytutkimus. Kysymystekstit ja vastausvaihtoehdot, ks. Liite B.

Yhdistyneiden kansakuntien turvallisuusneuvoston pysyväisjäsenen osasi vuoden 2003 Eduskuntavaalitutkimuksessa nimetä huomattavasti useampi vastaaja kuin vuoden 2007 Eduskuntavaalitutkimuksessa. Ero on selvä, 15,5 prosenttiyksikköä. On mahdollista, että ero johtuu erilaisista vastausvaihtoehdoista. Vuoden 2003 vaihtoehdoista ”Italian” tilalla 2007 oli ”Saksa”, joka on saattanut aiheuttaa eron mittaustulosten välillä.

Erityistä huomiota vaatii kuitenkin kaikissa kyselyissä kysytty eduskunnan paikkamäärällä mitattuna toiseksi suurimman puolueen tuntemus, jonka kohdalla ratkaisuprosentti vaihtelee useita kymmeniä prosenttiyksikköjä kyselyiden välillä. Syy vaihtelulle lienee kyselyiden vaihteleva toteutusajankohta suhteessa eduskuntavaaleihin, jonka lopputulosta kysymys koskee. Korkeimmat ratkaisuprosentit ko. kysymyksen kohdalla on saatu Eduskuntavaalitutkimusten 2003 sekä 2007 yhteydessä, jotka molemmat on toteutettu välittömästi eduskuntavaalien jälkeen. Nimestään huolimatta Eduskuntavaalitutkimus 1991:n se osuus, jossa kysymys oli, kysyttiin muutama kuukausi ennen tulevia eduskuntavaaleja. ESS- sekä YTKT-kyselyitä ei myöskään toteutettu eduskuntavaalien yhteydessä. Vaikuttaakin siltä, että eduskunnan toiseksi suurimman puolueen osaa välittömästi eduskuntavaalien jälkeen nimetä kahdeksan kymmenestä äänestysikäisestä kansalaisesta, mutta vaaleihin liittyvän vilkkaan keskustelun ja uutisoimnin tauottua ja tilanteen ”normalisoiduttua” laskee osuus noin 50 % tasolle.

Mikäli kyse on tästä, on suuri ero Eduskuntavaalitutkimus 2007 sekä YTKT 2008 ratkaisuprosenttien välillä vahva todiste, sillä kyseessä on saman vaalikauden kokoonpano, mutta erilainen mittausajankohta. Vuoden 2008 alhaisen lukeman taustalla saattaa vaikuttaa myös se, että kansanedustaja Merikukka Forsius siirtyi vihreiden eduskuntaryhmästä Kokoomuksen ryhmään samaan aikaan kun Yhteiskuntatutkimus 2008 -aineistonkeruu alkoi. Tämän siirtymisen tuloksena Kokoomuksen eduskuntaryhmästä tuli yhtä suuri kuin Keskustan ryhmästä, jolloin Keskustan ja Kokoomuksen jälkeen toiseksi suurin eduskuntaryhmä oli SDP:llä. Sen arviointi, missä määrin tämä eduskuntaryhmien keskinäisten voimasuhteiden muutos on vaikuttanut ko. kysymyksen mittaustulokseen on käytännössä mahdotonta. Suurin osa vastaajista oli kuitenkin asettanut Kokoomuksen toiseksi suurimmaksi puolueeksi, mikä järjestys vastasi vaalien tuloksena syntynyttä järjestystä.

Toinen selkeä poikkeama on europarlamentaarikkojen lukumäärän tietämistä mitannut kysymys, joka esitettiin vuonna 2008 kahdessa eri tutkimuksessa. Koska ratkaisuprosenttien merkittävä ero – 15 ja 47 – ei voi selittyä oleellisesti eroavalla kyselyajankohdalla, on todennäköisin syy se, että Yhteiskuntatutkimus 2008:ssa, jossa huomattavasti suurempi osuus vastaajista sai kysymyksen oikein, oli vastaajille annettu vastausvaihtoehdot. Innolink-tutkimuksessa vastausvaihtoehtoja ei annettu. Tilanne on samanlainen presidentin virkakautta koskevassa kysymyksessä, jossa niinkään Yhteiskuntatutkimus 2008:n ratkaisuprosentti on

Innolink-tutkimusta korkeampi. Ero on tosin selvästi euroedustajien lukumäärään liittyvää kysymystä pienempi, joka selittynee sillä, että presidentin virkakauden pituus on, kuten luvut osoittavat, helpompi kysymys ja jonka suuri osa suomalaisista tietää myös ilman vastausvaihtoehtoja.

Oletusta suomalaisten politiikkatietämyksen tason vakaudesta tukevat joka tapauksessa havainnot niiden kysymysten kohdalla, joissa vertailun mielekkyyttä eivät vähennä poikkeavat kysymysmuotoilut. Näitä kysymyksiä ovat eduskunnan neljän suurimman puolueen nimeäminen, kysymys progressiivisesta tuleverotuksesta sekä parlamentarismien perusmekanismin tuntemus.

Suomalaisten tietämyksen ajallista kehittymistä on mahdollista tarkastella myös Eurobarometri-tutkimusten avulla. Tarkastelu on mahdollinen 12 vuoden ajanjaksona vuosien 1996 ja 2008 välisenä aikana. Yhtäkään kysymystä ei kuitenkaan ole kysytty läpi koko tämän ajan, joten myös Eurobarometriensä osalta aikajänne jää melko lyhyeksi. Yksittäisten kysymysten kohdalla se kattaa parhaimmillaan 10 vuoden ajanjakson, 1996-2006. Aineiston alkupiste on lähellä ajankohtaa, jolloin Suomesta oli tullut Euroopan yhteisön jäsen. Tietämyksen osalta tämä tarkoittaa sitä, että aineisto kattaa ajanjakson, jonka alussa EU oli tullut osaksi sitä politiikkaa, josta voimme kansalaisilla olettaa olevan tietämystä. Se päättyy ajankohtaan, jolloin heillä on ollut yli kymmenen vuotta aikaa oppia EU:sta. Tietämyksen, sikäli kuin aineisto päätelmän sallii, voisi siten olettaa kohonneen tarkastelun kohteena olevana aikana. Viitteitä on sekä EU-jäsenyyden aikana tapahtuneesta oppimisesta että tietämyksen ajallisesta vakaudesta (Taulukko 2.10).¹³⁵

¹³⁵Suomi on ollut mukana Euroopan komission rahoittamissa eurobarometri-kyselytutkimuksissa vuodesta 1995. Standardi eurobarometri-tutkimuksia toteutetaan vuosittain 2-5, joiden lisäksi vuosittain tehdään muita eurobarometrejä (ks. http://ec.europa.eu/public_opinion/description_en.htm). Pääsääntöisesti eurobarometriensä otokset ovat koostuneet noin 1000:sta 15-vuotta täyttäneestä Euroopan unionin jäsenmaan kansalaisesta. Jotta ratkaisuprosentit olisivat verrannollisia muihin tässä tutkimuksessa käytettäviin, on eurobarometreistä jätetty pois 15-17-vuotiaat vastaajat. Taulukossa on saman vuoden kohdalla useampi ratkaisuprosentti, mikäli kysymys on kysytty useassa eri barometrissä saman vuoden aikana. Kysymystekstit ja vastausvaihtoehdot, Liite B.

EU:n budjetin suurinta käyttökohdetta – maataloutta – tiedustelevalle kysymyksen kohdalla ratkaisuprosentissa ei kymmenen vuoden aikana ole tapahtunut juurikaan muutosta. Suomalaisista vastaajista on perinteisesti noin joka toinen arvellut, että suurin osa budjetista kuluu EU:n byrokratian ylläpitoon. Näiden vastaajien osuus ei ole juuri muuttunut vuosien 1996 ja 2008 välillä. Annetut vastaukset saattavat tosin osittain kertoa muusta kuin tietämyksestä. Ne saattavat pikemminkin indikoida EU:n byrokraattiseksi koettuun toimintaan liittyvää turhautumista kuin vakavasti harkiten annettua vastausta tietoa mittaavaan kysymykseen. Muita tietämyksen ajallisesta muuttumattomuudesta todistavia esimerkkejä ovat tieto siitä, että Euroopan unionin kansalaiset valitsevat EU-parlamentin ja että EU-puheenjohtajuus vaihtuu puolivuositain. Näiden, kuten muutamien muiden vastaavien kysymysten kohdalla, mahdollisuus ajallisesti vain kovin lyhyeen vertailuun ei kertone koko totuutta tietämyksen ajallisista vaihteiluista.

EU:n jäsenmaiden lukumäärää koskevan kysymyksen kohdalla on toisaalta nähtävissä yli 30 prosenttiyksikön nousu 67 %:iin vuoden 2004 aikana. Tämän dramaattisen nousun jälkeen kysymyksen ratkaisuprosentti on vaihdellut eri mittauskertoina hieman alle 50:stä hieman alle 60:een. Verrattuna kahteen ensimmäiseen mittaukseen on 2004 tapahtuneen nousun jälkeen ratkaisuprosentti kuitenkin asettunut pysyvästi huomattavasti korkeammalle.

Vuoden 2004 kahden eri mittausajankohdan välillä tapahtuneen huiman nousun taustalla lienee myös se, että saman vuoden toukokuun 1. päivä liittyi unioniin kymmenen uutta maata. Jäsenmaiden määrä nousi 15:stä 25:een. Ratkaisuprosentin perusteella arvioituna olivat monet huomioineet unionin historian lukumäärällisesti suurimman laajentumisen, joka jälkimmäisenä mittausajankohtana (loka-marraskuussa) oli jo tapahtunut.

Osittain nousu saattaa selittyä myös kysymysmuotoilulla. Vastaaajilta kysyttiin pitääkö paikkaansa, että EU:iin kuuluu 12 jäsenmaata. Ennen suurta laajentumista 1.5.2004 maiden lukumäärä oli 15, joka teki kysymykseen oikein vastaamisen huomattavasti vaikeammaksi kuin laajentumisen jälkeen. Tällöin ero kysymyksessä esitetyn väitteen ja todellisuuden välillä oli huomattava kun jäsenmaita oli 25.

Ratkaisuprosenteissa näkyy nousua myös kysymyksissä, jotka liittyvät Suomen EMU-jäsenyyden mukanaan tuomiin muutoksiin. Tietoisuus yhteiseuroopalaisesta valuutasta sekä Suomen markan korvautumisesta sillä näyttäisi kasva-

neen hyppäyksittäin, aivan kuten EU:n laajenemisenkin kohdalla. Vuosien 1996 ja 1998 välillä kaksinkertaistui niiden vastaajien osuus, joka tiesi Euroopan yhteisen valuutan nimen. Mitä lähemmäksi tuli se hetki, jolloin markka jäisi pois käytöstä, sitä suurempi osuus vastaajista sen tiesi.

Eurobarometrien tietokysymysten avulla voimme nähdä miten politiikkaan liittyvät uudet asiat tulevat osaksi kansalaisten tietoisuutta. Taulukosta 2.10 on kuitenkin nähtävissä viitteitä siitä, että tietämys kasvaa ajan myötä vain tietyn tyyppisten asioiden kohdalla. Poliittisen järjestelmän toimintaan liittyvät tosiasiat eivät muutu kovinkaan usein, eikä niistä myöskään uutisoida samassa määrin kuin päivänpolitiikan asiakysymyksistä, kuten EMU-jäsenyydestä. Tämä saattaa olla syynä siihen, miksi melko muuttumattomiin asioihin – EU:n budjetti ja parlamentin valinta – liittyvissä kysymyksissä myös ratkaisuprosentti vaikuttaa melko stabiililta. Vastaavasti politiikan agendalle nousevissa ja sieltä aikanaan poistuvissa kysymyksissä on ratkaisuprosentissa näkyvissä huomattavia muutoksia. On helposti ajateltavissa, että kyseessä on lähinnä tiedotusvälineiden kautta tapahtuva asioista oppiminen. Joka tapauksessa on ilmiselvää, että ajan myötä on kansalaisten EU-tietämyksessä tapahtunut ainakin osittaista kohentumista. Euroopan unioni on toisaalta se politiikkatietämyksen osa-alue, josta suomalaiset edelleen tietävät heikoimmin¹³⁶.

On kuitenkin todettava, että käytettävissä olevat aineistot eivät anna mahdollisuutta arvioida suomalaisten tietämyksen mahdollista vaihtelua pitkällä aikavälillä luotettavasti. Aineisto on puutteellinen sekä sen luotettavan vertailtavuuden että riittävän pitkän aikavälin osalta. Mikäli alustava havainto suomalaisten tietämyksen muuttumattomuudesta voidaan tulevaisuudessa vahvistaa, on se yhtenevä Delli Carpinin ja Keeterin (1991) havainnon kanssa koskien amerikkalaisten ajassa muuttumatonta politiikkatietämystä.

Kansalaisten tietämyksen vakaus pitkällä aikavälillä oli havainto, jota Delli Carpini ja Keeter pitivät yllättävänä. Amerikkalaisten tietotasossa ei ole tapahtunut muutosta parempaan useiden vuosikymmenten aikana, vaikka samalla aikajaksolla kansalaisten koulutustaso on parantunut oleellisesti. Heidän tulkintansa on, että kohoava koulutustaso ei ole kyennyt kompensoimaan samaan aikaan tapahtunutta poliittisen kiinnostuneisuuden laskua.¹³⁷

Suomessa poliittinen kiinnostuneisuus ei kuitenkaan ole näyttänyt laantumi-

¹³⁶Elo ja Rapeli, 2008, 27-32

¹³⁷Delli Carpini ja Keeter, 1991

sen merkkejä, mieluummin päinvastoin. Toisin kuin Yhdysvalloissa, Suomessa ei vertailukelpoinen materiaali ulotu edes kahdenkymmenen vuoden päähän. Perusteellista tutkimusta suomalaisten politiikkatietämyksen ajallisesta kehittymisestä voidaanakin tehdä vasta tulevaisuudessa.

Eduskuntavaalitutkimusten lisäksi seuraavan kerran viitteitä suomalaisten poliittikiinnostuksen sekä tietämyksen kehittymisestä saadaan lähitulevaisuudessa myös CivEd (tai Civics)-tutkimusten kautta. Äänestysikäisiin Suomen kansalaisiin kohdistuvista kyselytutkimuksista poikkeavasti ovat kansainväliset Civics-tutkimukset keskittyneet peruskoulun päättövaiheessa olevien koululaisten demokratietoihin ja -taitoihin. Suomi on osallistunut näihin tutkimuksiin vuosina 1971, 1999 sekä 2009¹³⁸. Suomessa vastaajajoukko muodostui vuoden 1999 tutkimuksessa peruskoulun viimeisellä luokalla olevista oppilaista eli pääosin 15-vuotiaista nuorista. Kyselyssä mitattiin nuorten demokratiaan liittyviä tietoja ja taitoja. Tutkimuksen tulosten perusteella suomalaisnuoret olivat demokratietiedoiltaan ja -taidoiltaan 28 maan kansainvälisessä vertailussa toisella sijalla Puolan jälkeen¹³⁹.

Poliittinen kiinnostus oli kuitenkin suomalaisnuorten keskuudessa koko vertailun vähäisintä¹⁴⁰. Puuttuva positiivinen yhteys tiedollisten edellytysten ja poliittisen kiinnostuneisuuden välillä oli yllättävä tutkimustulos. Vaikka poliittinen kiinnostuneisuus onkin Suomessa toistaiseksi näyttäytynyt vakaana, viittaa Civics-tutkimuksen tulos siihen, ettei välttämättä edes korkea politiikkatietämys ole nuorten sukupolvien kohdalla yhteydessä kiinnostukseen politiikkaa kohtaan, kuten aiemmin on toistuvasti havaittu aikuisväestöön kohdistuneissa tutkimuksissa. Kiinnostuksen ja tietämyksen välisen yhteyden kehittyminen onkin ehkä mielenkiintoisin Suomessa tehtävän empiirisen politiikkatietämyksen jatkotutkimuksen aihe.

Tähänastisen kotimaisen tutkimuksen kautta on hankala hahmottaa yleiskuvaa suomalaisten politiikkatietämyksestä. Mahdollisuus arvioida suomalaisten tietoja politiikan eri osa-alueista on hyvin rajallinen, koska käytettävissä olevista aineistoista ei löydy riittävästi vertailukelpoisia kysymyksiä. Samasta syystä joudutaan toteamaan myös tietämyksen ajallisen kehityksen tarkastelun jäävän

¹³⁸Viimeisimmän tutkimuksen aineistonkeruu suoritettiin Suomessa keväällä 2009. Vertailua vuoden 1999 aineistoon ei tämän tutkimuksen puitteissa ole voitu toteuttaa, koska uusi aineisto ei kirjoittamisajankohtana ollut käyttökelpoinen eikä muutoinkaan saatavilla.

¹³⁹Torney-Purta et al., 2001b, 55

¹⁴⁰Suutarinen et al., 2001, 10

melko puutteelliseksi.

Lisävalaistusta tietämyksen ajalliseen kehitykseen ei tarjoa edes nimenomaisesti politiikkatietämystä mitannut Yhteiskuntatutkimus 2008 -kyselytutkimus. Sen sijaan sen avulla voidaan tarkastella suomalaisten tietämystä eri osa-alueilla kattavammin kuin muilla aineistoilla, koska kysymysten lukumäärä on moninkertainen niihin verrattuna. Kyseessä on kuitenkin vain yhden ajan hetken tilanteen kertova aineisto, joten laajempaa ajallista perspektiiviä ei Yhteiskuntatutkimus 2008:n avulla saavuteta.

Elo ja Rapeli jakoivat kyselyn tietämuskysymykset kolmeen eri aihealueeseen, jotka olivat Suomen poliittinen järjestelmä (24 kysymystä), kansantalous (6) sekä Euroopan unioni (8). Eri osa-alueiden välisessä vertailussa korkein keskimääräinen ratkaisuprosentti oli Suomen poliittisen järjestelmän kohdalla ja matalin Euroopan unionia koskevien kysymysten kohdalla.¹⁴¹

Suomalaisten politiikkatietämyksen yleiskuvana voidaan käytettävissä olevien aineistojen valossa pitää sitä, että tietämys Suomen poliittisesta järjestelmästä on muita mitattuja osa-alueita korkeampaa. Poliittisen järjestelmän toiminta on se politiikkatietämyksen osa-alue, jota kouluissa opetetaan ja jossa vain melko harvoin tapahtuu merkittäviä muutoksia. Vertailussa heikoksi osoittautunut tietämys Euroopan unioniin liittyen saattaa indikoida samaa etäisyyden tunnetta, joka näkyy Suomessa myös matalana äänestysosallistumisena europarlamenttivaaleissa.

Toinen alustava tietämyksen yleiskuvaan liittyvä havainto, joka edellä esitetyin perusteella voidaan tehdä on ettei suomalaisten tietämyksessä näyttäisi tapahtuneen merkittäviä muutoksia muutaman viimeksi kuluneen vuosikymmenen aikana. Ainoat viitteet muutoksista liittyvät Euroopan unionia koskevaan tietämykseen. Vaikuttaa siltä, että tietämys on ajan myötä kasvanut EU:n mukanaan tuomissa uusissa asioissa. Eurobarometrien tietokysymysten vastaukset antavat viitteitä siitä, että tietämys olisi kohonnut asiakysymyksissä, jotka ovat olleet vahvasti esillä tiedotusvälineissä. Näyttää siis siltä, että vaikka EU on tullut kansalaisten tietoisuuteen uutena, oppimista vaativana poliittisena ilmiönä, on oppimista kuitenkin tapahtunut tällä politiikkatietämyksen alueella, joka muutoin on suomalaisille vaikea.

Seuraavaksi jatketaan tämän tutkimuksen Johdanto-luvussa esitelyjen tutkimuskysymysten käsittelyä. Ennen siirtymistä empiiriseen analyysiin, tarkastel-

¹⁴¹Elo ja Rapeli, 2008, 27-31

laan tutkimuksessa tietämyksen roolia osana politiikkatietämyksen tutkimista. Luvun 3 tavoitteena on selvittää, minkälaiseen poliittiseen osallistumiseen tarvittavasta tietämyksestä tutkimuksen empiirisessä analyysissä on kyse.

Luku 3

Poliittinen osallistuminen ja tietämys

3.1 Demokratian toimijat

Alan tutkimuskirjallisuudessa on paljon viittauksia empiirisesti havainnoituun tosiseikkaan, jonka mukaan kansalaiset jäävät tietämykseltään kauas ”klassisen tai normatiivisen demokratiateorian” asettamista normeista ja olettamuksista. Samalla jää kuitenkin selvittämättä, mihin demokratiakäsitykseen tällöin viitataan. Kysymys on keskeinen, koska demokratiakäsitykset eroavat toisistaan sen suhteen, millaiseksi ne määrittelevät kansalaisten roolin poliittisina osallistujina. Samalla ne eroavat siinä, mitä *tiedollisia* edellytyksiä ne kansalaisille asettavat.

David Heldin mukaan klassinen demokratiateoria viittaa antiikin Kreikassa, erityisesti Ateenassa, syntyneeseen jäsenmäärältään pienten yhteisöjen hallintamuotoon, jonka perustana oli kansalaisten välitön osallistuminen politiikkaan¹. Vaikka antiikin demokratiaa yleisesti pidetään demokratian modernien ilmentymismuotojen aatteellisena lähtökohtana, eroaa edustuksellisuuteen perustuva nykykäsityksemme nimenomaan poliittisen osallistumisen osalta antiikin demokratiakäsityksestä perustavanlaatuisella tavalla. Kansalaisiksi määriteltyjen lukumäärä demoksessa on demokratiakäsitteen historian aikana kasvanut, jonka vuoksi myös kansalaisosallistumisen luonne ja laajuus ovat muuttuneet. Antiikin

¹Held, 1987, 13-35

suora, kaikkien kansalaisiksi määriteltyjen osallistumiseen perustuva demokratia on väistynyt kansalaisten välilliseen vaikuttamiseen perustuvan edustuksellisen demokratian tieltä. Koska, kuten todettua, politiikkatietämyksen ja demokratian välisen yhteys syntyy juuri poliittisen osallistumisen kautta, ovat viittaukset klasiseen demokrateoriaan riittämättömiä, jopa harhaanjohtavia.

Käsitteellisestä epätarkkuudesta huolimatta on selvää, että tutkijat viittaa- vat kuitenkin oman aikamme edustukselliseen demokratiaan. Edustuksellisuuden periaatteelle rakentuvaan oman aikamme demokraattiseen hallintojärjestelmään sisältyy erilaisia toimijoita ja siksi myös erilaista osallistumista järjestelmän toi- mintaan. Robert Dahl erottaa demokratiassa neljä poliittisen toiminnan kerros- tumaa:

- 1) Vallanpitäjät
- 2) Vallantavoittelijat
- 3) Poliittinen kerrostuma
- 4) Epäpoliittinen kerrostuma²

Dahlin jaottelu tavoittaa kaksi oleellista poliittisen osallistumisen jakolinjaa: 1) osallistumisen sitovaan päätöksentekoon (tai siihen pyrkimisen) ja päätök- sentekoon vain välillisesti vaikuttamisen välisen jakolinjan sekä 2) ylipäänsä politiik- kaan osallistumisen ja osallistumattomuuden välisen jakolinjan. Käytännön maa- ilmassa Dahlin kaksi ylintä kerrostumaa koostuvat poliittisen päätöksenteon pii- rissä toimivista tai tähän toimintaan pyrkivistä. Kaksi alinta kerrostumaa koos- tuvat "tavallisista kansalaisista", jotka edustuksellisessa demokratiassa valitsevat vallanpitäjät puolueiden heille tarjoamien vaihtoehtojen joukosta.

Tämän tutkimuksen kohteena ovat dahlilaisen ajattelun kaksi alinta kerros- tumaa. Tutkimuskohteena ovat näin ollen myös poliittisen osallistumisen ulko- puolella olevat kansalaiset. Vaikka he jättäytyisivätkin poliittisen osallistumisen ulkopuolelle, on heillä siihen kuitenkin jatkuvasti mahdollisuus ja kuuluvat siksi aina vähintään potentiaalisten osallistujien joukkoon.

Rajaus edustukselliseen demokratiaan ei vielä riitä poistamaan epäselvyyt- tä siitä, millaiseen käsitykseen kansalaisten osallistumisesta demokratiassa – ja sitä kautta heiltä odotetusta tietämyksestä – arviot kansalaisten politiikkatietä- myksestä perustuvat. Myös edustuksellista demokratiaa käsittelevän modernin demokrateorian puitteissa on erilaisia käsityksiä kansalaisten tehtävästä.

Suppeaa käsitystä kansalaisosallistumisesta edustaa Joseph Schumpeteriin hen-

²Dahl, 1963, 56

kilöitynyt argumentaatiolinja, jonka mukaan kansalaisten rooli demokratiassa rajoittuu vain vaaliosallistumiseen, jonka kautta poliittinen eliitti saa mandaatin tehdä päätöksiä³. Hän perustelee kansalaisosallistumisen rajallisuutta demokratiamallissaan osittain viitaten nimenomaan kansalaisten puutteelliseen tietämykseen, jonka Schumpeter tulkitsee olevan puutteellisen motivaation ja vastuunkantamisen tulosta.⁴ Schumpeterin demokratiakäsityksestä on toisinaan käytetty myös nimitystä eliittidemokratia, koska keskeisessä roolissa on pieni, poliittisesti aktiivisten henkilöiden joukko.

Osallistuvan demokratiateorian käsityksen mukaan kansalaisten osallistumisen tulisi sen sijaan olla laajempaa.⁵ Vaaliosallistumisen lisäksi siihen tulisi sisältyä mahdollisuus politiikkaan vaikuttamiseen esimerkiksi kansanäänestysten kautta. Kansalaisten vaikuttamismahdollisuuksia tulisi osallistuvan demokratian näkökulmasta myös lisätä lähidemokratian keinoin, esimerkiksi asuinalueiden kehittämistä päättävien päätöksentekojen avulla.

Osallistuvaa demokratiateoriaa lähellä oleva deliberatiivinen demokratiateoria perustuu Jürgen Habermasin esittämään ajatukseen demokratiasta prosessina, jossa keskenään lähtökohtaisesti tasa-arvoiset osallistujat pyrkivät tosiasioihin nojaavan keskustelun kautta tekemään kaikkien hyväksymiä päätöksiä⁶. Onnistunut deliberatiivinen päätöksenteko edellyttää, että keskusteluun osallistuvat kykenevät suhtautumaan muiden mielipiteisiin avoimesti ja olemaan valmiita muuttamaan myös omia kantojaan⁷.

Deliberatiivinen demokratiateoria asettaa osallistumiselle myös huomattavia tiedollisia edellytyksiä. Luskin ym. (2002) ovat havainneet deliberatiivisen päätöksentekotilanteen lisäävän osallistujien tietämystä. Kuten Thompson huomauttaa, ei kuitenkaan riitä, että osallistujat omaavat korrektein faktuaalisen tietopohjan päätöksenteon kohteena olevasta asiakysymyksestä. Toimiva deliberaatio edellyttää, että osallistujat tietävät myös muiden toimijoiden mielipiteet sekä niiden taustat⁸.

Tässä tutkimuksessa kansalaisosallistumista tarkastellaan minimalistisesti rajaamalla se tarkoittamaan ainoastaan äänestämistä. Demokratia määritty näin

³Schumpeter, 1942

⁴Schumpeter, 1942, 259-264

⁵Barber, 1984

⁶Habermas, 1984. Myös Jean-Jacques Rousseau ajatusten on tulkittu tarjonnan filosofisen lähtökohdan deliberatiivisen demokratian teorialle. Rousseau ajattelun suhteesta deliberatiiviseen demokratiateoriaan, ks. Fayyaz, 2006.

⁷Grönlund, 2009, 180

⁸Thompson, 2008, 507

ollen schumpeterilaisen käsityksen mukaiseksi. Tutkimuksen kannalta tämä tarkoittaa sitä, että tarkastelun kohteena on tietämys, joka liittyy äänestämiseen.

3.1.1 Suomalaiset poliittisina osallistujina

Vaikka poliittinen osallistuminen on tässä tutkimuksessa rajattu tarkoittamaan vain äänestämistä, osallistuvat kansalaiset toki poliittisesti myös muilla tavoin. Tehdyn rajauksen tarkoituksena on luoda tapa mitata tietämystä, joka on suorassa yhteydessä poliittiseen toimintaan. Yhteiskuntatutkimus 2008 -aineiston puitteissa yhteys osallistumisen ja tietämyksen välille on luotavissa nimenomaan äänestämisen osalta. Muiden osallistumismuotojen kohdalla vastaava analyysi ei olisi ollut mahdollinen.

Toisaalta rajausta puoltaa myös se, että äänestäminen ja erityisesti eduskuntavaaleissa äänestäminen on suomalaisten itsensä mielestä keskeisin osallistumismuoto. Useammalle kuin kahdeksalle kymmenestä suomalaisesta äänestäminen on mielekäs tapa osallistua poliittisesti (Taulukko 3.1)⁹.

Taulukko 3.1: Eri osallistumismuotojen mielekkyys

Osallistumismuoto	Erittäin mielekästä + mielekästä (%)
Äänestäminen	83,5
Muu kuin poliittinen järjestötoiminta	43,4
Yhteydenotto päätöksentekijään	38,7
Mielipidekirjoittaminen	35,9
Internetin kautta osallistuminen	29,0
Puolue- / muu poliittinen järjestötoiminta	19,3
Vaalikampanjointi	16,4
Kansalaisaktivismi	14,8
Protestiäänestäminen	10,9
Mielenosoitukseen osallistuminen	9,8

Lähde: Yhteiskuntatutkimus 2008

Muut osallistumismuodot ovat suomalaisten mielestä mielekkyydeltään kaukana äänestämisen takana. Muuhun kuin poliittiseen järjestötoimintaan osallistuminen on mielekästä osallistumista noin neljälle kymmenestä, jonka jälkeen

⁹Kysymysteksti: *Mitä seuraavista pidätte itsellenne mielekkäänä tapana osallistua yhteiskunnallisesti?* Taulukossa esitetty yhteenlasketut prosenttiosuudet vastaajista, jotka kunkin osallistumismuodon kohdalla valitsivat joko vaihtoehdon *Erittäin mielekästä* tai *Mielekästä*. Muut vaihtoehdot olivat *Jonkin verran mielekkäänä* ja *En lainkaan mielekkäänä*.

osuudet laskevat tasaisesti.

Suomessa äänioikeutetut saavat äänestää neljissä eri vaaleissa: kunnallis-, eduskunta-, presidentin- sekä europarlamenttivaaleissa. Tässä tutkimuksessa tarkastelu rajataan eduskuntavaaleihin. Rajauksen tärkein perustelu on eduskuntavaalien merkityksellisyys Suomen poliittisen järjestelmän toiminnan kannalta. Valtiovalta kuuluu Suomessa kansalle, jota edustaa valtiopäiville kokoontunut eduskunta.¹⁰ Eduskunta myös valitsee pääministerin, jonka johdolla muodostetun hallituksen tulee nauttia eduskunnan luottamusta.

Tältäkin osin tukevat myös empiiriset havainnot tehtyä rajausta. Suomalaiset äänestäjät tuntuvat pitävän nimenomaan eduskuntaa keskeimpänä päätöksentekijänä Suomen poliittisessa järjestelmässä. Taulukossa 3.2 on raportoitu vastaukset Yhteiskuntatutkimus 2008:ssa 1020 vastaajalle esitettyyn kysymykseen *Mikä tai mitkä seuraavista ovat vaalit, joissa äänestämistä pidätte itsellenne erittäin tärkeänä?*¹¹

Taulukko 3.2: Eri vaaleissa äänestämisen tärkeys suomalaisille

Vaalit	%
Eduskuntavaalit	73,9
Kunnallisvaalit	65,2
Presidentinvaalit	64,0
Europarlamenttivaalit	26,2

Lähde: Yhteiskuntatutkimus 2008

Tärkeimmäksi suomalaisille eri vaalien välisessä vertailussa osoittautui äänestäminen eduskuntavaaleissa, joissa äänestämistä itselleen erittäin tärkeänä piti lähes kolme neljästä suomalaisesta. Tämä Yhteiskuntatutkimus 2008:n tulos on mielenkiintoinen, koska äänestysprosentti on Suomessa presidentinvaaleissa korkeampi kuin eduskuntavaaleissa (Taulukko 3.3).¹² Yhteiskuntatutkimus 2008:n vastaajille presidentinvaaleissa äänestämistä tarkempää oli myös kunnallisvaaleissa äänestäminen, joka niinkään on ristiriidassa eri vaalien äänestysprosenttien välisen vertailun kanssa.

¹⁰Suomen perustuslain 2§, 1 momentti.

¹¹Elo ja Rapeli, 2008, 104. N = 1020.

¹²Tilastokeskus, 2009. Europarlamenttivaalien äänestysprosentti on kaikkien Suomessa asuvien ko. vaaleissa äänioikeutettujen äänestysprosentti. Muiden vaalien osalta Suomessa asuvien äänioikeutettujen äänestysprosentti.

Taulukko 3.3: Äänestysprosentti eri vaaleissa Suomessa 1995-2009

Presidentti	%	Eduskunta	%	Kunta	%	Euro	%
2000/1	76,9	1995	71,9	1996	61,3	1996	57,6
2000/2	80,2	1999	68,3	2000	55,9	1999	30,1
2006/1	70,8	2003	69,7	2004	58,6	2004	39,4
2006/2	74,0	2007	67,9	2008	61,3	2009	38,6

Lähde: Tilastokeskus, vaalitulasto

Tälle ristiriidalle on useita ajateltavissa olevia selityksiä. On mahdollista, että ilmiö kertoo vastaajien valikoitumisesta kyselytutkimuksiin. Poliitiikkaan liittyviin kyselytutkimuksiin valikoituu todellista enemmän politiikasta kiinnostuneita ja tiedostavia vastaajia. Saattaa siis olla, että kyselyyn vastanneiden mielissä vaikuttava eri vaalien välinen tärkeysjärjestys eroaa koko väestön tasolla vaikuttavasta tärkeysjärjestyksestä.

Toinen mahdollinen ja edellistä yksinkertaisempi selitys voi olla, että vaikka vastaajien mielestä eduskunta- ja kuntavaaleissa äänestäminen periaatteessa olisi heille tärkeämpää kuin presidentinvaaleissa äänestäminen, toimivat he jostakin syystä toisin. Voi olla, että sopivan ehdokkaan löytäminen eduskunta- ja kuntavaalien monilukuisesta ehdokasasettelusta on ylivoimaisen hankalaa, kun presidentinvaaleissa kannanmuodostus käy helpommin. Tätä tulkintaa tukee myös se, että Suomessa äänestysprosentti on korkein nimenomaan presidentinvaalien toisella kierroksella, jossa valittavien vaihtoehtojen määrä on pienin mahdollinen eli kaksi. Syitä tähän ilmiöön on varmasti useita, mutta yksi niistä lienee juuri kannanmuodostuksen helpous tilanteessa, jossa valintajoukko on mahdollisimman helposti hahmotettavissa.

Tämän tutkimuksen kannalta on joka tapauksessa oleellista, että käytettävän aineiston vastaajien mielestä äänestäminen eduskuntavaaleissa näyttäisi olevan heille itselleen tärkein poliittisen osallistumisen muoto. Näin ollen voidaan tutkimuksessa olettaa, että tietämyksen mittaamisessa todellakin mitataan vastaajien mielestä keskeistä tietämystä politiikasta, koska tietokysymykset liittyvät äänestämiseen eduskuntavaaleissa.

On kuitenkin huomattava, ettei eduskuntavaaleissa äänestäminen ole yksiuotteinen, jokaisen potentiaalisen äänestäjän kohdalla samanlaisena koettu tapahtuma. Äänestää voi monella tavalla ja siksi äänestyspäätökseen oleellisesti liittyvää tietoa voi myös olla monenlaista. Tutkimuskirjallisuudessa erilaisten äänes-

tyspäättösten analysointi on perinteisesti kiinnittynyt retrospektiivisen eli ajassa taaksepäin ja prospektiivisen eli ajassa eteenpäin katsovan äänestämisen käsitteisiin.

3.1.2 Kansalaiset vallankäytön valvojina

Riippumatta eri demokratiateorioiden suhtautumisesta kansalaisosallistumisen laajuuteen, on kansalaisten keskeisin tehtävä edustuksellisessa demokratiassa poliittisten päättäjien valitseminen ja näiden toiminnan arviointi. Voidaan puhua kansalaisista vallanpitäjien toiminnan valvojina. Erilaisten valvontakeinojen joukosta merkityksellisin ovat määrätyn väliajoin järjestettävät vaalit, joissa äänestäjät joko palkitsevat vallanpitäjät valitsemalla heidät uudelleen tai rankaisevat vaihtamalla nämä toisiin¹³. Philip Kitcherin mukaan näkemys kansalaisista hallitsijoiden kontrolloijina on liitettävissä negatiivisen vapauden käsitteeseen ja näin ollen negatiivisen demokratian käsitteeseen¹⁴. Negatiivisessa demokratiassa kansalaisilla on mahdollisuus reagoida itseensä kohdistuviin, hallitsijoiden tekemiin päätöksiin nimenomaan vaaliosallistumisen kautta. Vastakohta, positiivinen demokratiakäsitys, on hänen mukaansa yhteydessä deliberatiiviseen demokratiakäsitykseen. Positiivisessa demokratiassa kansalaisosallistuminen perustuu ajatukseen vapaudesta toimia kollektiivisesti päätöksenteossa, ei vain osallistumalla vaaleissa, vaan yhteisistä asioista keskustelemalla¹⁵.

Teoria äänestäjistä palkitsijoina ja rankaisijoina (reward-punishment theory) on teoreettisesti läheisessä yhteydessä jo mainittuun schumpeterilaiseen, minimalistiseen käsitykseen kansalaisosallistumisesta demokratiassa. Schumpeterin näkemyksen mukaan edustuksellinen demokratia on syvimmäältä olemukseltaan poliittinen markkinapaikka, jolla puolueet kilpailevat äänistä vaaleissa. Kansalaisten rooli on osallistua vaaleihin valitsijoina.¹⁶ Kitcherin dikotomiassa tämä käsitys on yhtenevä negatiivisen demokratian kanssa, jossa kansalaiset ovat poliittisesti aktiivisia ainoastaan reagoimalla päättäjien toimintaan vaalikäyttäytymisellään.

Äänestyspäättöksen tekemisen kontekstissa kansalaisten rooli vallanpitäjien valvojina liittyy retrospektiivisen eli taaksepäin katsovan äänestämisen käsitteeseen.

¹³Mill, 1861; Key, 1966; Ferejohn, 1986; Smith, 1989; Kitcher, 2006

¹⁴Kitcher, 2006, 1212

¹⁵Kitcher, 2006, 1212. Kitcher huomauttaa, että tällaisen demokratiakäsityksen aatteellinen lähtökohta on Jean-Jacques Rousseau'n *Du contrat social* (1762) (suom. *Yhteiskuntasopimuksesta*).

¹⁶Schumpeter, 1942

seen. Retrospektiivinen äänestyspäätös perustuu äänestäjän arvioon vallanpitäjien suorituksesta, jolloin parlamenttivaaleja voidaan pitää eräänlaisena kansaanäänestyksenä hallituspuolueen suosiosta¹⁷.

Sen vastakohta on prospektiivinen eli eteenpäin katsova äänestäminen. Oleellinen ero retrospektiivisen ja prospektiivisen äänestämisen välillä on, että ensimmäisessä arvioidaan jo saatuja tuloksia, jälkimmäisessä kannanottoja tulevaisuuden poliittisista linjauksista. Keyn mukaan on luonnollista, että äänestäjiä kiinnostavat konkreettiset näkyvät tulokset, eivätkä poliitikkojen lupaukset tuntemattomasta tulevaisuudesta¹⁸.

Siinä missä prospektiivinen äänestäminen perustuu tulevaisuuden odotuksille, perustuu retrospektiivinen äänestäminen “puhtaassa” muodossaan menneisyyden arviointiin. Vaikka ne vaikuttavat toistensa vastakohtilta, on molemmilla silti samanaikaisesti oma merkityksensä vaaleissa konkretisoituvalla äänestäjien ja vallanpitäjien vuorovaikutukselle edustuksellisessa demokratiassa. V. O. Keyn mukaan äänestäjäkunnan retrospektiivinen ajattelutapa pakottaa vallanpitäjät ajattelemaan prospektiivisesti: vallanpitäjien tulevaisuuden toimenpiteet ovat aina seuraavien vaalien retrospektiivisen äänestyspäätöksen perusta¹⁹.

Retrospektiivinen ja prospektiivinen äänestäminen eroavat toisistaan myös niiden tiedollisten edellytysten osalta, joita ne äänestäjälle asettavat. Morris Fiorinan mukaan prospektiivinen äänestäminen edellyttää äänestäjältä laajempaa tietämystä kuin retrospektiivinen äänestäminen. Prospektiivisen äänestäjän on seurattava politiikkaa ahkerasti voidakseen vaaleissa ottaa kantaa kilpailevien poliittisten vaihtoehtojen ja ehdotettujen tulevaisuuden poliittisten linjausten järkevyyteen ja toivottavuuteen.²⁰ Vaikka äänestäjät seuraisivat politiikkaan vain vaalikamppailun aikana, vaaditaan heiltä paljon, mikäli äänestäjien oletetaan kykenevän ottamaan kantaa tulevaisuudessa mahdollisesti tehtävien poliittisten päätösten sisältöihin. Retrospektiivinen äänestäjä arvioi ainoastaan sitä, kokeeko hän oman tilanteensa heikentyneen, pysyneen muuttumattomana tai parantuneen kuluneen vaalikauden aikana.

Retrospektiivisen äänestämisen teoria pohjautuu oletukselle, jonka mukaan äänestäjän vaaleissa tekemän päätöksen perusteet ovat taloudelliset: taloudellisen hyvinvoinnin vallitessa vallanpitäjät palkitaan ja heikon taloustilanteen valli-

¹⁷Hibbs Jr., 2006, 569

¹⁸Key, 1966, 61, myös Fiorina, 1981, 8

¹⁹Key, 1966, XII

²⁰Fiorina, 1981, 8-11

nessa heidät korvataan toisilla.²¹ On tärkeää huomata, ettei tässä tutkimuksessa oteta kantaa siihen millä perusteilla äänestäjät tai äänestämättä jättävät arvioivat vallanpitäjiä: se viiteryhmä, jonka tilanteen mahdollista muuttumista äänestäjä arvioi ei välttämättä ole äänestäjä itse vaan esimerkiksi oma perhe, suku tai laajempi joukko läheisiä ihmisiä. Tutkimuksen kohteena on ainoastaan retrospektiivisen äänestämisen tiedollinen ulottuvuus eli se, tietävätkö äänestäjät keitä he ovat arvioimassa.

Retrospektiivisen äänestämisen teorian oletama saavutettujen tulosten arviointiin perustuva äänestäminen on keskeisessä osassa myös suomalaisten äänestäjien äänestyspäätöksissä. Peter Söderlundin tutkimuksen mukaan arvio sen puolueen suorituksesta, jota vastaa oli edellisissä vaaleissa äänestänyt oli merkittävä puoluevalinnan selittäjä eduskuntavaaleissa 2003. Eduskuntavaalitutkimus 2003 -kyselytutkimusaineistoa hyödyntänyt Söderlund tulkitsee tulostensa tukevan käsitystä, jonka mukaan suomalaisten äänestyspäätökset olisivat luonteeltaan retrospektiivisiä.²²

Mitattavan tietämyksen liittyminen retrospektiiviseen äänestämiseen eduskuntavaaleissa on toisin sanoen mielekäs rajausta sekä teoreettisin että empiirisiin perustein. Edelleen on kuitenkin määrittelemättä mitä konkreettisia tiedollisia edellytyksiä tällä tavoin määriteltynä äänestämiseen voidaan katsoa liittyvän. Tähän pyritään yhdistämällä retrospektiivinen äänestämisteoria niihin teoriakirjallisuuden keskusteluihin, joissa on käsitelty demokratian kansalaisiin kohdistamia tiedollisia vaatimuksia.

3.2 Mitä kansalaisen tulee tietää politiikasta?

Vaikka kansalaisosallistumista ja demokratian toimintaa käsittelevän tutkimuskirjallisuuden kautta välittyy tutkijakunnan yksimielisyys politiikasta tietävän kansalaisen tarpeellisuudesta, on alan tutkimuskirjallisuudessa käsitelty vain niukasti kysymystä siitä, mitä konkreettisia asioita kansalaisten todella tulisi tietää politiikasta. Epämääräisyys tiedollisia valmiuksia koskevassa teoriakirjallisuudessa lienee ainakin osasy syy jo aiemmin todettuun, aikaisemmille tutkimuksille tyypilliseen epäselvään yhteyteen mittauksen taustalla vaikuttavan teoriapohjan ja

²¹Kiewiet ja Rivers, 1984, 369-370

²²Söderlund, 2008. Söderlund käytti retrospektiivisen äänestämisen indikaattorina kysymystä, jossa vastaa arvioitiin arvioimaan sen puolueen suoriutumista kuluneena vaalikautena, jota tämä oli äänestänyt edellisissä vaaleissa.

käytettyjen tietämysindikaattorien välillä. Niukkuudesta huolimatta voidaan äänestämisen oleellisen politiikkatietämyksen operationalisointia mahdollista lähestyä niiden muutamien määritelmien perusteella, jotka ovat esiintyneet aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa.

On kuitenkin ensin välttämätöntä tarkastella luvun otsikossa esitettyä kysymystä myös sen ilmiselvän vastakysymyksen kautta: miksi kansalaisten, tai tässä tutkimuksessa äänestäjien, tulisi ylipäänsä tietää mitään politiikasta?

Asiaa voidaan tarkastella ajatusleikin kautta. Kuvitellaan, että politiikkatietämys, yksilö- tai aggregaattitasolla tarkasteltuna, olisi asetettavissa janalle, jossa 0 tarkoittaa täydellistä tiedon puutetta ja 100 täydellistä tietämystä. Millainen tapahtuma olisivat tällöin vaikkapa eduskuntavaalit, jos kaikki vaaleissa äänestäneet olisivat tietojanalla pisteessä 0? Tämä tarkoittaisi sitä, ettei yksikään äänestäjästä tietäisi esimerkiksi mihin poliittiseen päätöksentekuelimeen edustajaa ollaan valitsemassa, kuka on ehdokkaana, kuka ehdokkaista parhaiten edustaa itse kunkin omia näkemyksiä, miten edustajat ovat kuluneella vaalikaudella toimineet, ja niin edelleen. Vaikka samoilla äänestäjillä olisikin mielipiteitä yhteiskunnallisista kysymyksistä ja ideologista suuntautuneisuutta, voisi kunkin äänestäjän äänestyspäätös perustua hänen preferensseihinsä ainoastaan sattuman tuloksena.

Tämä johtaisi tilanteeseen, joka muistuttaa Suomen arpajaislain määritelmää arpajaisista, joilla tarkoitetaan "toimintaa, johon osallistutaan vastiketta vastaan ja jossa osallistuja voi saada kokonaan tai osittain sattumaan perustuvan rahanarvoisen voiton."²³ Edellä mainittua vastiketta äänestämistilanteessa vastaavat äänestäjälle koituvat kustannukset, kuten äänestyspaikalle meno ja äänestämiseen kulutettu aika ja sattumaan perustuva rahanarvoinen voitto vaalitulosta, joka saattaa olla äänestäjän kannalta suosiollinen.

Esitetyn teoreettisen tilanteen tarkoitus on havainnollistaa vaalituloksen täysi sattumanvaraisuus, mikäli poliittinen osallistuminen tapahtuu totaalisen tiedon puutteen vallitessa. Demokratiateoretikko Robert Weissberg on esittänyt ylläolevan ajatuskulun kanssa yhtenevän argumentin:

Poliittisesta osallistumisesta oppiminen vaatii enemmän kuin vain kansalaisten poliittisen aktiivisuuden luonteeseen ja toivottavuuteen

²³ Arpajaislaki, § 2. Arvontaa on käytetty virantäytöissä sekä antiikin Ateenan demokratiassa että Italian kaupunkivaltioissa, muttei missään oman aikamme edustuksellisessa demokratiassa. Manin, 1997, 8-9; 51-67

liittyvien normien ja uskomusten omaksumista. Kansalainen voi olla täysin sitoutunut laajamittaiseen aktivismiin, mutta lopputulos voi silti olla olematon. Halu osallistua ei yksinään riitä nykyaikaisessa, monimutkaisessa poliittisessa järjestelmässä; on myös tiedettävä miten osallistutaan. Ilman tarkoituksenmukaisia tietoja ja taitoja motivaatio ja mahdollisuus osallistumiseen ovat tarpeettomia. Jo suhteellisen yksinkertainen teko, kuten äänestäminen presidentinvaaleissa vaatii jonkin verran analyttistä ajattelua ja ymmärrystä ollakseen merkityksellinen.²⁴

Weissbergin mukaan demokratian toimintalogiikka olettaa äänestämisen olevan aito ja johonkin tavoitteeseen pyrkivä tahdonilmaus. Koska äänestäjän oletetaan tavoittelevan jotain tiettyä päämäärää äänioikeutta käyttäessään, ei kyseessä voi olla sattumanvaraisuuteen – arpajaisten toimintalogiikkaan – perustuva teko. Täydellisen sattumanvaraisuuden vähentäminen äänestyspäätöksestä edellyttää, että äänestäjällä on hallussaan *jotain* tietoa. Hänen oletetaan toisin sanoen sijoittuvan jollekin nolaa suuremmalle arvolle mielikuvituksellisella tietojanalla 0-100.

Oletus, joka tutkimuksen tässä vaiheessa on välttämättä tehtävä on, että tiedollisen nollapisteen ylittävä tieto *saattaa* muuttaa yksilön käyttäytymistä. Muussa tapauksessa tieto olisi merkityksetöntä; äänestäjän tekemä päätös olisi sama riippumatta siitä onko hän tietojanan pisteessä 0, 100 tai jossakin näiden ääripäiden välillä. Tätä oletusta tukevat aiemmin luvussa 2.3.2 mainitut tutkimukset, joissa on tarkasteltu tiedon vaikutusta mielipiteiden muodostumiseen ja käyttäytymiseen. Tutkimustulokset viittaavat vahvasti siihen, että tiedolla on oleellinen merkitys päätöksenteossa.

Tukevien empiiristen havaintojen ohella voi tehdyille oletukselle löytää tukea myös arkikokemuksista. Tieto ja erityisesti tiedon lisääntyminen vaikuttaa päätöksentekoon politiikan lisäksi myös muilla elämän alueilla. Harvassa ovat ne, joiden tiedot ekologisuuteen tai terveyteen liittyvistä näkökohdista kuluttajavalinnoissa eivät olisi viime vuosina lisääntyneet ja myös muuttaneet aiemmin rutiininomaisesti tehtyjä ostopäätöksiä. Kysynnän ja tarjonnan laki ei olisi muutoin tuottanut markkinoille valtaisaan kestävään kehitykseen tai terveellisempiin elämäntapoihin perustuvaa tuotevalikoimaa luomutuotteista hybridiautoihin.

Politiikkatietämyksen tutkimuksessa tehtävä oletus tiedon ja käyttäytymisen

²⁴Weissberg, 1974, 71. Kirjoittajan käännös.

suhteesta ei siis liene järin kaukana todellisesta maailmasta. Siitä kuinka paljon ja millä tavalla tiedollisen nollapisteen yläpuolella äänestäjän tulisi olla, on kuitenkin erilaisia, joskin toisiaan melko lähellä olevia määritelmiä.

3.3 Määritelmät tutkimuskirjallisuudessa

Tutkimuskirjallisuudessa politiikkatietämys jaetaan usein yleiseen (general) ja teema- / sektorikohtaiseen (policy or domain specific) tietämykseen. Yleinen politiikkatietämys on oppikirjatiedon hallitsemista, kuten poliittisen järjestelmän mekaanisen toiminnan tuntemus. Teema- / sektorikohtainen poliittinen tietämys viittaa yksittäisten poliittisten teemojen tai politiikkasektorien sekä niiden taustojen erityistuntemukseen.²⁵ Toisinaan historiaulottuvuus on erotettu omaksi tietämysalueekseen.²⁶

Delli Carpini ja Keeter päätyvät aikaisemmin tehtyjen tutkimusten sekä 111 amerikkalaiseen politiikan tutkijaan kohdistamansa kyselyn perusteella esittämään keskeisen politiikkatietämyksen jakamista neljään aihealueeseen. Kyselyssä vain yksi kahdeksasta Delli Carpinin ja Keeterin tutkimukseen osallistuneille asiantuntijoille ehdottamasta aihealueesta oli asiantuntijoiden enemmistön mukaan ehdottoman oleellinen poliittisen tietämyksen kannalta; poliittisen järjestelmän instituutiot ja prosessit. Kun huomioitiin myös vastaaajien mielestä tärkeät politiikkatietämyksen osa-alueet, vaihtoehtoista kolme muuta ylsi yli asiantuntijoiden keskuudessa kahden kolmasosan kannatukseen: politiikan teemat ja tuotokset, historia ja ajankohtaiset poliittiset ryhmittymät.²⁷

Aihealueiden jaottelua tarkempia politiikkatietämyksen substanssin määritelmiä on kirjallisuudesta löydettävissä vain muutamia. Taulukkoon 3.4 on koottu keskeisimmät teoriakirjallisuudessa esitetyt määritelmät edustuksellisessa demokratiassa toimivalta kansalaiselta odotettavasta politiikkatietämyksen laajuudesta.

Taulukossa aikajärjestyksessä esitetyt määritelmät kattavat noin neljäkymmenen vuoden tutkimuksellisen aikajakson, jona aikana määritelmät eivät ole juuri muuttuneet.

²⁵ Jerit et al., 2006

²⁶ Jennings, 1996

²⁷ Delli Carpini ja Keeter, 1993, 1182-1183. Aihealueiden suomennokset termeistä 1) institutions and processes of government; 2) issues and policies; 3) history ja 4) current political alignments.

Taulukossa 3.4 esitetty kategorisointi perustuu seuraaviin määritelmiin:

Berelson et al. (1954, 308): The democratic citizen is expected to be well-informed about political affairs. He is supposed to know what the issues are, what their history is, what the relevant facts are, what alternatives are proposed, what the party stands for, what the likely consequences are.

Downs (1957, 215): The making of any decision presupposes that the decision-maker already possesses a certain minimum of information. At the very least, he must realize that he has a decision to make and be aware of its general context. Thus before he can make a voting decision, a voter must acquire information about the date of the election, the number of parties running, their names, voting procedure etc.

Barber (1969, 38): Supposedly a citizen would need to know what the government is and does[...] To understand the game, we might think, one should know who the players are.

Weissberg (1974, 71): A prospective voter must, at a minimum, know how to register, when to vote, and perhaps something about one of the candidates[...] At the simplest level, effective political participation requires adequate factual knowledge of the political system. One must be acquainted with, among other things, where political authority lies, the rules governing the exercise of power, and the relationships between institutions.

Neuman (1986, 196): Political knowledge is knowing both what government is and what it does. The first element refers to the basic structure of government – its basic values, such as citizen participation, majority rule, separation of powers, and civil liberties[...] Knowledge of what the government does, however, reflects people's ongoing attention to politics and the mass media and hence their knowledge of current events and prominent political figures.

Delli Carpini & Keeter (1996, 14): (And) although it is true that citizens cannot be experts on all aspects of politics, a general familiarity with [1] the rules of the game (the institutions and processes of elections and governance; [2] the substance of politics (the major

domestic and international issues of the day, current social and economic conditions, key policy initiatives and so forth); and [3] people and parties (the promises, performances, and attributes of candidates, public officials, and the political parties) is critical to the maintenance of a healthy democracy.

Selkeinä eri tutkijoiden määritelmiä yhdistävinä tekijöinä erottuvat poliittisen järjestelmän toiminnan tuntemus – ainoastaan Berelson ym. eivät ole sisällyttäneet sitä määritelmäänsä – sekä keskeisten politiikan toimijoiden tuntemus, joka on eksplisiittinen osa muita paitsi Berelson ym. että Downsin määritelmää.²⁸ Taulukossa 3.4 on esitetty määritelmät sen mukaan, mitä eri asioita niissä kansalaisen edellytetään tietävän politiikasta. Jokaisen määritelmän kohdalla on merkattu kirjaimella X ne tietämyksen osa-alueet, jotka niihin sisältyvät.

Taulukko 3.4: Teoriakirjallisuudessa esitetyt politiikkatietämyksen sisällön määritelmät

Tutkimus	Berelson et .al. (1954)	Downs (1957)	Barber (1969)	Weissberg (1974)	Neuman (1986)	Delli Carpini & Keeter (1996)
Poliittisen järjestelmän toiminta		X	X	X	X	X
Keskeiset politiikan toimijat		X	X	X	X	X
Keskeiset poliittiset asiakysymykset	X				X	X
Poliittisten vaihtoehtojen väliset erot	X	X				
Yhteiskunnan poliittiset arvot					X	

²⁸Myös Berelson ym. sekä Downs viittaavat molemmat määritelmässään “puolueeseen”, joka indikoi, että myös he olettavat kansalaisen tuntevan keskeisiä politiikan toimijoita.

Kaiken kaikkiaan ovat määritelmät varsin lähellä toisiaan. Taulukon kategoriat eivät ole täysin toisiaan poissulkevia ja esimerkiksi poikkeavalta vaikuttava Neumanin määritelmän kohta ”yhteiskunnan poliittiset arvot” voisi perustellusti sisältyä myös poliittisen järjestelmän toimintaan. Toisaalta on eritoten Barberin määritelmä kaikessa kattavuudessaan myös siinä määrin epätarkka, että sen voisi tulkita kattavan kaikki taulukon kategoriat. Eri tulkintamahdollisuuksista huolimatta on ilmeistä, että poliittisen järjestelmän pelisääntöjen ja keskeisten poliittisten toimijoiden tuntemus ovat kaksi määritelmiä selkeästi yhdistävää elementtiä.

Määritelmiä yhdistävät lisäksi niiden selvä kytkeytyminen kirjoittajien omaan ympäristöön eli Yhdysvaltojen poliittiseen järjestelmään. Ne eivät toisin sanoen ole universaaleja, tutkijan kannalta käyttövalmiita demokratiassa elävän kansalaisen tiedollisia vaatimuksia vaan edellyttävät osittain lokalisointia. Erityisesti Anthony Downs esittämä edellytys, jonka mukaan äänestäjän tulee tietää, että hänellä ylipäänsä on mahdollisuus äänestää sekä selvittää vaalien tarkka ajankohta, on oleellinen nimenomaan Yhdysvaltojen tapauksessa. Lähes jokaisessa Yhdysvaltojen osavaltiossa äänestäminen edellyttää rekisteröitymistä, jonka suorittaminen on yksittäisen kansalaisen omalla vastuulla. Ero esimerkiksi Suomeen on oleellinen myös politiikkatietämyksen näkökulmasta: ilmoitus äänioikeudesta pyritään toimittamaan jokaiselle äänioikeusrekisterin perusteella äänioikeutetuksi määritetyille henkilöille postitse. Ilmoitus sisältää tiedot äänioikeudesta, äänestysajasta sekä -paikasta. Yhdysvalloissa samojen asioiden selvittäminen on äänestäjän vastuulla ja joiden tunteminen tulee ottaa huomioon määriteltäessä äänestäjältä edellytettävää vähimmäistietomäärää.

Yhteinen piirre määritelmille on myös se, että ne liittyvät vähintään impliisittisesti vaaliosallistumiseen. Ne ovat yhteneviä tutkimuksessa aiemmin esitetyn retrospektiivisen äänestämiskäsityksen kanssa, jonka mukaan äänestäjät ottavat vaalipäivänä kantaa parlamentin toimintaan joko palkitsemalla uudelleenvalinnalla tai rankaisemalla vaihtamalla vallanpitäjät. Poliitiikkatietämyksen näkökulmasta voidaan retrospektiivisen äänestämisen ajatella edellyttävän, että äänestäjä tietää kenen suoritusta hän on arvioimassa, ts. kuka/ketkä ovat hallitusvastuussa.

Tämä tietovaatimus on vahvasti läsnä myös yllä esitetyissä teoriakirjallisuuden määritelmissä, joissa edellytetään politiikan toimijoiden ja valittavissa olevien vaihtoehtojen tuntemusta. Lisäksi on luontevaa olettaa, että äänestäjällä

tulee olla edes alkeellinen käsitys siitä, mikä rooli ja päätöksentekovalta valinnan kohteena olevalla päätöksentekijällä on. Tämä vaatimus on myös helposti johdettavissa taulukon 3.4 määritelmistä, joiden selkein painotus on nimenomaan poliittisen järjestelmän toiminnan tuntemuksella.

Vaikka määritelmät ovat liitettävissä retrospektiivisen äänestämisen teoriaan, edellytetään niissä huomattavasti enemmän tietoa äänestävältä kansalaiselta kuin mitä retrospektiivisen äänestämisen, mahdollisimman yksinkertaisesti tulkiten, voidaan katsoa edellyttävän. Yksinkertaisimmilleen vietynä ei retrospektiivisen äänestämisen voida katsoa asettavan muita tiedollisia vaatimuksia suomalaiselle äänestäjälle kuin sen, tietääkö tämä onko hänen edellisissä vaaleissa kannattamansa puolue hallitusvastuussa vai ei.²⁹ Taulukossa 3.5 on ristiintaulukoituna se osuus kutakin puoluetta äänestäneistä vastaajista, jonka mukaan kukin puolue on mukana hallituksessa. Hallituspuolueita – Kokoomus, Kesk., Vihreät, RKP – äänestäneiden kohdalla lihavoitu ratkaisuprosentti kertoo siis oikeasta vastauksesta, muiden puolueiden osalta se osoittaa kysymykseen väärin vastanneiden osuuden. Tämän taulukon laskelmista on jätetty pois vastaajat, jotka ilmoittivat äänestäneensä RKP:tä heidän vähäisen lukumääränsä vuoksi.

Taulukko 3.5: Tiedot hallituspuolueista puoluekannan mukaan

%osuus, jonka mukaan puolue on hallituksessa								
Puolue, jota äänesti	Kok	SDP	Kesk	PS	RKP	KD	Vihr	Vas
Kok (n=175)	97,7	25,1	97,1	6,3	68,6	16,0	72,6	8,6
SDP (210)	93,3	26,7	96,2	10,5	65,7	23,3	78,1	14,3
Kesk. (200)	92,5	18,5	96,0	7,5	60,5	19,0	69,0	11,5
PS (38)	94,7	31,6	92,1	23,7	55,3	26,3	71,1	18,4
KD (40)	97,5	25,0	97,5	7,5	72,5	20,0	80,0	5,0
Vihr (90)	95,6	33,3	95,6	13,3	62,2	20,0	76,7	16,7
Vas. (50)	100	12,0	100	4,0	74,0	10,0	80,0	4,0
Ei äänestänyt (121)	75,2	47,1	78,5	11,6	33,9	23,1	43,8	26,4

Lähde: Yhteiskuntatutkimus 2008

Erityisesti päähallituspuolueita kokoomusta ja keskustaa äänestäneet ovat tienneet puolueidensa kuuluvan hallitukseen. Lähes jokainen Kokoomuksen ja Keskustan kannattajista vastasi kysymykseen oikein. Vihreitä äänestäneistä kuitenkin vain noin kolme neljästä oli tietoinen puolueensa hallitusvastuusta. Op-

²⁹Tämä edellytys pätee luonnollisesti vain niihin äänestäjiin, jotka äänestivät ko. äänestyspäätöstä edeltävissä vaaleissa.

positiopoalueista vasemmistoliiton kannattajat ovat lähes poikkeuksetta tienneet ettei heidän äänestämänsä puolue kuulu hallitukseen. Sen sijaan SDP:n ja Perussuomalaisten kannattajista noin neljännes sekä kristillisdemokraattien kannattajista viidennes on virheellisesti arvellut puolueensa olevan hallituksessa.

Taulukko 3.5 osoittaa, että eri puolueiden äänestäjien käsitys oman puolueen parlamentaarisesta asemasta vaihtelee melko paljon. Päähallituspuolueiden kannattajille ja toisaalta vasemmistoliittoa äänestäneille hallitusvastuu on selvä, yllättävän suurelle osalle muita puolueita äänestäneitä sen sijaan ei. Äänestämättä jättäneiden tiedot hallituspuolueista näyttäytyvät kaiken kaikkiaan selvästi heikompina, joskin päähallituspuolueiden hallitusvastuu on melko suurelta osin myös tähän ryhmään kuuluvien vastaajien tiedossa. On kuitenkin huomattava, että kysely on suoritettu ajankohtana, joka on ajallisesti usean vuoden päässä niistä eduskuntavaaleista (2011), jolloin tieto oman puolueen mahdollisesta hallitusvastuusta on retrospektiivisen äänestämisen kannalta relevantti. On siis mahdollista, että oikein vastanneiden osuudet olisivat toisenlaiset juuri ennen eduskuntavaaleja 2011.

Tässä luvussa on pyritty luomaan yhteys mitattavan tietämyksen ja demokration toiminnan välille *kansalaisten* näkökulmasta. Tavoitteena on toisin sanoen ollut rakentaa yhteys tietämyksen ja kansalaisten toimesta tapahtuvan poliittisen osallistumisen välille. Tämä on edellyttänyt muutamia oleellisia rajanvetoja.

Ajateltavissa olevista eri osallistumuodoista ja -tilanteista tarkastelussa on vain äänestäminen eduskuntavaaleissa. Äänestystapahtumaa lähestytään retrospektiivisen eli taaksepäin katsovan äänestämisen kautta. Tämä tarkoittaa, että tutkimuksessa rajaudutaan tarkastelemaan äänestämistä tapahtumana, jossa äänestäjä ottaa kantaa vallanpitäjien toimintaan kuluneen vaalikauden aikana. Äänestäjä joko palkitsee heidät uudelleevalinnalla tai rankaisee äänestämällä toista vaihtoehtoa. Niitä tiedollisia vaatimuksia, joita tällä tavoin määritelty tietämyksen ja poliittisen toiminnan välinen yhteys edellyttää, on pyritty johtamaan kansalaisosallistumista käsittelevästä teoriakirjallisuudesta.

Tehdyt rajaukset perustuvat schumpeterilaiseen, varsin minimalistiseen käsitykseen kansalaisosallistumisesta demokratiassa. On selvää, että rajausten vuoksi analyysin ulkopuolelle jää suuri osa suomalaisten poliittisen osallistumisen moninaisista muodoista. Näin on siitakin huolimatta, että eduskuntavaaleissa äänestäminen näyttäisi olevan juuri se osallistumiskeino, joka tuntuu tärkeimmältä suurimmalle osalle kansalaisia.

Minimalistisen lähestymistavan vahvuutena voidaan pitää sitä, ettei se aseta teoreettisesti perusteltuja, mutta epärealistisen mittavia odotuksia kansalaisten suhteen. Valitut rajaukset perustuvat ajatukseen, jonka mukaan kansalaiset *keskimäärin* kuluttavat aikaansa muutoin kuin politiikkaa seuraten. Vaikka kansalaisten keskuudessa on sellaisia yksilöitä, jotka paitsi seuraavat politiikkaa aktiivisesti myös osallistuvat aktiivisesti muutoinkin kuin äänestämällä, eivät nämä yksilöt muodosta järkevää viitepistettä kansalaisten tarkasteluun kokonaisuudessaan: he ovat poikkeuksia sääntöön, jonka mukaan suurimmalle osalle suomalaisia poliittinen osallistuminen on *vain* äänestämistä.

Seuraavaksi esitellään tässä luvussa sanottuun perustuva politiikkatietämyksen operationalisointi, johon tutkimuksen analyysi perustuu. Se on yhdistelmä retrospektiiviseen äänestämiseen liittyvää tietoa sekä aiemmin käsiteltyjä teoria- kirjallisuudessa esiintyviä politiikkatietämyksen sisällön määritelmiä.

3.4 Tietämyksen operationalisointi

Tietämystä mitataan tässä tutkimuksessa viidellä Yhteiskuntatutkimus 2008-kyselytutkimuksessa kysytyllä kysymyksellä. Kysymysten valinta perustuu taulukon 3.4 määritelmille sekä retrospektiivisen äänestämisen teoriaan. Kuten taulukon käsittelyn yhteydessä todettiin, muodostivat poliittisen järjestelmän toiminnan sekä keskeisten politiikan toimijoiden tuntemus selkeimmän yhteisen nimittäjän eri määritelmille. Benjamin Barberin esittämä määritelmä on varsin lähellä tällaista ”minimitietovaatimusta”: a citizen would need to know what the government is and does...³⁰

Tähän ajatukseen perustuu myös se kokonaisuus, jonka valittavat kysymykset muodostavat: kenen hallussa on poliittinen valta ja mitä tehtäviä niillä instituutioilla on, joita kyseiset henkilöt tai puolueet edustavat (* = oikea vastaus):

1) Mikä tai mitkä seuraavista kuuluvat perustuslain mukaan eduskunnan tehtäviin?

- a) Ulkopoliitiikan johtaminen
- b) Lakien säätäminen*
- c) Euroopan unionin (EU) asioiden kansallinen valmistelu
- d) Valtiontaloudesta päättäminen*

³⁰”Kansalaisen tulisi tietää mikä hallinto / poliittinen järjestelmä on ja mitä se tekee...” Ks. Taulukko 3.4.

2) Seuraavassa on lueteltu kaikki nykyisessä eduskunnassa edustettuina olevat puolueet. Merkitkää neljä (4) paikkamäärältään suurinta puoluetta.

*Kokoomus (1 /2), Keskusta (1/2), SDP (3), Vasemmistoliitto (4)

3) Valitkaa seuraavista ne puolueet, jotka ovat tällä hetkellä edustettuina maamme hallituksessa?

*Kokoomus, Keskusta, Vihreä liitto, RKP

4) Kuka toimii tällä hetkellä Suomen pääministerinä ja mitä puoluetta hän edustaa?

*Matti Vanhanen, Keskusta

5) Mikä tai mitkä seuraavista kuuluvat perustuslain mukaan pääministerin tehtäviin?

*a) Valtioneuvoston toiminnan johtaminen

b) Ylimpien virkamiesten nimittäminen

*c) Presidentin tehtävien hoitaminen tämän ollessa estynyt

d) Hallituksen ministerien nimittäminen ja erottaminen

Näistä kysymyksistä muodostetaan skaala, jonka pisteytys on seuraavanlainen:

- Eduskunnan tehtävät: vaihtoehto b tai vaihtoehdot b ja d = 1 piste
- Eduskuntapuolueet: Kokoomus ja Keskusta sijoilla 1 ja 2 kummassa järjestyksessä tahansa ja SDP kolmantena = 1 piste
- Hallituspuolueet: Kokoomus ja Keskusta = 1 piste
- Pääministeri: Matti Vanhanen, Keskusta = 1 piste
- Pääministerin tehtävät: vaihtoehto a tai vaihtoehdot a ja c = 1 piste

Kysymysten pisteytys perustuu ajatukseen, jonka mukaan vastaajilta edellytetään ainoastaan perustavanlaatuisia tietoja. Eduskunnan tehtävien osalta on edellytetty ainoastaan, että vastaaja on tiennyt eduskunnan säätävän Suomessa lait ja

pääministerin tehtävistä, että tämä johtaa valtioneuvoston toimintaa. Eduskunta ja hallituspuolueiden nimeämisessä on riittänyt kolmen suurimman eduskuntapuolueen sekä kahden päähallituspuolueen nimeäminen³¹. Tämä tarkoittaa sitä, ettei Vasemmistoliiton nimeämistä paikkaluvultaan neljänneksi suurimmaksi puolueeksi ei ole vaadittu, kuten ei myöskään RKP:n ja Vihreän liiton nimeämistä hallituspuolueiksi.

Lisäksi tulee huomioida se vaikeus, joka Suomen kaltaisessa monipuoluejärjestelmässä liittyy retrospektiivisen äänestämisen edellyttämään poliittisen vastuun paikallistamiseen. Suomessa hallituksen palkitseminen tai rankaiseminen äänestyspäätöksellä tarkoittaa kannanottoa vähintään kahden puolueen muodostaman koalition toimintaan. Tiedollisesta näkökulmasta tarkasteltuna on arveluttavaa olettaa, että äänestäjien harkitsevan erilaisten koalitioiden mahdollisuutta valintaa tehdessään. Mikäli he eivät hahmota hallitusvastuun jakautumista samanlaisesti usealle puolueelle, on kyseenalaista voidaanko hallituspuolueisiin liittyvän kysymyksen katsoa indikoivan äänestäjän tiedollisia valmiuksia retrospektiiviseen äänestämiseen.

Osittaista empiiristä tukea oletukselle tarjoavat tutkimukset strategisesta äänestämisestä monipuoluejärjestelmissä. Sekä Blais et al. (2006) että Gschwend (2001) ovat havainneet äänestäjien ottavan huomioon erilaisten koalitioiden mahdollisuuden äänestyspäätöstä tehdessään. Poliittikatietämyksen tutkimuksen kannalta tämä tarkoittaa sitä, että hallituskoalitioiden tuntemus on monipuoluejärjestelmien yhteydessä relevanttia tietoa äänestäjän kannalta, myös äänestäjien mielestä. Kaksipuoluejärjestelmiin verrattuna ei hallitusvastuun tuntemuksen mittaaminen tietokysymyksillä Suomessa kuitenkaan ole yhtä yksiselitteistä ja tältä osin on tulosten tulkinnassa oltava varovainen.

Kysymyksistä edellä esitetyllä tavalla lasketun politiikkatietämystä mittaavan skaalan jakauma on esitetty taulukossa 3.6.

³¹ Aineiston keruun aikana kansanedustaja Merikukka Forsius siirtyi Vihreästä liitosta Kokoomuksen eduskuntaryhmään, jolloin jälkimmäinen nousi paikkaluvultaan yhtä suureksi Keskustan kanssa. Pisteytyksessä tämä on huomioitu siten, että Kokoomuksen ja Keskustan keskinäisellä järjestyksellä ei pisteiden saamisen kannalta ole ollut merkitystä. Kaikkien tietokysymysten kohdalla väärin vaihtoehtojen valinta on johtanut pistemenetyksiin. Täten esim. hallituspuoluekysymyksessä ei ole saanut pistettä, jos oikeiden vaihtoehtojen lisäksi on valinnut yhdenkin väärän.

Taulukko 3.6: Selitettävän muuttujan luokat

Pistemäärä	Luokka	Prosenttiosuus (n)
5	Kaikki oikein	11,3 (115)
3-4	Keskinkertaiset tiedot	55,0 (561)
0-2	Heikot tiedot	33,7 (344)
		100 (1020)

Olisi ajateltavissa perustaa analyysi tietäjät-ei-tietäjät -dikotomiaan, jossa vertailtaisiin kuuluvuutta kaikki oikein vastanneiden ja toisaalta kaikkien muiden vastaajien ryhmiin. Näiden kahden ryhmän kokoero olisi kuitenkin niin suuri, että logistisen regressioanalyysin tulosten mielekkyys ja tulkittavuus kärsisi merkittävästi. Tilastollisen analyysin kannalta on toisin sanoen perusteltua jakaa 0-4 pistettä saaneiden keskiryhmä kahtia. Tällöin selitettävästä muuttujasta tulee kolmiluokkainen ja sen luokkien välinen kokoero kaventuu merkittävästi kaksiluokkaiseen jakoon verrattuna.

Tutkimuksen kysymyksenasettelun kannalta on johdonmukaista erottaa tietoskaalan ylimmän arvon (5) saaneet omaksi ryhmäkseen. Nämä vastaajat muodostavat siis ryhmän, jotka ovat kyenneet vastata oikein kaikkiin kysymyksiin. Seuraavan ryhmän, jota kutsutaan “keskinkertaiset tiedot” -ryhmäksi muodostavat vastaajat, jotka ovat saaneet 3 tai 4 kysymystä oikein. “Heikot tiedot” -ryhmän vastaajat ovat ne, jotka ovat saaneet pistemäärän 0-2 (Taulukko 3.6).

Edellä esitelty tietämyksen operationalisointi on seuraavassa luvussa suoritettavan empiirisen analyysin vastemuuttuja. Tutkimuksen analyysiosuuden aluksi esitellään hyödynnettävä kyselytutkimusaineisto, Yhteiskuntatutkimus 2008. Ennen analyysin tulosten raportointia esitellään myös hypoteesit, joiden pohjalta tuloksia käsitellään, sekä tutkimuksessa käytettävät taustamuuttujat.

Luku 4

Analyysi

4.1 Aineisto

Politiikkatietämyksen tutkimukselle leimallinen epäselvyys mitatun politiikkatietämyksen ja mittauksen taustalla olevan kysymyksenasettelun välillä on ainakin osittain puutteellisten tutkimusresurssien tulosta. Perinteisesti mielipidetutkimuksen kysymyksenasetteluiden pohjalta kerätyistä kyselytutkimusaineistoista ei ole ollut löydettävissä luotettavaa empiiristä aineistoa nimenomaisesti politiikkatietämyksen tutkimuksen kannalta oleellisen tietämyksen testaamiselle.

Empiirisenä aineistona analyysissä käytetään Yhteiskuntatutkimus 2008 -kyselytutkimusaineistoa. Sen vastaajat (n=1020) muodostavat edustavan otoksen 18 vuotta täyttäneitä Suomen kansalaisia: otos edustaa aikuisväestöä iän, sukupuolen ja asuinpaikan suhteen.¹ Kysely on ensimmäinen Suomessa tehty tutkimus, jonka tarkoituksena on ollut mitata nimenomaan politiikkatietämystä. Yhteiskuntatutkimus 2008-tutkimuksen toteutti Taloustutkimus Oy käytikyselynä helmimaaliskuussa 2008.

Kyselyssä vastaajien politiikkatietämystä mitattiin 38 kysymyksellä². Vastajilta kysyttiin kysymyksiä liittyen Suomen poliittiseen järjestelmään, kansanta-

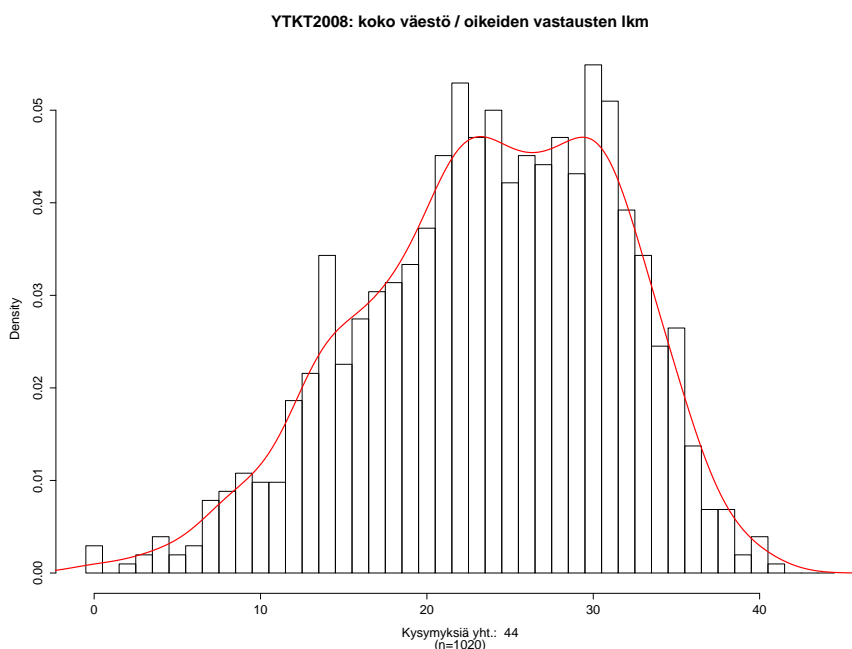
¹Otannon perusteena kyselyn suorittanut taho, Taloustutkimus oy, ilmoitti käyttäneensä Suomen väestötilastoja.

²Kuva 4.1 alla perustuu näihin 38 kysymykseen siten, että kysymykset, joissa on useampi kuin yksi osa, on jokainen kysymys laskettu erikseen. Esim. pääministerin nimeä ja puoluetta kysytty kysymys on laskettu kahtena erillisenä kysymyksenä. Tästä johtuen kuvan 4.1 yhteydessä lmoitetaan kysymyksiä olleen 44.

louteen sekä Euroopan unioniin.³

Koko väestöä edustavassa otoksessa politiikkatietämys näillä kysymyksillä mitattuna jakaantui lähes normaalijakauman mukaisesti. Jakauma painottuu kuitenkin lievästi skaalan korkeampiin pistemääriin, joka tarkoittaa, että suomalaiset ovat keskimäärin saaneet hieman yli puolet kysymyksistä oikein. Keskimääräiseksi ratkaisuprosentiksi kyselyssä muodostui 53,95 %⁴.

Ei kuitenkaan ole mitään syytä olettaa, että politiikkatietämys jakautuisi väestössä normaalijakauman mukaisesti. Siten voidaankin (kuva 4.1) päätellä, että suomalaisten politiikkatietämyksen jakautuminen väestössä lähes normaalijakauman mukaisesti onkin esitettyjen kysymysten tuottama ominaisuus. Aineiston tulkinnan kannalta tämä tarkoittaa sitä, että kysymysten vaihtelevien vaikeustasojen avulla on vastajia kyetty erottelamaan heidän tietämyksensä suhteen.

Kuva 4.1: Oikeiden vastausten jakautuminen YTKT 2008 -aineistossa

³Kyselylomaketta ei ole kokonaisuudessaan liitetty tähän teokseen. Lomake on saatavilla kirjoittajalta ja se on myös julkaistu liitteenä teoksessa Elo, Kimmo & Lauri Rapeli (2008): *Suomalaisten politiikkatietämys*. Edita prima: Helsinki.

⁴Elo ja Rapeli, 2008, 15

Kiintiöpoimintaan perustuneessa otoksessa vastaajia oli 1020. Näiden vastaajien jakautuminen muutamien keskeisimpien taustamuuttujien valossa on esitetty taulukossa 4.1.

Taulukko 4.1: Yhteiskuntatutkimus 2008: keskeisten taustamuuttujien jakaumat

Taustamuuttuja	N	% vastaajista
Miehiä	515	50,5
Naisia	505	49,5
Suomenkielisiä	993	97,4
Ruotsinkielisiä	19	1,9
Jokin muu äidinkieli	8	0,8
Ikä		
Min		18
Max		91
KA		49

On selvää, että kuten myös vaikkapa poliittisia mielipiteitä mittaavien kyselyiden, myös Yhteiskuntatutkimus 2008 -tutkimuksen vastaajajoukko edustaa yhteiskunnallisesti keskimääräistä aktiivisempaa ja politiikasta kiinnostuneempaa kansanosaa. Vaikka vastaajat ovatkin iän, sukupuolen ja asuinpaikan suhteen edustava otos 18 vuotta täyttäneistä kansalaisista, ei ole järvevä olettaa heidän olevan täydellisesti edustava otos poliittisen kiinnostuneisuuden tai valvutuneisuuden kannalta. Otoksen perusteena eivät ole sellaiset tekijät kuin suhtautuminen politiikkaan, poliittinen kiinnostuneisuus tai poliittinen osallistumisaktiivisuus. Nämä ovat kuitenkin nimenomaan sellaisia yksilön poliittisesta kiinnostuneisuudesta ja valvutuneisuudesta kertovia tekijöitä, joiden on todettu olevan yhteydessä politiikkatietämykseen. Oletettavaa on, ettei otos tältä osin edusta perusjoukkoa, sillä politiikasta kiinnostuneen henkilön kotiovi aukeaa todennäköisemmin haastattelututkimuksen tekijälle kuin sellaisen henkilön, jota politiikka ei lainkaan kiinnosta.

Käytetyn aineiston edustavuuden kannalta tämä tarkoittaa sitä, että otokseen on valikoitunut todelliseen tilanteeseen verrattuna enemmän sellaisia vastaajia, jotka ovat poliittisesti kiinnostuneita ja osallistuvia kansalaisia. Mitattu politiikkatietämys näyttäyty siten todennäköisesti hieman todellista tasoa korkeampana.

Ongelman laajuutta aineistossa on vaikea arvioida. Konkreettisin todiste on

vertailu kyselyyn vastanneiden perusteella aineistosta laskettavan vuoden 2007 eduskuntavaalien äänestysprosentin ja koko maan äänioikeutettujen äänestysprosentin välillä. Yhteiskuntatutkimus 2008:n niistä vastaajista, joilla oli äänioikeus 2007 eduskuntavaaleissa äänioikeuttaan ilmoitti käyttäneen 82,6 %, kun kaikkien äänioikeutettujen äänestysprosentti ko. vaaleissa oli 67,9 %⁵. Äänestysprosentti kyselyyn vastanneiden keskuudessa oli näin ollen 14,7 prosenttiyksikköä todellista korkeampi. Vaikka ero on merkittävä, ei se ole poikkeus kyselytutkimusaineistoissa. Luku on hämmästyttävän lähellä Pesonen ym. vuoden 1991 Eduskuntavaalitutkimuksen yhteydessä laskemaa vastaavaa lukua 14,2 (1993, 531).

Keskeisin syy äänestämisen yliportointiin liittyy vastaajien kokemaan paineeseen kertoa, "kunnon kansalaisen" tavoin äänestäneensä vaaleissa, vaikka ei näin olisi tehnytään. Vaikka muitakin syitä virheelliseen äänestämisen raportointiin kyselytutkimuksissa on olemassa, kuten esimerkiksi yksinkertaisesti vastaajan huonomuistisuus, on sosiaalisesta paineesta johtuvan valehtelun osuudeksi yliportoinnista arvioitu 90-96 %.⁶

Kansainvälisessä vertailussa suomalaiset kyselytutkimukset vastaavat kuitenkin äänestysosallistumisen osalta todellisuutta muita maita paremmin. Vaaliosallistumisen yliportointi on Jeffrey Karpin ja David Brockingtonin tutkimuksen mukaan huomattavasti suurempi ongelma esim. Yhdysvalloissa, Isossa Britanniassa sekä Ruotsissa, joissa parlamenttivaalien osalta yliportointi oli hieman yli 26 %, kun se nyt käytettävässä aineistossa on 21,6 %⁷.

Edustavuuden ongelmaa ei kuitenkaan pidä ylikorostaa, koska edustavaan kansalliseen otokseen perustuvat kotimaiset aineistot ovat joka tapauksessa keskenään vertailukelpoisia. Aineistoista tehtävien yleistysten yhteydessä on kuitenkin tarpeellista olla tietoinen niiden osittain puutteellisesta edustavuudesta. Aineiston perusteella saatuja tuloksia arvioidessa on siis aiheellista huomata, että ne oletettavasti ovat mittauksia yhteiskunnallisesti keskimääräistä aktiivisemmasta vastaajajoukosta. Tutkimuskysymyksen kannalta tämä edustavuuden ongelma tarkoittaa, että on oletettavaa vastaajien keskimääräisen tietotason olleen jonkin verran todellista, otannan perustana olevaa joukkoa korkeamman.

⁵Tilastokeskus, vaalitulasto. Äänestysprosentti on Suomessa asuvien äänioikeutettujen äänestysprosentti. Ks. myös Taulukko 3.3.

⁶Silver et al., 1986, 614

⁷Karp ja Brockington, 2005. Yliportointi tämän tutkimuksen osalta on saatu laskemalla kyselyn vastaajien äänestysprosentin ja kaikkien äänestäneiden äänestysprosentin (67,9) erotuksen (14,7) osuus prosentteina kaikkien äänestäneiden äänestysprosentista: $(82,6-67,9) / 67,9 * 100 \approx 21,6$.

Aineiston edustavuuden osalta ongelmallisempaa on suomenruotsalaisten pieni osuus sekä suhteellisesti että absoluuttisesti. Suomenruotsalaisten osuus koko väestöstä vuonna 2008 oli 5,4 %, kun aineistossa ruotsia äidinkielenään puhuvia oli vain 1,9 % eli 19 vastaajaa⁸. Tämän vuoksi ei äidinkieltä ole käytetty tässä tutkimuksessa taustamuuttujana, koska aineiston voidaan katsoa olevan edustava ainoastaan suomenkielisen väestön osalta.

Suomenruotsalaisten on havaittu olevan suomenkielisiä suomalaisia ahkerampia osallistumaan poliittisesti niin äänestämällä eduskuntavaaleissa kuin esim. järjestötoiminnan kautta⁹. Koska poliittinen aktiivisuus ja tutkimuksen kohteena oleva poliittinen tietämys ovat positiivisessa yhteydessä toisiinsa, saattaa olla, että kieliryhmien välillä on olemassa myös eroja tietämyksessä. Ruotsia äidinkielenään puhuvien osuus otoksesta on kuitenkin niin pieni, ettei näitä vastaajia ole käsitelty erityisryhmänä eikä myöskään poistettu tehdyistä analyyseistä. Tutkimuksen varsinaisen kohteen, politiikkatietämyksen, kannalta aineisto on joka tapauksessa laajin Suomesta kerätty kyselytutkimusaineisto.

4.2 Hypoteesit

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen avulla pyritään selvittämään miten politiikkatietämys tässä tutkimuksessa tehdyn politiikkatietämyksen operationalisoinnin perusteella arvioituna on Suomessa jakautunut koko väestön tasolla.

Tämän tutkimuskysymyksen taustalla on käsitys tietämyksestä poliittisena resurssina, jonka aggregaattitason jakaantuminen kertoo osaltaan yksilöiden välisestä tasa-arvosta yhteiskunnassa: tieto on valtaa ja sen jakaantuminen on vallan jakaantumisen tasaisuuden indikaattori.

Delli Carpinin ja Keeterin mukaan tiedon jakaantumista populaatiossa voidaan kuvata kolmella tavalla. Managerialistisessa demokratiassa tieto on jakaantunut pyramidin lailla; väestössä on paljon heikosti politiikkaa tuntevia ja siirryttäessä kohti korkeampaa tietämystä heidän lukumääränsä vähenee. Vahvassa demokratiassa pyramidi on kääntynyt pääläelleen ja tilanne on päinvastainen: ihmisten lukumäärä tietoskaalalla kasvaa siirryttäessä kohti korkeaa tietämystä. Kolmas vaihtoehto, Delli Carpinin ja Keeterin omien analyyysien perusteella lähinnä todellisuutta oleva, on pragmaattinen demokratia. Siinä tiedon jakaantuminen

⁸Tilastokeskus, 2008

⁹Sundberg et al., 2005, 24-26, 40-45

muistuttaa normaalijakaumaa.¹⁰ Russell Neumaniin viitaten, on Delli Carpinin ja Keeterin mukaan tällainen demokratia useille länsimaisille demokratioille tyyppilisten ominaisuuksien tuotos. Sen synnyttävät suhteellisen vaivaton politiikkaan liittyvän tiedon saanti koulun ja tiedotusvälineiden välityksellä sekä sellainen yhteiskunnallinen normirakenne, jossa tällaisen tiedon hankinta on kansalaishyve. Tämän tyyppinen yhteiskunta tuottaa sellaisen tietämyksen jakaantumisen, jossa on vain vähän sellaisia yksilöitä, jotka eivät tiedä juuri mitään politiikasta, mutta myös yhtä vähän sellaisia, joiden tietämys on erittäin korkeaa. Suurin osa pragmaattisen demokratian kansalaisista kuuluu tietämysjakauman keskikohtaan.¹¹

Myös tämän tutkimuksen lähtökohdan muodostavan Hymanin ja Sheatsleyn havaitsema tiedon jakaantuminen väestössä on lähinnä pragmaattista demokratiaa. Hymanin ja Sheatsleyn havaitsema jakauma on luonteva lähtökohta, koska myöhemmät tutkimustulokset eivät ole muuttaneet amerikkalaisen tutkijakunnan käsitystä tietämyksen jakautumisesta koko väestön tasolla. Hymanin ja Sheatsleyn havaintojen ja ne uudelleen verifioineiden tutkimusten voidaankin katsoa luoneen käsityksen tietämyksen jakautumisesta, jota on luontevaa kutsua *perinteiseksi* käsitykseksi. Vertailua helpottaa lisäksi se, että myös tässä tutkimuksessa käytettävä politiikatietämyksen mittari voi saada arvon 0 ja 5 välillä. Tämä mahdollistaa analyysien suorittamisen näkökulmasta suoran vertailun Hymanin ja Sheatsleyn jakauman välillä.

Hypoteesinmuodostuksen kannalta ajateltuna ei kuitenkaan välttämättä ole järkevää olettaa, että Yhdysvalloissa 1940-luvulla ja uudestaan 1990-luvulla havaittu tietämyksen jakautuminen väestössä olisi identtinen 2000-luvun Suomessa tehtävien havaintojen kanssa. Tietämyksen kansainvälisissä vertailuissa on lisäksi havaittu, että amerikkalaiset vastaajat ovat jääneet jälkeen muista länsimaista, erityisesti Pohjoismaista¹². Vaikka Suomi ei ole ollut mukana näissä vertailuissa, ovat muut Pohjoismaat Yhdysvaltoja luontevampi vertailukohta.

Näin ollen on hypoteesin muodostuksessa perusteltua lähteä siitä, että Suomessa tietämys politiikasta jakautuu väestötasolla Yhdysvaltoihin verrattuna siten, että kansalaisista pienempi osuus kuin kolmasosa voidaan määritellä perinteistä käsitystä mukailien "tietämättömiksi". Vastaavasti voidaan olettaa, että kaikkiin kysymyksiin oikein vastanneita on Suomessa enemmän kuin 12 % (Tau-

¹⁰Delli Carpini ja Keeter, 1996, 152-153. Delli Carpini & Keeterin käyttämät termit ovat *managerial democracy*, *strong democracy* ja *pragmatic democracy*.

¹¹Delli Carpini ja Keeter, 1996, 153 ja Neuman, 1986, 170-178.

¹²Delli Carpini ja Keeter, 1996; Milner, 2002, 59-61

lukko 1.1).

Odotettavissa olevien erojen suuruuteen ei kuitenkaan aiemmasta tutkimuksesta ole löydettävissä luontevalta tuntuvaa johtolankaa, josta syystä hypoteesin muodostus on tältä osin hankalaa. Ensimmäisen tutkimuskysymyksen osalta muotoillaankin hypoteesi seuraavalla tavalla:

H 1: Suomessa politiikkatietämys ei jakaudu koko väestön tasolla samoin kuin perinteiseen käsitykseen perustuva tutkimus on osoittanut sen jakautuvan Yhdysvalloissa. Suomessa poliittisesti tietämättömien kansalaisten osuus koko väestöstä on pienempi kuin perinteiseen yhdysvaltalaiseen tutkimusperinteeseen perustuva oletus 30 %:n osuudesta. Vastaavasti kaikkiin kysymyksiin oikein vastanneiden osuus on suurempi kuin perinteisen käsityksen mukainen 12 %.

Hypoteesin todetaan pitävän paikkaansa, mikäli analyysi osoittaa tietämättömien osuuden olevan Suomessa pienempi kuin 30 % ja kaikkiin kysymyksiin oikein vastanneiden osuuden olevan suurempi kuin 12 %. Tietämättömiksi luokitellaan tutkimuksessa ne vastaajat, jotka ovat vastanneet oikein korkeintaan yhteen kysymykseen.

Toisen tutkimuskysymyksen avulla on tarkoitus selvittää, mitkä taustamuuttajat ovat yhteydessä siihen, mihin ensimmäisen tutkimuskysymyksen perusteella luotuun tietoluokkaan kukin vastaaja kuuluu.

Aiemmissa empiirisissä tutkimuksissa on tarkasteltu useiden mahdollisten yksilötason selittävien tekijöiden vaikutusta politiikkatietämykselle. Vahvimmassa yhteydessä politiikkatietämykseen ovat toistuvasti osoittautuneet olevan poliittinen kiinnostuneisuus, sukupuoli, ikä sekä koulutustaso.¹³ Näistä taustatekijöistä muut paitsi kiinnostus politiikkaa kohtaan liittyvät yksilön sosiodemografiseen tunnusmerkistöön. Kiinnostus politiikkaa kohtaan on sen sijaan hankalammin luokiteltavissa politiikkatietämystä selittävänä tekijänä.

Conversen mukaan kiinnostuksen ja tietämyksen välinen vahva yhteys on vakuuttava todiste motivaation roolista yksilön politiikkatietämykselle. Viitaten Graberin (1988) tutkimustuloksiin, hän painottaa motivaation merkitystä politiikasta oppimiselle.¹⁴ Kiinnostusta voidaankin politiikkatietämyksen vaihteluita selittävänä tekijänä lähestyä eräänlaisena yksilön motivaatiotasosta kertovana

¹³Aiemmista empiirisistä tutkimuksista tarkemmin luvussa 2.4.

¹⁴Converse, 1990, 374

sijaismuuttujana. Empiirisessä analyysissä se ei kuitenkaan välttämättä ole erityisen mielenkiintoinen taustamuuttuja. Ongelmaksi muodostuu tautologiaa lähestyvä tilanne, jossa poliittisella kiinnostuksella selitetään politiikasta tietämistä. Tässä tutkimuksessa ongelma on pyritty ratkaisemaan siten, että kiinnostus politiikkaa kohtaan on otettu mukaan tilastolliseen analyysiin vasta analyysin viimeisessä vaiheessa. Näin välttytään siltä, ettei kiinnostuksen rooli selittävänä tekijänä ylikorostu läpi koko analyysin.

Aiemman tutkimuksen perusteella muista politiikkatietämykseen yhteydessä olevista taustamuuttujista tärkeimpänä voidaan pitää koulutusta¹⁵. Tutkimuksissa todettu yhteys koulutus- ja tietotason välillä on niin vahva, että koulutustasoa on käytetty jopa politiikkatietämyksen suoran mittaamisen korvikkeena¹⁶. Delli Carpini ja Keeterin mukaan koulutustaso vaikuttaa ratkaisevasti siihen, kuinka paljon kansalaiset tietävät politiikasta ja he toteavat koulutustason olevan politiikkakiinnostuksen ohella tärkein selittävä muuttuja¹⁷. Koulutustason positiivinen vaikutus näkyy heidän mukaansa kaikilla niillä politiikkatietämyksen osa-alueilla, joihin liittyvää tietämystä he tutkimuksessaan mittaivat¹⁸.

Koulutustason osalta on kuitenkin huomattava, ettei siirtyminen eri koulutusasteiden välillä korkeakoulutusta kohti johda vastaavasti korkeampaan politiikkatietämykseen jokaisen siirtymisen kohdalla. Bruce Tranterin tutkimusten mukaan vain yliopistotutkinnon suorittaneet erottuvat muiden koulutustasojen vastaajia korkeammalla politiikkatietämyksellään¹⁹. Myös Suomesta eduskuntatutkimus 2003:n perusteella tehtävien havaintojen perusteella voidaan olettaa, että eri koulutusasteista ainoastaan yliopistotutkinnon suorittaminen saattaisi olla yhteydessä vaihteluihin politiikkatietämyksessä (Taulukko 4.2):²⁰

¹⁵Neuman, 1986; Bennett, 1988; Delli Carpini ja Keeter, 1996; McAllister, 1998; Petersson et al., 1998; Holmberg ja Oscarsson, 2004; Jerit et al., 2006

¹⁶Neuman, 1986, 198

¹⁷Delli Carpini ja Keeter, 1996, 184, 278

¹⁸Delli Carpini ja Keeter, 1996, 188

¹⁹Tranter, 2007, 210. Ks. myös Holmberg ja Oscarsson, 2004, 210

²⁰Grönlund 2006, 87. Tietämyksen jako luokkiin ”heikko”, ”keskimääräinen” ja ”hyvä” on Kimmo Grönlundin määrittelyn mukainen. ”Hyvät” tiedot ovat niillä vastaajilla, jotka vastasivat oikein vähintään kuuteen seitsemästä kysymyksestä. ”Keskimääräiset” tiedot vastaavat viittä oikein ja ”heikot” neljä tai vähemmän.

Taulukko 4.2: Poliittikatietämyksen jakautuminen eri koulutusasteilla (% vastaajista)

	Heikko	Keskimääräinen	Hyvä	N (1268)
Kansakoulu	40	27	32	237
Perus-/keskikoulu	36	17	47	141
Ammattikoulu	28	23	49	337
Keskiaste	19	23	58	344
Ammattikorkeakoulu	18	21	61	89
Yliopisto	6	16	78	117

Lähde: Eduskuntavaalitutkimus 2003

Toista tutkimuskysymystä, jossa tutkitaan eri taustamuuttujien yhteyttä tietämykseen, tarkastellaan seuraavien hypoteesien kautta:

H 2: Kun muiden taustamuuttujaryhmien vaikutusta poliittikatietämykseen kontrolloidaan vakioimalla sosiodemografiset tekijät, menettävät muut taustamuuttujaryhmät merkityksensä tietämyksen vaihteluiden selittäjinä.

H 3: Suomessa tärkeimmät poliittikatietämyksen vaihteluita yksilötasolla selittävät tekijät ovat poliittinen kiinnostuneisuus ja koulutus.

Hypoteesin H 2 todetaan pitävän paikkaansa mikäli osoittautuu, että kun analyysistä johdonmukaisesti poistetaan vähiten tilastollisesti merkitsevä selittäjä, jää lopulliseen malliin ainoastaan sosiodemografisiksi muuttujiksi luokiteltuja muuttujia.²¹

Hypoteesin H 3 todetaan pitävän paikkaansa mikäli osoittautuu, että eri taustamuuttujista kaksi vahvinta poliittikatietämyksen vaihteluihin yhteydessä olevaa muuttujaa ovat vastaajan itseilmaisema kiinnostus politiikkaa kohtaan sekä vastaajan koulutustaso.

Tutkimuksessa hyödynnettävä tilastomenetelmä, multinominaalinen regressioanalyysi, mahdollistaa jälkimmäisen hypoteesin paikkaansa pitävyyden todentamisen. Multinominaalisen regression tuloksissa χ^2 -arvon avulla voidaan arvioida yksittäisen muuttujan selityskykyä suhteessa muihin muuttujiin: mitä suurempi χ^2 -arvo on, sitä suuremman osan selitettävän muuttujan vaihtelusta kyseinen

²¹Lopullisella mallilla tarkoitetaan viimeiseksi raportoitavaa analyysiä, jossa mukana on ainoastaan sellaisia poliittikatietämystä selittäviä muuttujia, jotka ovat tilastollisesti merkitseviä. Tapa, jolla lopulliseen malliin analyysin lopuksi päädytään, on selitetty tarkemmin alaluvussa 4.4.

taustamuuttuja kykenee selittämään²². Jotta hypoteesin H 3 voitaisiin todeta pitävän paikkaansa, tulee poliittisen kiinnostuneisuuden ja koulutuksen χ^2 -arvojen olla muiden taustamuuttujien vastaavia suurempia.

Kaikkien tutkimuskysymysten ja niihin liittyvien hypoteesien kautta pyritään siis selvittämään pätevätkö aiemmissa tutkimuksissa kerta toisensa jälkeen vahvistetut käsitykset kansalaisten politiikkatietämyksestä Suomessa. Tähän tavoitteeseen liittyy erottamattomasti valittu näkökulma: muuttuvatko nämä syvälle juurtuneet käsitykset, kun politiikkatietämystä mitataan aiemmasta poikkeavalla tavalla? Tutkimuskysymyksiin vastaaminen asettaa huomattavia vaatimuksia tutkimusaineistolle, etenkin niiden kysymysten osalta, joilla politiikkatietämystä mitataan.

4.3 Taustamuuttajat

Analyysissä tarkastellaan tietoryhmiin kuulumisen yhteyttä eri taustamuuttujiin. Tutkimuksessa käytettävillä taustamuuttujilla on pyritty muodostamaan sellainen kokonaisuus, joka kattaa keskeisimmät politiikkatietämykseen yksilötasolla mahdollisesti vaikuttavat tekijät. Jokaisen taustamuuttujan alkuperäiset luokat, kysymystekstit sekä uudelleenkodeauksen tuloksena muodostetut luokat on esitetty tarkemmin liitteessä A. Alla taustamuuttujat ryhmiteltyinä siinä järjestyksessä, jossa ne seuraavassa, analyysin tulokset esittelevässä luvussa käsitellään.

1. Sosiodemografiset taustamuuttajat

Sosiodemografiset taustamuuttajat ovat selittäjiä, jotka ovat tavallisimmin tutkimuksissa käytetyt yksilön yhteiskunnallisen aseman indikaattorit. Nämä taustamuuttajat indikoivat niitä eri yhteiskuntaluokkien ja sosiaalisten ryhmien välisiä eroja poliittisessa käyttäytymisessä ja kiinnittyneisyudessa. Vaikka yhteys yhteiskuntaluokan ja poliittisen käyttäytymisen välillä on Suomessa muutaman viimeksi kuluneen vuosikymmenen aikana heikentynyt, ovat yhteiskunnallisesta asemasta kertovat indikaattorit edelleen keskeisiä, esimerkiksi äänestyskäyttäytymisen, selittäjiä.²³ Koska yksilön politiikkatietämyksen voidaan ajatella kertovan siitä aktiivisuudesta, jolla hän seuraa yhteiskuntaa ja politiikkaa, voidaan poliittista osallistumista ja käyt-

²²Jotta vertailu voi olla järkevä, tulee χ^2 -testin arvon olla tilastollisesti merkitsevä eli ensin varmistuttava siitä, että ko. taustamuuttuja on tilastollisesti merkitsevä selittäjä.

²³Martikainen et al., 2005

täytymistä selittävien taustamuuttujien ajatella olevan myös keskeisiä tietämyksen indikaattoreita. Yksilön yhteiskunnallista asemaa mitataan tässä tutkimuksessa seuraavilla muuttujilla, joista käytetään nimitystä sosiodemografiset taustamuuttujat:

- (a) Sukupuoli
- (b) Koulutustaso
- (c) Ikäluokka
- (d) Tulotaso
- (e) Siviilisäätty
- (f) Ammattiasema

2. Tietopohja

Sosiodemografisten taustatekijöiden lisäksi on ajateltavissa, että aikuisiällä havaittavaan tietämykseen ovat vaikuttaneet myös lapsuus- ja nuoruusiän mahdollisuudet oppia politiikasta ja yhteiskunnasta. Erilaiset kokemukset siitä, minkälaisen politiikkaan liittyvän perustietämyksen on saanut kotoa, koulusta tai läheisten ihmisten kautta saattaa aikuisiällä näkyä myös politiikatietämyksessä.

Tutkimuksessa vastaajilta kartoitettiin heidän kasvuympäristönsä ja tietämyksen suhdetta seuraavalla kysymyksellä: *“Kuinka paljon tietämystä yhteiskunnallisten asioiden ymmärtämiseksi katsotte saaneenne...? (Arvioikaa vain niitä, joista Teillä on kokemusta)”* Valittavissa olevista vaihtoehdoista analyysiin on otettu vain ne, joista kaikilla vastaajilla saattaa olla kokemusta²⁴:

- (a) Peruskoulusta
- (b) Kotoa
- (c) Ystävä- /tuttavapiiristä
- (d) Itseopiskelun kautta

Yhden kysymyksen avulla ei luonnollisesti kyetä kattavasti analysoimaan kasvuympäristön vaikutusta yksilön tietämykseen. Käytettävissä oleva kysymys on kuitenkin relevantti nimenomaan tarkastelussa olevan teeman,

²⁴Analyysin ulkopuolelle jäivät näin ollen vaihtoehdot lukio, ammattikoulu / ammattikorkeakoulu sekä yliopisto / korkeakoulu.

tietämyksen, kannalta. On kuitenkin huomattava, ettei sen avulla voida tarkastella yhteyttä vastaajan *todellisesti* saaman kouluopetuksen tai kotona käytyjen keskustelujen ja mitatun tietämyksen välillä. Sen sijaan voidaan kysymyksellä havaita mahdollinen yhteys tietämyksen ja kasvuympäristöön liittyvän *kokemuksen* välillä.

3. Poliittinen kanta

Myös poliittisten puolueiden kannattajien välillä on havaittu eroja tietämyksessä. Näissä tutkimuksissa tietämyksen ja puoluekannan yhteyttä on tarkasteltu siitä näkökulmasta, vaikuttavatko tietämyserot puoluevalintaan ja sitä kautta parlamenttivaalien tulokseen.

Tässä tutkimuksessa pyritään selvittämään ainoastaan se, ovatko tietämyserot Suomessa eri puolueiden kannattajien välillä tilastollisesti merkitseviä. Puoluevalinnan lisäksi on vastaajien poliittista kantaa Yhteiskuntatutkimus 2008:ssa mitattu kyselytutkimuksissa perinteisesti käytetyllä kysymyksellä, jossa vastaajaa pyydetään sijoittamaan itsensä 11 pisteen ideologiajanelle, jossa 0 tarkoittaa vasemmistoa ja 10 oikeistoa. Poliittisen suuntautuneisuuden ja tietämyksen yhteyttä tarkastellaan siis kahden muuttujan avulla:

- (a) Puolue, jota äänesti edellisissä eduskuntavaaleissa
- (b) Itsearvioitu sijainti vasemmisto-oikeisto -skaalalla

On tärkeää huomata, että vaikka käytettävät muuttujat kuvaavat yksilön suhdetta kotimaiseen puoluepolitiikkaan, eivät ne ole useasti samaa yhteyttä kuvaamaan käytettyjen käsitteiden puoluesamaistumisen tai puolueuskollisuuden indikaattoreita. Puoluesamaistuneisuudella tarkoitetaan pitkäaikaista tapaa tai jonkinasteista taipumusta äänestää useimmissa, joskaan ei välttämättä kaikissa vaaleissa, samaa puoluetta. Taipumuksen synnyttää samaistuminen tiettyyn yhteiskuntaluokkaan tai -ryhmään tai arvopohjaan, joiden vaikutuksia äänestyskäyttäytymiseen ei Yhteiskuntatutkimus 2008:ssa ole pyritty mittaamaan.²⁵ Samasta syystä rajautuu tarkastelun ulkopuolelle puolueuskollisuuden ja/tai -sitoutuneisuuden yhteys tietämykseen.

²⁵Puoluesamaistumisesta ja -uskollisuudesta Suomessa, ks. Paloheimo, 2003; Grönlund et al., 2005.

Käytettävissä olevilla kysymyksillä voidaan sen sijaan tutkia yhtäältä edellisissä vaaleissa tehdyn puoluevalinnan perusteella puoluekannan ja tietämyksen ja toisaalta ideologian välistä yhteyttä. Siinä missä eduskuntavaalien puoluevalinta kertoo ajallisesti rajallisen poliittisen suuntautuneisuuden, voidaan vasemmisto-oikeisto -sijoituksen katsoa indikoivan vastaajan pysyvämpää poliittista sijaintia. Suomessa puoluevalinta ja ideologia ovat perinteisesti olleet vahvasti sidoksissa yhteiskunnalliseen identiteettiin²⁶. Vasemmiston ja oikeiston välinen jakolinja on edelleen merkityksellinen työväestön ja porvariston äänestyskäyttäytymisen erotteleva tekijä. Yksilön poliittisesta kannasta kertovien muuttujien voidaankin ajatella olevan samojen yksilöitä yhteiskunnallisesti määrittävien tekijöiden ilmentymiä kuin jo aiemmin käsitellyt sosiodemografiset muuttujat.

4. Suhtautuminen poliittiseen osallistumiseen

Poliittisen osallistumisen tutkimuksessa on erilaiset osallistumismuodot useasti jaettu perinteisiin ja ei-perinteisiin osallistumismuotoihin²⁷. Perinteisille osallistumismuodoille on tyypillistä niiden liittyminen vakiintuneisiin poliittisiin prosesseihin kuten äänestämiseen vaaleissa tai puolue toimintaan osallistumiseen²⁸. Toisin kuin perinteiset osallistumismuodot, ovat ei-perinteiset osallistumismuodot luonteeltaan epäsäännöllisiä ja siksi vaikeasti ennakoitavaa poliittista toimintaa²⁹.

Suomalaiset ovat perinteisesti osallistuneet poliittisesti pääosin äänestämällä, eikä osallistuminen ei-perinteisten osallistumismuotojen keinoin ole ollut laajamittaista³⁰. On kuitenkin olemassa merkkejä siitä, että halukkuus tällaiseen osallistumiseen on kasvanut viime vuosina.³¹

Yhteiskuntatutkimus 2008:ssa tiedusteltiin vastaajien suhtautumista seuraaviin eri poliittisen osallistumisen muotoihin kysymyksellä *“Mitä seuraavista pidätte itsellenne mielekkäänä tapana osallistua yhteiskunnallisesti?”*:

- (a) Äänestäminen
- (b) Mieli-pidekirjoituksen kirjoittaminen

²⁶Sänkiäho, 1991; Paloheimo, 2008

²⁷Samasta jaottelusta käytetään myös termejä konventionaalinen ja epäkonventionaalinen.

²⁸Marsh ja Kaase, 1979, 84

²⁹Bengtsson ja Grönlund, 2005, 149

³⁰Borg, 2006; Elo ja Rapeli, 2008, 90

³¹Bengtsson ja Grönlund 2005, 157

- (c) Mielenosoittaminen
- (d) Puoluetoiminta
- (e) Järjestötoiminta
- (f) Protestiäänestäminen
- (g) Yhteydenotto päätöksentekijään
- (h) Kansalaisaktivismi
- (i) Vaalikampanjaan osallistuminen
- (j) Verkko-osallistuminen

Kysymysmuotoilun avulla ei siis ole mitattu vastaajien tosiasiallista poliittista toimintaa vaan sitä, millaisina he kokevat erilaiset yhteiskunnalliset vaikuttamiskeinot. Yhteiskuntatutkimus 2008:ssa kartoitetuista osallistumuodoista perinteisiksi voidaan luokitella äänestäminen, yhteydenotto päätöksentekijään, osallistuminen järjestötoimintaan (puolueen, muun poliittisen järjestön tai epäpoliittisen järjestön), vaalikampanjaan osallistuminen sekä mielipidekirjoituksen kirjoittaminen. Ei-perinteisiksi voidaan puolestaan lukea protestiäänestäminen, mielenosoitukseen osallistuminen, kansalaisaktivismi, sekä internetin välityksellä osallistuminen.³² Analyysissä tarkastellaan sitä, onko suhtautuminen laadullisesti erilaisiin osallistumiskeinoihin yhteydessä tietämyksen vaihteluihin.

5. Tiedonhankinta

Analyysissä tutkitaan myös tietämyksen vaihteluiden yhteyttä erilaisiin tapoihin hankkia yhteiskuntaan ja politiikkaan liittyvää tietoa. Tämä yhteys saattaa olla havaittavissa ainakin kahdella eri tavalla. Yhtäältä voi olla, että vastaajien väliset erot tietämyksessä näkyvät tiedonhankintakanavan valinnassa. Toisaalta on mahdollista, että on täysin epäoleellista mistä tiedotusvälineestä politiikkaan liittyvää tietoa kukin hankkii. Oleellista saattaa sen sijaan olla se, kuinka tiiviisti ajankohtaisia tapahtumia seuraa. Tässä tutkimuksessa tarkastelussa ovat molemmat mahdollisuudet.

³²Internetissä tapahtuva osallistuminen on hyvä esimerkki vaikeasti näihin kategorioihin sopivasta osallistumuodosta. Ei-perinteisen osallistumisen sijaan voidaan internetiä pitää vain perinteisen osallistumisen uutena tapahtumapaikkana. Olemme ajallisesti liian lähellä internetissä tapahtuvan poliittisen osallistumisen aikakauden alkua voidaksemme nähdä, millaisen poliittisen osallistumisen areenaksi internet tulevaisuudessa muodostuu.

Vastaaajilta kysyttiin kuinka tärkeitä eri tiedotusvälineet heille ovat nimenomaan politiikkatietämyksen muodostumiselle oleellisen tiedon kannalta. Kysytyistä tiedonhankintakanavista on analyysiin valittu ne, joista vastaajien enemmistöllä voidaan olettaa olevan kokemusta. Näitä ovat

- (a) Televisio
- (b) Sanomalehdet
- (c) Iltapäivälehdet
- (d) Radio
- (e) Aikakauslehdet
- (f) Internet
- (g) Ammattikirjallisuus
- (h) Yhteydenotot päätöksentekijöihin

Lisäksi tarkastellaan vastaajien tiedonhankintaan käyttämää aikaa television, radion ja sanomalehtien osalta. Erityisen kiinnostuksen kohteena ovat sanomalehdet, koska aiemmissa tutkimuksissa niiden on havaittu olevan muita tiedotusvälineitä vahvemmassa yhteydessä politiikkatietämykseen. Sanomalehtien osalta kysyttiin vastaaajilta kuinka usein he lukevat niiden eri osastoja, kuten paikallisuutisia ja talousuutisia.

4.4 Analyysin eteneminen

Mahdollisten tilastollisten menetelmien määrää rajaa tutkimusasetelmassa ennen kaikkea selitettävän muuttujan luonne. Tässä tutkimuksessa selitettävä muuttuja ei ole luonteeltaan jatkuva, jolloin ehkä yleisimmin yhteiskuntatieteissä käytetyt lineaarisen regression eri vaihtoehdot jäävät valintajoukon ulkopuolelle.

Selitettävän muuttujan, tietämyksen, kolme luokkaa on muodostettu tietoskaalasta, joka saattaa saada arvokseen kokonaisluvun välillä 0 ja 5. Näin ollen vaikka selitettävää muuttujaa ei olisi koodattu kolmiluokkaiseksi, ei se vain kuusi mahdollista arvoa saavana muuttujana siltikään täyttäisi lineaarisen regression vaatimusta selitettävän muuttujan jatkuvuudesta. Myöskään lineaarisen regression asettama vaatimus selitettävän muuttujan normaalijakautuneisuudesta ei täyty. Jakauman normalisuutta testaavan Kolmogorov-Smirnovin testisuureen

($Z = 5,364$) p-arvo .000 osoittaa, että jakauma poikkeaa tilastollisesti merkitsevästi normaalijakaumasta (ks. myös Kuva 4.2).

Tässä tilanteessa, jossa selitettävä muuttuja on kolmiluokkainen ja ordinaali eli järjestyksasteikollinen, voidaan tilastollisena menetelmänä käyttää multinominaalista logistista regressiota, johon ei sisälly oletusta selitettävän muuttujan normaalijakautuneisuudesta. Multinominaalinen regressioanalyysi ennustaa kuulumista johonkin luokkaan / ryhmään. Multinominaalisessa regressiossa käytettävät selittävät muuttujat voivat olla joko diskreettejä eli kategorisia tai jatkuvia muuttuvia. Myös tältä osin menetelmän valinta on toimiva, koska kaikki selittävät muuttujat ovat kategorisia.

Multinominaalisen regression aineistoon ja muuttujiin liittyvän soveltuvuuden lisäksi menetelmällä on tutkimuksen kannalta kaksi merkittävää etua. On ensinnäkin tutkimuskysymyksen kannalta kiinnostavaa tutkia tietämyksen ja sitä selittävien tekijöiden välisiä yhteyksiä juuri ryhmäkuuluvuuden näkökulmasta. Tutkimuksessa on määritelty sellainen ryhmä, joka tietämykseltään vastaa yhtä teoreettista määritelmää ihannekansalaisesta. Multinominaalisen regression avulla voidaan selvittää, mitkä tekijät ovat yhteydessä tähän ryhmään kuulumiseen ja missä tärkeysjärjestyksessä. Toiseksi, multinominaalisen regression taustalla ei ole oletusta selitettävän ja selittävien muuttujien välisestä *lineaarista* yhteydestä. Analyysi ei toisin sanoen perustu esimerkiksi sellaiselle ajatukselle, että jokainen yhden yksikön nousu koulutuksessa johtaisi joka kerta vastaavaan nousuun tietämyksessä. Näin ollen esimerkiksi koulutuksen tuplaantuminen johtaisi tietämyksen tuplaantumiseen. Koulutus, kuten muutkin muuttujat, on operationalisoitu käyttäen *laadullista* asteikkoa: koulutusluokkien oletetaan eroavan toisistaan ope-tussisällöiltään ja vaativuudeltaan. Tällöin ei olisi perusteltua analysoida koulutusta yksilöä määrittävänä ominaisuutena, joka voisi tuplaantua, nelinkertaistua jne. Samaa koskee paitsi muita selittäviä muuttujia, myös selitettävää muuttujaa, tietämystä. Myös se perustuu nousevalle, laadullisesti määriteltävissä olevalle asteikolle, jonka eri arvojen väliset suhteet eivät perustu ajatukseen lineaarisesta kasvusta.

Kysymyksenasettelun luonteella on ratkaiseva merkitys tutkijan tekemien analyysin suorittamiseen liittyvien valintojen kannalta. Tässä tutkimuksessa on piirteitä sekä eksploraatiivisesta että konfirmatorisesta tutkimusotteesta. Yhtäältä tulosten analysointi tapahtuu konfirmatorisesti hypoteesien kautta. Toisaalta tapa, jolla muuttujat tuodaan mukaan tilastolliseen malliin on luonteeltaan mie-

luummin eksploratiivinen. Suoritettu analyysi alkaa siten, että kaikki edeltävässä alaluvussa esitellyt taustamuuttujaryhmät käsitellään ensin yksitellen. Tällä tavoin saadaan käsitys siitä, mitkä tekijät kunkin taustamuuttujaryhmän kohdalla erottelevat vastaaajia selitettävänä muuttujana oleviin tietämysluokkiin. Näin selvitetään mitkä taustamuuttujat on niiden tilastollisen merkitsevyyden (.05-merkitsevyydellä) vuoksi syytä sisällyttää jatkoanalyysiin.

Seuraavaan vaiheeseen on sisällytetty kaikki ensimmäisessä vaiheessa tilastollisesti merkitseviksi osoittautuneet muuttujat. Tästä muuttujajoukosta on yksi kerrallaan poistettu vähiten tilastollisesti merkitsevä muuttuja, kunnes kaikki jäljellä olevat muuttujat ovat mallin kannalta tilastollisesti merkitseviä. Tämä ”lopulliseksi malliksi” tässä tutkimuksessa kutsuttu malli on raportoitu tutkimustulokset esittelevän luvun lopuksi.³³

Koska aivan kaikki muuttujat eivät missään vaiheessa ole samassa mallissa, sisältyy analyysiin sellainen mahdollisuus, että jokin yhteys jää havaitsematta. On kuitenkin epätodennäköistä, että jokin analyysin ensimmäisessä vaiheessa tilastollisesti ei-merkitsevistä muuttujista selviäisi mukaan lopulliseen malliin, vaikka se mahdollista onkin.

Analyysin eksploratiivinen luonne näkyy siinä, että taustamuuttujat on tuotu malleihin samanaikaisesti. Jokaisen selittävän muuttujan parametrit kertovat ko. selittäjän vaikutuksesta tilanteessa, jossa muiden selittävien muuttujien vaikutus on vakioitu. Taustamuuttujien tuominen malleihin jossakin tietyssä järjestyksessä olisi edellyttänyt jotakin teoreettisesti tarkoin perusteltua järjestystä. Koska analyysin taustalla ei ole sellaista kysymyksenasettelua, ei myöskään ole mitään perustetta, jonka pohjalta muuttujien tuominen malliin olisi voitu tehdä.

Ainoan poikkeuksen edellä sanottuun muodostaa vastaaajien politiikkaa kohtaan tuntemaa kiinnostusta mittaava muuttuja, johon on analyysissä kiinnitetty erityistä huomiota. Itseilmaistun politiikkakiinnostuksen on useissa aiemmissä tutkimuksissa havaittu olevan erittäin vahva tietämyksen indikaattori³⁴. Sen ongelmallisuus tietämyksen selittäjänä on kuitenkin ilmeinen.

Kiinnostus politiikkaa kohtaan on luonteeltaan varsin erilainen taustamuuttuja verrattuna sellaisiin tavanomaisimpiin selittäjiin, kuten koulutus, tulotaso tai sukupuoli. Politiikkakiinnostus ei ole objektiivisesti ja tarkasti mitattavissa oleva ominaisuus, kuten suoritettujen tutkinnon taso tai bruttovuositulot, vaan se perus-

³³Lopullista mallia edeltäviä malleja ei ole raportoitu tässä tutkimuksessa. Ne ovat pyydettyä saatavissa kirjoittajalta.

³⁴Converse, 1990; Vromen, 1995; Holmberg ja Oscarsson, 2004; Grönlund, 2007; Tranter, 2007

tuu puhtaasti vastaajan subjektiiviseen itsearvioon. Kun politiikkaan liittyvän kiinnostuksen itsearviolla selitetään politiikkaan liittyvän tietämyksen vaihteluita, on vaara, että selittävä ja selitettävä muuttuja ovat liian lähellä toisiaan sekä teoreettisesti että empiirisesti, jotta analyysin tulokset voisivat olla hedelmällisiä.

Tulosten vertailukelpoisuuden kannalta on kuitenkin tärkeää, että politiikkakiinnostus on mukana analyysissä. Jotta kuitenkin voitaisiin välttyä siltä, ettei kyseisen taustamuuttujan suuri selitysvoima ylikorostu muiden selittävien tekijöiden jäädessä sen varjoon, tuodaan politiikkakiinnostus mukaan tilastolliseen analyysiin vasta sen toisessa vaiheessa, kun taustamuuttujista on analyysin ensimmäisessä vaiheessa poistettu tilastollisesti ei-merkitseviä muuttujia.

Multinominaalisen regression tulosten tulkinta on selostettu ensimmäiseksi raportoitujen tulosten käsittelyn yhteydessä (Taulukko 4.7). Seuraavassa alaluvussa läpikäydään analyysien tulokset. Tulosten tulkinta ja niistä tehtävät johtopäätökset käsitellään tutkimuksen viimeisessä, viidennessä luvussa.

4.5 Tulokset

Tehtyjen analyysien tulokset on raportoitu siten, että ensin on raportoitu kaikki regressioanalyysit erikseen jokaisen taustamuuttujaryhmän osalta ja lopuksi jatkoanalyysien osalta pelkästään tilastollisesti merkitsevistä muuttujista koostuva lopullinen malli. Taustamuuttujaryhmittäin tapahtuvan tarkastelun tavoitteena on saada alustava käsitys siitä mitkä muuttujat ovat yhteydessä eroihin tietämyksessä. Lopullisen mallin tavoitteena on löytää suuresta joukosta niitä muuttujia, joilla on ensisijaista merkitystä tietämyksen vaihteluiden selittäjänä.

Regressioanalyyseillä pyritään siis vastaamaan tutkimuskysymyksiin, jotka koskevat niitä taustatekijöitä, jotka ovat yhteydessä politiikkatietämykseen Suomessa. Ennen regressioanalyysien raportointia tarkastellaan tuloksia, joiden avulla tavoitellaan vastausta ensimmäiseen tutkimuskysymykseen tietämyksen aggregaattitason jakautumisesta Suomessa.

Aivan aluksi esitellään kuitenkin vastausjakaumat tietämyskysymyksissä, joiden avulla tietämystä tässä tutkimuksessa on mitattu (Taulukko 4.3). Taulukon luvut kertovan jokaisen kysymyksen osalta niiden vastaajien prosenttiosuuden, jotka ovat valinneet kunkin vastausvaihtoehdon. Koska vastaajat ovat voineet valita useita vaihtoehtoja, ei prosenttiosuuksien yhteenlaskettu summa ole 100. Pääministerin nimeä ja puoluetta koskevan kysymyksen prosenttiosuus on kysy-

mykseen oikein vastanneiden osuus.

Taulukko 4.3: Kysymysten vastausjakaumat

Kysymykset ja vastausvaihtoehdot	Vaihtoehdon valinnot (% vastaajista)			
Mikä tai mitkä seuraavista kuuluvat perustuslain mukaan eduskunnan tehtäviin?				
Ulkopolitiikan johtaminen	24,9			
Lakien säätäminen	89,6			
Euroopan unionin (EU) asioiden kansallinen valmistelu	37,9			
Valtiontaloudesta päättäminen	67,3			
Seuraavassa on lueteltu kaikki nykyisessä eduskunnassa edustettuina olevat puolueet. Merkitkää <u>neljä</u> (4) paikkamäärältään suurinta puoluetta.				
	1.	2.	3.	4.
Kokoomus	38,6	42,4	14,2	0,7
SDP	8,0	22,5	60,7	2,2
Keskusta	50,1	30,9	14,4	0,9
Perussuomalaiset	-	0,2	0,3	2,3
RKP	-	-	1,4	9,7
Kristillisdemokraatit	-	0,3	0,3	6,2
Vihreä Liitto	0,3	0,3	2,4	38,6
Vasemmistoliitto	0,2	1,0	3,2	33,4
EOS	2,7	2,5	3,1	6,1
Valitkaa seuraavista ne puolueet, jotka ovat tällä hetkellä edustettuina maamme hallituksessa?				
Kokoomus	91,6			
SDP	27,0			
Keskusta	93,3			
Perussuomalaiset	9,5			
RKP	60,1			
Kristillisdemokraatit	19,9			
Vihreä Liitto	69,7			
Vasemmistoliitto	13,6			
EOS	3,5			

Kuka toimii tällä hetkellä Suomen pääministerinä ja mitä puoluetta hän edustaa?	
Matti Vanhanen, Keskusta	83,9

Mikä tai mitkä seuraavista kuuluvat perustuslain mukaan pääministerin tehtäviin?	
Valtioneuvoston toiminnan johtaminen	73,5
Ylimpien virkamiesten nimittäminen	10,3
Presidentin tehtävien hoitaminen tämän ollessa estynyt	69,7
Hallituksen ministerien nimittäminen ja erottaminen	28,3

Ensimmäinen havainto suomalaisten politiikkatietämyksestä yllä esitettyjen kysymysten vastausjakaumien perusteella on, että enemmistö suomalaisista on osannut annetuista vaihtoehdoista valita oikeita vastausvaihtoehtoja. Samalla vaikuttaa myös siltä, että oikein vastausten lisäksi monet ovat valinneet virheellisiä vastausvaihtoehtoja, koska miltei kaikki vastausvaihtoehdot ovat tulleet valituiksi.

Eduskunnan tehtävien tuntemusta mitanneessa kysymyksessä lähes yhdeksän kymmenestä vastaajasta valitsi lakien säätämisen. Toisen oikean vastauksen, valtiontaloudesta päättämisen, valitsi myös valtaosa, noin kaksi kolmasosaa vastaajista. Vaikka suurin osa vastaajista on tunnistanut annettujen vaihtoehtojen joukosta vähintään edellytetyn oikean vaihtoehdon, lakien säätämisen, on moni valinnut lisäksi ainakin yhden väärän vaihtoehdon. Väärien vastausvaihtoehtojen melko suuret prosenttiosuudet laskivat kysymyksen ratkaisuprosentin 46,3 %:iin (Taulukko 4.4).

Eduskunnan puolueista paikkamäärältään suurimmaksi Keskustan arvioi joka toinen ja Kokoomuksen joka neljäs vastaaja. Samat puolueet olivat myös vastaajista kolmen neljäsosan mielestä toisella sijalla. Puolueiden keskinäinen suuruusjärjestys ei vaikuta olleen vastaajille itsestäänselvä, jonka syy saattaa olla yhden kansanedustajan siirtyminen vihreiden eduskuntaryhmästä Kokoomuksen ryhmään tiedonkeruun aikana. Tosin Keskustan ja Kokoomuksen välinen kokoeuro edustajapaikoissa mitattuna oli ennen tätä siirtymistä pienin mahdollinen eli yksi.³⁵

³⁵Tämä hankaluus on kuitenkin huomioitu pisteytyksessä, ks. Luku 3.4.

Hajonta toiseksi suurimman puolueen kohdalla oli kuitenkin jo huomattavasti suurempaa kuin suurinta puoluetta kysyttäessä. SDP:n asetti virheellisesti toiselle sijalle useampi kuin joka viides vastaaja. Korrektisti kolmanneksi suurimmaksi puolueeksi SDP:n valitsi 60 %. Muiden vastaajien valinnat jakautuivat jokaisen muun puolueen kesken Keskustan ja Kokoomuksen saaden suurimmat ja jokseenkin yhtä suuret osuudet, noin 14 %, näistä vastauksista.

Vaikka neljänneksi suurinta puoluetta koskeva kysymys ei ole mukana analyysissä, on sen vastausjakauma kommentin arvoinen. Samoin kuin myös edellisen kysymyksen kohdalla, hajonta kattaa kaikki valittavissa olevat puolueet. Vaikuttaa siis selvästi siltä, että erityisesti neljänneksi suurimman puolueen nimeäminen on tuottanut vastaajille ongelmia. Suurin osuus vastaajista valitsi paikkamäärältään neljänneksi suurimmaksi puolueeksi Vihreän liiton, vaikka todellisuudessa kyseessä on Vasemmistoliitto. Oikein vastanneiden osuus oli selvästi pienempi kuin kolmen suurimman puolueen kohdalla, vain 33 %. Vasemmistoliiton ja vihreiden välinen ero paikkamäärissä ei ole erityisen suuri: Vasemmistoliiton eduskuntaryhmään kuuluu 17, vihreiden 14 kansanedustajaa. Vihreiden eduskuntaryhmän koon yliarviointin taustalla lienee puolueen suurempi näkyvyys sen hallituspuoluestatuksen johdosta. Tämä selitys vaikuttaa uskottavalta erityisesti sen vuoksi, että peräti seitsemän kymmenestä vastaajasta tiesi vihreiden olevan mukana hallituksessa.

Myös muut hallituspuolueet oli tiedetty hyvin. Kaksi päähallituspuoluetta, Keskusta ja Kokoomus, nimesi hallituspuolueiksi useampi kuin yhdeksän kymmenestä. RKP:n läsnäolon hallituksessa tiesi vastaajista 60 %.

Samoin kuin ensimmäisen kysymyksen kohdalla, myös hallituspuoluekysymyksen ratkaisuprosentti jää yllättävän alhaiseksi, kun väärin vaihtoehtojen valinnat otetaan huomioon. Vaikka skaalan pisteytyksessä on huomioitu vain kahden päähallituspuolueen tietäminen, jää ratkaisuprosentti 54,9 %:iin.

Virheellisten valintojen määrä oli varsin suuri hallituspuolueiden kohdalla. Hajonta vastauksissa kattaa kaikki vaihtoehdot. Erityisen moni vastaajista, peräti kolmannes, oletti SDP:n olevan hallituksessa. Myös Vasemmistoliiton, Kristillisdemokraatit ja/tai Perussuomalaiset valitsi vähintään yksi kymmenestä.

Keskustan asema vaikuttaa kaiken kaikkiaan olevan hyvin kansalaisten tiedossa. Sen lisäksi, että valtaosa tiesi Keskustan olevan suurin eduskuntapuolue ja myös hallituspuolue, yli 80 % vastaajista tiesi Keskustan Matti Vanhasen olevan Suomen pääministeri.

Pääministerille kuuluvat tehtävät olivat myös enemmistön tiedossa. Pääministerin päätehtävän, valtioneuvoston toiminnan johtamisen, valitsi yli 70 % vastaajista ja vain hieman harvempi tiesi pääministerin myös hoitavan presidentin tehtäviä tämän ollessa estynyt. Lähes kolmannes vastaajista oli virheellisesti valinnut vastausvaihtoehdon, jonka mukaan pääministeri nimittää ja erottaa hallituksen ministerit. Useat väärät valinnat laskivat jälleen ratkaisuprosenttia, joksi muodostui 52,8 %, kun edellytettiin vähintään pääministerin päätehtävän tietämistä.

Kysymyksistä selvästi korkein ratkaisuprosentti on pääministerin nimeä ja puoluetta koskevassa kysymyksessä (Taulukko 4.4). Ainoastaan eduskunnan tehtäviin liittyvässä kysymyksessä ratkaisuprosentti jäi alle 50:n.

Taulukko 4.4: Kysymysten ratkaisuprosentit

Kysymys	Ratkaisuprosentti
Eduskunnan tehtävät	46,3
Eduskuntapuolueet 1-3	60,4
Hallituspuolueet (Kok ja Kes.)	54,9
Pääministerin nimi ja puolue	83,9
Pääministerin tehtävät	52,8

Kaikkien kysymysten yhteenlaskettu keskimääräinen ratkaisuprosentti oli 60, toisin sanoen vastaajat ovat keskimäärin osanneet vastata oikein 60 %:iin kysytyistä viidestä kysymyksestä. Ratkaisuprosentti vaikuttaa korkealta, kun sitä verrataan muihin tutkimuksiin. Saman Yhteiskuntatutkimus 2008 -aineiston kaikkien 38 tietokysymyksen mukaan laskettuna oli vastaajien keskimääräinen ratkaisuprosentti 54³⁶. Keskeisimpään ja kattavimpaan amerikkalaistutkimukseen verrattuna ero on vielä selvempi. Delli Carpinin ja Keeterin tutkimuksessa yhdysvaltalaisien vastaajien keskimääräiseksi ratkaisuprosentiksi muodostui 40.³⁷

Kuva suomalaisten tietämyksestä näyttäytyy aiempia tutkimustuloksia korkeampana myös lähemmässä tarkastelussa ensimmäisen tutkimuskysymyksen ja siihen liittyvän hypoteesin kautta. Suomessa kerättyyn otokseen perustuvat tulokset näyttävät poikkeavan alan amerikkalaisten tutkimusten peruslöydöksestä,

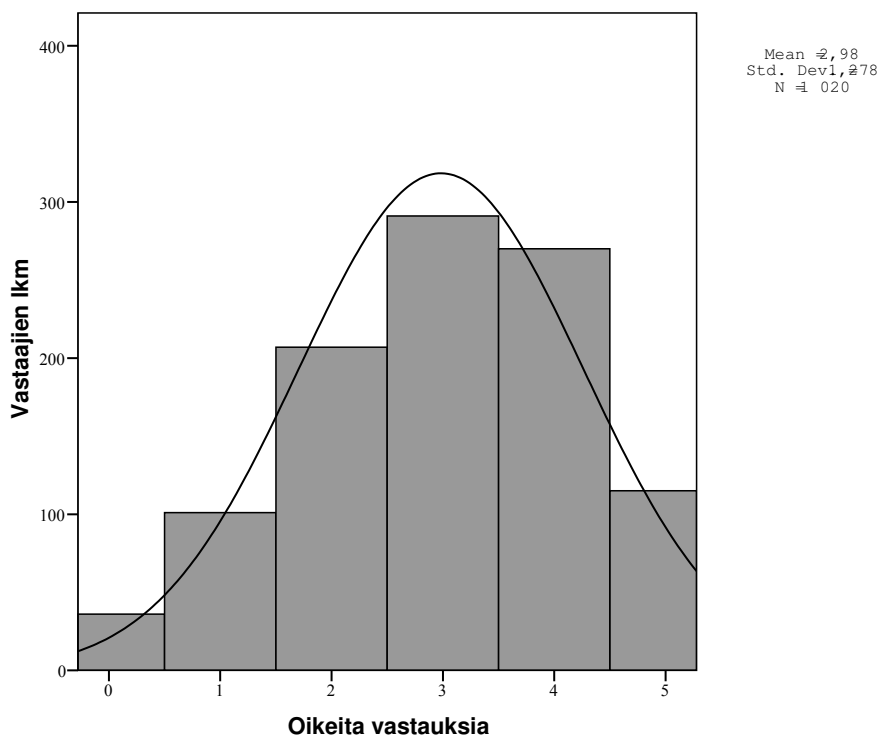
³⁶Elo ja Rapeli, 2008, 15-16

³⁷Delli Carpini ja Keeter, 1996, 68. Ratkaisuprosentti on tietämyksen eri osa-alueiden ratkaisuprosenttien mediaanien keskiarvo. On tärkeää huomata, etteivät Yhteiskuntatutkimus 2008:n ja Delli Carpini & Keeterin käyttämät kysymykset muodosta yhtenäistä ja täysin vertailukelpoista aineistoa.

jonka mukaan kansalaisten tietämys vaikuttaa huolestuttavan alhaiselta.

4.5.1 Poliittikatietämyksen jakaantuminen Suomessa

Suomalaisten poliittikatietämys on amerikkalaisia vertailukohtiaan korkeampaa. Nyt saatu jakauma poikkeaa normaalijakaumasta painottuen skaalan korkeille arvoille (Kuva 4.2).³⁸

Kuva 4.2: Poliittikatietämyksen jakautuminen tehdyn operationalisoinnin perusteella (n = 1020)

Tietoskaalalla, jolla vastaajien pistemäärä voi vaihdella kokonaislukuina 0:n ja 5:n välillä, muodostui kaikkien vastaajien keskiarvoksi 3. Peräti 66 % vastaajista sai vähintään tämän keskiarvopistemäärän. Vastaajista 11 % vastasi oikein kaikkiin “minimitietomäärää” mittaaviin kysymyksiin.

³⁸Kolmogorov-Smirnovin testisuureen ($Z = 5,364$) p-arvo .000 osoittaa jakauman poikkeavan tilastollisesti merkitsevästi normaalijakaumasta.

Tutkimuksen aluksi esitetty ensimmäinen tutkimuskysymys kuului seuraavasti: näyttäytykö politiikkatietämyksen jakaantuminen kansalaisten keskuudessa erilaisena, kun sitä mitataan sellaisten kysymysten avulla, jotka mittaavat poliittisessa osallistumisessa tarvittavaa tietoa? Tätä pyrittiin selvittämään hypoteesin H 1 kautta, jonka mukaan Suomessa poliittisesti tietämättömien kansalaisten osuus koko väestöstä on pienempi kuin 30 % ja kaikkiin kysymyksiin oikein vastanneiden osuus on suurempi kuin 12 %.

Taulukossa 4.5 esitettyjen tulosten perusteella näyttää siltä, että tietämys ei jakaudu Suomessa perinteisen käsityksen mukaisesti, mutta asetettua hypoteesia tiedon jakaantumisesta Suomessa aineisto tukee ainoastaan puolittain.

Hymanin ja Sheatsleyn lanseeraamassa käsitteistössä tietämättömiksi (know-nothings) vastaajiksi määritellään ne, jotka kysyttäessä vastaavat oikein korkeintaan yhteen tietokysymykseen. Amerikkalaisessa tutkimuksessa on vakiintuneeksi käsitykseksi muodostunut se, että noin kolmannes kansalaisista kuuluu tähän ”kroonisesti tiedollisesti köyhien” ryhmään.

Suomessa tilanne näyttää toiselta (Taulukko 4.5). Vastaavalla tavalla laskettuna samaan tietoryhmään kuuluu ainoastaan 14 % väestöstä, peräti 18 prosenttiyksikköä vähemmän.

Taulukko 4.5: Tietämyksen jakautuminen: Hyman ja Sheatsley vs. Yhteiskunta-tutkimus 2008

Hyman ja Sheatsley 1947		Yhteiskuntatutkimus 2008	
Kysymyksiä oikein	% väestöstä	Kysymyksiä oikein	% väestöstä
0	14	0	4
1	18	1	10
2	20	2	20
3	17	3	29
4	19	4	27
5	12	5	11
Tietoryhmä	% väestöstä	% väestöstä	Ero
Tietämättömät	32	14	-18
Keskiryhmä	56	76	+20
Tietäjät	12	11	-1

Näin ollen on tietämättömiksi määriteltyjen kansalaisten osuus, kun Suomen tilannetta verrataan perinteiseksi kutsuttuun tiedon jakautumiseen, hypoteesissa tehdyn oletuksen mukaisesti pienempi. Aineisto ei kuitenkaan tue hypoteesin ole-

tusta, jonka mukaan Suomessa kaikkiin kysymyksiin oikein vastanneiden osuus olisi suurempi kuin mitä aiemmin on havaittu. Päin vastoin on Suomessa tämän tietäjiksi kutsutun ryhmän osuus yhden prosenttiyksikön verran pienempi vertailussa perinteiseen käsitykseen tietämyksen jakaantumisesta.

Tulokset viittaavat vahvasti siihen, että Suomessa tiedollinen keskiluokka näyttää olevan huomattavasti suurempi kuin Yhdysvalloissa. Toisaalta ei erityisen paljon politiikasta tietävien osuus ole Suomessa vertailukohtaansa suurempi. Erot käytetyn aineiston perusteella tehtyjen havaintojen ja amerikkalaisen vertailukohdan välillä ovat joka tapauksessa niin suuria, että on turvallista päätellä, *ettei tietämys jakaannu Suomessa koko väestön tasolla siten kuin amerikkalaisen tutkimusperinteen perusteella olisi oletettava.*

Tietämyksen melko tasaisesta jakaantumisesta huolimatta on Suomessakin merkittävää vaihtelua politiikkaan liittyvän tiedon tasossa. Tutkimuksen toisen kysymyksen mukaisesti tarkastellaan seuraavaksi jo aiemmin esiteltyjä yksilötason taustatekijöitä, joiden voidaan ajatella olevan yhteydessä tietämyksen vaihteluihin.

4.5.2 Sosiodemografiset taustamuuttajat

Ennen multinominaalisten regressioanalyysien tulosten esittelyä tehdään katsaus analyysin kohteena olevien tietämysryhmien sosiodemografiseen rakenteeseen (Taulukko 4.6).

Taulukon “Otosuus” -sarakkeen avulla voidaan havaita eri taustamuuttajaluokissa mahdolliset selkeät ali- tai yliedustukset suhteessa luokan osuuteen koko otoksessa.

Taulukko 4.6: Tietämysluokkien sosiodemografiset profiilit

	Heikot tiedot	Keskinkertaiset tiedot	Kaikki oikein	Yht.	Otos- osuus	χ_2^1
Mies	25,2	60,8	14,0	100	50,5	.000
Nainen	42,4	49,1	8,5	100	49,5	
Koulutustaso						.000
Ei ammattikoulutusta	38,2	52,1	9,6	100	34,6	
Ammattitutkinto	36,8	53,0	10,3	100	41,1	
Ylempi opistoaste/AMK	29,8	64,9	5,3	100	9,2	
Yliopistotutkinto	17,6	60,8	21,6	100	15,0	
Ikäluokka						.000
18-30	54,4	39,7	5,9	100	20,0	
31-45	36,3	52,7	11,0	100	24,0	
46-60	27,6	60,2	12,3	100	25,6	
61-	23,2	62,6	14,2	100	30,4	
Tuloluokka						.000
Alle 10 000	46,6	44,3	9,1	100	18,4	
10 001-40 000	30,2	58,5	11,3	100	71,3	
Yli 40 000	25,5	55,1	19,4	100	10,3	
Siviilisääty						.000
Parisuhteessa	28,1	60,1	11,8	100	56,5	
Ei parisuhteessa	41,1	48,3	10,6	100	43,5	
Ammattiasema						.000
Johtava asema/yl. toimihenkilö	13,0	66,1	20,9	100	11,3	
Alempi toimihenkilö	25,7	62,4	11,9	100	10,0	
Työntekijä	47,5	44,8	7,6	100	22,0	
(Maatalous)yrittäjä	34,4	59,0	6,6	100	6,0	
Opiskelija	46,7	42,2	11,1	100	8,9	
Eläkeläinen	26,8	60,2	13,0	100	32,7	
Ei työelämässä	46,7	47,8	5,4	100	9,1	

[1] χ_2 -testin merkitsevyytaso, joka kertoo ryhmien välisten erojen tilastollisen merkitsevyyden. Ero on tilastollisesti merkitsevä kun merkitsevyytaso on $< .05$.

Kaikkien tarkasteluun valittujen taustamuuttujien luokkien väliset erot ovat tilastollisesti merkitseviä. Tämä tarkoittaa, että ko. taustamuuttujat ovat tutkimuksen kohteena olevia ryhmiä erottavia tekijöitä. Tulokset ovat yhteneviä aikaisemmissa tutkimuksissa havaitun kanssa. Korkea tietämys on yhteydessä korkeaan koulutustasoon, korkeaan ikään, keskimääräistä korkeampiin tuloihin sekä jossain määrin myös ammattiasemaan.

Nyt tehdyssä alustavassa tietoryhmien tarkastelussa selkeimmin ryhmäkuulu-

vuutta ennustavina ominaisuuksina näyttäisivät olevan sukupuoli – miesten tietämys on korkeampi kuin naisten – sekä yliopistotutkinnon suorittaminen. Koulutuksen kohdalla vaikuttaa siltä, että ainoastaan yliopistotutkinnon suorittaminen on vahvassa yhteydessä korkeaan politiikkatietämykseen.

Kaiken kaikkiaan näyttävät analyysissä käytettävät tietoryhmät vastaavan sosiodemografisilta tunnusmerkeiltään sitä käsitystä, joka aiemman tutkimuksen, niin koti- kuin ulkomaisen, perusteella on syntynyt. Muutamia taustatekijöitä sisältävää ristiintaulukointia huomattavasti kattavampi kuva eri tietoluokkiin kuuluvia vastajia yhdistävistä tekijöistä saadaan kuitenkin multinominaalisen regression avulla.

Alla esitetyn ensimmäisen multinominaalisen regressioanalyysin tulokset esiteltävän taulukon (Taulukko 4.7) yhteydessä on syytä käydä läpi lukujen tulkinta, jotta seuraavien analyysien jossain määrin kömpelösti raportoitavissa olevat tulokset olisivat helpommin ymmärrettävissä.

Multinominaalisessa regressiossa *ennustetaan riskiä kuulua johonkin muuhun kuin vertailuryhmään*, joka kaikissa seuraavissa analyyseissä on ryhmä “Heikot tiedot”. Multinominaalisen regressioanalyysin estimoidut kertoimet (B) kertovat logaritmisesti ilmaistun muutoksen taustamuuttujan luokassa suhteessa vertailuluokkaan muiden muuttujien pysyessä muuttumattomina, kun selitettävässä muuttujassa siirrytään luokasta toiseen. Koska kyseessä ei ole lineaarinen regressio, ei multinominaaliseen regressioon sisälly oletuksia muuttujien normaalijakautuneisuudesta tai selittävän ja selitettävien muuttujien lineaarisista yhteyksistä.

Logististen regressiokertointen sijaan on multinominaalisen regressioanalyysin tulkinnassa järkevämpää ja myös helpompaa keskittyä nk. riskilukujen (odds ratio) tulkintaan. Riskiluvut ovat taulukkojen sarakkeessa $\text{Exp}(B)$. Riskilukuja voidaan ajatella vedonlyöntikertoimina, jotka kertovat riskin muutoksen verrattuna vertailuryhmään, jossa riski on 0.

Koska tutkimuskysymyksen kannalta mielenkiintoisinta on tietäjien ja ei-tietäjien välinen vertailu, keskittyy päähuomio taulukoissa ryhmän “Kaikki oikein” -tuloksiin. Kaikki oikein-ryhmän $\text{Exp}(B)$ -luvut kertovat riskin muutoksen suhteessa heikot tiedot-ryhmään.

Kunkin taustamuuttujan tilastollinen merkitsevyys (Sig.) ryhmäkuuluvuuden ennustajana perustuu Wald-testiin. Waldin testisuure kertoo sen vaikutuksen, joka kullakin taustamuuttujalla on ryhmäkuuluvuutta erottelevana tekijänä. Kun Wald-testin tilastollinen merkitsevyys on $< .05$, on oletettava, että ko. tausta-

muuttujalla on tilastollisesti merkitsevä vaikutus selitettävälle ryhmäkuuluvuudelle.

Multinominaalisen regressiomallin sopivuutta käytettyyn aineistoon testataan Pearsonin ja Deviancen testeillä. Testien perusteella malli kuvaa aineistoa hyvin, mikäli vähintään jomman kumman testin merkitsevyystaso on suurempi kuin 0,05.³⁹

Mallin kykyä selittää selitettävässä muuttujassa tapahtuvia vaihteluita arvioidaan yleisimmin kahden eri tavoin laskettuun todennäköisyysjakaumaan perustuvan näennäisselitysasteen, Cox ja Snellin sekä Nagelkerken, avulla. Toisin kuin lineaarisen regressioanalyysin selitysasteet, *ovat logistisen regression selitysasteet vain suuntaa-antavia* ja siksi niitä kutsutaankin yleisesti näennäisselitysasteiksi. Seuraavissa analyyseissä on raportoitu yleisimmin käytetty Nagelkerken näennäisselitysaste.⁴⁰

Taulukko 4.7: Sosiodemografisten taustamuuttujien yhteys tietämykseen

Taustamuuttujien luokat	Keskinkertaiset tiedot ¹				Kaikki oikein ¹			
	B	Wald	Sig.	Exp(B)	B	Wald	Sig.	Exp(B)
Vakio	-1,752	25,200	,000		-4,373	39,890	,000	
Sukupuoli								
Mies	,822	26,548	,000	2,275	1,058	18,895	,000	2,882
(Vert.luokka: Nainen)								
Ikäluokka								
Yli 60-vuotiaat	1,523	18,564	,000	4,586	2,562	18,528	,000	12,966
46-60-vuotiaat	1,027	15,319	,000	2,793	1,616	10,827	,001	5,034
31-45-vuotiaat	,486	3,791	,052	1,626	1,032	4,595	,032	2,807
(Vert.luokka: 18-30-v.)								

³⁹Käsitykset siitä, kumpaa testiä mallin sopivuuden indikaattorina tulisi käyttää, vaihtelevat. Turvallisena nyrkkisääntönä on, että vähintään toisen testin mukaan tulee mallin sopia aineistoon.

⁴⁰Seuraavissa taulukoissa ei kuitenkaan ole esitetty Exp(B)-kertoimien 95 % luottamusväliin perustuvat ylä- ja alarajoja. Nämä tiedot ovat saatavilla kirjoittajalta.

Taustamuuttujien luokat	Keskin kertaiset tiedot ¹				Kaikki oikein ¹			
	B	Wald	Sig.	Exp(B)	B	Wald	Sig.	Exp(B)
Koulutus								
Yliopistotutkinto	,807	7,227	,007	2,241	1,264	10,372	,001	3,538
Ylempi opistoaste / AMK	,813	6,907	,009	2,254	-,257	10,372	,676	,773
Ammattitutkinto (Vert.luokka: Ei ammattitutkintoa)	,012	,004	,947	1,012	,110	,146	,703	1,116
Tulotaso								
Yli 40 000 €	,284	,644	,422	1,328	,534	1,095	,295	1,706
10 001-40 000 € (Vert.luokka: alle 10 000 €)	,678	9,529	,002	1,969	,603	2,869	,090	1,827
Siviilisääty								
Parisuhteessa (Vert.luokka: Ei parisuhteessa)	,477	8,438	,004	1,612	,386	2,387	,122	1,472
Ammattiasema								
Johtava asema / ylempi toimihenkilö	1,118	6,789	,009	3,060	1,788	7,498	,006	5,978
Alempi toimihenkilö	,378	1,160	,281	1,459	,745	1,415	,234	2,107
Työntekijä (Maatalous)yrittäjä	-,193	,456	,500	,824	,108	,036	,849	1,114
Opiskelija	,054	,018	,892	1,055	-,161	,045	,832	,851
Eläkeläinen (Vert.luokka: Ei työelämässä)	,580	2,395	,122	1,789	1,710	6,200	,013	5,527
	,090	,063	,802	1,094	,060	,010	,922	1,062

¹Vertailuluokkana ryhmä "heikot tiedot". -2 Log likelihood 919,520. Chi² 188,997, sig. 000. Pearson (sig.) .007, Deviance (sig.) .444. Nagelkerke pseudo R² .213.

Sukupuolten välinen tilastollisesti merkitsevä ero noudattaa aiemmin havait-

tua kaavaa: miehillä on naisia 2,9-kertainen riski kuulua kaikki kysymykset oikein saaneiden ryhmään. Sukupuolen vaikutus korostuu hieman ääripäiden vertailussa verrattuna heikot-keskinkertaiset tiedot-ryhmien vertailuun ($\text{Exp}(B) = 2,275$ vs. $\text{Exp}(B) = 2,882$). Tämä tarkoittaa sitä, että sukupuolten välinen ero kasvaa siirryttäessä kohti korkeampaa politiikkatietämystä.

Sama ilmiö on havaittavissa myös iän osalta. Suurimmat erot vertailuryhmään 18-30-vuotiaat verrattuna havaitaan suhteessa vanhimpaan ikäluokkaan. Ero on selvästi suurempi heikosti tietäneiden ja kaikki oikein vastanneiden välillä kuin heikosti tietäneiden ja keskinkertaiset tiedot omaavien välillä. Yli 60-vuotiaiden ryhmässä riski kuulua korkeimpaan tietoluokkaan on peräti 13-kertainen verrattuna nuorimpaan 18-30-vuotiaisiin kun vastaava riskikerroin on 4,6 keskinkertaiset tiedot-tietoluokan kohdalla.

Iän osalta huomattavaa on, että riski kuulua johonkin muuhun kuin vertailuryhmänä olevaan heikot tiedot -ryhmään kasvaa tilastollisesti merkitsevällä tavalla yhtä vaille jokaisen ikäluokkavertailun kohdalla: siirtyminen nousevasti ikäluokasta toiseen on poikkeuksetta yhteydessä korkeampaan tietämykseen. Ainoastaan siirtyminen vertailuluokasta 31-45-vuotiaiden ryhmään ei valitulla .05-merkitsevyystasolla nosta riskiä kuulua keskimmäiseen tietoluokkaan.

Tämän varsin tavanomaisen havainnon osalta nyt saaduissa tuloksissa mielenkiintoista on, että tiedollinen huippu, yli 60-vuotiaiden ikäryhmä, erottuu niin voimakkaasti muihin ikäluokkiin verrattuna. Iän yhteys tietämykseen ei siis näyttäisi olevan lineaarisesti nouseva, vaan havaittavissa on selkeä porrastus siirryttäessä yli 60-vuotiaisiin.

On kuitenkin muistettava, että iän osalta analyysi perustuu ikäluokkajakoon, joka voisi olla myös toisenlainen. Tämän analyysin perusteella on mahdotonta poissulkea sitä vaihtoehtoa, että iän osalta saattaisi olla löydettävissä jokin kriittinen raja, jonka yläpuolelle kuuluvien tietämys näyttäytyisi vielä dramaattisemmin korkeampana muihin ikäluokkiin verrattuna.

Mahdollinen ongelma piilee myös vertailuluokassa 18-30-vuotiaat. Ikäluokkavertailun mielekkäys perustuu ajatukseen, jonka mukaan voitaisiin olettaa, että erilaiset usein ikään sidoksissa olevat elämänvaiheet saattaisivat selittää vaihtelevia yksilön suhteessa politiikkaan ja poliittiseen osallistumiseen. Kyseessä on jo mainittu life-cycle theory eli elinkaariteoria. Arkielämän kokemusten kautta ajateltuna saattaisi olla perusteltua jaotella 18-30-vuotiaiden joukko tarkemmin, koska kyseessä on elämänvaihe, jonka aikana elämänmuutokset voivat olla mer-

kittävämpiä ja nopeatempoisempia kuin myöhempien elämänvaiheiden aikana.

Saattaa siis olla, että elämänkaariteorian näkökulmasta katsottuna menetetään osa informaatiosta, kun nuorin ikäluokka on määritelty melko suureksi. Käytettyä ikäluokkakajoa voidaan kuitenkin perustella sillä, että ryhmät ovat paitsi jossain määrin samankokoisia vastaajamääriltään, myös erottelevat vastaajia eri elämänvaiheisiin⁴¹.

Koulutustasojen ja tietämyksen välisen yhteyden osalta vertailuryhmänä on ei ammattikoulutusta-luokka. Tähän luokkaan kuuluvien vastaajien koulutus on joko perus-/kansakoulu tai ylioppilastutkinto. Lukion suorittaneiden erottaminen omaksi ryhmäkseen olisi perusteltavaa, koska lukion yleissivistävällä opetuksella voitaisiin ajatella olevan merkitystä myös politiikkatietämykselle. Ainoastaan ylioppilastutkinnon suorittaneita oli aineistossa kuitenkin varsin vähän, josta syystä jaottelussa on päädytty sisällyttämään nämä vastaajat ryhmään, jolla ei ole peruskoulun jälkeistä ammatillista koulutusta.

Selvimmän esiin nouseva yhteys koulutustasojen ja tietämyksen välillä on yliopistotutkinnon vahva yhteys korkeimman tietämyksen ryhmään. Muiden koulutustasojen vastaajilla ei vertailuryhmään verrattuna ole tilastollisesti merkitsevää riskiä kuulua ylimpään tietämysryhmään. Tämä tarkoittaa, että koulutuksen osalta ainoastaan yliopistotutkinto on kaikki oikein vastanneiden ryhmään kuuluvia yhdistävä tekijä.

Verrattuna aiemmin ylimmän ikäryhmän varsin korkeaan riskilukuun ($\text{Exp}(B) = 13$), ei yliopistotutkinto kuitenkaan näyttäyty erityisen vahvana kaikki oikeinryhmään kuulumisen indikaattorina ($\text{Exp}(B) = 3,5$). Yllättävänä voidaan kuitenkin pitää sitä havaintoa, ettei ylemmän opistoasteen / ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden vastaajien riski kuulua kaikki oikeinryhmään poikkeaa tilastollisesti merkitsevästi vertailuryhmänä olevasta ei ammattitutkintoa-vastaajien ryhmästä.

Tämän analyysin perusteella ei kuitenkaan voida poissulkea sitä mahdollisuutta, että yliopistotutkinnon suorittamisen ja korkean politiikkatietämyksen välinen suhde saattaa perustua ”asiantuntijavastaajien” tuottamaan tilastoharhaan: että jos on niin, että yhteiskunnallisen alan yliopistotutkinnon suorittaneiden poikkeuksellisen korkea tietämys nostaa yliopistotutkinnon suorittaneiden ryhmäkeskiarvon korkealle, vaikka todellisuudessa suuri osa yliopiston käyneistä

⁴¹ 18-30-vuotiaat edustavat nuorta vastaajajoukkoa, yli 60-vuotiaat eläkkeellä olevia tai eläkeikää lähestyviä ja kaksi näiden väliin jäävää ryhmää edustavat varhaiskeski-ikäisiä ja keski-ikäisiä.

vastaaajista ei tiedollisesti eroa muiden koulutusryhmien edustajista? Tämän selitysvaihtoehdon paikkaansapitävyyttä voidaan arvioida, kun yliopistotutkinnon suorittaneiden tietämystä tarkastellaan opiskelualan mukaan. Taulukossa 4.8 on esitetty akateemisesti koulutettujen vastaajien sijoittuminen eri tietämysryhmiin. Taulukon luvut ovat vastaajien lukumääriä kussakin ristiintaulukoinnilla saadussa ryhmässä.

Taulukko 4.8: Tietämys ja akateemisesti koulutettujen vastaajien tutkinnon ala

Opiskeluala	Heikot tiedot	Keskinkertaiset tiedot	Kaikki oikein	Yht.
Humanistinen	6	24	4	34
Yhteiskuntatieteellinen	5	25	10	40
Luonnontieteellinen	9	33	10	52
Kasvatustieteellinen / opettajankoulutus	4	8	5	17

χ^2 -testin merkitsevyys .635

Lähde: Yhteiskuntatutkimus 2008

Suoritetun yliopistotutkinnon alan ja eri tietämysluokkiin kuuluvuuden välillä ei ole havaittavissa mitään yhteyttä. Kuten χ^2 -testin merkitsevyystaso (.635) osoittaa, eivät eri aloja opiskelleet eroa toisistaan tietämykseltään tilastollisesti merkitsevästi. Tästä on pääteltävissä, että yliopistotutkinnon suorittaneet vastaajat eroavat muiden koulutustasojen omaavista vastaajista *ryhmänä*: eroa ei selitä se, että yliopistotutkinnon suorittaneiden joukossa olisi ryhmä eksperttejä, joiden ansiosta yliopistotutkinnon suorittaminen näyttäisi olevan tilastollisesti merkitsevässä yhteydessä korkeaan politiikkatietämykseen. Tällaisia eksperttejä olisivat voineet olla yhteiskuntatieteellisen yliopistotutkinnon suorittaneet, mutta he eivät erotu tietämykseltään muita aloja opiskelleista.

Sekä tulotason että siviilisäädyn osalta voidaan todeta, ettei niillä havaita olevan tilastollisesti merkitsevää yhteyttä kaikki oikein-vastanneiden ryhmään kuulumiseen. Molempien taustamuuttujien kohdalla on silti nähtävissä, joskin varsin rajallisesti, yhteys tietämyksen vaihteluun. Yksin elävät vastaajat olivat vastinparejaan todennäköisemmin heikosti politiikasta tietäviä eli kuuluivat vertailuluokkaan ”heikot tiedot”.

Tulotason osalta on käytetty indikaattorina vuosituloja. Skaalan ylimmän luokan vastaajien tulotaso, yli 40 000 €, on selvästi yli suomalaisten keskimääräi-

sen vuositulon⁴². Ylimpään tuloluokkaan kuuluminen ei kuitenkaan näytä olevan yhteydessä tietämyksen kohoamiseen. Ainoa tilastollisesti merkitsevä yhteys on keskituloisten kasvanut riski kuulua keskinkertaiset tiedot-ryhmään.

Kaiken kaikkiaan tulokset viittaavat siihen, että tulotaso ei ole merkittävä tietämykseen yhteydessä oleva taustatekijä. Koska analyysissä tulotaso-muuttuja on jaettu luokkiin, ei voida poissulkea sitä vaihtoehtoa, että käytetyt luokat eivät paljasta tulotason merkitystä tietämyksen indikaattorina. Tämä vaihtoehto vaikuttaa hyvinkin mahdolliselta, koska tuloksista on löydettävissä todisteita korkean yhteiskunnallisen statuksen ja korkean tietämyksen välisestä yhteydestä.

Ammattiasema on esimerkki tästä: ennako-odotuksia vastaava havainto on, että vastaajat, jotka ovat ilmoittaneet olevansa johtavassa asemassa / ylempiä toimihenkilöitä erottuvat todennäköisimpinä kaikki oikein-ryhmän edustajina ($\text{Exp}(B) \approx 6$). Muista ryhmistä, joita kaikkia on verrattu työikäisiin, työelämän ulkopuolella oleviin vastaajiin⁴³, ainoastaan opiskelijoiden kohdalla ero on tilastollisesti merkitsevä, kun ennustetaan kuuluvuutta kaikki oikein vastanneiden ryhmään.

Tulos on jossain määrin yllättävä, koska opiskelijat kuuluvat useimmissa tapauksissa 18-30-vuotiaiden ikäryhmään, jonka aiemmin on todettu olevan tietämykseltään heikompi suhteessa kaikkiin muihin, vanhempiin ikäluokkiin⁴⁴. Havainto ei myöskään johdu siitä, että vastaajiksi olisi valikoitunut erityisen paljon yliopisto-opiskelijoita. Kun koko aineistossa yliopistokoulutettuja oli 15 %, oli yliopisto-opiskelijoita 18-30-vuotiaiden opiskelijoiden joukossa 18 %.

Selitys intuition vastaiseen löydökseen näyttäisi olevan, että nuorten keskuudessa nimenomaan opiskelijat erottuvat ryhmänä työtätekevistä sekä työelämän ulkopuolella olevista nuorista. Nuorten opiskelijoiden ryhmässä ovat mukana myös lukio-opiskelijat, joiden korkea tietämys tulee näkyviin vasta 18-30-vuotiaiden yksityiskohtaisessa tarkastelussa. Koska kuitenkin on niin, että 18-30-vuotiaiden ryhmä erottui vanhempia ikäluokkia selvästi heikommin tietävänä ryhmänä, näyttää siltä, että nuorten kohdalla erot tietämyksessä opiskelijoiden ja muiden välillä ovat erittäin suuria.

⁴²Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2007 suomalaisten palkansaaajien keskipalkkausiansio oli 2734 € eli noin 33 000 € vuodessa. Tilastokeskus, palkat ja työvoimakustannukset. Tilastokeskuksen verkkosivut, 3.4.2009 [www.stat.fi].

⁴³Tähän ryhmään ei ole laskettu opiskelijoita eikä eläkeläisiä, vaikka molemmat ryhmät voidaan laskea työelämän ulkopuolella oleviksi.

⁴⁴Vastaajista 90 ilmoitti opiskelevansa, joista 76 eli 84 % oli 18-30-vuotiaita.

4.5.3 Tietopohja

Edellä käsitellyt sosiaalis-taloudelliset taustatekijät mittaavat tässä aineistossa, kuten monissa muissakin, aikuisiällä saavutettua yhteiskunta-asemaa. Vaikka tämä asema ei varmastikaan kaikkien vastaajien kohdalla ole staattinen olotila, saadaan näiden taustamuuttujien kautta kuitenkin arvokasta tietoa yhteiskunnallisen statuksen ja tässä tapauksessa politiikkatietämyksen välisistä yhteyksistä.

Aikuisiällä hankittua ja kyselytutkimuksissa havaittua yhteiskunnallista asemaa on kuitenkin edeltänyt kasvuvaihe, jonka aikana yhteiskunnallinen ja poliittinen täysikäisyys on saavutettu. Tätä prosessia kutsutaan poliittiseksi sosiaalisaatioksi. Sen puitteissa tehtävän tutkimuksen pyrkimyksenä on selvittää millä tavalla kehitys ”lopputuotteeksi” eli täysikäiseksi ja -valtaiseksi poliittiseksi kansalaiseksi tapahtuu.

Yksi osa tätä kehitysprosessia on poliittisen tietämyksenä kehittyminen, joka tulee osaksi alan tutkimusta kansalaiskasvatuksen teemojen kautta⁴⁵. Poliittisen sosialisointin ja siihen liittyen erityisesti tietämyksen kannalta keskeinen tutkimuskohde on kouluopetuksen rooli. Opetuksen vaikuttavuuden tutkiminen edellyttää kuitenkin sellaista kyselytutkimusaineistoa, joka on kerätty nimenomaisesti kyseisen asian selvittämiseksi. Parhaassakin tapauksessa on ongelmallista erottaa juuri opetuksen vaikutus muista sosialisointiin liittyvistä tekijöistä.

Taulukosta 4.9 tehtävistä havainnoista oleellisin on, ettei tässä tutkimuksessa poliittisen sosialisointin indikaattoreina käytetyillä taustamuuttujilla näytä olevan kovinkaan paljon merkitystä tietämysryhmiin kuuluvuuden kannalta.

⁴⁵Ks. myös luku 2.3.3.

Taulukko 4.9: Poliittisen sosialisaaion indikaattoreiden yhteys tietämykseen

Taustamuuttujien luokat ¹	Keskinkertaiset tiedot ²				Kaikki oikein ²			
	B	Wald	Sig.	Exp(B)	B	Wald	Sig.	Exp(B)
Vakio	,208	1,522	,217		-1,679	31,867	,000	
Peruskoulu								
Hyvät tiedot	-,690	10,432	,001	,501	-,786	5,818	,016	,456
Keskinkertaiset tiedot	-,299	3,162	,075	,741	-,435	2,742	,098	,647
Koti								
Hyvät tiedot	-,091	,195	,659	,913	,135	,171	,679	1,145
Keskinkertaiset tiedot	,006	,001	,973	1,006	,137	,211	,646	1,147
Ystäväpiiri								
Hyvät tiedot	,197	,831	,362	1,218	,451	1,837	,175	1,570
Keskinkertaiset tiedot	,160	,844	,358	1,173	,148	,256	,613	1,159
Itseopiskelu								
Hyvät tiedot	1,016	26,981	,000	2,763	1,321	18,291	,000	3,749
Keskinkertaiset tiedot	,529	9,252	,002	1,697	,633	4,415	,036	1,884

¹Taustamuuttujien vertailuluokka: "Heikot tiedot / ei ollenkaan".

²Vertailuryhmä: Heikot tiedot

-2 Log likelihood 457,226. Chi² 55,948, sig. 000. Deviance (sig.) .050. Nagelkerke pseudo R² .064.

Ainoa analyysin taustamuuttujista, jolla on tilastollista merkitsevyyttä korkean tietämyksen ennustajana on tiedon hankinta itseopiskelun kautta. Tätä muuttujaa ei kuitenkaan tule pitää poliittisen sosialisaaion suorana indikaattorina vaan pikemminkin korkeasta motivaatiosta kertovana muuttujana. Toisaalta on varmasti myös niin, että motivaatio, tai sen puute, on nimenomaan poliittisen sosialisaaion aikaansaannosta. Poliittisen sosialisaaion indikaattoreiden tilastollinen merkityksettömyys tehdyssä analyysissä saattaa kuitenkin olla ainakin osittain epäonnistuneesti esitetyn kysymyksen tuotos. On epävarmaa, kuinka todenmukaisesti vastaajat kykenevät arvioimaan useiden vuosien tai jopa vuosikymmenien takaisia kokemuksia. Niiden vastaajien kohdalla, joiden kokemukset ovat esim. kotona tai koulussa olleet erityisen voimakkaita, on todellisuutta vastaavan arvioinnin tekeminen mahdollista, mutta muiden osalta arviointi on parhaimmillaankin epäilemättä vaikeaa ja epätarkkaa.

Tätä taustaa vasten on hankala arvioida peruskoulusta hyvät tiedot saaneiden

tilastollisesti merkitsevää kuuluvuutta korkeimpaan tietämysryhmään. Kyseinen yhteys kertoo alentuneesta riskitasosta eli ne vastaajat, jotka mielestään ovat saaneet hyvät tiedot peruskoulusta kuuluvat todennäköisesti heikoimpaan tietämysryhmään: näillä vastaajilla on kaksikertaisesti alentunut riski kuulua mihinkään muuhun kuin heikot tiedot saaneiden ryhmään⁴⁶.

Tulos ei kuitenkaan johdu peruskoulun käymisen ajallisesta kaukaisuudesta. Kyseisessä ryhmässä on selkein yliedustus kaikkein nuorimmalla, 18-30-vuotiaiden ikäryhmällä, jonka ajallinen etäisyys peruskoulusta on kaikkein lyhin⁴⁷. Samanaikaisesti ovat vanhimman ikäluokan vastaajat ryhmässä selvästi aliedustettuina⁴⁸. Mahdollinen tulkinta on, että nimenomaan ajallinen läheisyys on johtanut 18-30-vuotiaat muita useammin arvioimaan politiikkatietämyksensä olevan peräisin nimenomaan peruskoulusta. Vanhempien ikäluokkien vastaajilla saattavat muut politiikkaan liittyvään tiedon lähteet olla tuoreemmassa muistissa, jolloin peruskoulun mahdollinen rooli tietopohjan kehittämisessä ei näy.

Vaikka käytetyt indikaattorit eivät tässä analyysissä ole merkitseviä, olisi virheellistä sulkea pois sitä mahdollisuutta, että poliittisen sosialisointin merkitys politiikkatietämykselle saattaa todellisuudessa olla merkittävä. Saatavilla olevan indikaattorin puutteellisuudesta huolimatta voidaan tässäkin yhteydessä saada viitteitä kasvuympäristön merkityksestä, kun poliittisesta sosialisoinnista kertovia indikaattoreita tarkastellaan yllä esitettyä regressioanalyysiä tarkemmin. Aiemmin havaittiin, että yliopistotutkimuksen suorittaneet olivat ainoa ryhmä, joka oli tilastollisesti merkitsevässä yhteydessä korkeimpaan tietämysryhmään (alaluku 4.5.2). Samalla voitiin todeta, ettei synnä ollut esim. yhteiskunnallisen tutkimuksen suorittaneiden ylivertainen tietämys, vaan että tietämys oli jakautunut tasaisesti eri alojen yliopistotutkimuksen suorittaneiden kesken.

Poliittisen sosialisointin näkökulmasta tulkittuna tämä saattaisi indikoida, että yliopistotutkimuksen suorittaneiden korkea politiikkatietämys on heitä yhdistävän, samankaltaisen poliittisen sosialisointin tulosta. Tätä ajatusta tukevat myös havainnot, jotka voidaan tehdä kun arvioita kotoa saadusta yhteiskuntaan liittyvästä tietopohjasta tarkastellaan koulutustasojen kautta (Taulukko 4.10).

⁴⁶ Alle 1 olevat Exp(B)-kertoimet voidaan muuntaa yli 1 kertointen kanssa vertailukelpoisiksi jakamalla ne luvulla 1. Näin ollen taulukossa tilastollisesti merkitsevät kertoimet ,501 ja ,456 muuntuvat riskikertoimiksi 2 ja 2,2.

⁴⁷ Koko otoksessa heidän osuutensa on 20 %, tässä ryhmässä 27,4 %.

⁴⁸ Heidän osuutensa koko otoksesta on 30,4 %, tässä ryhmässä kuitenkin vain 19,5 %.

Taulukko 4.10: Kotoa saadut tiedot ja koulutustaso

Tiedot kotoa...	Yliopisto- tutkinto ¹	Ylempi opistoaste / AMK	Ammatti- tutkinto	Ei ammatti- tutkintoa
hyvät	43,8	39,4	31,6	29,9
keskinkertaiset	34,6	38,3	37,3	34,8
heikot / ei ollenkaan	21,6	22,3	31,1	35,3
Yhteensä	100	100	100	100

χ^2 -testin merkitsevyys .009

Lähde: Yhteiskuntatutkimus 2008

¹Luvut prosenttia kunkin koulutustason vastaajista, n = 1016.

Niiden vastaajien osuus, jotka ovat arvioineet saaneensa kotoa hyvät yhteiskunnalliset tiedot nousee siirryttäessä koulutusluokissa ylemmäs kohti yliopistotutkinnon suorittaneita. Yliopistotutkinnon suorittaneet ovat arvioineet kotoa saadun politiikkaan ja yhteiskuntaan liittyvän tietopohjansa muilla koulutustasoilla olevia vastaajia paremmaksi. Toisaalta on myös todettava, etteivät yliopistotutkinnon ja ylempään opintoasteen / AMK-tutkinnon suorittaneet eroa toisistaan dramaattisesti. Selkeämpi jakolinja eri koulutustasojen välillä näyttääkin sijoittuvan korkeakoulutason ja alempien koulutustasojen välille. Ryhmäerot ovat tilastollisesti merkitseviä, mikä viittaa siihen, että poliittisella sosialisatiolla on merkitystä politiikkatietämyksen muodostumiselle. Tämän yhteyden selvittäminen edellyttää kuitenkin mahdollisuutta tätä tutkimusta huomattavasti yksityiskohtaisempaan tarkasteluun.

4.5.4 Poliittinen kanta

Taulukossa 4.11 vastaajan puoluevalinta perustuu kysymykseen “Mitä puoluetta äänestitte viime eduskuntavaaleissa?” Koko vastaajajoukosta analyysin ulkopuolelle on jätetty ne, jotka eivät halunneet tai osanneet (esim. muistamattomuudesta johtuen) vastata kysymykseen. Samoin on jätetty pois RKP:tä äänestäneet näiden vastaajien pienen lukumäärän (9) vuoksi. Sen sijaan ne nuoret vastaajat, jotka eivät eduskuntavaalien 2007 äänestysajankohtana olleet saavuttaneet 18 vuoden ikää ovat mukana analyysissä. Vertailuluokkana ovat äänestämättä jättäneet, jolloin tuloksista nähdään miten ylipäänsä äänestäneet vertautuvat tietämykseltään äänestämättä jättäneisiin sekä miten paljon eri puolueita äänestäneet eroavat äänestämättä jättäneistä.

Taulukko 4.11: Poliittisen kannan yhteys tietämykseen

Taustamuuttujien luokat	Keskinkertaiset tiedot ¹				Kaikki oikein ¹			
	B	Wald	Sig.	Exp(B)	B	Wald	Sig.	Exp(B)
Vakio	-,738	11,309	,001		-3,528	23,876	,000	
Puoluevalinta								
Kokoomus	1,750	33,816	,000	5,753	3,296	18,030	,000	27,000
SDP	1,270	22,605	,000	3,560	2,512	10,980	,001	12,327
Keskusta	1,817	42,373	,000	6,151	2,968	15,046	,000	19,458
Perussuom.	1,415	11,594	,001	4,117	1,740	2,748	,097	5,696
Kristillisdem.	1,250	8,919	,003	3,492	2,862	10,701	,001	17,502
Vihreä liitto	1,436	19,229	,000	4,205	2,425	8,752	,003	11,306
Vasemmistol.	,958	5,375	,020	2,607	2,186	5,918	,015	8,897
Muu puolue	2,044	9,037	,003	7,721	2,974	6,505	,011	19,564
Ei äänestysikäinen (Vert.luokka: Ei äänestänyt)	-,831	1,067	,302	,436	1,972	3,475	,062	7,184
Ideologia								
Vasemmisto	,652	6,130	,013	1,919	,639	2,523	,112	1,894
Oikeisto (Vert.luokka: Keskusta)	-,194	1,067	,302	,824	-,260	,813	,367	,771

¹Vertailuluokkana ryhmä "heikot tiedot".

-2 Log likelihood 176,666. Chi² 92,402, sig. .000. Deviance (sig.) .158. Nagelkerke pseudo R² .112.

Tuloksissa näkyy hyvin selvästi äänestäjien ja ei-äänestäjien välinen ero tietämyksessä. Kaikkien puolueiden kohdalla on havaittavissa tilastollisesti merkitsevä kasvanut riski ei-äänestäjiin verrattuna kuulua muuhun kuin alimpaan tietoluokkaan. Tämä tarkoittaa sitä, että alinta tietoluokkaa hallitsevat nimenomaan vastaajat, jotka ovat ilmoittaneet etteivät äänestäneet viime eduskuntavaaleissa. Vastaajat, jotka eivät olleet riittävän ikäisiä äänestämään, eivät eroa tilastollisesti merkitsevästi äänestämättä jättäneistä, joka tarkoittaa myös heidän olevan todennäköisesti heikoimman tietämyksen ryhmässä. Eri puolueiden kannattajista poikkeusryhmän muodostavat perussuomalaisia äänestäneet, joiden kohdalla tilastollisesti merkitsevää, kasvanutta riskiä kuulua kaikki oikein-ryhmään ei ole. Perussuomalaisten kannattajilla on ei-äänestäjiin verrattuna kuitenkin nelinkertainen riski ($\text{Exp}(B) = 4,117$) kuulua keskinkertaiset tiedot saaneiden ryhmään, joka indikoi perussuomalaisia äänestäneiden kuitenkin jossain määrin eroavan tietämykseltään ei-äänestäjistä. Muiden puolueiden kannattajista selvimmin äänestämättä jättäneistä eroavat kokoomuksen kannattajat, joiden riski kuulua kaikki

oikein saaneiden ryhmään on 27-kertainen ei-äänestäjiin verrattuna ($\text{Exp}(B) = 27,000$). Myös Keskustan ja Kristillisdemokraattien kannattajien vastaavat riskikertoimet ovat erittäin korkeita, 19,458 ja 17,502. Sosialidemokraattien, vasemmistoliittolaisten ja vihreiden riskikertoimet ovat hieman matalampia, mutta aiempien taustamuuttujaryhmien yhteydessä tehtyihin havaintoihin verrattuna nekin ovat korkeita. Myös jotakin muuta kuin eduskuntaan valituksi tulleita puolueita äänestäneiden riskikerroin on erittäin korkea ($\text{Exp}(B) = 19,564$). Kaiken kaikkiaan voidaankin todeta, että äänioikeuden käyttäminen tai sen käyttämättä jättäminen eduskuntavaaleissa on vastaajia tietämyksen suhteen erottelava tekijä. Puolueiden kannattajien välillä näyttää kuitenkin olevan eroja tietämyksessä. Erityisesti poliittiseen oikeistoon perinteisesti kuuluviksi katsottujen puolueiden (Kokoomus, Keskusta ja Kristillisdemokraatit) kannattajat erottuivat vasemmistoon vastaavista kuuluvien puolueiden (SDP ja Vasemmistoliitto) kannattajia hieman todennäköisempinä korkeimman tietämysryhmän edustajina. Tämä puoluevalinnan kautta katsottuna ilmeinen oikeiston ja vasemmiston välinen ero ei kuitenkaan näy tarkasteltaessa ideologian yhteyttä tietämykseen vastaajien itsearvion kautta. Ainoa tilastollisesti merkitsevä yhteys on vasemmistoon itsensä sijoittamisen sekä keskinkertaiset tiedot-ryhmään kuulumisen välillä. Yhteys on puoluevalinnan kohdalla havaitusta poikkeava: vasemmistoon kuulumisen nostaa riskin kuulua heikointa ryhmää korkeampaan tietämysryhmään lähes kaksinkertaiseksi ($\text{Exp}(B) = 1,919$). Samansuuntainen yhteys on näkyvillä kaikki oikein-ryhmään kuulumisen kohdalla, mutta yhteys jää jonkin verran tilastollisesta merkitsevyydestä ($\text{sig.} = .112$). Myös tämän muuttujan osalta on huomioitava mahdollisuus osittaiseen tilastoanalyysin tuottamaan harhaan. Sekä vasemmistoa että oikeistoa on analyysissä verrattu poliittiseen keskustaan itsensä sijoittaneisiin vastaajiin.⁴⁹ Luvut kertovat siis vasemmiston ja oikeiston poikkeamat keskustasta, eivät suoraan vasemmiston ja oikeiston välisestä mahdollisesta erotta.

4.5.5 Poliittinen osallistuminen

Kun suhtautumista eri poliittisen osallistumisen muotoihin tarkastellaan suhteessa politiikkatietämykseen, erottuvat muutamat osallistumismuodot sellaisina, jotka ovat selvästi yhteydessä korkeaan tietämykseen (Taulukko 4.12).

⁴⁹Keskusta-vastaaajiksi luokiteltiin ne, jotka olivat 0-10 -skaalalla sijoittaneet itsensä kohtaan 5.

Taulukko 4.12: Eri osallistumismuotojen yhteys tietämykseen

Taustamuuttujien luokat ¹	Keskin kertaiset tiedot ²				Kaikki oikein ²			
	B	Wald	Sig.	Exp(B)	B	Wald	Sig.	Exp(B)
Vakio	-,856	4,964	,026		-3,813	12,771	,000	
Äänestäminen								
Erittäin mielekästä	1,663	17,403	,000	5,278	1,882	3,128	,077	6,564
Mielekästä	1,037	6,741	,009	2,821	1,338	1,573	,210	3,810
Jonkin verran (mielekästä)	,628	2,195	,138	1,874	,263	,052	,819	1,304
Mielipidekirjoittaminen								
Erittäin mielekästä	-,139	,173	,677	,871	,584	1,446	,229	1,793
Mielekästä	-,281	1,513	,219	,755	,186	,255	,614	1,205
Jonkin verran	-,230	1,345	,246	,795	,138	,165	,684	1,147
Mielenosoittaminen								
Erittäin mielekästä	-,790	1,878	,171	,454	,360	,259	,611	1,433
Mielekästä	-,276	,703	,402	,759	-,630	1,490	,222	,533
Jonkin verran	-,145	,533	,465	,865	-,055	,035	,853	,947
Puoluetoiminta								
Erittäin mielekästä	,725	1,796	,180	2,064	1,228	2,920	,088	3,414
Mielekästä	,666	5,358	,021	1,947	,908	4,965	,026	2,481
Jonkin verran	,210	1,087	,297	1,234	,439	1,976	,160	1,552
Järjestötoiminta								
Erittäin mielekästä	,600	3,807	,051	1,822	1,399	8,969	,003	4,051
Mielekästä	,339	2,283	,131	1,403	,933	5,708	,017	2,543
Jonkin verran	,144	,457	,499	1,155	,464	1,374	,241	1,590
Protestiäänestäminen								
Erittäin mielekästä	,913	2,792	,095	2,492	-,470	,166	,684	,625
Mielekästä	,287	,903	,342	1,332	-,062	,018	,893	,940
Jonkin verran	,211	1,053	,305	1,235	,083	,074	,785	1,087
Yhteydenotto päätöksentekijään								
Erittäin mielekästä	,484	2,118	,146	1,622	1,047	4,524	,033	2,849

Taustamuuttujien luokat ¹	Keskinertaiset tiedot ²				Kaikki oikein ²			
	B	Wald	Sig.	Exp(B)	B	Wald	Sig.	Exp(B)
Mielekästä	,376	2,542	,111	1,456	,745	3,391	,066	2,107
Jonkin verran	,342	2,908	,088	1,408	,894	5,889	,015	2,445
Kansalaisaktivismi								
Erittäin mielekästä	,657	1,351	,245	1,929	,081	,010	,919	1,084
Mielekästä	,038	,019	,891	1,039	-,157	,408	,701	,855
Jonkin verran	,382	3,787	,052	1,465	,156	,278	,598	1,169
Vaalikampanjointi								
Erittäin mielekästä	-,996	4,125	,042	,370	-1,483	4,075	,044	,227
Mielekästä	-,112	,131	,717	,894	-,158	,142	,707	,853
Jonkin verran	-,401	4,137	,042	,670	-,671	4,750	,029	,511
Verkko-osallistuminen								
Erittäin mielekästä	-,629	3,581	,058	,533	-,726	1,905	,167	,484
Mielekästä	-,380	2,842	,092	,684	-,275	,653	,419	,759
Jonkin verran	-,592	9,036	,003	,553	-,338	1,224	,269	,713

¹ Taustamuuttujien vertailuluokka: "Ei lainkaan mielekästä"

²Vertailuryhmä: Heikot tiedot

-2 Log likelihood 1543,000. Chi² 142,089, sig. 000. Deviance (sig.) .991. Nagelkerke pseudo R² .162

Järjestötoiminnan mielekkääksi osallistumuodoksi kokemisen ja korkean politiikkatietämyksen välinen positiivinen yhteys näkyy tuloksissa vahvana. Tämän havainnon korrekti tulkinta lienee, että kyseistä taustamuuttujaa voidaan pitää yhteiskunnallisen kiinnittymisen indikaattorina. Järjestötoiminta luo yhteiskunnallista pääomaa, joka samanaikaisesti sekä aiheuttaa että edesauttaa yhteiskunnallisen tietoisuuden kumuloitumista, joka näkyy myös politiikkatietämyksenä.

Erityisesti järjestötoiminnan osalta vaikuttaisivat tulokset vahvistavan Pip-pa Norrisin teoretisoiman hyveellisen kehän (virtuous circle) olemassaolon. Myös yliopistokoulutuksen ja korkean iän havaittu yhteys korkeaan tietämykseen tukee niinkään Norrisin teesiä, jonka mukaan yhteiskunnallinen hyväosaisuus luo edellytykset poliittisten tietojen ja taitojen kehittymiselle.⁵⁰

Äänestämisen mielekkääksi kokeminen erottelee vastaajia heikkojen ja keskin-

⁵⁰Norris, 2000. Ks. myös Grönlund, 2006, 78.

kertaisten tietojen suhteen, mutta tämä yhteys ei ulotu korkeimman tietämyksen ryhmään. Muilta osin tuloksista on havaittavissa merkkejä jo aiemmin ilmenneen erityisen korkean motivoituneisuuden ja korkean tietämyksen varsin ymmärrettävästä yhteydestä. Puoluetoiminta ja yhteydenotot päätöksentekijään ovat osallistumismuotoja, jotka ovat mielekkäitä korkeimman tietämysryhmän edustajille. Kyseiset poliittisen osallistumisen muodot ovat epäilemättä todellisia vaihtoehtoja vain harvalle. Ne kertovat vahvasta yhteiskunnallisesta sitoutuneisuudesta ja poikkeuksellisesta poliittisesta aktiivisuudesta.

Poliittista aktiivisuutta on myös perinteisen puoluepoliittisuuden ja vaaliosallistumisen ulkopuolella. Jo mainittu jako perinteisiin ja ei-perinteisiin osallistumisen muotoihin ei kuitenkaan näytä olevan tietämyksen kannalta yksilöitä erottelava asia. Jaon voidaan katsoa näkyvän tuloksissa ainoastaan siten, että kaikki vastaajia erottelevat osallistumisen muodot ovat luettavissa perinteisten osallistumismuotojen joukkoon. Ei-perinteisillä osallistumismuodoilla (mielenosoittaminen, protestiäänestämisen, kansalaisaktivismi) ei ole merkitystä tietämyksen indikaattoreina.

Johdonmukaisuuden nimissä on toki huomattava, että mitattu tietämys ei välttämättä liittynyt ei-perinteisten osallistumismuotojen kannalta keskeisiin asioihin. Kuklinskilta ja Quirkilta lainatun tutkimuksen analyttisen apuvälineen mukaan johdonmukaista olisi ollut määritellä kansalaisen tavoitteenasettelu ja ”tehtävä” demokratiassa elävänä kansalaisena ei-perinteisten osallistumismuotojen lähtökohdista käsin ja kysyä näin määriteltyyn poliittiseen toimintaan liittyviä tietämuskysymyksiä. On tosin sanoen mahdollista, etteivät poliittisesti ei-perinteisin tavoin osallistuvat vastaajat erotu tietämykseltään, koska heille relevanttia tietämystä ei ole mitattu.

Joka tapauksessa on selvää, ettei eri osallistumismuotoihin suhtautuminen ole yhtä vahva vastaajia tietämyksen suhteen erottelava tekijä kuin esimerkiksi aiemmin käsitellyt sosiodemografiset taustatekijät. Tämä tosin saattoi olla odotettavissa, kun huomioidaan aiemmin tässä, kuten muissakin tutkimuksissa, tehty havainto, jonka mukaan suomalaisille poliittinen osallistuminen on mitä suurimmassa määrin *vain* äänestämistä (Taulukko 3.1). Poliittisen osallistumisen eri muotojen välistä hajontaa suurempaa variaatiota vastaajien välillä on kuitenkin odotettavissa viimeisen osa-alueen, tiedotusvälineiden seuraamisen, kohdalla.

4.5.6 Tiedonhankinta

Nykymaailmassa mahdollisuudet hankkia tietoa niin politiikasta kuin mistä muusta elämänalueesta tahansa ovat aiempaa monipuolisemmat. Perinteisen painetun median, tässä yhteydessä lähinnä sanomalehtien, rinnalle on kehittynyt valikoima uusia tiedonvälitystapoja. Radio ja myöhemmin televisio mullistivat tiedonkulun, mutta internetin käytön arkipäiväistyminen viimeksi kuluneen kymmenen vuoden aikana on aiheuttanut vähintään vastaavan tiedonvälityksen vallankumouksen.

Tämän tutkimuksen tulosten perusteella ei kuitenkaan vaikuta siltä, että poliittikattietämyksen kannalta olisi merkitystä, minkä tiedotusvälineen avulla kukin tietonsa hankkii.

Tilastollisesti merkitseviä yhteyksiä eri tiedonhankintakanavien ja tietämysryhmiin kuuluvuuden välillä havaitaan vain muutamia. Kasvanut riski kuulua kaikki oikein saaneiden ryhmään on niillä vastaajilla, joille erittäin tärkeä tapa hankkia yhteiskunnallista tietoa on suora yhteydenpito päättäjiin ($\text{Exp}(B) = 3,699$) tai ammattilehtien ja -kirjallisuuden lukeminen ($\text{Exp}(B) = 2,904$). Ammattilehtien ja -kirjallisuuden lukemisella on lisäksi erotteleva merkitys alimman ja keskimmäisen tietämysryhmän välillä. Tämä voidaan tulkita siten, että ammattilehtien pitäminen tärkeänä yhteiskunnallisen tiedon lähteenä on muiden paitsi heikoimmin tietäneiden vastaajien ominaisuus (Taulukko 4.13).

Taulukko 4.13: Tiedonhankintakanavien tärkeyden yhteys tietämykseen

Taustamuuttujien luokat ¹	Keskinkertaiset tiedot ²				Kaikki oikein ²			
	B	Wald	Sig.	Exp(B)	B	Wald	Sig.	Exp(B)
Vakio	,213	,220	,639		-2,008	5,904	,015	
Televisio								
Erittäin tärkeä	,023	,005	,942	1,023	,351	,468	,494	1,421
Tärkeä	-,086	,089	,765	,918	,166	,119	,730	1,181
Melko tärkeä	-,079	,066	,798	,924	,285	,314	,575	1,330
Sanomalehdet								
Erittäin tärkeä	,482	1,536	,215	1,620	,850	1,446	,229	2,340
Tärkeä	,209	,305	,581	1,232	,444	,403	,526	1,560
Melko tärkeä	-,052	,018	,892	,949	,184	,067	,796	1,202
Iltaapäivälehdet								
Erittäin tärkeä	-,421	1,499	,221	,656	-1,125	3,140	,076	,325
Tärkeä	-,131	,350	,554	,877	-,880	4,568	,033	,415
Melko tärkeä	-,242	1,927	,165	,785	-,121	,215	,643	,886
Radio								
Erittäin tärkeä	-,168	,399	,527	,845	-,624	1,839	,175	,536
Tärkeä	-,066	,093	,761	,936	,084	,062	,804	1,088
Melko tärkeä	,160	,550	,458	1,174	,115	,112	,738	1,121
Aikakauslehdet								
Erittäin tärkeä	-,692	4,044	,044	,501	-,206	,158	,691	,814
Tärkeä	-,184	,735	,391	,832	-,165	,233	,629	,848
Melko tärkeä	-,181	,983	,321	,835	-,163	,327	,567	,849
Internet								
Erittäin tärkeä	-,266	1,277	,258	,766	-,552	1,996	,158	,576
Tärkeä	-,445	4,477	,034	,641	-,390	1,396	,237	,677
Melko tärkeä	-,464	4,516	,034	,629	-,266	,628	,428	,766
Ammattikirjallisuus								
Erittäin tärkeä	,827	6,820	,009	2,287	1,066	5,572	0,18	2,904
Tärkeä	,478	4,745	,029	1,613	,274	,608	,435	1,315
Melko tärkeä	,319	2,482	,115	1,376	-,101	,089	,765	,904
Yhteydenotot päätöksentekijöihin								
Erittäin tärkeä	,783	3,099	,078	2,188	1,308	5,077	,024	3,699
Tärkeä	,581	5,708	,017	1,788	,371	,932	,334	1,449
Melko tärkeä	,352	3,444	,063	1,422	,570	3,504	,061	1,768

¹Taustamuuttujien vertailuluokka: "Ei lainkaan tärkeä"

²Vertailuryhmä: Heikot tiedot

-2 Log likelihood 1742,000. Chi² 95,324, sig. .034. Deviance (sig.) .986. Nagelkerke pseudo R² .109.

Ainoastaan yksi toinen vastaajaryhmä on tilastollisesti merkitsevässä yhteydessä korkeimpaan tietämysryhmään: iltapäivälehtiä itselleen tärkeänä tiedonlähteenä pitävät vastaajat. Heidän osaltaan riskikerroin on kuitenkin toisen suuntainen⁵¹. Näiden vastaajien riski kuuluu kaikki oikein vastanneiden ryhmään on siis yli kaksi kertaa pienempi verrattuna vastaajiin, joille iltapäivälehdet eivät ole merkittävä politiikkaan liittyvän tiedon lähde.

Muutamia vastaavia alentunutta riskitasoa indikoivia kertoimia ilmenee vertailussa vertailuryhmän heikot tiedot ja ryhmän keskinkertaiset tiedot välillä. Aikakauslehtiä itselleen erittäin tärkeinä tietolähteinä pitävillä on kaksi kertaa pienempi riski kuuluu keskinkertaiset tiedot-ryhmään kuin vastaajilla, joille aikakauslehdet eivät ole tärkeä tietolähde. Sama voidaan havaita internetin kohdalla, jota tärkeänä pitäminen pienentää riskiä korkeampaan tietämysryhmään kuulumiseen.

Muilta osin ei vastaajien mediakäyttöön liittyvillä preferensseillä vaikuta olevan mitään yhteyttä heidän politiikkatietämykseensä. Ainoat havaitut yhteydet tiedonlähteen ja korkean tietämyksen välillä liittyivät tiedonhankintatapoihin, joiden merkitys kansalaisten enemmistön kannalta on marginaalinen. Vain hyvin harvalle suorat yhteydenotot päättäjiin tai ammattilehtien ja -kirjallisuuden lukeminen ovat rutiininomainen tapa hankkia politiikkaan liittyvää tietoa. Laajalle yleisölle merkityksellisten joukkotiedotusvälineiden – TV, radio, sanomalehdet, internet – osalta ei minkäänlaista varsinaista yhteyttä tietämykseen voida havaita.

Toinen tapa tarkastella median käytön ja tietämyksen yhteyttä on tiedotusvälineiden käyttämisen intensiteetin kautta. Siten voidaan selvittää, onko politiikan tapahtumien seuraamisen ja politiikkatietämyksen välinen yhteys sidoksissa mediakulutuksen määrään.

Yhteiskuntatutkimus 2008:ssa vastaajien käyttämää aikaa yhteiskunnallisten asioiden seuraamiseen tiedotusvälineistä kysyttiin kahdella kysymyksellä, jotka koskivat televisiota, radiota sekä sanomalehtiä. Vastaajilta kysyttiin kuinka usein he seurasivat yhteiskunnallisten asioiden uutisointia eri tiedotusvälineistä. Kuten aiemmin eri tiedotusvälineiden välisen vertailun kohdalla, ei tiedotusvälineiden seuraamisen käytetyn ajan tarkastelu juurikaan kykene selittämään vaihteluita eri tietämysluokkien vastaajien välillä (Taulukko 4.14).

⁵¹1 / 0,415 = 2,41 eli 2,41 kertaa alentunut riski kuuluu kaikki oikein saaneiden ryhmään.

Taulukko 4.14: Tietämys ja politiikan seuraamisen aktiivisuus

Taustamuuttujien luokat ¹	Keskinkertaiset tiedot ²				Kaikki oikein ²			
	B	Wald	Sig.	Exp(B)	B	Wald	Sig.	Exp(B)
Vakio	-,643	1,109	,292		-1,787	3,320	,068	
TV								
Usein	,087	,068	,794	1,091	-,153	,090	,765	,858
Toisinaan	-,320	,819	,365	,726	-,781	1,846	,174	,458
Radio								
Usein	,265	1,602	,206	1,303	,049	,020	,886	1,050
Toisinaan	,219	1,016	,313	1,245	,118	,106	,744	1,126
Sanomalehdet:								
Paikallisuutiset								
Usein	-,047	,005	,942	,954	-,799	,744	,388	,450
Toisinaan	-,079	,015	,904	,924	-,255	,067	,796	,775
Kotimaan uutiset								
Usein	,761	,923	,337	2,140	-,612	,190	,663	,542
Toisinaan	,328	,175	,676	1,388	-3,049	3,631	,057	,047
Ulkomaan uutiset								
Usein	-,150	,099	,753	,860	,654	,277	,599	1,924
Toisinaan	,504	1,197	,274	,604	,430	,119	,730	1,537
Talosuutiset								
Usein	,910	15,225	,000	2,484	1,016	6,294	,012	2,762
Toisinaan	,743	10,364	,001	2,103	,372	,781	,377	1,450
Pääkirjoitukset								
Usein	-,219	,603	,438	,803	,975	1,829	,176	2,651
Toisinaan	-,227	,640	,424	,797	1,512	4,381	,036	4,537

¹Taustamuuttujien vertailuluokka: "En koskaan"

²Vertailuryhmä: Heikot tiedot

-2 Log likelihood 598,731. Chi² 96,468, sig. .000. Deviance (sig.) .393. Nagelkerke pseudo R² .108.

Ainoat tilastollisesti merkitsevät yhteydet tiedotusvälineistä politiikan seuraamiseen käytetyn ajan ja tietämyksen välillä liittyvät talosuutisten sekä pääkirjoitusten lukemiseen sanomalehdestä. Talosuutisten kohdalla yhteys on melko vahva, mutta pääkirjoitusten osalta ainoastaan vastaajilla, jotka ilmoittivat lukevansa pääkirjoitukset aina silloin tällöin on lisääntynyt riski kuulua korkeimpaan tietämysryhmään.

Nämä yhteydet lienevät ensisijaisesti kuitenkin taustalla vaikuttavien sosiodemografisten taustamuuttujien aikaansaannosta. Talosuutisten ja pääkirjoitusten lukijakunnassa korkeasti koulutetuilla ja kahden iäkkäämmän ikäryhmän edusta-

jilla on alempien koulutustasojen vastaajiin sekä nuoriin verrattuna selkeät yliedustukset. Esimerkiksi yliopistotutkinnon suorittaneista 20 % lukee talousuutiset usein, joka tarkoittaa viiden prosenttiyksikön yliedustusta heidän otososuuteensa nähden. Vastaavasti ammattitutkintoa vailla olevien yliedustus on lähes 20 prosenttiyksikköä ryhmässä, joka ei koskaan lue talousuutisia. Jo näiden esimerkkien valossa vaikuttaa turvalliselta olettaa, että havaitut yhteydet katoavat jatkoanalyseissä, joissa tiedotusvälineiden seuraamisen vaikutuksia kontrolloidaan sosiodemografisilla muuttujilla.

Yllä esitettyjen tulosten perusteella näyttää vahvasti siltä, ettei politiikkatietämyksen kannalta ole juurikaan merkitystä sillä, mistä tiedotusvälineestä henkilö politiikkaan liittyvän tietonsa hankkii. Kovinkaan merkitykselliseltä ei vaikuta myöskään se, kuinka ahkerasti politiikkaan ja yhteiskuntaan liittyviä asioita sanomalehdistä, televisiosta tai radiosta kukin seuraa.

Kun nämä havainnot suhteutetaan aikaisempaan tutkimukseen (Luku 2.4.1.5), poikkeavat saadut tulokset erityisesti sanomalehtien osalta, koska niiden ei nyt havaittu olevan yhteydessä keskimääräistä korkeampaan tietämykseen. Toisaalta ovat nyt tehdyt havainnot mediakulutuksen merkityksen vähäisyydestä melko yhteneviä Kimmo Grönlundin päätelmien kanssa. Grönlundin Suomea koskevassa tutkimuksessa osoittautui, että mediavalintoja ratkaisevampi merkitys on kiinnostuksella politiikkaa kohtaan. Myös nyt saadut tulokset viittaavat siihen, että selitystä tietämyksen vaihtelulle eri ihmisten välillä on etsittävä muualta kuin heidän valinnoistaan eri tiedotusvälineiden käytön välillä.

Mediakulutuksen ja tietämyksen yhteyden tarkastelussa on kuitenkin huomattava, että muutokset saattavat olla hyvin nopeita. Vaikka internetillä ei tämän eikä Kimmo Grönlundin tutkimusten perusteella näyttäisi olevan vastajia erotteluvaa merkitystä tietämyksen suhteen, saattaa niin osoittautua tulevaisuudessa. Esimerkiksi Facebookin kaltaisten sosiaalisten yhteisöjen ilmaantuminen osaksi poliittisen informaation jakeluverkkoa on tapahtunut nopeasti. Lienee selvää, että uusia internetiä hyödyntäviä tiedonvälitystapoja ilmaantuu jatkossakin. Saattaa siis olla, että käsityksemme internetin merkityksestä poliittisen tiedon levittäjänä tulee tulevaisuudessa muuttumaan.

On huomattava, että monissa tutkimuksissa, joissa tiedotusvälineiden seuraamisen on todettu selittävän tietämyksen vaihteluita, on aineistona käytetty yleensä vaalien yhteydessä kerättyä kyselytutkimusaineistoa. Tällaisissa kyselyissä vastaaajilta tiedustellaan heidän tavoistaan seurata politiikkaa tiedotusvälineis-

tä sellaisena ajankohtana, jolloin ainakin osa vastaajista vaalien ajankohtaisuuden vuoksi seuraa politiikkaa normaalitilannetta intensiivisemmin. Yhteiskuntatutkimus 2008:n tiedonkeruu ei sijoittunut vaalien yhteyteen. Näin ollen kysymykset mittaavat vastaajien tapaa seurata politiikkaa ja ajankohtaisia asioita “normaalitilanteessa”. Tämä antaa selkeämmän kuvan politiikkaan liittyvän perustietämyksen ja tiedotusvälineiden seuraamisen suhteesta ajankohtana, jolloin erityistä kannustinta asioiden aktiiviseen seuraamiseen ei ole ollut olemassa tutkimusta välittömästi edeltäneenä aikana.

Erytyisesti vaalikampanjoiden informatiivisia vaikutuksia käsittelevissä tutkimuksissa, joissa tiedotusvälineiden seuraamisen on todettu olevan yhteydessä tietämykseen, ovat tietoa mittaavat kysymykset olleet sellaisia, joihin oikein vastaaminen on edellyttänyt kampanjoinnin ahkeraa seuraamista tiedotusvälineistä.⁵² Nyt mitattu tietämys oli vain osittain sellaista, jonka hankkimisen voidaan ajatella olevan suorassa yhteydessä tiedotusvälineiden seuraamiseen. Sen sijaan tiedot eduskunnan ja pääministerin muodollisista rooleista Suomen poliittisessa järjestelmässä eivät välttämättä ole riippuvaisia TV:n katselusta tai radion kuuntelusta, ainakaan siinä määrin, että niillä olisi erottelevaa vaikutusta yksilöiden välillä politiikkatietämyksen suhteen.

Muutamit tutkimukset ovat antaneet viitteitä siitä, että on olemassa luonteeltaan erityyppistä politiikkaan liittyvää tietoa ja joihin yhteydessä ovat yksilötaason taustamuuttujat myös ovat erilaisia. Tiedotusvälineiden seuraamisen kautta voidaan hankkia ajankohtaista ja alati muuttuvaa poliittisiin tapahtumiin liittyvää informaatiota, mutta johon liittyvä tietämys mitattavana ilmiönä on eri asia kuin politiikan pysyviin rakenteisiin liittyvä tietämys.⁵³ Mikäli nämä teoretisoinnit ja niihin liittyvät harvat empiiriset tutkimukset pitävät paikkaansa, ei tiedotusvälineiden heikko kyky selittää tässä tutkimuksessa mitatun tietämyksen vaihteluita ole yllättävää.

4.5.7 Lopullinen malli

Taustamuuttujaryhmittäin suoritettussa tarkastelussa voitiin havaita useiden muuttujien olevan tilastollisesti merkitseviä ryhmäkuuluvuuden indikaattoreita. Vaik-

⁵²Ks. esim. tiedon indikaattoreina käytetyt kysymykset tutkimuksissa de Vreese ja Boomgaarden, 2006, 337 ja Jerit et al., 2006, 279.

⁵³Tiedon ja informaation eroon liittyvä keskustelu on ollut läsnä alan tutkimuksissa jo pitkään. Ks. erityisesti Downs, 1957, 79, 234, Sartori, 1987, 117, Graber, 1994, 334-335, Delli Carpini ja Keeter, 1996, 11 ja Galston, 2001, 223.

ka erityisesti tiedotusvälineiden seuraamista sekä poliittisen sosialisaaion vaikutusta mitanneiden muuttujien kohdalla merkitsevyydet olivat heikkoja, oli jokaisessa taustamuuttujaryhmässä vähintään yksi tilastollisesti merkitsevä ryhmäkuuluvuuden selittäjä.

Jatkoanalyysissä mallista poistettiin yksi kerrallaan sen tilastollisesti merkityksettömin indikaattori, kunnes kaikki jäljellä olevat muuttujat olivat tilastollisesti merkitseviä.⁵⁴ Analyysin lopputuloksena on malli, johon on valikoitunut tutkimuksessa käytetyistä selittävästä muuttujista ne, joiden avulla voidaan selittää tilastollisesti merkitsevällä tavalla (.05-merkisevyytaso) suurin mahdollinen määrä kuuluvuudesta eri tietämysryhmiin.

Taulukossa 4.15 esiteltyjen mallin sopivuuden tunnuslukujen perusteella lopulliseen malliin päätyneet taustamuuttujat selittävät ryhmäkuuluvuutta melko hyvin. Mallin sopivuudesta kertova -2 LL (Log Likelihood) arvo on pienempi kuin vakion kohdalla (1,616 > 1,353), joka tarkoittaa, että taustamuuttujien tuominen mukaan malliin vähentää selittämättömän vaihtelun osuutta. Eli: kaikki selittävät muuttujat lisäävät tilastollisesti merkitsevällä tavalla mallin kykyä selittää kuuluvuutta kolmeen selitettävän muuttujan luokkaan.

Taulukko 4.15: Lopullisen mallin tunnusluvut

Mallin sopivuus	-2 LL	χ^2	Sig.
Vakio	1,616		
Malli	1,353	263,031	.000
Selittävät muuttujat	-2 LL	χ^2	Sig.
Vakio	1,353		
Sukupuoli	1,381	27,830	,000
Ikäluokka	1,369	15,836	,015
Siviilisääty	1,363	10,256	,006
Ammattiasema	1,375	22,283	,034
Puoluevalinta	1,403	50,023	,000
Järjestötoiminta	1,370	16,857	,010
Kiinnostus politiikkaa kohtaan	1,382	29,295	,000
Nagelkerke R ²		.287	

Mallin näennäisselitystasetta .287 voidaan yhteiskuntatieteissä pitää kohtuul-

⁵⁴Tutkimuksessa ei ole raportoitu kaikkia niitä lopulliseen malliin johtaneita multinominaalisia regressioanalyysijä, joissa mallista yksi kerrallaan on pudotettu heikoin indikaattori. Nämä taulukot ovat pyynnöstä saatavilla kirjoittajalta.

lisenä⁵⁵. Vaikka suuri osa selitettävästä vaihtelusta jää mallin ulkopuolelle, on selvää, että suuresta määrästä taustamuuttujia on kyetty tavoittamaan niitä, joilla on merkitystä tietämyserojen selittäjinä. Taulukossa 4.16 kiteytyvät saadut vastaukset tutkimuksen jälkimmäiseen tutkimuskysymykseen, jonka kautta on tarkasteltu politiikkatietämystä selittäviä tekijöitä Suomessa.

Taulukko 4.16: Lopullisen mallin estimaatit

Taustamuuttujien luokat	Kesinkertaiset tiedot ¹				Kaikki oikein ¹			
	B	Wald	Sig.	Exp(B)	B	Wald	Sig.	Exp(B)
Vakio	-2,507	36,068	,000		-7,223	40,409	,000	
Sukupuoli								
Mies (Vertailuluokka: Nainen)	,797	22,350	,000	2,219	1,084	17,157	,000	2,955
Ikäluokka								
Yli 60-vuotiaat	1,179	10,594	,001	3,250	2,047	10,837	,001	7,743
46-60-vuotiaat	,625	5,171	,023	1,868	1,209	5,524	,019	3,351
31-45-vuotiaat (Vertailuluokka: 18-30-vuotiaat)	,412	2,547	,110	1,510	,998	3,984	,046	2,713
Siviilisäätty								
Parisuhteessa (Vertailuokka: Ei parisuhteessa)	,541	10,163	,001	1,717	,368	1,951	,162	1,445
Ammattiasema								
Johtava asema / ylempi toimihenkilö	,703	2,971	,085	2,020	1,421	4,804	,028	4,140
Alempi toimihenkilö	,320	,721	,396	1,377	,684	1,107	,293	1,981
Työntekijä (Maatalous-)yrittäjä	-,441	2,101	,147	,643	,016	,001	,978	1,017
Opiskelija	-,402	,951	,329	,669	-,508	,412	,521	,602
Eläkeläinen (Vertailuluokka: Ei työelämässä)	,015	,002	,969	1,015	,904	1,546	,214	2,469
	-,334	,825	,364	,716	-,158	,058	,809	,854

⁵⁵Logistisen regression selityksasteita kutsutaan näennäis- tai pseudoselityksasteiksi, koska ne eivät ilmoita samalla tarkkuudella mallin selittämää osuutta vastemuuttujan vaihtelusta kuin lineaarisen regression selityksaste.

Taustamuuttujien luokat	Keskinertaiset tiedot ¹				Kaikki oikein ¹			
	B	Wald	Sig.	Exp(B)	B	Wald	Sig.	Exp(B)
Puoluevalinta								
Kokoomus	1,151	13,910	,000	3,161	1,867	7,614	,006	6,469
SDP	1,162	15,294	,000	3,196	1,818	7,218	,007	6,158
Keskusta	1,675	31,582	,000	5,337	2,220	10,712	,001	9,206
Perussuom.	1,199	7,240	,007	3,318	,865	,736	,391	2,374
Kristillisdem.	1,102	6,083	,014	3,012	2,044	6,133	,013	7,725
Vihreä liitto	1,472	17,492	,000	4,356	1,808	5,932	,015	6,098
Vasemmistol.	,920	4,755	,029	2,510	1,368	2,872	,090	3,928
Muu puolue	1,860	6,830	,009	6,421	1,932	2,882	,090	6,904
Ei äänestysikäinen (Vertailuluokka: Ei äänestänyt)	-,332	,153	,695	,717	1,844	3,010	,083	6,319
Järjestötoiminta								
Erittäin (mielekkästä)	,632	4,250	,039	1,882	1,742	13,300	,000	5,710
Mielekkästä	,377	2,806	,094	1,458	1,249	9,621	,002	3,486
Jonkin verran (Vertailuluokka: Ei lainkaan)	,174	,627	,428	1,190	,863	4,371	,037	2,371
Politiikkakiinnostus								
Erittäin (kiinnostunut)	1,641	14,950	,000	5,158	2,812	11,080	,001	16,649
Jonkin verran	,654	5,160	,023	1,922	1,556	4,058	,044	4,738
Vain vähän (Vertailuluokka: Ei lainkaan)	,393	1,855	,173	1,482	,810	1,034	,309	2,248

¹Vertailuluokkana ryhmä "heikot tiedot".

Kumpikaan hypoteeseista ei saanut tukea aineistosta. Hypoteesin H 2 vastaisesti järjestötoiminnan mielekkääksi kokeminen sekä puoluevalinta säilyttivät tilastollisen merkitsevyytensä analyysin loppuun asti. Kaikki muut lopulliseen malliin päätyneet muuttujat olivat hypoteesin mukaisesti oletettuja sosiodemografisia muuttujia, poliittisen kiinnostuneisuuden lisäksi.

Aineisto ei tukenut hypoteesia H 3, koska koulutustaso ei selvittänyt tietään lopulliseen malliin. Esitetyn hypoteesin vastaisesti ei koulutustaso osoittautunut poliittisen kiinnostuneisuuden ohella vahvimaksi tietämystä selittäväksi taustatekijäksi. Sen sijaan voidaan taulukossa 4.15 esitettyjen χ^2 -arvojen perusteella

päätellä, että puoluevalinta-muuttuja on taustamuuttujien välisessä vertailussa merkittävin yksittäinen ryhmäkuuluvuuden ennustaja.⁵⁶

Puoluevalinta-muuttujan nimi on osittain harhaanjohtava, koska vertailussa ovat eri puolueita äänestäneet ja äänestämättä jättäneet. Tämä tarkoittaa sitä, että tulokset kertovat kuinka paljon eri puolueita äänestäneet eroavat vastaajista, jotka eivät äänestäneet. Näin ollen tulosten korrekti tulkinta on, että merkittävimmäksi yksittäiseksi tietämyksen vaihtelua selittäväksi muuttujaksi analyysissä nousi äänestäminen eduskuntavaaleissa.

On kuitenkin huomattava, etteivät äänestäjät eronneet äänestämättä jättäneistä aivan kaikkien puolueiden kohdalla. Tämä indikoi selvästi sitä, että Suomessa puoluevalinta on yhteydessä politiikkatietämyksen vaihteluihin. Kaikkiin kysymyksiin oikein vastanneiden ryhmän osalta eivät Vasemmistoliittoa, Perussuomalaisia tai jotain muuta kuin eduskunnassa edustettuna olevaa puoluetta äänestäneet poikkea tilastollisesti äänestämättä jättäneistä. Sen sijaan heikot vs. keskinkertaiset tiedot -ryhmien välisessä vertailussa mitä tahansa puoluetta äänestäminen oli yhteydessä keskinkertaiseen tietämykseen. Tämä tarkoittaa sitä, että vertailuluokkana olevaa heikot tiedot -ryhmää dominoivat nimenomaan äänestämättä jättäneet vastaajat.

Ehkäpä mielenkiintoisin lopulliseen malliin asti analyysissä säilynyt taustamuuttuja on sukupuoli, jonka vahva yhteys politiikkatietämykseen ei ole hävinnyt useiden eri tilastoanalyysien aikana. Myös sen jälkeen kun useiden muiden muuttujien vaikutus on vakioitu, näyttääytyy miesten riski kuulua korkeimpaan tietämysryhmään naisiin verrattuna kolminkertaisena ($\text{Exp}(B) = 2,955$).

Havainto sukupuolten välisestä tietämyserosta on tuttu alan aiemmasta empiirisestä tutkimuksesta, mutta sen selittäminen on tuottanut tutkijoille ongelmia. Ensinnäkin on mahdollista, että kyselytutkimuksiin valikoituminen on sukupuolen suhteen vinoutunutta, etenkin kun kyseessä on politiikkaan liittyvää tietoa mittaava tutkimus. Voi olla, että omaan tietämykseensä kriittisesti suhtautuvat miehet jättäytyvät naisia herkemmin tutkimusten ulkopuolelle, koska eivät halua paljastaa omaa olettamaansa tietämättömyyttään niinkin miehishällä alueella kuin politiikka.

Myös toisen vaihtoehtoisen selityksen mukaan sukupuolten välinen tietokuilu ei johtuisi todellisesta erosta tietämyksessä, vaan sukupuolten välisistä persoonal-

⁵⁶Mitä suurempi χ^2 -arvo, sitä suurempi olisi mallin selityskyvyn lasku, mikäli muuttuja poistettaisiin mallista.

lisuseroista. Jeffery Mondak ja Mary Anderson ovat esittäneet, että miesten naisia selvästi vahvempi taipumus arvaamiseen puuttuvan tiedon kompensoimiseksi selittää jopa puolet sukupuolten välillä havaitusta erosta politiikkatietämyksessä⁵⁷.

Muut tutkimukset eivät aina ole vahvistaneet Mondakin ja Andersonin tekeviä päätelmiä. Kathleen Hall Jamiesonin ja Kate Kenskin mukaan ero on aito ja todellinen. Aivan kuten edellä suoritettussa analyysissä, myös heidän tutkimuksessaan sukupuolten välinen ero säilyi monista kontrollimuuttujista huolimatta. Tutkijat yllättänyt havainto oli, että ero oli nähtävissä myös tiedoissa liittyen sellaisiin aihealueisiin, jotka eivät olleet erityisen ”maskuliinisia”. Miesten korkeampi tietämys ei siis ollut havaittavissa ainoastaan esim. maanpuolustukseen tai budjettiin liittyvissä tietokysymyksissä, vaan myös esim. koulutuksen kohdalla.⁵⁸

Mikäli kyseessä on, kuten tämänkin tutkimuksen perusteella voitaisiin pitää uskottavana, johonkin muuhun kuin tutkimustilanteessa käyttäytymiseen perustuva ilmiö, saattaa tietämysero heijastaa sukupuolten välistä yhteiskunnallista tasapainotilaa. Historiallisesti tarkasteltuna on politiikka perinteisesti ollut miesten dominoima elämänala ja sellaisena se on näyttäytynyt myös Suomessa. Eduskunta- ja hallituspaikat ovat olleet miesvaltaisesti täytettyjä, joskin konkreettisia viitteitä poliittisen päätöksenteon naisvaltaistumisesta on viime vuosina saatu. Suomessa on viimeisen kymmenen vuoden aikana valittu ensimmäistä kertaa nainen presidentiksi sekä puoluejohtajuuden ansiosta myös pääministeriksi. Näiden mahdollisesti jossain määrin henkilösidonnaisten tapahtumien lisäksi ehkäpä pysyvämmästä muutoksesta kertoo naisministerien osuus tämän hetkisessä hallituksessa, joka on yli puolet⁵⁹.

Naisten mukaantulo poliittiseen päätöksentekoon ei ole rajoittunut ainoastaan pieneen päättäjien eliittijoukkoon. Samaan ilmiöön näyttäisi liittyvän myös se, että naiset ohittivat miehet eduskuntavaalien äänestysaktiivisuudessa vuoden 1991 vaaleissa. Sukupuolten välinen ero äänestysaktiivisuudessa on ohituksen jälkeen kasvanut joka eduskuntavaaleissa. Kun ero 1991 oli 1,3 prosenttiyksikköä, oli se viimeisimmässä vaaleissa 2007 jo 2,9 prosenttiyksikköä.⁶⁰

Tämä kehitys on ristiriidassa politiikkatietämyksen tutkimuksessa tehtyjen havaintojen kanssa. Naisten osalta ei ole voitu havaita heidän tietämyksensä osal-

⁵⁷Mondak ja Anderson, 2004. Ks. myös Jamieson, 2000

⁵⁸Jamieson, 2000, 87-88

⁵⁹Hallituksen 20 ministeristä 12 oli naisia 30.10.2009.

⁶⁰Tilastokeskus, 2009

ta vastaavaa nousua suhteessa miehiin vaan naisten tietämys politiikasta on edelleen kyselytutkimusten tulosten perusteella miehiä heikompaa. Tulevaisuudessa tehtävälle tutkimukselle mielenkiintoinen hypoteesi voisikin olla oletus, jonka mukaan sukupuolten välinen ero politiikkatietämyksessä tulee häviämään sitä mukaa, kun naiset vakiinnuttavat asemansa poliittisen päätöksenteon kaikilla tasoilla.

Sukupuoli ei kuitenkaan ole ainoa sosiodemografinen tietämyksen vaihtelua selittävä muuttuja. Myös ammattiaseman ja tietämyksen yhteys on säilynyt läpi analyysin. Näin on siitäkkin huolimatta, että ammattiaseman sisäisessä vertailussa ei tilastollisesti merkiseviä yhteyksiä ole kuin yksi: johtavassa asemassa / ylemmänä toimihenkilönä toimivien vastaajien kuuluminen kaikki oikein-vastanneiden ryhmään ($\text{Exp}(B) = 4,410$). Nämä vastaajat erottuvat toisin sanoen ainoana ryhmänä niistä vertailuluokkana toimivista vastaajista, jotka ilmoittivat olevansa työelämän ulkopuolella⁶¹.

Tulos on täysin linjassa sen sosiodemografisiin selittäjiin kohdistuvan oletuksen kanssa, jonka mukaan poliittinen aktiivisuus ja valveutuneisuus – jota nyt mitataan tietämyksen kautta – on yhteydessä korkeaan yhteiskunnalliseen asemaan. Saattaa myös olla, että lopullisen mallin ulkopuolelle jääneen koulutustason vaikutukset näkyvät nyt analyysissä ammattiaseman kautta.

Analyysin ensimmäisessä vaiheessa osoittautui, että järjestötoiminnan mielekkääksi kokeminen oli vahvassa yhteydessä korkeaan tietämykseen. Havainnon katsottiin tukevan Pippa Norrisin käsitystä hyveellisestä kehästä, jonka ydinajatus on yhteiskunnallisen hyväosaisuuden poliittista aktiivisuutta tukeva vaikutus. Myös nyt raportoitavassa analyysin toisessa vaiheessa saatujen tulosten on tulkittava tukevan Norrisin teesiä. Erityisesti ammattiaseman, siviilisäädyn ja järjestötoiminnan merkitys tietämykselle ovat hyveellisen kehän ajatusta tukevia havaintoja. Varsinkin järjestötoiminnan mielekkääksi kokemisen kohdalla voidaan havaita yhteys korkeaan tietämykseen miltei jokaisen vertailuryhmän kohdalla, joka kertoo erittäin vahvasta assosiaatiosta tietämykseen.

Tulokset osoittavat myös muita vahvoja yhteyksiä taustamuuttujien ja tietämyksen välillä. Sosiodemografisista muuttujista ikäryhmä näyttäisi olevan vahvimmassa yhteydessä tietämyksen vaihteluihin. Iän ja tietämyksen positiivinen yhteys näkyy tuloksissa lähes jokaisen ikäryhmävertailun kohdalla. Nuorin 18-30-vuotiaiden ryhmä erottuu muista ikäryhmistä heikoimmalla tietämyksellään kaik-

⁶¹Näitä vastaajia olivat työttömät / lomautetut tai kotia / lapsia / omaisia kotona hoitavat.

ki oikein-vastanneiden kohdalla. Sen sijaan keskinkertaiset tiedot-ryhmän osalta seuraava ryhmä eli 31-45-vuotiaat niinkään eroavat vanhemmista ikäryhmistä. Selkeimmin vertailuluokasta 18-30-vuotiaat eroavat yli 60-vuotiaiden ryhmän vastaajat, joiden riski kuulua korkeimpaan tietämysryhmään on miltei 8-kertainen nuorimpiin vastaajiin verrattuna ($\text{Exp}(B) = 7,743$).

Tutkimuksessa käytettävän poikkileikkausaineiston puitteissa on perusteltua tulkita tuloksia elämänkaariteorian pohjalta. Näin tulkittuna vaikuttaa siltä, että teorian olettamaa ”katkaisukohtaa”, jonka jälkeen siirtyminen nuoruudesta poliittiseen aikuisuuteen tapahtuu, on politiikkatietämyksen kautta mitattuna vaikea sijoittaa kovinkaan tarkasti. Vaikka näyttääkin siltä, että 18-30-vuotiaiden tietämys on muita ikäryhmiä heikompaa, on samanlaisia viitteitä nähtävissä myös 31-45-vuotiaiden ryhmän osalta.

Nyt näyttääkin siltä, että poliittinen täysi-ikäisyys, joskin tässä yhteydessä vain tietämyksen osalta tarkasteltuna, sijoittuu melko myöhäiseen ajankohtaan ihmisen elämänkaareissa. Ajankohta ei kuitenkaan vaikuta poikkeavan dramaattisesti muista ajankohdista, joiden perusteella voidaan arvioida yksilön siirtymistä muihin ajateltavissa oleviin aikuisrooleihin:

- Keskimääräinen ensimmäisen avioliiton solmimisikä vuonna 2008 oli naisilla 30,2 ja miehillä 32,5 vuotta⁶²
- Suurimmat asuntolainat, jotka usein ovat myös ensiasunnon ostoon nostettuja uusia asuntolainoja, on 30-39-vuotiailla⁶³
- Synnyttäjien keski-ikä vuonna 2007 oli 30 vuotta⁶⁴

Yllä esitettyjen esimerkkien valossa vaikuttaisi siltä, että tutkimustuloksissa havaittu nousu politiikkatietämyksessä ajoittuu lähelle niitä elämänmuutoksia, joihin elämänkaariteorian olettama siirtymä aikuisrooleihin viittaa. Ilman pitkitäisaineistoja ei kyetä luotettavasti selvittämään mahdollisten sukupolviefektien osuutta eri ikäryhmien tietämyseroille. Tässä yhteydessä ei myöskään voida poissulkea mahdollisuutta, että elämänkaariteoriaa tukevan tulkinnan sijaan todellinen syy havaitussa vaihtelussa vastaajien tietämyksessä olisi osin tai kokonaan sukupolviefektin aikaansaannosta. Tämän tulkinnan mahdollista paikkaansa pitävyyttä puoltavat Hanna Wassin päätelmät suomalaisesta äänestäjäkunnasta,

⁶²Tilastokeskus, 2008

⁶³Tilastokeskus, 2007

⁶⁴Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, 2007

joiden mukaan elämänkaariefektin ohella myös sukupolviefektillä on merkitystä äänestyskäyttäytymiselle Suomessa.⁶⁵ Koska, kuten tässäkin tutkimuksessa, äänestysaktiivisuuden on todettu olevan vahvassa yhteydessä tietämykseen politiikasta, voidaan ikäluokkien välisten tietämyserojen osalta sukupolviefektin tutkimista pitää yhtenä lisätutkimusta vaativista kysymyksistä.

Elämänkaariteorian olettamusta aikuisroolien merkityksestä myös politiikkatietämyksen muodostumiselle tukee niinkään siviilisäädyn ja tietämyksen yhteys, joka säilytti tilastollisen merkitsevyytensä analyysin loppuun asti. Sen merkitys kokonaiskuvan kannalta ei kuitenkaan näytä olevan kovin suuri. Vastaaajan siviilisäätö ei ole tilastollisesti merkitsevä indikaattori sille, kuuluuko tämä kaikki oikein vastanneiden ryhmään vai ei (sig. = .162). Sen sijaan siviilisäätö näyttää olevan erotteleva tekijä heikot vs. keskinkertaiset tiedot -ryhmien välillä: yksin elävät kuuluvat parisuhteessa eläviä todennäköisemmin heikot tiedot saaneiden ryhmään.

Tulos on mielenkiintoinen, koska ei vaikuta siltä, että se selittyisi ainakaan siten, että kyseessä olisivat nuoret, yksinelävät opiskelijat: aiemmin havaittiin ammattiaseman osalta, että opiskelijat erottuivat korkean politiikkatietämyksen omaavina vastaajina (Taulukko 4.7). Tulos viittaa pikemminkin siihen, että elämäntilanteella todellakin on merkitystä sen suhteen, miten hyvin yksilö on perillä politiikkaan liittyvistä asioista. Tilastoharhan sijaan selitys saattaa olla hyvinkin arkipäiväinen. On mahdollista, että parisuhteessa elävien mahdollisuus keskustella kotona yhteiskunnallisista asioista on se tekijä, joka johtaa heidän korkeampaan tietämykseensä politiikasta. Vastaavasti ei tunnu uskottavalta, että yksinelävät hakeutuisivat kodin ulkopuolelle keskustelemaan politiikasta vaan, että syy heidän matalampaan tietämykseensä selittyy juuri sillä, ettei heillä ole samaa mahdollisuutta arkipäiväiseen keskusteluun kotioiloissa. Tämän tutkimuksen puitteissa oletuksen paikaansapitävyyttä ei kuitenkaan empiirisesti voida todentaa.

Vastaaajan ilmoittama kiinnostus politiikkaa kohtaan oli vahvassa yhteydessä korkeaan politiikkatietämykseen. Poliitikasta erittäin kiinnostuneiden vastaajien todennäköisyys kuulua kaikki analyysiin valitut kysymykset oikein tietäneiden ryhmään oli yli 16-kertainen verrattuna vastaajiin, jotka ilmoittivat etteivät olleet lainkaan kiinnostuneita politiikasta ($\text{Exp}(B) = 16,649$).

On kuitenkin oleellista kysyä, että eikö ole itsestäänselvää, että politiikasta

⁶⁵Wass, 2008

kiinnostuneet myös tietävät siitä muita enemmän? Mitään loogista perustetta ei ole olettaa, että näin olisi. On täysin ajateltavissa, että voimme olla kiinnostuneita jostakin, vaikka emme kyseisestä asiasta kovin paljoa tietäisi. Jokaisella meistä on varmasti sellaisia kiinnostuksen kohteita, joihin perehtymiseen aika vain ei tunnu riittävän. On aivan yhtä mahdollista, että saatamme tietää jostakin asiasta paljon olematta siitä erityisen kiinnostuneita.

Esimerkkiä jälkimmäisestä tilanteesta ei tarvitse edes hakea tutkimuskentän ulkopuolelta. Peruskoulun päättövaiheessa oleviin oppilaisiin kohdistuneen kansainvälisen Civics-tutkimuksen tulokset vuodelta 1999 osoittivat, että suomalaisnuoret olivat Puolan jälkeen toisella sijalla politiikkaan liittyvien tietojensa osalta. Samalla havaittiin, että osallistumisinnostuksessa suomalaiset jäivät viimeiselle sijalle 28 maan välisessä vertailussa.⁶⁶ Vaikka kiinnostus politiikkaa kohtaan ja osallistumisinto eivät täysin sama asia olekaan, on yhteys niiden välillä varsin läheinen.

Kun vastaajan itseilmoittamaa poliittista kiinnostuneisuutta käsitellään yhteydessä politiikkatietämykseen, on huomattava, ettemme voi tietää mistä ”politiikasta” vastaaja tällöin kertoo olevansa kiinnostunut tai ei. Enemmistö vastaajista todennäköisesti liittyy kysymyksen ns. päivänpolitiikkaan eli valtakunnallisen politiikan jokapäiväisiin tapahtumiin. Lienee kuitenkin turvallista olettaa, että moni vastaajista seuraa omassa lähiympäristössään tapahtuvaa kunnallispolitiikkaa, mutta ei esimerkiksi kansainvälisen politiikan tapahtumia eikä välttämättä edes valtakunnallista politiikkaa. Joidenkin politiikkakiinnostus kohdistuu ruohonjuuritason kansalaisaktivismiin jättäen perinteisen, muodollisen poliittisen päätöksenteon areenan täysin vaille huomiota. Jotkut saattavat seurata yhteiseen päätöksentekoon liittyviä asioita tulkitsematta tätä politiikaksi, vaikka kyselyn laatineet tutkijat niin tekisivätkin.

Yli 1000 vastaajan kyselytutkimuksen otokseen sisältyy varmuudella useita erilaisia tulkintoja käsitteestä politiikka. Näin ollen ei ole mahdollista, että kertoessaan kiinnostuksestaan, kaikilla vastaajilla olisi mielessään sama ”politiikka”, varsinkaan juuri se, joihin liittyvää faktatietoa politiikkatietämyksen tutkimuksessa mitataan. Silti juuri itsearvioitu kiinnostus nousee kerta toisensa jälkeen keskeisimmäksi vastaajia heidän tietämyksensä suhteen erottelevaksi tekijäksi kyselytutkimuksissa, käytettyjen tietokysymysten moninaisuudesta huolimatta.

Edellä sanottu puoltaa sitä tulkintaa, että poliittista kiinnostuneisuutta tulee

⁶⁶Suutarinen et al., 2001

pitää "aitona" politiikkatietämystä selittävänä tekijänä, eikä vain saman ilmiön kahtena erilaisena ilmenemismuotona. Samalla se sisältää myös vasta-argumentin: mikäli suuressa joukossa vastaajia vain harvat ymmärtävät kysymyksen samoin kuin muut vastaajat, miten voimme käsitellä vastauksia yhteismitallisesti? Kun toisaalta kuitenkin tiedämme, että politiikasta kiinnostuneet vastaajat myös tietävät paljon politiikasta, voimme melko huoletta todeta, että suurelle osalle ainakin Yhteiskuntatutkimus 2008 -tutkimuksen vastaajia politiikka tarkoittaa jokseenkin samoja asioita.

Vaikka politiikkakiinnostusta ei empiirisesti rinnastettaisi politiikkatietämykseen, on tärkeää arvioida kriittisesti näiden muuttujien välistä yhteyttä. Tässä tutkimuksessa kyseisen yhteyden ongelmallisuus pyrittiin huomioimaan siten, että kiinnostus tuotiin mukaan analyysiin vasta siinä vaiheessa kun muut tietämyksen kannalta relevantit muuttujat olivat tiedossa.

Olisi joka tapauksessa menetys, mikäli kiinnostus empiirisistä epäselvyyksistä johtuen jätettäisiin tulevaisuudessa empiirisen tutkimuksen ulkopuolelle. Luontevalta tuntuva seuraava askel voisi sen sijaan olla politiikkakiinnostuksen syntymekanismien tutkimus, joka liittyy poliittisen sosialisointitutkimuskenttään. Syventyminen kiinnostuksen ja tietämyksen suhteeseen sosialisointitutkimuksen keinoin ei tässä tutkimuksessa ole mahdollista syventyä asian vaatimalla perusteellisuudella. Vaikuttaa silti ilmeiseltä, että kiinnostuksen toistuvasti todetun yhteyden politiikkatietämykseen tulisi johtaa tulevan tutkimuksen painopisteen siirtymisen kohti poliittisen sosialisointitutkimusta, jotta ymmärryksemme politiikkakiinnostuksen ja -tietämyksen suhteesta voisi jatkossa täydentyä.

Luku 5

Johtopäätökset

5.1 Yhteenveto tutkimuksesta

Tässä tutkimuksessa on haettu vastausta kahteen päätutkimuskysymykseen suomalaisten politiikkatietämyksestä:

1. Onko tietämys jakaantunut Suomessa väestön tasolla siten kuin aiempi tutkimus on toistuvasti osoittanut?
2. Mitkä tekijät ovat yhteydessä tietämyksen vaihteluihin Suomessa?

Kysymyksenasettelu on tuttu aiemmasta tutkimuksesta. Tämän tutkimuksen pyrkimyksenä on ollut tarkastella perinteisiä tutkimuskysymyksiä uudesta näkökulmasta. Tutkimuksen näkökulma on siinä kritiikissä, jota varsinkin amerikkalaisten tutkijoiden toimesta on viimeksi kuluneiden kymmenen vuoden aikana esitetty politiikkatietämystä käsittelevistä tutkimuksista. Kritiikki kohdistuu mittareihin, joiden perusteella alan tutkimuksen keskeisimmät ja ajallisesti kestävät perushavainnot toistuvasti on tehty.

Politiikkatietämystä käsittelevien tutkimusten johdanto-osuudessa, ellei jopa ensimmäisessä lauseessa, tavallisesti todetaan, että modernin edustuksellisen demokration toimintaedellytys on, että kansalaiset ovat poliittisesti valistuneita ja tietäviä, mutta valtaosa heistä jää alle odotetun tiedollisen tason. Kerta toisensa jälkeen ovat tutkimukset empiirisesti osoittaneet näiden toteamusten paikkansa pitävyyden. 1940-luvulta lähtien on ajassa muuttumattomaksi totuudeksi muo-

toutunut havainto, jonka mukaan kolmasosa kansalaisista on poliittisesti kroonisesti tietämättömiä ja vain kymmenesosa on tiedollisesti ”ihannetasolla”.

Kriitikoiden, kuten Artur Lupian ja Doris Graberin mukaan aiemmista tutkimuksista peräisin oleva kerta toisensa jälkeen varmennettu ja varsin pessimistinen kuva tietämättömistä kansalaisista saattaa olla virheellinen: koska kukaan ei ole mitannut heidän tietämystään minkään läpinäkyvän teoreettisen viitekehysten perusteella, emme voi tietää mitä kansalaiset todella tietävät. Heidän mukaansa käytetyt tietämyksen mittarit, jotka ovat olleet perusteena johtopäätöksille kansalaisten politiikkatietämyksestä, ovat olleet vähintään kyseenalaisia.

Kritiikki on toisin sanoen kohdistunut puutteelliseen yhteyden teorian ja empirian välillä. Kriitikot eivät kuitenkaan ole eksplisiittisesti esittäneet miten kansalaisten ”todellinen” tietämys tulisi havainnoida: mikä siis olisi se viitepiste, jonka suhteen tietämys voitaisiin arvioida matalaksi tai korkeaksi ja miten tieto tämän viitepisteen suhteen voitaisiin todentaa.

Tämän ongelman ratkaisemisessa on tässä tutkimuksessa hyödynnetty James Kuklinskin ja Paul Quirkin luomaa analyttistä viitekehystä. Sen kautta kansalaisten politiikkatietämystä on tarkasteltu yhteydessä heidän rooliinsa edustuksellisen demokratian puitteissa osallistuvina toimijoina. Käsitteet kansalaisten poliittisen osallistumisen laajuudesta kuitenkin vaihtelevat eri demokratiakäsitysten välillä. Ei ole olemassa vain yhtä käsitystä siitä ”roolista”, josta suoriutumiseen tarvittavan tietopohjan mittaamisesta voisi vallita yksimielisyys.

Edellä tehty politiikkatietämyksen mittaaminen on perustunut schumpeterilaiseen, melko minimalistiseen käsitykseen kansalaisten roolista poliittisina osallistujina. Schumpeterilaisen käsityksen mukaan kansalaisten rooli poliittisessa päätöksenteossa on hyvin pitkälti rajattu äänestämiseen. Äänestämistä puolestaan on tutkimuksessa tarkasteltu retrospektiivisen äänestysteorian pohjalta. Äänestäminen on näin määritelty tapahtuma, jossa äänestäjä tekee äänestyspäätöksensä arvioimalla vallanpitäjiä ja joko palkitsee heidät äänestämällä heitä uudelleen tai rankaisee äänestämällä toista vaihtoehtoa.

On toki selvää, että osallistumistapojen ja -kanavien kirjo on huomattavasti vaaliosallistumista suurempi. Näin on siitakin huolimatta, että ylivoimaiselle valtaosalle kansalaisia poliittinen osallistuminen tarkoittaa nimenomaan ja vain vaaliosallistumista. Rajaamalla kansalaisten rooli koskemaan heitä vain äänestäjinä on pyritty saavuttamaan sellainen politiikkatietämyksen tutkimuksessa toistaiseksi saavuttamatta jäänyt tilanne, jossa tietämyksen analyysi perustuu mahdol-

lisimman tarkoin määritetylle konkreettisen *toiminnan* ja sen edellyttämän *tiedon* välisen suhteen tarkastelulle. Samanaikaisesti on kuitenkin hyvä huomioida, että analyysi perustuu ainoastaan yhdenlaiseen käsitykseen kansalaisosallistumisesta ja vain yhteen osallistumismuotoon. Vastaava analyysi, jonka perusteena olisi toisenlainen, mahdollisesti laajempi käsitys kansalaisosallistumisesta tai vain toinen käsitys äänestämisen luonteesta poliittisena tekona, todennäköisesti myös johtaisi toisenlaiseen kuvaan kansalaisten politiikkatietämyksestä.

Edellä mainittujen rajausten lisäksi tietämyksen mittarin luomisessa hyödynnettiin demokratiateoriaa käsittelevää tutkimuskirjallisuutta. Kirjallisuudesta poimittiin määritelmiä, joissa on määritelty se politiikkatietämyksen määrä, jonka edustuksellisen demokratian toimintalogiikka jokaisella kansalaisella olettaa olevan, kunkin teoreetikon mielestä. Tältä pohjalta tehdyllä tietämyksen operationalisoinnilla on pyritty testaamaan alan tutkimuksen historiallisesti muuttumattomia havaintoja Lupian ja Graberin johtaman kriittisen linjan ajattelutavan mukaisesti.

5.2 Keskeiset havainnot

Ensimmäinen keskeinen tutkimustulosten perusteella tehtävä havainto on, että kriitikot näyttäisivät olevan oikeassa: *kansalaisten tietämys näyttää korkeammalta, kun sen arviointi perustuu tietämykselle, jonka voidaan ajatella olevan heidän kannaltaan relevanttia*. Perinteiseksi käsitykseksi nimetty, Hymanin ja Sheatsleyn tutkimuksiin pohjaava käsitys, jonka mukaan kolmannes kansalaisista olisi paitsi tietämättömiä myös kaiken avun ulottumattomissa ei saa tukea tämän tutkimuksen tuloksista. Vaikka aiemmasta tutkimuksesta tuttu peruskuva ei ehkä muutu dramaattisesti, eivät kansalaiset nyt saatujen tulosten perusteella näytä yhtä tietämättömiltä. Amerikkalaisesta tutkimuksesta peräisin olevaan pessimistisyyteen ei siis ainakaan samassa mitassa ole Suomen osalta aihetta. Tehdyn analyysin perusteella näyttää siltä, että politiikkaan liittyvä tieto on jakaantunut Suomessa tasaisemmin kuin mitä Yhdysvalloissa tehdyt havainnot ovat osoittaneet.

Tietämyksen väestötason jakaantumisen tarkastelun mielekkyys perustuu käsitykseen politiikkaan liittyvästä tiedosta yhteiskunnalliseen osallistumiseen tarvittavana resurssina. Kuten minkä tahansa yhteiskunnallisen resurssin, vaikuttaa sen jakautumisen tasaisuus yhteiskunnan jäsenten väliseen valtatasapainoon. Taloustieteen termein voitaisiin politiikkatietämyksen epätasaisen jakaantumisen

katsoa johtavan markkinavääristymään, jolloin tietyillä toimijoilla on kilpailuetu muihin nähden.

Ei olisi realistista olettaa, että politiikkatietämys olisi täysin tasaisesti jakaantunut kaikkien kansalaisten välillä ilman minkäänlaista markkinavääristymää politiikan toimialalla. Todellisuudessa kyse on vääristymän koosta ja siitä, kenellä on politiikkaan liittyvän tiedon markkinoilla johtava asema.

Tietämyksen jakaantumiseen liittyvää markkinatilannetta tarkasteltiin Michael X. Delli Carpinin & Scott Keeterin sekä Russell Neumanin teoretisointien perusteella. Äänestysikäistä väestöä edustavassa vastaajajoukossa mitattu tietämys jakaantui tavalla, joka muistuttaa Delli Carpinin ja Keeterin teoretisoimaa pragmaattisen demokratian mallia. Pragmaattisessa demokratiassa suurin osa kansalaisista on tiedollisella keskitasolla ja sekä politiikkaa heikosti että erittäin hyvin tuntevia on vain vähän. Analyysi tosin paljasti, että jos Yhdysvallat ovat esimerkki pragmaattisesta, tiedollisesti jokseenkin tasa-arvoisesta yhteiskunnasta, on Suomi vieläkin tasa-arvoisempi. Keskikerrostuma on Suomessa suurempi ja tietämättömiksi luokiteltujen osuus vastaavasti pienempi. Huippu eli korkean tietämyksen omaavien osuus ei kuitenkaan Suomessa näytä olevan Yhdysvaltoja suurempi.

Toinen tutkimuksen keskeinen havainto on, että esioletusten vastaisesti *koulutustaso ei ole ensisijaisesti yksilöitä heidän politiikkatietämyksensä suhteen erottelava taustatekijä*. Kun tämä havainto yhdistetään ensiksi mainittuun keskeiseen havaintoon tietämyksen melko tasaisesta jakaantumisesta Suomessa, syntyy vaikutelma miltei pragmaattisen demokratiamallin prototyypistä: suhteellisen vaikean politiikkaan liittyvän tiedon saanti koulun ja tiedotusvälineiden välityksellä sekä sellainen yhteiskunnallinen normirakenne, jossa tällaisen tiedon hankinta on kansalaishyve. Tämän tyyppinen yhteiskunta tuottaa sellaisen tietämyksen jakaantumisen, jossa on vain vähän sellaisia yksilöitä, jotka eivät tiedä juuri mitään politiikasta, mutta myös yhtä vähän sellaisia, joiden tietämys on erittäin korkeaa. Nyt tehdyt havainnot, joiden mukaan tulotaso tai koulutustaso eivät viime kädessä ole kovinkaan relevantteja tietämyksen selittäjiä Suomessa ovat yhteensoivia pragmaattisen demokratian käsitteen kanssa. Ne kertovat tilanteesta, jossa valtaosa kansasta omaa politiikkaan liittyvän perustietämyksen, jonka hankkiminen ei edellytä korkeakoulutusta. Poliitiikan perustietämys ei ole tällöin korkean yhteiskunnallisen statuksen omaavien etuoikeus vaan jokaisen ulottuvilla.

Vaikuttaa loogiselta, että tällaisessa yhteiskunnassa poliittisen kiinnostunei-

suuden positiivinen yhteys politiikkatietämyksen määrään on erittäin vahva. Tietämyksen määrä ei pragmaattisessa demokratiassa määräydy luonnonlakia muistuttavalla determinismillä esimerkiksi koulutustason tai yhteiskunnallisen hyväosaisuuden perusteella vaan ensisijaisesti oman kiinnostuksen tuloksena. Mahdollisuudet poliittisen tiedon hankintaan ovat olemassa, ratkaisevaa näyttää olevan yksilön motivaatio. Tästä kertovat myös kaikki ne taustamuuttujat, jotka eivät päätyneet tilastollisesti merkitsevinä tietämyksen selittäjinä analyysiin lopulliseen malliin. Tutkimuksessa osoittautui, että kaikki politiikkatietämystä koskevaan tiedonhankintaan liittyvät taustamuuttujat – mediankäyttö tai politiikkaan liittyvän tietämyksen saaminen koulusta tai kodista – menettivät merkityksensä, kun muita taustamuuttujia sisällytettiin analyysiin.

Riippumatta siitä suhteutetaanko havaittu suomalaisten tietämys idealistiseen käsitykseen pragmaattisesta demokratiasta tai vastaaviin amerikkalaisiin havaintoihin, näyttää politiikkatietämys olevan Suomessa suhteellisesti korkealla tasolla. Absoluuttisesti tarkasteltuna näyttää kuitenkin siltä, että suomalaisten politiikkatietämyksessä on havaittavissa myös puutteita. Vaikka asetetut tietovaatimukset edellyttivät vain perustason tietoa tarkkojen ja täydellisten tietojen sijaan, vastaajista vain 11 % tiesi vastauksen kaikkiin kysymyksiin.

Toisin sanoen noin *kymmenesosa kansalaisista vastasi melko minimalistisesti määriteltäjä demokratiateorian oletuksia valistuneesta ja informoidusta kansalaisesta*. Vastaus siihen onko tämä paljon vai vähän riippuu viime kädessä jokaisen tutkijan omista ennako-odotuksista. Tässä tutkimuksessa ennako-odotukset muodostuivat aiemman tutkimuksen perusteella. Tämän viitepisteen mukaisesti arvioituna suomalaiset tietävät politiikasta enemmän kuin tutkimuksen perinteisen käsityksen mukaan olisi voitu odottaa, mutta silti vähemmän kuin demokratiateoria olettaa.

Pieni joukko demokratiateorian oletuksia vastaavia kansalaisia ei ole läpileikkaus koko kansasta vaan sen edustaja on tyypillisesti politiikasta erittäin kiinnostunut keski-ikäinen mieshenkilö. Hän äänestää eduskuntavaaleissa, kolmen suurimman puolueen lisäksi puoluevalinta saattaa olla myös kristilliset tai vihreät, ja järjestötoiminta on hänelle mielekästä yhteiskunnallista osallistumista.

Ei siis ihme, että politiikkatietämyksen tutkijakuntaa on perinteisesti kohdannut masentava tieto siitä, etteivät kansalaiset näytä yltävän teoreettiseen ideaaliin. Tosielämässä teorian mukaisen demokraattisen ihannekansalaisen ominaispiirteet sopivat vain pieneen osaan kansasta. Korrekti tulkinta ei siis välttämättä

ole, että suurin osa kansasta poikkeaa tiedollisesti demokratiateorian olettamasta ihanteesta, vaan että demokratiateorian ihanne poikkeaa oleellisesti todellisuudesta. Teorian esittämä normi on tosielämässä poikkeus: ne 11 % vastaajista, jotka tiedollisilta edellytyksiltään vastasivat teoreettisia oletuksia, edustavat poliittisesti poikkeuksellisen valveutunutta ja yhteiskunnallisesti sitoutunutta vähemmistöä.

Tutkimuksen näkökulma politiikkatietämykseen on vahvasti sidoksissa aihetta käsittelevän tutkimuksen perinteisimpiin ydinkysymyksiin ja siksi analyysin tulokset ovat helpoimmin ymmärrettävissä tutkimusalueen sisäisistä diskursseista käsin. Tuloksilla on kuitenkin merkitystä myös politiikkatietämyksen ydinaluetta laajemmin. Tiedon jakaantumisen tasaisuutta yhteiskunnallisen tasa-arvon yhtenä indikaattorina on jo käsitelty. Toinen tulosten tulkinnasta hyötyvä soveltamisala on niinkään kyselytutkimuksin toteutettava mielipidetutkimus.

V. O. Key Jr.:ltä ahkerasti lainatun lausahduksen mukaan kansan tahto on pelkkä kaiku. Key ei perustellut käsitystään kansalaisten tietämykseen liittyvillä havainnoilla vaan väitti, että kansalaiset (tässä: äänestäjät) eivät vaaleissa voi muuta kuin valita heille jo annettujen vaihtoehtojen joukosta ja reagoida heille annettujen reunaehtojen vallitessa.¹ Poliittikkatietämyksen tutkimuksessa tehdyt havainnot tukevat omalla tavallaan Keyn käsitystä kansalaismielipiteen ja poliittisen tahdon epäselvästä ja häilyväisestä luonteesta. Kansalaisten valtaosan tietopohja ei ole sellaisella tasolla joka mahdollistaisi selvästi tulkittavat, perustellut ja perusteelliset kannanotot poliittisissa asiakysymyksissä.

Tätä kautta kykenee politiikkatietämyksen tutkimus kontribuoimaan myös oman tutkimuskenttensä rajojen yli. Tietämyksen empiirisen tutkimuksen havainnoilla on erityistä merkitystä mielipidetutkimukselle. Tutkimalla tietämystä saadaan esimerkiksi selville se näennäisesti yksiselitteinen asia kuinka suuri osa kansalaisista tietää vaikkapa kyselyhetkellä Suomen hallituksessa edustettuina olevat puolueet? Yhtä yksiselitteinen on se lopputulos, jonka tällaiset kyselyt poikkeuksetta tuottavat: tiedolliset aukot politiikkatietämyksessä ovat suuria. Yhteiskuntatutkimus 2008 -kyselytutkimuksessa osoittautui, että hallituspuolueet osasi annetuista vaihtoehdoista valita 38 % vastaajista².

Miten tätä taustaa vasten ajateltuna tulee siis suhtautua mielipidetutkimuksiin, joissa samanaikaisesti kansalaiset kertovat olevansa jossain määrin tyytyväi-

¹Key, 1966, 2-8

²Elo ja Rapeli, 2008, 28

siä tai tyytymättömiä hallituksen toimintaan? Mihin annettu vastaus perustuu ja miten sitä tulee tulkita? Tietämystutkimuksen tuottamien tulosten perusteella arvioituna vain harvan vastaajan vastaus perustuu käsitykseen kokoomuksen, keskustan, vihreiden ja RKP:n koalitionhallituksen viimeaikaisen hallitusyhteistyön onnistuneisuudesta ajankohtaisten lakiesitysten läpiviemisessä. Tai että presidentin nykyisen toimivallan kasvattamiseen myönteisesti suhtautuvat vastaajat olisivat presidentiaalisen järjestelmän kannattajia, westminsteriläistä parlamentarismia vastaan. Vaikuttaa pikemminkin siltä, että hallitukseen tyytyväisyyden taustalla toimiva mittaristo indikoi useimpien vastaajien kohdalla yleisemmin tyytyväisyyttä omaan nykytilanteeseen ja tulevaisuuden näkymiin, siinä määrin kuin kunkin vastaajan mielestä hallituksen toimet niihin ylipäänsä vaikuttavat.

Eivät äänestäjät kuitenkaan hölmöjä ole, kuten Key argumentaatiotaan jatkaa. Heidän tapansa muodostaa mielipiteitä vain tapahtuu erilaiselta perustalta kuin politiikkaa ammatikseen tekevien tai tutkivien, myös tiedollisesti. Keyn näkemystä tietämykseen soveltaen voitaisiin siis todeta, että kansalaiset eivät voi kysyttäessä antaa perusteltua mielipidettä muutoin kuin niiden tiedollisten reunaehtojen vallitessa, jotka itse kunkin harkintaa rajoittavat. Näistä eroavaisuuksista ja mielipiteiden tulkintaan liittyvistä rajoitteista voimme saada tietoa nimenomaan tutkimalla politiikkaan liittyvää tietoa.

Hölmöjä eivät myöskään ole mielipidetutkijat. Kyselytutkimukset ovat epäilyksettä myös tulevaisuudessa ehkä jopa tärkein tapa kerätä tietoa kansalaisten tuntemuksista koskien poliittisia tapahtumia ja politiikan henkilöitä. Tärkeää on kuitenkin muistaa millaiseen tietopohjaan annetut vastaukset saattavat pohjautua. Tutkijan tietopohja, jolta hän tulkintansa ja päätelmänsä tekee, on käytännöllisesti katsoen aina huomattavasti laajempi ja vivahteikkaampi kuin vastaajien.

Politiikkatietämyksen tutkimus voi siis tarjota tietoa ja näkökulmia, jotka ovat hyödyllisiä muiden poliittiseen käyttäytymiseen liittyvien tutkimusalojen kannalta. Politiikkatietämyksen tutkimuksen keskeisin pyrkimys on silti edelleen yrittää ymmärtää kansalaisten roolia edustuksellisen demokratian toiminnassa. Tähän huomattavan laajaan keskusteluun on tietämyksen tutkimus tuonut oman panoksensa demokratian paradoksin -käsitteen käsittelyn kautta.

5.3 Onko demokratian paradoksi todellinen?

Politiikkatietämyksen tutkimuksen ja demokratiateorian yhtymäkohdan on perinteisesti muodostanut demokratian paradoksiksi kutsuttu tilanne: *demokratia näyttää toimivan, vaikka kansalaisten on kerta toisensa jälkeen havaittu jäävän kauas demokraattisen kansalaisen ihanteesta, erityisesti politiikkaan liittyvältä tietämykseltään*. Tämän tutkimuksen näkökulma on perustunut sille kriittiselle väitteelle, jonka mukaan emme aiemman tutkimuksen perusteella voi tietää onko paradoksi todellinen vai ei, koska kukaan ei ole mitannut kansalaisten tietämystä ihannekansalaisen kriteeristön perusteella.

Tutkimuksen tulokset viittaavat siihen, että vaikka kansalaisten tietämys näyttää aiemmasta poikkeavalla tavalla tarkasteltuna jonkin verran perinteistä pessimismii aiheuttavaa tasoa korkeammalta, ei demokratian paradoksi kuitenkaan vielä täysin selity. Kun tietämystä on nyt mitattu yhden ”ihannekansalaisen” prototyypin avulla, on tulos edelleen se, että valtaosa ei täytä tälle ihanteelle teoriakirjallisuudessa asetettuja tiedollisia odotuksia. Tietämys toki vaikuttaisi jakautuvan kansalaisten keskuudessa aiemmin havaittua tasaisemmin ja teoreettinen ”keskivertokansalainen” näyttäytyy, ainakin Suomessa, aiempaa paremmin politiikkaa tuntevana.

Demokratian paradoksiin tulokset eivät silti tuoneet sellaista lopullista ratkaisua, jonka mukaan kansalaiset itse asiassa tietävätkin politiikasta kaiken, kunhan heiltä vain kysytään relevantteja asioita. Edelleen vaikuttaa siltä, että demokratia jatkaa toimintaansa, vaikka kansalaiset eivät käytännössä täytä heille teoriassa asetettuja tiedollisia vaatimuksia.

Liian vähälle huomiolle demokratian paradoksin käsittelyssä on jäänyt se, mitä tarkoitetaan toteamuksella, että *demokratia näyttää toimivan*? On epäselvää milloin demokratian voidaan katsoa toimivan ja toisaalta milloin se lakkaa toimimasta. Mikäli demokratian toiminnan kriteereinä on ainoastaan vaikkapa, että siirtymistä vallankumouksen kautta johonkin vaihtoehtoiseen hallintamuotoon ei tapahdu ja että vaaleilla valittavat toimijat saadaan valituiksi, voidaan varmasti todeta, että demokratia toimii. Jos asetettuja kriteerejä tiukennetaan sisällyttämään esimerkiksi sitovien päätösten tuottamisen lakien ym. muodossa, täyttävät länsimaiset edustukselliset demokratiat edelleen vaatimukset.

Paradoksista teoretisoivien tutkijat tuskin kuitenkaan tarkoittavat demokratian toiminnalla näin mekaanista ja rajallista demokratiaa. Heidän ajatuksissaan

demokratian toiminnan keskipisteenä on poliittisesti aktiivinen kansalainen, ei instituutioista ja kasvottomista päätöksentekijöistä koostuva demokratiakoneisto. Demokratian paradoksin taustalla vaikuttaa vahvasti oletus, jonka mukaan demokraattisen prosessin onnistumisen määrää dahlilaisen demokratiamallin kahden alimman kerrostuman, kansalaisten, tiedollinen kompetenssi.

Demokratian paradoksin tarkastelussa on kuitenkin jätetty huomiotta muut demokratian toimijat ja ylikorostettu “tavallisen kansalaisen” roolia demokratian toiminnalle. Demokratiassa on myös muita toimijoita: Dahlin kaksi ylintä poliittista kerrostumaa, vallanpitäjät ja valtaa tavoittelevat, ovat jääneet paradoksin tarkastelun ulkopuolelle. Demokratian paradoksin ratkaiseminen saattaa edellyttää tutkimuksen painopisteen siirtämistä tavallisen kansalaisen kyvykkyyden tarkastelusta politiikan ammattilaisten pätevyuden tutkimiseen. Paradoksin näkökulmasta tarkasteltuna saattaa olla, että demokratian toiminnan jatkuvuus selittyy poliittisten päättäjien, ei kansalaisten, roolin kautta.³

Merkittävin aukko ymmärryksessämme politiikkaan liittyvän tietämyksen roolista demokraattisen järjestelmän toiminnassa liittyykin nimenomaan poliittisten päättäjien tiedollisiin valmiuksiin. Mikäli teesi viime vuosikymmenten aikana tapahtuneesta politiikan ammatillistumisesta pitää paikkansa⁴, olisi kyseessä myös varsin ajankohtainen tutkimuskohde.

Tutkimuksen keskittyminen politiikkoihin kansalaisten sijaan tarjoaisi samalla yhtymäkohdan tuoreelle, perinteiset demokratiateoriat haastavalle käsitykselle modernista demokratiasta. John Hibbing ja Elisabeth Theiss-Morse ovat esittäneet ajatuksen, jonka mukaan kansalaiset eivät ole halukkaita osallistumaan politiikkaan aktiivisesti suoran demokratian keinoin vaan ovat sen sijaan kiinnostuneita parantamaan edustuksellisen demokratian toimivuutta. Heidän mukaansa kansalaiset toivovat häivedemokratiaa (stealth democracy). Aivan kuten Yhdysvaltain lentovoimien Stealth-pommittajat, häivedemokratia ei näy kansalaisten tutkassa, mutta silti he tietävät sen olevan olemassa ja toiminnassa.⁵

Åsa Bengtssonin ja Mikko Mattilan tutkimuksessa ilmeni, että Suomen osalta on toistaiseksi epäselvää haluavatko kansalaiset häivedemokratiaa. Poliittiseen järjestelmään tyytymättömät kansalaiset toivovat muutosta, joka tarkoittaisi samanaikaisesti sekä suoran demokratian mukaista vaikuttamiskeinojen määrällistä lisääntymistä että häivedemokratian mukaista edustuksellisuuden vahvistumista.

³Ks. myös Neuman, 1986, 30-39 ja Key, 1961, 537

⁴Esim. Mancini, 1999

⁵Hibbing ja Theiss-Morse, 2002, 2

Bengtssonin ja Mattilan epäilyksettä aivan oikea päätelmä on, että kyse on lähinnä vastaajien jäsentymättömistä ajatuskuluista; muutos nähdään toivottavana, mutta sen suunta ei ole selvä.⁶

Politiikkatietämyksen näkökulmasta suomalaisen demokratian kehittyminen kohti häivedemokratiaa tarkoittaisi todennäköisesti kansalaisen kannalta oleellisen tiedon määrän vähenemistä. Tässäkin tutkimuksessa käsitelty edustukselliseen demokratiaan keskeisesti kuuluva ajatus kansalaisista vallankäytön valvojina vahvistuisi merkittävästi. Kansalaisen rooli demokratiassa olisi olla vain passiivinen tarkkailija, jonka ainoana tehtävänä olisi palkita tai rankaista vallanpitäjiä vaaleissa. Poliittisten päättäjien osalta myös tiedolliset pätevyysvaatimukset sen sijaan saattaisivat nousta aivan keskeiseksi kriteeriksi, jolla heidän toimintaansa arvioidaan.

Kansalaispätevyyden määritelmät kirjoitettaisiin tällöin myös uusiksi. Onkin tärkeä huomata, että demokratian paradoksi on liitetty kansalaispätevyyden käsitteeseen nimenomaan politiikkaan liittyvän tietämyksen kautta. Kansalaispätevyyden käsitteeseen on teoriakirjallisuudessa kuitenkin perinteisesti sisältynyt useita erilaisia hyvän kansalaisen attribuutteja, erityisesti moraalisia ja eettisiä ominaisuuksia. Tiedolliset valmiudet ovat vain yksi näkökulma demokraattiseen kansalaisuuteen, mutta politiikkatietämyksen tutkimuksessa ne ovat demokratian paradoksia koskevien teoretisointien vuoksi saaneet ehkä liian hallitsevan roolin. Selvyttä paradoksiin tuskin saadaan pysymällä vain politiikkatietämyksen tutkimuksen rajojen sisäpuolella, vaan eteneminen kohti kasvanutta ymmärrystä edustuksellisen demokratian dynamiikan ja kansalaisuuden välisestä suhteesta edellyttää laajempaa tutkimusotetta.

Jokaisella tutkimusalueella lienee taipumus rakentaa vastaavalla tavalla omat pysyvät kysymyksenasettelunsa ja samalla rajoitukset niiden tutkimisen suhteen. Jokaisella yksittäisellä tutkimuksella on myös välttämättä omat rajoitteensa, joista sekä kirjoittajan että lukijan on syytä olla tietoinen.

5.4 Rajat tulosten tulkinnessa

Vaikka suurin osa kansalaisista ei tiedolliselta kompetenssiltaan yllä äänestämisen perusteella luotuun teoriakirjallisuuteen pohjautuvaan viitepisteeseen, olisi silti virheellistä päätellä, etteivät kansalaiset omaa tiedollista kompetenssia äänestää.

⁶Bengtsson ja Mattila, 2009

Tarkastelun kohteena on ollut ainoastaan yksi lähestymistapa äänestyspäätöksen tekemiseen. On mahdollista, etteivät äänestäjät toimi retrospektiivisen äänestämisteorian olettamalla tavalla. Esimerkiksi Elinder ym. havaitsivat äänestäjien päätöksenteon tapahtuvan pikemminkin prospektiivisen äänestämisen pohjalta⁷.

Voi myös olla, että tutkimuksessa käytettyjen tietokriteerien merkitys vaihtelee paitsi vaalitalanteesta riippuen myös eri vaalien välillä. On paitsi mahdollista myös oletettavaa, että äänestyspäätöksen tekemiseen erilaisten reunaehto- jen vallitessa erilaisissa vaaleissa tarvitaan erityyppistä tietämystä kuin mitä tässä tutkimuksessa on mitattu.

Vaikka tämän tutkimuksen kohdetta, eduskuntavaaleja, voitiin perustella niiden keskeisellä asemalla sekä Suomen poliittisessa järjestelmässä että kansalaisten mielissä, eivät ne suinkaan ole ainoat tutkimisen arvoiset vaalit Suomessa. Osa kysymyksistä liittyy vuoden 2007 eduskuntavaaleihin ja niiden tuloksena syntyneeseen hallitukseen. On epävarmaa, voidaanko yhteen eduskuntavaaliin liittyvästä tietämyksestä johtaa päätelmiä myös muiden eduskuntavaalien osalta. Vaalia edeltävät yhteiskunnalliset olosuhteet ja puolueiden välinen kilpailutilanne vaaleissa ovat esimerkkejä seikoista, jotka saattavat vaikuttaa siihen kuinka hyvin kansalaiset kysytyjä asioita hallitsevat. Vaalit, joissa vaikkapa vasemmisto- ja oikeistopuolueiden välinen vastakkainasettelu on poikkeuksellisen selvä ja kattavasti tiedotusvälineiden toimesta raportoitu, voisi johtaa tilanteeseen, jossa useampi vastaaja osaisi nimetä hallitus- ja eduskuntapuolueet.

Eritasoisella politiikkatietämyksellä varustetut kansalaiset myös kokevat eri vaaleissa äänestämisen eri tavoin. Elo ja Rapeli havaitsivat, että eri vaaleissa äänestämisen tärkeys vaihtelee erilaisen tietämyksen omaavien vastaajien välillä. Heikoimmin politiikkaa tunteville tärkeintä on äänestää presidentinvaaleissa kun korkeimman tietämyksen vastaajille eduskuntavaalit olivat tärkeimmät vaalit⁸. Vaikka tässä tutkimuksessa tietämystä mittaamaan käytettyjen kysymysten taustalla oleva ajatuskulku on sovellettavissa kaikkiin vaaleihin, saattaa se siis monellakin tapaa poiketa tavasta, jolla kysymyksiin vastanneet kansalaiset äänestämiseen suhtautuvat.

Monesti tutkimuksissa liian vähälle huomiolle tulosten tarkastelussa jäävä tilastollisen mallin selitysaste asettaa sekin rajoitteita tulokinnalle. Vaikka mallin selitysasetta (Nagelkerke pseudo R^2 .287) tulee pitää kohtalaisen korkeana yh-

⁷Elinder et al., 2008

⁸Elo ja Rapeli, 2008, 104

teiskuntatieteellisessä tutkimuksessa, on väistämätön tosiasia myös se, että valtaosa tietämyksen vaihtelusta jää selittämättä. Tämän voidaan ajatella johtuvan useista erilaisista seikoista.

Voi olla, että käytetyt taustamuuttujat eivät ole riittävällä tarkkuudella tavoittaneet niitä ominaisuuksia, jotka erottelevat vastaajia heidän tietämyksensä suhteen. Esimerkiksi vastaajien perhe- ja koulutustaustan ja heidän perustietämyksensä kehittymisen välistä yhteyttä koskevan kysymyksen kohdalla tällainen epäily on perusteltu. Vastaavalla tavalla on mahdollista, että vastaajien erotteleminen heidän politiikkaan liittyvien tiedonhankintatapojensa suhteen edellyttäisi tarkempaa seulontaa. On toisin sanoen mahdollista, että taustamuuttujat ovat ”oikein” valittuja, mutta mittaamisesta johtuvien epätarkkuuksien vuoksi osa niiden selityskyvystä jää realisoitumatta. Samoin on mahdollista, että taustamuuttujen toisenlainen luokittelu olisi johtanut toisenlaisiin tuloksiin.

Vaihtoehtoinen selitys on, että mitattu tietämys on jakaantunut siinä määrin tasaisesti eri sosiodemografisten ryhmien välillä, ettei selvempiä eroja saada näkyviin regressioanalyysin avulla. Tässä tapauksessa ei ainakaan käytetyillä selittäjillä yksinkertaisesti ole enempää merkitystä tietämyksen selittäjinä kuin mitä tehty analyysi osoittaa.

Mikään ei kuitenkaan sulje pois sitä mahdollisuutta, että kyselytutkimuksen ja sen vuoksi myös analyysin ulkopuolelle on jäänyt yksi tai useampi taustatekijä, jonka merkitys yksilöiden erottelijana heidän politiikkatietämyksensä suhteen olisi ollut käytettyjä taustamuuttujia suurempi. Kysymys siitä, mitä sellaiset taustamuuttujat voisivat olla on tässä yhteydessä spekulatiivinen, mutta oleellinen: on mahdollista, että selittämättä jääneen tietämyksen vaihtelun taustalla on yksi tai useampi selittäjä tai mekanismi, joiden merkitys yksilön tietämyksen muotoutumiselle on edelleen selvittämättä. Tutkimuksessa tehdyn analyysin ulkopuolelle on jäänyt myös sen tarkastelu, missä määrin eri taustamuuttujilla voisi olla merkitystä selittäjinä eri osapopulaatioissa. Tuntuu täysin mahdolliselta, että esimerkiksi 18-30-vuotiaiden nuorten kohdalla tietämystä selittävät tekijät voisivat olla muita kuin vaikkapa yli 61-vuotiailla.

Poliittinen sosialisatio saattaisi olla sellainen tietämyksen selittäjä, jonka todellinen merkitys ei ole käynyt ilmi tässä tutkimuksessa. Vaikka taustamuuttujien joukossa oli vastaajien arviot siitä, millaisen perustietämyksen he olivat saaneet kotoa ja peruskoulusta, olisi riskialtista tehdä lopullisia päätelmiä poliittisen sosiaalisaation merkityksestä vain näiden kysymysten perusteella. On mahdollista,

että tältä osin kysymysmuotoilu ei ollut paras mahdollinen. Siksi olisikin erityisen tärkeää poliittisen sosialisaaion ja tietämyksen välisen yhteyden selvittämisen kannalta, että voitaisiin kerätä pitkittäisaineistoja, jotka mahdollistaisivat samojen ikäluokkien tarkastelun eri ajankohtina.

Viitteitä erilaisen poliittisen sosiaalistumisen merkityksestä poliittiselle käyttäytymiselle Suomessa on nähtävissä eri sukupolvien välisen vertailun kautta. Suomalaisten äänestysosallistumista sekä myös politiikkatietämystä tutkineen Hanna Wassin mukaan ikäluokkien välisten erojen lisäksi sukupolvien väliset erot poliittisessa sosiaalistumisessa vaikuttavat Suomessa vahvasti äänestyskäyttäytymiseen⁹. Kuten Wass toteaa, on todennäköistä, että eri ikäluokkien välisten erojen taustalla vaikuttavat sekä elinkaariteorian olettamat vaikuttimet että sukupolvien väliset erot¹⁰.

Wassin Suomea koskevien havaintojen keskiössä on kuitenkin äänestäminen, eikä politiikkatietämys huolimatta vahvasta yhteydestään poliittiseen osallistumiseen ole luonteltaan aivan identtinen ilmiö. Luonnollinen selitys vanhempien nuorempia korkeampaan tietämykseen voi olla, että vanhemmilla ikäluokilla on yksinkertaisesti ollut enemmän aikaa politiikkaan liittyvän tietopohjan kartuttamiseen¹¹. Toisaalta juuri nuorilla on vanhempia ikäluokkia tuoreemmassa muistissa kouluissa annettu yhteiskunnallinen opetus ja siten, oletettavasti, potentiaalia korkean politiikkatietämyksen saavuttamiseen. On kuitenkin ymmärettävää, että nuoret elävät elämänvaihetta, jolloin laajempi yhteiskunnallinen näkökulma jää toissijaiseksi jokaisen omalta kannalta tärkeiden henkilökohtaisten valintojen ollessa politiikan seuraamista ajankohtaisempaa.

Myös analyysissä tehty valinta käyttää alinta tietämysryhmää (heikot tiedot) vertailuryhmänä on saattanut johtaa tuloksiin, jotka olisivat voineet osittain olla erilaisia, mikäli vertailuryhmä olisi ollut toinen. Olisi ollut mahdollista käyttää keskimmäistä, keskinkertaiset tiedot -ryhmää vertailuryhmänä, jolloin kahta ääripäätä – heikot tiedot ja kaikki oikein -ryhmiä – olisi vertailtu poikkeamina keskiryhmästä. Tehty valinta tehdä vertailu heikot tiedot -ryhmän ja kahden korkeamman tietämyksen ryhmän välillä perustui ajatukseen vertailusta tietämysryhmien ääripäiden välillä. Nyt tehdyllä analyysillä on selvitetty erityisesti sitä, mitkä tekijät ovat yhteydessä tietämyksen kohoamiseen yksilötasolla sekä sitä, missä määrin nämä tekijät selittävät eroja tietämyksessä kahden tiedollisen

⁹Wass, 2008

¹⁰Wass, 2008, 41

¹¹Tranter, 2007

ääripääryhmän välillä.

Tutkijoiden puutteellisesta kekseliäisyydestä sekä mittausvirheistä johtuvien ongelmien lisäksi tulosten tulkintaa rajoittavat myös erityisesti tutkimustilanteeseen liittyvät olosuhteet. Vaikka käytetty aineisto perustuu edustavaan otokseen 18 vuotta täyttäneistä Suomen kansalaisista, tulee kyselytutkimusaineistoihin erottamattomasti kuuluvat rajoitteet ottaa huomioon tehtyjen analyysien arvioinnissa. Aineiston edustavuuden rajoitusten lisäksi, joita jo aiemmin on käsitelty, Yhteiskuntatutkimus 2008:n kohdalla erityistä huomiota on kiinnitettävä siihen, millä tavoin vastaajien voidaan olettaa reagoineen heidän tietämyksensä testaamiseen sekä miten heidän voidaan olettaa siitä selvinneen.

Vastaajan näkökulmasta 38:aan tietokysymykseen vastaaminen saattaa olla raskas testitilanne. Työn suorittaneen Taloustutkimus oy:n kenttäraportin mukaan vastaajat tosin olivat paitsi jaksaneet jatkaa kyselyn loppuun saakka, myös kokeneet tietämystä mittaaviin kysymyksiin vastaamisen mielekkääksi.

Kyselyn myönteisestä vastaanotosta huolimatta on vastausmotivaation merkitys keskeisessä roolissa; osin varsin vaativiin tietokysymyksiin oikein vastaaminen saattaa vaatia vastaajalta sellaista ponnistusta, joka edellyttää poikkeuksellisen korkeaa motivaatiota. Artur Lupia ja Markus Prior muistuttavatkin, että tietämystä mittaavissa kyselyissä ei mitata ainoastaan oikean vastausten antamista tietokysymyksiin vaan myös vastaajien motivaatiota vastaamiseen. Heidän rakentamissaan koeasetelmissa vastaajien motivaatiotasoa tietokysymyksiin vastaamiseen manipuloitiin rahallisella palkinnolla sekä pitkällä vastausajalla. Lupian ja Priorin mukaan manipuloinnin tuloksena vastaajien antamien oikeiden vastausten lukumäärä nousi 11-24 %, jonka he tulkitsevat kertovan motivaation suuresta vaikutuksesta tietämyksen empiiriselle mittaamiselle.¹² Yhteiskuntatutkimus 2008:ssa vastaajien vastausmotivaatiota ei manipuloitu. Tämä on siis saattanut johtaa alhaisempiin kysymysten ratkaisuprosentteihin kuin mihin vastaajilla olisi ollut edellytyksiä tilanteessa, jossa heidän motivaationsa olisi ollut syystä tai toisesta korkeampi.

Motivaation merkityksen lisäksi on muistettava, että kyselytutkimukseen vastaamisen ajankohta ei välttämättä ole vastaajalle optimaalinen. Arjen rutiinien keskellä yhtäkkiä politiikkatietämykseen liittyviin kysymyksiin vastaaminen tuskin sujuu täysin onnistuneesti kovinkaan monelta, vaikka tutkimuksen suorittama taho olisi etukäteen sopinut ajankohdasta. Tämä on merkityksellistä, koska vas-

¹²Lupia ja Prior, 2008

taajat eroavat toisistaan myös sen suhteen, miten he ovat kykeneviä tuottamaan muististaan asioita koetilanteessa¹³. Nämä näkökohdat on pyritty ottamaan huomioon kysymysten pisteytyksessä, jossa täydellisen oikea vastaus on vaadittu ainoastaan pääministerin nimeä ja puoluetta koskevan kysymyksen kohdalla.

Riippumatta tutkimuksen suorittamiseen liittyvistä olosuhteista tai henkilökohtaisesta motivaatiosta, on vastaajalla aina mahdollisuus arvata, mikäli hän ei tiedä tai ei ole varma oikeasta vastauksesta. Kysymyksissä, joissa vastaajalle annetaan joukko vastausvaihtoehtoja, on arvaamalla oikein saamisen todennäköisyys riippuvainen vaihtoehtojen lukumäärästä. Tässä tutkimuksessa käytetyistä kysymyksistä ainoa, jossa vaihtoehtoja ei annettu koski pääministerin nimeä ja puoluetta. Vaikka avokysymykset ovat periaatteessa monivalintakysymyksiä vaativampia, oli tämän kysymyksen ratkaisuprosentti muita korkeampi, joka yksinkertaisesti kertoo kysymyksen helppoudesta. Muiden kysymysten kohdalla arvaamisen mahdollisuus on kuitenkin olemassa.

Arvaaminen tietoa mittaavissa kysymyksissä on ongelma ainoastaan mikäli taipumus arvaamiseen tiedon puuttuessa on jakautunut populaatiossa tasaisesti kaikkien vastaajien kesken, muista ominaisuuksista riippumatta. Mikäli kuitenkin Mondakin ja Andersonin havainto, että miehet ovat naisia selvästi ahkerampia arvaajia pitää paikkaansa, saattaa arvaaminen vaikuttaa saatuihin tuloksiin¹⁴. Muiden yksilöominaisuuksien suhdetta taipumukseen arvata ei tiettävästi ole tutkittu.

Yleisemmällä tasolla voidaan kaikkia tietämystä mittaavia kyselytutkimuksia kritisoida niiden rajallisuudesta. Koska kysymysten tekijät eivät välttämättä priorisoi samoja politiikkaan liittyviä asioita kuin kyselyihin vastaajat, saadaan tutkimuksissa kansalaisten politiikkatietämyksestä helposti tietoa siitä, mitä vastaajat *eivät* tiedä. Tällöin on olemassa riski, että muutamien tietämuskysymysten perusteella tehtyjen analyysien ulkopuolelle jää suuri osa vastaajien näkökulmasta relevantteja politiikkaan liittyviä asioita, *jotka he tietävät*.¹⁵ Vaikka nyt saatujen tulosten perusteella voitaneen todeta retrospektiiviseen äänestämiseen liittyvän tietämyksen olevan suurelta osin puutteellista, saattaa kuitenkin olla, että suurelle osalle äänestäjiä tällä tiedolla ei ole juurikaan käytännön merkitystä. On huomattava, etteivät kaikki kansalaiset arvota ja tulkitse politiikkaa saman teoriapohjan kautta. On syytä varovaisuuteen, kun kansalaisten politiikkatietä-

¹³Lupia ja Prior, 2008

¹⁴Mondak ja Anderson, 2004

¹⁵Graber, 1994, 342. Ks. myös Popkin, 1991

myksestä päätellään muutamien, teoreettisesti perusteltujen tietokysymysten perusteella.

Kukaan ei tiedä kaikkea, mutta monet tuntevat hyvin omakseen kokemiaan poliittisia kysymyksiä. Eräiden tutkijoiden mukaan onkin olemassa “asiakohtaisia kansanosia” (issue publics). Tämä tarkoittaa, että kansalaisten keskuudessa syntyy ryhmiä, jotka ovat asiantuntijoita asiakysymyksissä, jotka lähimmin koskettavat heidän omaa elämänpiiriään ja joista asioista he myös tietävät¹⁶. Pippa Norris tarjoaa myös empiiristä tukea väitteelle: tietämys ihmisten arkielämää lähellä olevasta asiasta – syövän riskitekijöistä – osoittautui olevan huomattavasti korkeampaa kuin Euroopan unioniin liittyvä politiikkatietämys¹⁷. Motivaatio oppia ja hankkia tietoa on siis korkeampi asioissa, joiden tulkitaan välittömästi koskevan omaa elinpiiriä. Sen sijaan insentiivi opetella poliittisen järjestelmän toimintaan liittyviä tietoja on ymmärrettävästi alhaisempi.

Vaikka ainakin edellä mainitut sekä kyselytutkimuksen suorittamiseen että tulosten tulkintaharhoihin liittyvät ongelmat rajoittavat analyysin lopputulemien tulkintaa, voidaan käytettyä kyselytutkimusaineistoa pitää erinomaisena tietämystä mittaavana tutkimuksena. Yhteiskuntatutkimus 2008 on kattava kyselytutkimus, mutta moni mielenkiintoinen ja keskeinen tutkimuskysymys jää silti sen ulottumattomiin.

5.5 Tulevaisuuden tutkimuskysymykset

Aiemmin esitettiin, että politiikkatietämyksen näkökulmasta katsottuna demokratian paradoksia voidaan tulkita siten, ettei kansalaisten politiikkatietämyksellä yksinkertaisesti ole demokratian toiminnan kannalta kovinkaan suurta merkitystä. Poliitiikkatietämyksen merkitystä demokratialle painottavia tutkijoita onkin arvosteltu siitä, että lähtökohta oletus “mitä enemmän politiikkatietämystä, sitä parempi” on virheellinen¹⁸.

Valtaosa kritiikistä on korostanut kansalaisten kykyä tehdä samoja poliittisia valintoja ja tekoja demokratiateorian vaatimuksia matalamman tietämyksen perusteella kuin mitä he tekisivät, jos täyttäisivät teorian mukaiset tiedolliset vaatimukset. Tämän näkemyksen mukaan esimerkiksi äänestyspäätöstä tehdessä kompensoivat matalan tietämyksen omaavat äänestäjät puutteellisia tie-

¹⁶Krosnick, 1990

¹⁷Norris, 2000, 221

¹⁸Druckman, 2005, 515

tojaan hyödyntämällä aiemminkin mainittuja tiedollisia oikopolkuja. Tällaisen enemmän-vähemmän -tyyppisen, tiedon määrään perustuvan vastakkainasettelun sijaan saattaisi laadullinen näkökulma olla hedelmällisempi: näyttäytyisikö demokratian toiminta *erilaisena*, jos kansalaisten politiikkatietämys olisi korkeampaa?

Tiedollisten oikopolkujen teoriankaan lähtökohta ei kuitenkaan ole täydellinen tiedon puute. Jos jälleen ajattelemme kaikkia mahdollisia yksilötason tietämyksen eri asteita skaalan 0-100 kautta, olettavat myös oikotieteoreetikot, että yksilöt ovat jossakin pisteessä nollan yläpuolella. Kenelläkään ei kuitenkaan ole vastausta siihen, missä kohdassa skaalaa jokin tietämyksen kriittinen piste voisi sijaita; piste, jonka alapuolelle jääminen merkitsee jotain poikkeavaa verrattuna sijoittumiselle sen yläpuolelle. On siis epäselvää johtaako tietämys joistain tiettyistä asioista toisenlaiseen poliittiseen käyttäytymiseen verrattuna tilanteeseen, jossa näitä tietoja ei ole. Tämän vuoksi on luonnollisesti myös selvittämättä mitä nämä kriittisen tärkeät tiedot, esimerkiksi äänestämisen kannalta, voisivat olla.

Nämä aukot tutkimustiedossa kertovat siitä, että politiikkatietämyksen tutkimus ei toistaiseksi ole kyennyt täysin uskottavasti osoittamaan tietämyksen yhteyttä yksilön käyttäytymiseen, koskien erityisesti päätöksentekotilanteita. Käytännössä kyse on mielipiteen ja tietämyksen välisen suhteen tutkimisesta eli siitä, johtaako muutos tietämyksessä myös muutokseen mielipiteessä ja sitä kautta edelleen yksilön toimintaan. Koko äänestäjäkunnan tasolla tehdyissä, melko paljon spekulointia varaa jättävissä tutkimuksissa on havaittu, että tiedolliset erot selittävät osin eroja mielipiteissä ja täten johtavat poikkeavaan käyttäytymiseen äänestystilanteessa.¹⁹

Selvittämättä on kuitenkin aina jäänyt se erityisen tärkeä, mahdollinen kausaalinen yhteys tiedon ja yksilön toiminnan välillä. Hämmästyttävintä on, että lähimmäksi tämän kysymyksen vastaamista on päästy muissa kuin nimenomaisesti politiikkatietämystä käsittelevissä tutkimuksissa. Deliberatiivisen demokratiamallin toimintaa testaavissa kokeissa on saatu tietoa myös tiedossa tapahtuvien muutosten ja mielipiteen muutoksen välisestä yhteydestä. Luskinin ym. mukaan kokeeseen osallistuneiden tiedot päätöksenteon kohteina oleviin asiakysymyksiin liittyen kohosivat ja monen kohdalla myös mielipide oli saadun uuden informaation jälkeen toinen kuin lähtötilanteessa.²⁰ Nämäkään politiikkatietämyksen kannalta arvokkaat tutkimukset eivät kuitenkaan kerro esimerkiksi sitä, miten tie-

¹⁹Näistä tutkimuksista tarkemmin luvussa 2.3.2.

²⁰Luskin et al., 2002

don ja käyttäytymisen välinen yhteys vaikuttaa eri äänestystilanteissa, jotka ovat luonteeltaan hyvin toisenlaisia kuin deliberatiiviset päätöksentekotilanteet.

Tähän mennessä mainitut tulevaisuuden tutkimuskysymykset voidaan koota seuraavasti:

1. Mikä on mielipiteen, tietämyksen ja konkreettisen poliittisen toiminnan välinen suhde?
2. Missä tilanteessa ja millä tavoin aiheuttaa muutos tietämyksessä myös muutoksen mielipiteessä ja sitä kautta mahdollisesti myös toiminnassa?
3. Onko olemassa sellaisia kriittisen tärkeitä tosiasioita, joiden tietäminen ja ei-tietäminen johtaa poikkeuksetta erilaiseen poliittiseen toimintaan, esimerkiksi äänestystilanteessa?
4. Minkälaisen tiedollisten edellytysten pohjalta poliittiset päätöksentekijät toimivat?

Nämä kysymykset ovat esimerkkejä politiikkatietämyksen ydinalueeseen liittyvistä tutkimuskysymyksistä, jotka ovat joko täysin tai ainakin suurelta osin vailla vastausta. Alan tulevaisuudessa tapahtuvaa tutkimusta kohtaa kuitenkin haaste, joka liittyy tietämyksen tutkimuksen peruslähtökohtaan. Tulevaisuudessa on tarpeen tarkastella kriittisesti sitä käsitystä *politiikasta*, johon liittyvää tietämystä pyritään mittaamaan.

Kaiken politiikkatietämyksen tutkimuksen, myös tämän, perimmäinen tavoite on selvittää ovatko kansalaiset *tiedollisesti* kykeneviä omalta osaltaan toimimaan päätöksentekijöinä demokratiassa. Tämä tutkimuksellinen lähtökohta sisältää ajatuksen siitä, että mittaamalla kansalaisten tietoja politiikan toimijoista, sen instituutioista sekä tuotoksista, saamme kuvan siitä, millaisin tiedollisin edellytyksin he osallistuvat yhteiskunnalliseen päätöksentekoon ja arvioivat sitä. Tällöin oletetaan, joskin implisiittisesti, että *politiikka* – poliitikot, puolueet sekä poliittiset instituutiot – ovat yhteiskunnallisen päätöksenteon kannalta ratkaisevan tärkeitä toimijat ja siksi jokaisten tulisi tuntea ne edes alkeellisella tasolla. Vastausta vaille jäävät tällöin seuraavat kysymykset:

1. Onko tutkinnan kohteena oleva ”politiikka” yhteiskunnallisen päätöksenteon kannalta todellakin ratkaisevassa asemassa?
2. Ovatko kansalaiset tunnistaneet yhteiskunnassa jonkin toisen toimijan, jonka he arvioivat olevan ”politiikkaa” ratkaisevammassa asemassa?

- (a) Mikäli näin on, minkälaisin tiedollisin valmiuksin he arvioivat tätä toimijaa?

Tällaisen tutkimuksen lähtökohtaoletukset kyseenalaistavan kysymyksenasettelun relevanttiudesta on olemassa alustavia empiirisiä viitteitä. Erityisesti nuorten ikäluokkien osalta on Yhdysvalloissa saatu viitteitä siitä, että he ovat vanhempia ikäluokkia taipuvaisempia ajattelemaan, että yritysmaailman toimilla on heidän elämäänsä suurempi vaikutus kuin politiikalla²¹. Zukin ym. havaitsivat, että tätä mieltä oli vuoden 1965 jälkeen syntyneiden enemmistö, jotka heidän analyysissään edustivat kahta nuorinta sukupolvea. Erityisen suuri oli osuus nuorimman, ”internetsukupolven” eli vuoden 1976 jälkeen syntyneiden keskuudessa, jossa peräti 61 % vastaajista oli sitä mieltä, että yritysmaailman toiminnalla on suurin merkitys heidän omaan elämäänsä²².

Mikäli näin on myös Suomessa, saattaa käsityksemme suomalaisten tiedollisista edellytyksistä yhteiskunnallisina toimijoina olla osin harhainen, jos tutkimuskohteena on ainoastaan tietämys politiikasta sen perinteisessä merkityksessä. Oleellisinta ei tällöin oikeastaan ole, ovatko kansalaiset tehneet korrektein havainnon eli onko tosiasiallisesti niin, että taloudellinen valta on yhteiskunnan toiminnan kannalta poliittista valtaa suurempaa. Jos kansalaiset ovat tulkinneet yhteiskunnallisen päätöksenteon valtasuhteita tällä tavoin, on heidän insentiivinsä – downsilaisen logiikan ja kielenkäytön mukaisesti – ottaa selvää politiikkaan liittyvistä asioista pienempi kuin insentiivi ottaa selvää talouteen liittyvistä asioista.

Voi toki olla, että sekä tutkijat että kyselyihin vastaavat kansalaiset ovat yhtä mieltä siitä, että yhteiskunnallisesti tärkeimpien päätösten takana on edelleen poliittinen päätöksenteko, ei esimerkiksi talouden ylivalta. Siinäkin tapauksessa olisi kuitenkin muistettava Robert Dahlin huomautus politiikan teon erilaisista tasoista ja yksiköistä. Dahlin mukaan perinteisessä demokratiakäsityksessä poliittisen päätöksenteon perusyksikkö on (kansallis)valtio. Siinä poliittinen päätöksenteko tapahtuu kansallisella tasolla ja se perustuu käsitykseen politiikasta altruistisena asioiden hoitona, jossa tavoitellaan yhteistä hyvää. Moderni käsitys pohjaa egoismiin: politiikka on yksilöllisten etujen kohtaamispaikka, jossa tavoitellaan kompromissia. Modernin demokratiakäsityksen perusyksikkö on Dahlin mukaan yksilö tai mahdollisesti laajemmin oma perhe ja / tai välitön lähiympäristö, kuten

²¹Zukin et al., 2006, 117

²²Zukin et al., 2006, 117

suku ja ystävät, joiden etu on poliittisen toiminnan tavoite.²³

Sillä miten kansalaiset politiikan kokevat on merkitystä myös politiikkatietämyksen tutkimuksen kannalta. Mikäli tiedon mittaaminen tapahtuu erilaiseen politiikka-käsitykseen perustuen kuin mikä vallitsee vastaajien, tai ainakin osan heistä, keskuudessa, on saatu tulos vajavainen. Kysymys on yksinkertaisesti mitaamisen validiudesta. Jos tavoitteena on mitata kansalaisten tiedollista kyvykkyyttä poliittiseen osallistumiseen, on syytä varmistua siitä, että kyvykkyyden viitepiste on relevantti mitattavan ilmiön kannalta. Jos käytetyt mittarit liittyvät perinteisen demokratiakäsityksen mukaiseen kansallisvaltion tasolla tapahtuvaan päätöksentekoon osallistumiseen, mutta se ei vastaajien mielissä ole keskeinen kansalaiskyvykkyyden mitta, on päätelmien mielekkyys kyseenalaista.

Myös tässä tutkimuksessa käytetty tietämyksen indikaattori perustui varsin perinteiselle käsitykselle edustuksellisesta demokratiasta ja poliittisesta päätöksenteosta. Tulevaisuudessa tehtävä tutkimus voisi kuitenkin hyötyä edellä esitellystä lähestymistavasta tietämyksen operationalisointiin. Se edellyttää, että kyselytutkimuksen keinoin selvitetään ensin sitä, millä tavoin kansalaiset politiikkaa hahmottavat. Vasta sen jälkeen voidaan mitata heidän tietojaan politiikasta sellaisena ilmiönä kuin he itse sen kokevat.

Tämän tutkimuksen näkökulma oli sen sijaan täysin vastakkainen. Tietämyksen tarkastelu tapahtui teoriakirjallisuuden olettamien pohjalta. Myös tämä näkökulma oli teoriakirjallisuudesta peräisin. Sen taustalla oli huoli tietämystä mittaavien indikaattoreiden laadusta. Kuten edellä on pyritty esittämään, voidaan tietoindikaattoreita luoda useista eri teoreettisista lähtökohdista tai tutkijan omista ajatuskuluista käsin. Tulevaisuudessa tehtävän tutkimuksen kannalta oleellista on, että kyselyissä esitettävien kysymysten taustalla olevat ajatusrakennelmat ovat selkeästi yhteydessä kysytyihin kysymyksiin ja että nämä ajatuskulut tuodaan tutkimuksessa selvästi esiin.

Suomessa politiikkatietämystä mittaavat kysymykset näyttäisivät jääneen pysyväksi osaksi kyselytutkimuksia. Tulevaisuudessa empiirinen aineisto on tuskin kokonaan keskeisimmän politologisen kyselytutkimuksen eli Eduskuntavaalitutkimuksen varassa. Ihanteellisin tilanne olisi sellainen, jossa tietämyksen tutkimus liittyisi osaksi vahvaa kotimaista mielipidetutkimuksen tutkimusta. Tämä mahdollistaisi edellä käsiteltyjen tutkimuksellisten aukkojen täyttämisen tulevaisuudessa. Erityisen toivottavaa tiedon ja mielipiteen tutkimuksen yhdistäminen

²³Dahl, 1992

olisi siksi, että molempia yhdistää sama tavoite, jota ne eivät yksinään omilla tahoillaan toimivina täysin voi saavuttaa: ymmärrys siitä, mitä oman aikamme edustuksellisessa demokratiassa tapahtuu, kenen toimesta ja minkä vuoksi?

Liitteet

Liite A

Taustamuuttujat

Alla esitetään kaikki tutkimuksessa käytetyt Yhteiskuntatutkimus 2008 -kyselytutkimuksen kysymykset sellaisina, kuin ne tutkimuksen vastaajille esitettiin. Niiden taustamuuttujien osalta, joiden luokkia on yhdistelty, ilmoitetaan kaikki tehdyt koodausten muutokset. Näissä tapauksissa alkuperäisestä luokittelusta muodostetut luokat ovat ne, joita on käytetty multinominaalisissa regressioanalyseissä.

1) Sosiodemografiset taustamuuttujat

- Sukupuoli

- Oletteko...

- * mies

- * nainen

- Koulutustaso

- Mikä on koulutustasonne? (Valitkaa vain yksi vaihtoehto. Jos olette päätoiminen opiskelija, valitkaa se vaihtoehto, johon nykyinen opiskelunne tähtää.)

- * Peruskoulun ala-aste tai kansakoulu

- * Peruskoulun yläaste tai keskikoulu

- * Ammatillinen perustutkinto (ammattikoulu)
 - * Ylioppilastutkinto (ei ammattikoulutusta)
 - * Opistoasteen ammatillinen tutkinto
 - * Ylempi opistoasteen tutkinto tai ammattikorkeakoulututkinto
 - * Yliopiston tai korkeakoulun alempi akateeminen tutkinto (kandidaatti)
 - * Yliopiston tai korkeakoulun ylempi akateeminen tutkinto (maisteri)
 - * Lisensiaatin tai tohtorin tutkinto
 - * Muu koulutus
- Alkuperäisestä luokittelusta muodostetut luokat:
- * Peruskoulun ala-aste / kansakoulu + Peruskoulun ylä-aste / keskikoulu + Ylioppilastutkinto → Ei ammattikoulutusta
 - * Ammatillinen perustutkinto (ammattikoulu) + Opistoasteen ammatillinen tutkinto → Ammattitutkinto
 - * Ylempi opistoasteen tutkinto tai ammattikorkeakoulututkinto → Ylempi opistoaste / AMK
 - * Yliopiston tai korkeakoulun alempi akateeminen tutkinto (kandidaatti) + Yliopiston tai korkeakoulun ylempi akateeminen tutkinto (maisteri) + Lisensiaatin tai tohtorin tutkinto → Yliopistotutkinto

Vaihtoehdon ”Muu koulutus” valitsi yksi vastaaja, joka on poistettu analyysistä.

- Ikäluokka

Vastajien ikää kysyttiin kysymyksellä ”Minä vuonna olette syntyneet?”, jossa annettu vastaus vähennettiin vuodesta 2008. Vastajat jaettiin tämän jälkeen ikäluokkiin, jotka ovat samat kuin samasta aineistosta aiemmin tehdyssä raportissa Elo ja Rapeli 2008.

- 18-30-vuotta
- 31-45-vuotta
- 46-60-vuotta
- 61->

- Tulotaso

- Mitkä ovat taloutenne yhteenlasketut vuositulot veroja vähentämättä?

- * alle 10 000 €
 - * 10 001-20 000 €
 - * 20 001-30 000 €
 - * 30 001-40 000 €
 - * 40 001-55 000 €
 - * 55 001-65 000 €
 - * 65 001-75 000 €
 - * 75 001-85 000 €
 - * 85 001-95 000 €
 - * 95 001-110 000 €
 - * yli 110 000 €
 - * En osaa/halua sanoa

Vastaaajista 6,3 % (64) ei osannut tai halunnut vastata. Nämä vastaajat on poistettu analyysistä. Muiden osalta vastaukset on yhdistetty siviilisäätyä koskevan kysymyksen kanssa siten, että parisuhteessa olevien osalta annettu vastaus on jaettu luvulla 2, jolloin on saatu taloudessa asuvien aikuisten keskimääräinen bruttovuositulo. Näin lasketut arvot on jaettu seuraaviin luokkiin, joita on käytetty tilastoanalyysien perustana:

- Alle 10 000
 - 10 001-40 000
 - Yli 40 000

- Siviilisääty

- Mikä on nykyinen siviilisäätyenne?

- * Naimaton
 - * Avioliitossa tai muussa rekisteröidyssä parisuhteessa
 - * Avioliitossa
 - * Eronnut tai asumuserossa

- * Leski
- * Muu
- Alkuperäisestä luokittelusta muodostetut luokat:
 - * Avioliitossa tai muussa rekisteröidyssä parisuhteessa + Avioliitossa → Parisuhteessa
 - * Naimaton; Eronnut tai asumuserossa + Leski → Ei parisuhteessa
- Ammattiasema
 - Mikä on ammattiasemanne tällä hetkellä? (Valitkaa vain yksi vaihtoehto)
 - * Johtava asema
 - * Ylempi toimihenkilö
 - * Alempi toimihenkilö
 - * Työntekijä
 - * Maatalousyrittäjä
 - * Yrittäjä
 - * Opiskelija
 - * Hoidan lapsia/kotia/omaisia
 - * Työtön/lomautettu
 - * Eläkeläinen
 - * Muu
 - Alkuperäisestä luokittelusta osittain luokkia yhdistämällä muodostettu seuraavat luokat:
 - * Johtava asema + Ylempi toimihenkilö → Johtava asema / ylempi toimihenkilö
 - * Alempi toimihenkilö
 - * Työntekijä
 - * Maatalousyrittäjä + Yrittäjä → Yrittäjä / maatalousyrittäjä
 - * Opiskelija
 - * Eläkeläinen
 - * Hoidan lapsia/kotia/omaisia + Työtön/lomautettu → Ei työelämässä

On huomattava, että myös eläkeläiset voitaisiin luokitella kuuluviksi luokkaan ”ei työelämässä”. On kuitenkin perusteltua luokitella työikäiseen väestöön kuuluvat vastaajat sen mukaan ovatko he työelämässä vai sen ulkopuolella. Näin ollen työikäiseen väestöön kuulumattomat vastaajat, eläkeläiset, ovat omana luokkanaan. Luokkaan ”Muu” tai vastaamatta jättäneitä vastaajia oli kuusi. Nämä vastaajat on poistettu analyysistä.

- Poliittinen kiinnostuneisuus

Vastaajan itseilmaisema kiinnostus politiikkaa kohtaan ei ole varsinainen sosiodemografinen muuttuja, mutta se käsitellään siitä huolimatta liitteen tässä kohdassa. Kysymys on yksi useimmin kotimaisissa kyselytutkimuksissa käytetyistä ja myös kysymysmuotoilu on varsin vakiintunut.

– Kuinka kiinnostunut olette politiikasta?

- * Erittäin kiinnostunut
- * Jonkin verran kiinnostunut
- * Vain vähän kiinnostunut
- * En lainkaan kiinnostunut
- * En osaa sanoa

Yksikään vastaaja ei valinnut vaihtoehtoa ”en osaa sanoa”.

2) Tietopohja

- Yhteiskunnallisten asioiden ymmärtämiseksi saatu tietopohja

– Kuinka paljon tietämystä yhteiskunnallisten asioiden ymmärtämiseksi katsotte saaneenne...? (Arvioikaa vain niitä, joista Teillä on kokemusta)

- * Lukiossa
- * Ammattikoulussa/ammattikorkeakoulussa
- * Yliopistossa/korkeakoulussa
- * Kotona
- * Ystävä- ja/tai tuttavapiirissä
- * Itseopiskelun kautta

- Vastausvaihtoehdot:
 - * Erittäin hyvän
 - * Hyvän
 - * Keskinertaisen
 - * Heikon
 - * En mitään
- Vaihtoehdoista analyysiin valittiin vain ne, joista kaikilla vastaajilla voi olla kokemusta. Pois jätettiin vaihtoehdot lukio, ammattikoulu/ammattikorkeakoulu sekä yliopisto/korkeakoulu. Alkuperäisestä luokittelusta muodostetut luokat:
 - * Erittäin hyvän + Hyvän → Hyvät tiedot
 - * Keskinertaisen → Keskinertaiset tiedot
 - * Heikon + En mitään → Heikot tiedot tai ei mitään

3) Poliittinen kanta

- Puoluevalinta

- Mitä puoluetta äänestitte viime eduskuntavaaleissa?
 - * Kansallinen Kokoomus
 - * Suomen Sosialidemokraattinen Puolue
 - * Suomen Keskusta
 - * Perussuomalaiset
 - * Ruotsalainen Kansanpuolue
 - * Kristillisdemokraatit
 - * Vihreä Liitto
 - * Vasemmistoliitto
 - * Muu
 - * En ollut äänestysikäinen
 - * En äänestänyt
 - * En halua vastata

Kyselyn suorittamishetkenä edelliset eduskuntavaalit olivat vuotta aikaisemmin käydyt vuoden 2007 vaalit. Tämän taustamuuttujan kohdalla ei analyyseissä ole huomioitu niitä yhdeksää vastaajaa, jotka olivat äänestäneet Ruotsalaista Kansanpuoluetta heidän vähäisen lukumääränsä vuoksi. Myös ne vastaajat, jotka eivät olleet halunneet vastata on jätetty pois. Yhteensä analyysin ulkopuolelle 1020 vastaajasta jäi 63 vastaajaa.

- Ideologia

Vastaajien ideologista sijoittumista on perinteisesti mitattu vasemmisto-oikeisto -skaalalla. Yhteiskuntatutkimus 2008:ssa on käytetty 11 pisteen skaalaa, joka Martin Krohin mukaan on kyselytutkimuksissa käytetyistä ideologisen sijoittumisen mittareista toimivin.²⁴

- Mihin Te asettaisitte itsenne asteikolla, jossa nolla tarkoittaa laitimmaista vasemmistoa ja kymmenen laitimmaista oikeistoa?

4) Poliittinen osallistuminen

Yhteiskuntatutkimus 2008:ssa kysyttiin vastaajien suhtautumisesta erilaisiin yhteiskunnallisen osallistumisen muotoihin. Kyseessä ei siis ole faktuaalisen osallistumisen mittaaminen.

- Suhtautuminen poliittisen osallistumisen eri muotoihin

- Mitä seuraavista pidätte itsellenne mielekkäänä tapana osallistua yhteiskunnallisesti?
 - * Äänestäminen
 - * Mielopidekirjoittaminen
 - * Mielenosoittaminen
 - * Puoluetoiminta
 - * Yhdistystoiminta
 - * Protestiäänestäminen
 - * Yhteydenotto päätöksentekijään
 - * Kansalaisaktivismi

²⁴Kroh, 2007

- * Vaalikampanjaan osallistuminen
- * Verkko-osallistuminen
- Vastausvaihtoehdot:
 - * Erittäin mielekkäänä
 - * Mielekkäänä
 - * Jonkin verran mielekkäänä
 - * En lainkaan mielekkäänä

Analyysistä on poistettu “En osaa sanoa” -vaihtoehdon valinnat. Suurin osuus EOS-vastauksia oli verkko-osallistumisen kohdalla, 2,2 % (22).

5) Tiedonhankinta

- Eri tiedotusvälineiden merkitys
 - “Miten tärkeinä pidätte itsellenne seuraavia kanavia seurata ja hankkia tietoa yhteiskunnallisista asioista?”
 - * Televisio
 - * Valtakunnalliset tai paikalliset sanomalehdet
 - * Iltapäivälehdet
 - * Radio
 - * Aikakauslehdet
 - * Ammattilehdet- ja kirjallisuus
 - * Internet
 - * Järjestö- tai puolue toimintaan osallistuminen
 - * Viranomaisten, järjestöjen, oppilaitosten tms. järjestämät tilaisuudet
 - * Tiedotusfoorumit (esim. Eurooppa-tiedotus, kunnalliset tietopalvelut)
 - * Yhteydenotto päätöksentekijään (poliitikko, virkamies tms.)
 - * Keskustelut ystävä-, perhe- ja tuttavapiirissä ja/ tai kollegoiden tms. kanssa

- Vastausvaihtoehdot:
 - * Erittäin tärkeänä
 - * Tärkeänä
 - * Melko tärkeänä
 - * En lainkaan tärkeänä

Eri vaihtoehdoista jätettiin analyysissä käsittelemättä järjestö- tai puolue-toimintaan osallistuminen, viranomaisten tms. järjestämät tilaisuudet, tiedotusfoorimit sekä keskustelut muiden kanssa. Näiden vaihtoehtojen osalta vastaajista vain marginaalinen määrä katsoi ne itselleen oleellisiksi tiedon lähteiksi.

- Sanomalehtien sisällön seuraaminen
 - Kuinka usein tavallisesti luette sanomalehdistä...?
 - * Paikallisuutiset
 - * Kotimaan uutiset
 - * Ulkomaan uutiset
 - * Talousuutiset
 - * Pääkirjoitukset ja kolumnit
 - * Asiantuntija-artikkelit (Aliot, vieraskynät tms.)
 - * Mieliopidekirjoitukset
 - Vastausvaihtoehdot:
 - * Päivittäin
 - * 2-6 kertaa viikossa
 - * Kerran viikossa tai muutaman kerran kuukaudessa
 - * Kerran kuukaudessa tai harvemmin
 - * En koskaan
 - Alkuperäisestä luokittelusta muodostetut luokat:
 - * Päivittäin + 2-6 kertaa viikossa → Usein
 - * Kerran viikossa tai muutaman kerran kuukaudessa + Kerran kuukaudessa tai harvemmin → Toisinaan
 - * En koskaan

Liite B

Politiikkatietämystä mittaavat kysymykset

Alla on listattu kaikki ne Suomessa vuosien 1958-2009 välisenä aikana kyselytutkimuksissa suomalaisilta kysytyt politiikkatietämystä mittaavat kysymykset, joihin tässä työssä on viitattu. Taulukkoon on sisällytetty myös kaikki Yhteiskuntatutkimus 2008 -kyselytutkimuksen kysymykset, vaikka niitä kaikkia ei erikseen ole tutkimuksessa hyödynnetty. Nämä kysymykset ovat kuitenkin kuvassa 4.1 esitetyn jakauman perustana, josta syystä ne ovat osana tätä liitettä.

Taulukossa esitettyjen kysymysten lisäksi suomalaisilta on kysytty politiikkatietämystä mittaavia kysymyksiä myös useissa muissa eurobarometreissa. Myös InnoLink Researchin Yleisradion toimeksiannosta tekemissä kahdessa kyselyssä tammi- ja heinäkuussa 2008 kysyttiin yhteensä 35 kysymystä, joista tässä tutkimuksessa hyödynnettiin vain muutamia.

Kysymykset, joiden kohdalla vastausvaihtoehtoja ei ole raportoitu ovat olleet avokysymyksiä. Prosentti-merkillä merkityssä sarakkeessa on mainittu kysymysten ratkaisuprosentit. Kyselyt ja niistä käytetyt lyhenteet ovat seuraavat:

- Pertti Pesosen Tampereella ja Korpilahdella 1958 tekemä kysely = PP 1958
- Eduskuntavaalikysely 1966 = EKK 1966
- Eduskuntavaalitutkimukset 1991-2007 = EKT 1991/2003/2007
- European Social Survey -kysely 2004 = ESS 2004
- Yhteiskuntatutkimus 2008 = YTKT 2008
- InnoLink Research -kysely = ILR 2008
- Eurobarometri -kyselyt = EB kyselynumero/vuosi

Pertti Pesosen kyselyä vuodelta 1958 sekä eurobarometreja lukuunottamatta ovat kaikki muut kyselyt kohdistuneet edustavaan otokseen 18-vuotta täyttäneitä suomalaisia. Pesosen otos koostui myös 18-vuotta täyttäneistä, mutta ei ole edustava koko väestön tasolla. Vaikka Pesosen tutkimukseen kuuluivat otokset Tampereelta ja Korpilahdelta, kysyttiin tutkimuksen tietämuskysymykset ainoastaan tampereelaisilta vastaajilta. Eurobarometrien perusjoukkona käytetään jokaisen vastaajamaan asukkaista 15-vuotta täyttäneitä henkilöitä. Tätä tutkimusta varten poistettiin 15-17-vuotiaat eurobarometrien vastaajat ennen kysymysten ratkaisuprosenttien laskemista, jotta ratkaisuprosentit olisivat vertailukelpoisia muiden tutkimusten kanssa.

Kysymysteksti	Vastausvaihtoehdot	Kysely	%
(Entä) mitä puolueita Teidän muistaaksenne on mukana nykyisessä eduskunnassa? Pyydän luettelemaan ne puolueet, jotka tulevat mieleenne, suurimmasta pienimpään.	-	PP 1958	8/87 ¹
Satutteko muistamaan, milloin uusi eduskunta valitaan?	-	PP 1958	13/82 ²
Satutteko tietämään mitä puoluetta kukin heistä edustaa; entä satutteko tuntemaan heistä jonkun tai joitakin nimeltä? (Vastaajalle näytetään kuvia seitsemästä poliitikosta)	Ele Alenius (SKDL) Kristian Gestrin (RKP) Mikko Juva (LKP) Rafael Paasio (SDP) Juha Rihtniemi (KOK) Olavi Saarinen (TPSL) Johannes Virolainen (KESK)	EKK 1966	14 4 12 65 49 13 86
Tiedättekö mitkä ovat eduskunnassa neljä suurinta puoluetta, suuruusjärjestyksessä lueteltuina?	SDP KOK KESK VL (SKDL) RKP SMP Jokin muu, mikä	EKT 1991	26

Kysymysteksti	Vastausvaihtoehdot	Kysely	%
Mitkä puolueet ovat nykyisessä hallituksessa?	SDP KOK KESK VL (SKDL) RKP SMP SKL Vihreät LKP Perustuslaillinen oikeistopuolue Suomen Eläkeläisten Puolue Deva Jokin muu, mikä	EKT 1991	36
Muistatko, minä vuonna toimitetaan seuraavat presidentinvaalit?	1991 1992 1993 1994 1995 1996	EKT 1991	43
Eduskuntavaalit ovat jo lähempänä. Muistatko, milloin uusi eduskunta valitaan?	Maaliskuun puolivälissä Maaliskuussa Tänä keväänä Tänä vuonna Joku muu ajankohta	EKT 1991	71 ³
Mille puolueelle seuraava tunnus kuuluu?	SDP KOK KESK SMP RKP VL	EKT 1991	67 47 78 17 18 15
Mitä puoluetta Paavo Lipponen edustaa	Kokoomusta SDP:tä Keskustaa Vasemmistoliittoa Jokin muu	EKT 2003	94

Kysymysteksti	Vastausvaihtoehdot	Kysely	%
Mikä seuraavista maista on Yhdistyneiden Kansakuntien (YK) turvallisuusneuvoston pysyvä jäsen?	Kanada Japani Venäjä Italia	EKT 2003	52
Palkansaaajien palkkatulo on veronalaista Suomessa. Haluaisimme kysyä teiltä valtion verotuksesta. Oletetaan, että Virtanen ansaitsee 2 000 euroa kuussa, ja Herranen 5 000 euroa kuussa. Mikä seuraavista väittämistä teidän mielestänne on lähinnä totuutta?	Virtasen ja Herrasen veroprosentit ovat yhtä korkeat Virtasen veroprosentti on korkeampi kuin Herrasen Herrasen veroprosentti on korkeampi kuin Virtasen Virtanen ei maksa lainkaan valtion tuloveroa, vain Herranen	EKT 2003	77
Mikä on paikkamäärältään eduskunnan suurin, toiseksi suurin, kolmanneksi suurin ja neljänneksi suurin puolue	SDP KESK KOK VAS RKP VIHR KD PS	EKT 2003	39
Kuka on Suomen valtiovarainministeri?	Erkki Tuomioja Antti Kalliomäki Tuula Haatainen Sauli Niinistö	ESS 2004	67
Millä puolueella on toiseksi eniten eduskuntapaikkoja?	KOK KESK SDP RKP	ESS 2004	52
On tietysti selvää, että pienituloisen henkilö maksaa vähemmän veroa kuin suurituloisen henkilö. Mutta maksaako pienituloisen henkilö:	Suuremman osuuden palkastaan veroja kuin suurituloisen henkilö Samana osuuden Pienemmän osuuden palkastaan	ESS 2004	52

Kysymysteksti	Vastausvaihtoehdot	Kysely	%
YK:n turvallisuusneuvostossa on viisi pysyvää jäsenmaata. Osaatteko mainita joitakin näistä maista?	Ranska Iso-Britannia Saksa Venäjä Kiina Japani Kanada Yhdysvallat Muu maa	ESS 2004	14 ⁴
Mikä vaihtoehdoista parhaiten kuvaa sitä, keillä on äänioikeus Eduskuntavaaleissa?	Maassa asuvat ihmiset Veronmaksajat Maassa laillisesti asuvat ihmiset Kansalaiset	ESS 2004	74
Kuinka usein Eduskuntavaalit tavallisesti pidetään?	Kolmen vuoden välein Neljän vuoden välein Viiden vuoden välein Kuuden vuoden välein	ESS 2004	91
Kuka seuraavista oli vuonna 2006 Suomen hallituksen ulkoministeri?	Paula Lehtomäki Eero Heinäluoma Erkki Tuomioja Kimmo Sasi	EKT 2007	83
Mikä seuraavista on paikkamäärältään juuri valitun eduskunnan toiseksi suurin puolue?	SDP KOK VAS KESK	EKT 2007	77
Mikä seuraavista maista on Yhdistyneiden kansakuntien turvallisuusneuvoston pysyväisjäsen?	Japani Saksa Venäjä Kanada	EKT 2007	38

Kysymysteksti	Vastausvaihtoehdot	Kysely	%
Ketkä saavat äänestää Suomen eduskuntavaaleissa?	Kaikki Suomessa laillisesti asuvat täysi-ikäiset ihmiset Kaikki täysi-ikäiset Suomen kansalaiset Vain ne täysi-ikäiset Suomen kansalaiset, jotka asuvat Suomessa Vain Suomessa asuvat täysi-ikäiset veronmaksajat	EKT 2007	89
Mitä mielestänne tarkoitetaan parlamentaarisella hallitusmuodolla?	Kansanvaltaa Sitä että eduskunta nauttii hallituksen luottamusta Sitä että hallitus nauttii eduskunnan luottamusta Sitä että hallitus nauttii presidentin luottamusta	EKT 2007	44
Mitkä 4 puoluetta ovat tällä hetkellä edustettuina hallituksessa?	-	ILR 2008	43
Montako euroedustajaa Suomella on?	-	ILR 2008	15
Kuinka pitkä on presidentin toimikausi Suomessa?	-	ILR 2008	74
Maamme poliittisen järjestelmän perustana on perustuslaki. Mille seuraavista valtiollinen valta Suomessa tämän perustuslain mukaan kuuluu?	Oikeuslaitokselle Kansalle Presidentille Hallitukselle	YTKT 2008	55
Suomessa on käytössä suhteellinen vaalitapa. Minkä tai mitkä seuraavista tekijöistä liitätte käsitteeseen suhteellinen vaalitapa?	Kustakin vaalipiiristä valitaan yksi ehdokas Monipuoluejärjestelmä Kaksipuoluejärjestelmä Kustakin vaalipiiristä valitaan useita ehdokkaita	YTKT 2008	23

Kysymysteksti	Vastausvaihtoehdot	Kysely	%
Mitä tarkoitetaan käsitteellä vaalipiirijako?	Vaaleissa annettujen äänten alueellista jakautumista Vaaleissa ehdolla olevien ehdokkaiden alueellista jakautumista Tiettyä ehdokasta äänestäneiden henkilöiden alueellista jakautumista Vaaleilla täytettävien edustajapaikkojen alueellista jakoa	YTKT 2008	39
Suomessa myös kunnissa ja kaupungeissa tehdään poliittisia päätöksiä. Minkä poliittisen päätöksentekijän kuntalaiset valitsevat suoraan kunnallisvaaleissa?	Kunnanhallituksen Kunnanjohtajan Kunnanvaltuuston Lääninhallituksen	YTKT 2008	80
Kuka on tällä hetkellä nykyisen asuinkuntanne kunnan- tai kaupunginjohtaja?	-	YTKT 2008	55
Mikä puolue on tällä hetkellä paikkamäärältään nykyisen asuinkuntanne kunnan- tai kaupunginvaltuuston suurin puolue?	-	YTKT 2008	57
Kuinka usein kunnallisvaalit järjestetään Suomessa?	Joka toinen vuosi Joka kolmas vuosi Joka neljäs vuosi Joka viides vuosi	YTKT 2008	80
Minkä poliittisen päätöksentekijän kansa valitsee Suomessa suoraan parlamenttivaaleissa?	Hallituksen Pääministerin Presidentin Eduskunnan	YTKT 2008	62

Kysymysteksti	Vastausvaihtoehdot	Kysely	%
Kuka toimii tällä hetkellä Suomen pääministerinä ja mitä puoluetta hän edustaa? (Nimi)	-	YTKT 2008	94
Kuka toimii tällä hetkellä Suomen pääministerinä ja mitä puoluetta hän edustaa? (Puolue)	-	YTKT 2008	85
Mikä tai mitkä seuraavista kuuluvat perustuslain mukaan eduskunnan tehtäviin?	Ulkopolitiikan johtaminen Lakien säätäminen Euroopan unionin (EU) asioiden kansallinen valmistelu Valtiontaloudesta päättäminen	YTKT 2008	26
Valitkaa seuraavista ne puolueet, jotka ovat tällä hetkellä edustettuina maamme hallituksessa.	(Eduskunnassa edustettuina olevat puolueet satunnaisjärjestyksessä lueteltuina)	YTKT 2008	38
Kuinka usein eduskuntavaalit tulee vähintään järjestää Suomessa?	Kolmen vuoden välein Neljän vuoden välein Viiden vuoden välein Kuuden vuoden välein	YTKT 2008	86
Milloin eduskuntavaalit järjestetään seuraavan kerran? (Vuosi / kuukausi)	-	YTKT 2008	40

Kysymysteksti	Vastausvaihtoehdot	Kysely	%
Vaalijärjestelmä muuttaa vaaleissa annetut äänet edustajapaikoiksi. Suomessa äänestäjät antavat äänensä valitsemalleen ehdokkaalle. Millä tavoin tämä ehdokkaalle annettu ääni vaikuttaa?	Kunkin ehdokkaan henkilökohtaiset äänet lasketaan yhteen ja vaalipiiristä valitaan eniten ääniä saanut ehdokas Kunkin ehdokkaan henkilökohtaiset äänet lasketaan yhteen ja vaalipiirin paikat täytetään henkilökohtaisten äänien mukaisessa järjestyksessä Kullekin ehdokkaalle lasketaan ehdokkaan puolueen kokonaisäänimäärän perusteella nk. vertailuluku. Vaalipiirin paikat täytetään näin saatujen vertailulukujen mukaisessa järjestyksessä Kukin puolue saa vaalipiirin paikoista omaa ääniosuuttaan vastaavan osuuden. Puolueen saamat paikat täytetään puolueen asettamalta ehdokaslistalta ehdokasjärjestyksessä.	YTKT 2008	48
Kuinka monta kansanedustajaa kuuluu eduskuntaan?	-	YTKT 2008	70
Kuka toimii tällä hetkellä eduskunnan ensimmäisenä puhemiehenä ja mitä puoluetta hän edustaa?	-	YTKT 2008	63
Seuraavassa on lueteltu kaikki nykyisessä eduskunnassa edustettuina olevat puolueet. Sanokaa neljä (4) paikkamäärältään suurinta puoluetta.	(Eduskunnassa edustettuina olevat puolueet satunnaisjärjestyksessä lueteltuina)	YTKT 2008	89 73 61 33 23 ⁵
Minkä kahden puolueen yhteistyöstä on käytetty käsitettä punamulta?	SDP ja Kokoomus SDP ja Keskusta Vasemmistoliitto ja Keskusta Vasemmistoliitto ja Kokoomus	YTKT 2008	69

Kysymysteksti	Vastausvaihtoehdot	Kysely	%
Mikä tai mitkä seuraavista kuuluvat perustuslain mukaan pääministerin tehtäviin?	Valtioneuvoston toiminnan johtaminen Ylimpien virkamiesten nimittäminen Presidentin tehtävien hoitaminen tämän ollessa estynyt Hallituksen ministerien nimittäminen ja erottaminen	YTKT 2008	40
Mikä on Suomessa noudatettava valtion ja kuntien välisen tehtävänjaon pääperiaate?	Kunnat päättävät itse kaikista asioistaan Alue- ja kuntaministeri johtaa kuntien toimintaa Valtio päättää kuntien perustehtävät, jotka kunnat toteuttavat Lääninhallitus päättää alueensa kuntien tehtävät	YTKT 2008	65
Nimetkää yhden eduskunnassa edustettuna olevan puolueen puheenjohtaja (Nimi ja puolue)	-	YTKT 2008	70
Suomessa noudatetaan niin kutsuttua parlamentarismia periaatetta. Mikä seuraavista kuvaa parhaiten tätä periaatetta?	Kansa valitsee eduskunnan Kansanedustajan tulee päätöksissään noudattaa äänestäjien tahtoa Hallituksen tulee nauttia eduskunnan enemmistön luottamusta Hallituksen tulee nauttia presidentin luottamusta	YTKT 2008	39
Suomessa on 1960-luvulta lähtien käyty nk. kolmikantaneuvotteluja. Ketkä ovat olleet näiden neuvottelujen pääosapuolet?	Presidentti, pääministeri ja valtiovarainministeri Valtio, työnantaja- ja työntekijäjärjestöt Kunta-, kaupunki- ja maakuntajohtajat Suomi, Ruotsi ja Norja	YTKT 2008	66

Kysymysteksti	Vastausvaihtoehdot	Kysely	%
Mitä tarkoitetaan lyhenteellä TUPO?	Tuloveron poistamiseen tähtäviä suunnitelmia Tuulivoimapainotteista energiapolitiikkaohjelmaa Tulopoliittista kokonaisratkaisua Tuloveroprosentin oikaisumenettelyä	YTKT 2008	94
Suomen perustuslaki säätelee maamme ulkopoliitiikan toimivaltasuhteet. Mikä seuraavista vaihtoehdoista täydentää perustuslain määritelmän: "Suomen ulkopoliitiikkaa johtaa"...	Tasavallan presidentti yhteistoiminnassa ulkoministerin kanssa Tasavallan presidentti yhteistoiminnassa valtioneuvoston kanssa Eduskunta yhteistoiminnassa ulkoministerin kanssa Ulkoministeri	YTKT 2008	35
Kuinka pitkä on tasavallan presidentin virkakausi?	Neljä vuotta Viisi vuotta Kuusi vuotta Kahdeksan vuotta	YTKT 2008	84
Mistä vuodesta lähtien Suomi on ollut Euroopan unionin (EU) jäsen?	2000 1995 1986 Suomi ei ole EU:n jäsen	YTKT 2008	74
Seuraavassa on lueteltu joukko eurooppalaisia valtioita. Mitkä niistä kuuluvat EU:iin?	Puola, Ruotsi, Saksa, Norja, Tanska, Sveitsi, Italia, Latvia, Iso-Britannia, Viro	YTKT 2008	27
Seuraavassa on lueteltu joukko eurooppalaisia valtioita. Missä niissä on käytössä yhteisvaluutta euro?	Puola, Ruotsi, Saksa, Norja, Tanska, Sveitsi, Italia, Latvia, Iso-Britannia, Viro	YTKT 2008	22
Mikä tai mitkä seuraavista ovat aloja, joissa jäsenmaat ovat luovuttaneet toimivallan EU:lle?	Maatalous- ja kalastusasiat Koulutus- ja sosiaalipoliittikka Ulko- ja turvallisuuspolitiikka Kauppapolitiikka	YTKT 2008	21

Kysymysteksti	Vastausvaihtoehdot	Kysely	%
Minkä EU-toimielimen edustajien valintaan Te voitte vaaleissa suoraan osallistua?	Komission Parlamentin Eurooppa-neuvoston EU:n neuvoston (ministerineuvoston)	YTKT 2008	64
EU:n tärkeimmät päätökset ovat asetuksia ja direktiivejä. Mikä seuraavista vastaa EU-asetuksen määritelmää?	Asetus on ei-sitova suositus jäsenmaille Asetus on sellaisenaan noudatettavaa oikeutta Asetus velvoittaa jäsenmaita, mutta jättää kansallisen viranomaisen valittavaksi muodot ja keinot Asetus määrittelee EU:n toimielinten valtasuhteet	YTKT 2008	20
EU:n neuvostossa (ministerineuvostossa) jäsenmaiden yhteenlaskettu äänimäärä on 345. Kuinka monta ääntä on Suomella?	7 3 10 5	YTKT 2008	34
Kuinka monta edustajaa - "meppiä" - Suomella on tällä hetkellä Euroopan parlamentissa?	10 14 25 27	YTKT 2008	47
Kuinka pitkä on Euroopan parlamentin toimikausi?	Kolme vuotta Neljä vuotta Viisi vuotta Kuusi vuotta	YTKT 2008	13
Mikä on tällä hetkellä kotikuntanne kunnallisveroprosentti (veroäyri)?	-	YTKT 2008	17

Kysymysteksti	Vastausvaihtoehdot	Kysely	%
Kuinka suuret ovat Suomen valtion vuotuiset menot?	10-20 miljardia euroa 40-50 miljardia euroa 100-110 miljardia euroa 250-260 miljardia euroa	YTKT 2008	21
Vuoden aikana inflaatio on 3 % ja Virtasen palkkatulot kasvavat 2 %. Miten tämä kehitys vaikuttaa Virtasen ostovoimaan?	Virtasen ostovoima kasvaa 2 % Virtasen ostovoima vähenee 3 % Virtasen ostovoima kasvaa 5 % Virtasen ostovoima vähenee 1 %	YTKT 2008	71
Palkansaajien palkkatulo on veronalaista Suomessa. Oletetaan, että Virtanen ansaitsee 2 000 euroa kuussa ja Herranen 5 000 euroa kuussa. Mikä seuraavista valtion tuloverotusta koskevista väittämistä teidän mielestänne on lähinnä totuutta?	Virtasen ja Herrasen veroprosentit ovat yhtä korkeat Virtasen veroprosentti on korkeampi kuin Herrasen Herrasen veroprosentti on korkeampi kuin Virtasen Virtanen ei maksa lainkaan valtion tuloveroa, vain Herranen maksaa sitä	YTKT 2008	77
Euroopan unioniin kuuluu 12 jäsenmaata.	Pitää paikkaansa Ei pidä paikkaansa	EB 58.1/2002 EB 61/2004 EB 62/2004	25 34 67
Euroopan unioniin kuuluu 15 jäsenmaata.	Pitää paikkaansa Ei pidä paikkaansa	EB 63.4/2005 EB 64.2/2005 EB 65.1/2006	56 48 48
Euroopan unioniin kuuluu nykyisin 15 jäsenmaata.	Pitää paikkaansa Ei pidä paikkaansa	EB 65.2/2006 EB 66.1/2006 EB 67.2/2007 EB 68.1/2007 EB 69.2/2008	48 49 57 58 57
Kansalaiset, kuten Te ja minä, valitsevat Euroopan parlamentin edustajat.	Pitää paikkaansa Ei pidä paikkaansa	EB 58.1/2002	68

Kysymysteksti	Vastausvaihtoehdot	Kysely	%
Euroopan unionin kansalaiset valitsevat Euroopan parlamentin jäsenet suoralla vaalilla.	Pitää paikkaansa Ei pidä paikkaansa	EB 61/2004	70
		EB 62/2004	69
		EB 63.4/2005	62
		EB 64.2/2005	63
		EB 65.1/2006	61
		EB 65.2/2006	66
		EB 66.1/2006	59
		EB 67.2/2007	59
		EB 68.1/2007	63
Mihin seuraavista uskotte suurimman osan EU:n budjetista käytettävän?	Aluekehitys- ja koheesiorahastoihin Yhtenäisen maatalouspolitiikan rahastoihin (CAP) Virkamiesten palkkoihin, kokouksiin, rakennuksiin Itäisen Euroopan tukemiseen Euroopan sosiaalirahastoon (ESR) Apuun kolmannen maailman maille Muuhan	EB 44.2bis/1996 EB 51/1999 EB 54.1/2000 EB 56.2/2000	23 23 18 22
Mihin seuraavista uskotte suurimman osan EU:n budjetista käytettävän?	Työllisyys- ja sosiaaliasiat Maatalous Tieteellinen tutkimus Alueellinen tuki Ulkopolitiikka ja tuki Euroopan unionin ulkopuolisille maille Hallinto- ja henkilöstökulut, rakennukset Muuhan	EB 61/2004 EB 62/2004 EB 63.4/2005 EB 64.2/2005 EB 66.1/2006	24 26 23 22 24
Euro tulee olemaan arvoltaan sama kaikissa mukana olevissa jäsenmaissa.	Pitää paikkaansa Ei pidä paikkaansa	EB 46/1996 EB 46.1/1996 EB 49/1998	68 67 69
Tiedättekö mikä on yhteisen eurooppalaisen valuutan nimi?	-	EB 44.2bis/1996 EB 49/1998 EB 50/1998	34 66 75

Kysymysteksti	Vastausvaihtoehdot	Kysely	%
Mistä lähtien käsityksenne mukaan ei ole enää mahdollista maksaa Suomen markoilla?	1. tammikuuta 2000 lähtien 1. tammikuuta 2001 lähtien 1. tammikuuta 2002 lähtien Kaksi tai kolme kuukautta tammikuun 2002 jälkeen Kuusi kuukautta tammikuun 2002 jälkeen 1. tammikuuta 2003 lähtien Myöhemmin Ei koskaan	EB 52/1999	15
Mistä lähtien käsityksenne mukaan ei ole enää mahdollista maksaa Suomen markoilla?	-	EB 54/2000 EB 55/2001 EB 55.2/2001	38 44 47
Onko Suomen markan arvo mielestänne sidottu kiinteästi Euron arvoon sen mukaan mitä olette kuullut tai lukenut?	Kyllä Ei	EB 52/1999 EB 54/2000 EB 55.2/2001	67 65 72
Euroopan unionin jäsenmaat viettävät joka vuosi yhteistä Eurooppa-päivää.	Pitää paikkaansa Ei pidä paikkaansa	EB 58.1/2002	70
Kaikissa Euroopan unionin jäsenmaissa vietetään joka vuosi Eurooppa-päivää.	Pitää paikkaansa Ei pidä paikkaansa	EB 61/2004 EB 62/2004	70 74
Euroopan unionilla on oma hymni.	Pitää paikkaansa Ei pidä paikkaansa	EB 58.1/2002 EB 61/2004 EB 62/2004 EB 63.4/2005 EB 64.2/2005	24 19 26 24 23
Kuuden kuukauden välein Euroopan unionin puheenjohtajuus siirtyy toiselle jäsenvaltiolle.	Pitää paikkaansa Ei pidä paikkaansa	EB 66.1/2006 EB 67.2/2007 EB 68.1/2007 EB 69.2/2008	73 71 70 62
Milloin mielestänne pidetään seuraavat EU-vaalit täällä Suomessa?	-	EB 68.1/2007 EB 69.2/2008	4 3

¹8 = osuus vastaajista, jotka osasivat mainita kaikki 7 puoluetta; 87 = osuus vastaajista, jotka osasivat mainita väh. 1 puolueen.

²13 = osuus vastaajista, jotka tiesivät ajankohdan päivämäärän tarkkuudella; 82 = osuus vastaajista, jotka tiesivät ajankohdan vuoden tarkkuudella.

³Oikeaksi vastaukseksi laskettu vaihtoehdot ”maaliskuun puolivälissä”, ”maaliskuussa” sekä ”tänä keväänä”.

⁴Aineiston koodauksesta johtuen luku kertoo kuinka suuri osa vastaajista osasi mainita kaikki maat.

⁵89 = osuus vastaajista, jotka osasivat mainita suurimman puolueen. Seuraavat luvut kertovat osuudet 2.-4. suurinta puoluetta maininneista. Viimeinen luku on osuus vastaajista, jotka ovat osanneet mainita oikein kaikki neljä puoluetta.

Lähteet

- Aarts, Kees ja Semetko, Holli A. (2003). The Divided Electorate: Media Use and Political Involvement. *The Journal of Politics*, 65(3): 759–784.
- Almond, Gabriel A. ja Verba, Sidney (1963). *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. Princeton University Press, Princeton, N.J.
- Althaus, Scott L. (1998). Information Effects in Collective Preferences. *American Political Science Review*, 92(3): 545–558.
- Atherton, Herbert (2000). We the people...project citizen. Teoksessa Mann, Sheilah ja Patrick, John (toim.), *Education for civic engagement in democracy: Service learning and other promising practices*. Eric Clearinghouse for Social Studies, Bloomington, IN., 93–102.
- Barber, Benjamin (1984). *Strong democracy : participatory politics for a new age*. University of California, Berkeley, CA.
- Barber, James David (1969). *Citizen Politics: An Introduction to Political Behavior*. Markham, Chicago, Ill.
- Bartels, Larry M. (1996). Uninformed Votes: Information Effects in Presidential Elections. *American Journal of Political Science*, 40(1): 194–230.
- Bengtsson, Åsa ja Grönlund, Kimmo (2005). Muu poliittinen osallistuminen. Teoksessa Paloheimo, Heikki (toim.), *Vaalit ja demokratia Suomessa*. WSOY, Helsinki, 147–168.

- Bengtsson, Åsa ja Mattila, Mikko (2009). Direct democracy and its critics: Support for direct democracy and 'stealth' democracy in Finland. *West European Politics*, 32(5): 1031–1048.
- Bennett, Stephen Earl (1988). "Know-Nothings" Revisited: The Meaning of Political Ignorance Today. *Social Science Quarterly*, 69(2): 476–490.
- Bennett, Stephen Earl (1996). "Know-Nothings" Revisited Again. *Political Behavior*, 18(3): 219–233.
- Berelson, Bernard (1952). Democratic Theory and Public Opinion. *Public Opinion Quarterly*, 16(3): 313–330.
- Berelson, Bernard R., Lazarsfeld, Paul F., ja McPhee, William N. (1954). *Voting: A Study of Opinion Formation in a Presidential Campaign*. The University of Chicago Press, Chicago, Ill.
- Blais, André, Aldrich, John H., Indridason, Indridi H., ja Levine, Renan (2006). Do Voters Vote For Government Coalitions?: Testing Downs' Pessimistic Conclusion. *Party Politics*, 12(6): 691–705.
- Blais, André, Gidengil, Elisabeth, Nevitte, Neil, ja Nadeau, Richard (2004). Where Does Turnout Decline Come From? *European Journal of Political Research*, 43(2): 221–236.
- Borg, Sami (2006). Käsitukset kansalaisuudesta ja omista vaikuttamismahdollisuuksista. Teoksessa Borg, Sami (toim.), *Suomen demokratiaindikaattorit*. Oikeusministeriön julkaisu 1/2006. Edita Prima, Helsinki, 115–127.
- Bourdieu, Pierre (1991). *Language and Symbolic Power*. Harvard University Press, Cambridge, MA.
- Brown, Richard D. (1996). *The Strength of a People: The Idea of an Informed Citizenry in America*. The University of North Carolina Press, Chapel Hill, NC.
- Bryce, James (1888). *The American Commonwealth, vol. 3*. Macmillan, London.
- Burdick, Eugene (1959). Political Theory and the Voting Studies. Teoksessa Burdick, Eugene ja Brodbeck, Arthur J. (toim.), *American Voting Behavior*. Free Press, New York, 136–149.

- Butterfield, L.H., Faber, Leonard C., ja Garrett, Wendell D. (toim.) (1961). *Diary and Autobiography of John Adams: Volumes 1-4*, side 1. Belknap Press, Cambridge, MA.
- Campbell, Angus, Converse, Philip E., Miller, Warren E., ja Stokes, Donald E. (1960). *The American Voter*. University of Chicago Press, Chicago, Ill.
- Campbell, David E. (2008). Voice in the Classroom: How an Open Classroom Climate Fosters Political Engagement Among Adolescents. *Political Behavior*, 30(4): 437–454.
- Chaffee, Steven (2000). Education for citizenship: Promising effects of the kids voting curriculum. Teoksessa Mann, Sheilah ja Patrick, John (toim.), *Education for Civic Engagement in Democracy: Service Learning and Other Promising Practices*. Eric Clearinghouse for Social Studies, Bloomington, IN., 87–92.
- Cleary, Robert E. (1971). *Political Education in the American Democracy*. Intext Educational Publishers, Scranton, PA.
- Converse, Philip E. (1964). The Nature of Belief Systems in Mass Publics. Teoksessa Apter, David E. (toim.), *Ideology and Discontent*. Free Press, New York, 206–261.
- Converse, Philip E. (1975). Public Opinion and Voting Behavior. Teoksessa Greenstein, Fred I. ja Polsby, Nelson W. (toim.), *Handbook of Political Science: Nongovernmental Politics*. Addison-Wesley, Reading, MA., 75–171.
- Converse, Philip E. (1990). Popular Representation and the Distribution of Information. Teoksessa Ferejohn, John A. ja Kuklinski, James H. (toim.), *Information and Democratic Processes*. University of Illinois Press, Champaign, Ill., 369–388.
- Converse, Philip E. ja Niemi, Richard (1971). Non-Voting among Young Adults in the United States. Teoksessa Crotty, William J., Freeman, Donald M., ja Gatlin, Douglas S. (toim.), *Political Parties and Political Behavior*. Allyn & Bacon, Boston, MA., 443–466.
- Crick, Bernard (1993). *In Defence of Politics*. Penguin Books, London, 4. painos.
- Dahl, Robert A. (1963). *Modern Political Analysis*. Prentice Hall, Englewood Cliffs, NJ.

- Dahl, Robert A. (1992). The Problem of Civic Competence. *Journal of Democracy*, 3(4): 45–59.
- de Mandeville, Bernard (1924/1714). *The Fable of The Bees: or, Private Vices, Public Benefits*. Clarendon Press, Oxford.
- de Vreese, Claes H. ja Boomgaarden, Hajo (2006). News, Political Knowledge and Participation: The Differential Effects of News Media Exposure on Political Knowledge and Participation. *Acta Politica*, 41(4): 317–341.
- Delli Carpini, Michael X. ja Keeter, Scott (1991). Stability and Change in the U.S. Public's Knowledge of Politics. *The Public Opinion Quarterly*, 55(4): 583–612.
- Delli Carpini, Michael X. ja Keeter, Scott (1993). Measuring Political Knowledge: Putting First Things First. *American Journal of Political Science*, 37(4): 1179–1206.
- Delli Carpini, Michael X. ja Keeter, Scott (1996). *What Americans Know About Politics and Why It Matters*. Yale University Press, New Haven, CT.
- Downs, Anthony (1957). *An Economic Theory of Democracy*. Harper & Row, New York.
- Druckman, James N. (2005). Does Political Information Matter? *Political Communication*, 22(4): 515–519.
- Dudley, Robert L. ja Gitelson, Alan R. (2002). Political Literacy, Civic Education, and Civic Engagement: A Return to Political Socialization? *Applied Developmental Science*, 6(4): 175–182.
- Easton, David (1965). *A System Analysis of Political Life*. John Wiley, New York, London.
- Easton, David ja Hess, Robert (1961). Youth and the Political System. Teoksessä Lipset, Seymour Martin ja Lowenthal, Leo (toim.), *Culture and Social Character*. Free Press, New York, 226–251.
- Ekman, Tiina (2007). *Demokratisk kompetens: om gymnasiet som demokratiskola*, Statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet, Doktorsavhandling.

- Elinder, Mikael, Jordahl, Henrik, ja Poutvaara, Panu (2008). *Selfish and Prospective: Theory and Evidence of Pocketbook Voting*. IFN Working Paper No. 770, 2008. Research Institute of Industrial Economics, Stockholm.
- Elo, Kimmo ja Rapeli, Lauri (2008). *Suomalaisten politiikkatietämys*. Oikeusministeriön julkaisu 2008:6. Edita Prima, Helsinki.
- Erskine, Hazel (1962). The Polls: The informed public. *Public Opinion Quarterly*, 26(4): 668–677.
- Erskine, Hazel (1963a). The Polls: Exposure to domestic information. *Public Opinion Quarterly*, 27(3): 491–500.
- Erskine, Hazel (1963b). The Polls: Exposure to international information. *Public Opinion Quarterly*, 27(4): 658–662.
- Erskine, Hazel (1963c). The Polls: Textbook knowledge. *Public Opinion Quarterly*, 27(1): 133–141.
- Fayyaz, Sam (2006). Participation without Communication: Rousseau's Conception of Deliberation and Habermas' Challenge. <http://www.bsos.umd.edu/gvpt/theory/Fayyaz.pdf>.
- Ferejohn, John (1986). Incumbency and Electoral Control. *Public Choice*, 50(1-3): 5–25.
- Fiorina, Morris P. (1981). *Retrospective Voting in American National Elections*. Yale University Press, New Haven, CT.
- Fishkin, James S. (1999). *Democracy and Deliberation: New Directions for Democratic Reform*. Yale University Press, New Haven, CT.
- Frazer, Elizabeth ja Macdonald, Kenneth (2003). Sex Differences in Political Knowledge in Britain. *Political Studies*, 51(1): 67–83.
- Galston, William A. (2001). Political Knowledge, Political Engagement, and Civic Education. *Annual Review of Political Science*, 4(1): 217–234.
- Gaventa, John (1995). Citizen knowledge, citizen competence and democracy building. *The Good Society: A PEGS Journal*, 5(3): 28–35.

- Graber, Doris A. (1988). *Processing the News: How People Tame the Information Tide*. Longman, New York, 2. painos.
- Graber, Doris A. (1994). Why Voters Fail Information Tests: Can the Hurdles Be Overcome? *Political Communication*, 11(4): 331–346.
- Granberg, Donald ja Holmberg, Sören (1990). The Berelson Paradox Reconsidered: Intention-Behavior Changers in U.S. and Swedish Election Campaigns. *Public Opinion Quarterly*, 54(4): 530–550.
- Grönlund, Kimmo (2006). Osallistuva demokratia. Teoksessa Borg, Sami (toim.), *Suomen demokratiaindikaattorit*. Oikeusministeriön julkaisu 1/2006. Edita Prima, Helsinki, 71–91.
- Grönlund, Kimmo (2007). Knowing and Not Knowing: The Internet and Political Information. *Scandinavian Political Studies*, 30(3): 397–418.
- Grönlund, Kimmo (2009). Poliittinen tietämys. Teoksessa Borg, Sami ja Paloheimo, Heikki (toim.), *Vaalit yleisdemokratiassa*. Tampere University Press, Tampere, 175–205.
- Grönlund, Kimmo ja Milner, Henry (2006). The Determinants of Political Knowledge in Comparative Perspective. *Scandinavian Political Studies*, 29(4): 386–406.
- Grönlund, Kimmo, Paloheimo, Heikki, Sundberg, Jan, Sänkiaho, Risto, ja Wass, Hanna (2005). Kiinnittyminen politiikkaan. Teoksessa Paloheimo, Heikki (toim.), *Vaalit ja demokratia Suomessa*. WSOY, Helsinki, 88–118.
- Gschwend, Thomas (2001). *Strategic Voting in Mixed Electoral Systems*. Ph.D. dissertation. State University of New York at Stony Brook, Stony Brook, NY.
- Habermas, Jürgen (1984). *The Theory of Communicative Action - Reason and the Rationalization of Society*. Polity Press, Cambridge.
- Held, David (1987). *Models of Democracy*. Polity Press, Oxford.
- Hibbing, John R. ja Theiss-Morse, Elisabeth (2002). *Stealth Democracy. Americans' Beliefs about How Government Should Work*. Cambridge University Press, Cambridge.

- Hibbs Jr., Douglas A. (2006). Voting and the Macroeconomy. Teoksessa Weingast, Barry R. ja Wittman, Donald A. (toim.), *The Oxford Handbook of Political Economy*. Oxford University Press, Oxford, 565–586.
- Highton, Benjamin ja Wolfinger, Raymond E. (2001). The First Seven Years of the Political Life Cycle. *American Journal of Political Science*, 45(1): 202–209.
- Holmberg, Sören ja Oscarsson, Henrik (2004). *Väljare: svenskt väljarbete under 50 år*. Norstedts Juridik, Stockholm.
- Howe, Paul (2006). Political Knowledge and Electoral Participation in the Netherlands: Comparisons with the Canadian Case. *International Political Science Review*, 27(2): 137–166.
- Hyman, Herbert (1959). *Political socialization: A study in the psychology of political behavior*. Free Press, Glencoe, IL.
- Hyman, Herbert H. ja Sheatsley, Paul B. (1947). Some Reasons Why Information Campaigns Fail. *Public Opinion Quarterly*, 11(3): 412–423.
- Jamieson, Kathleen Hall (2000). *Everything You Think You Know about Politics and Why You're Wrong*. Basic Books, New York.
- Jennings, M. Kent (1996). Political Knowledge Over Time and Across Generations. *Public Opinion Quarterly*, 60(2): 228–252.
- Jerit, Jennifer, Barabas, Jason, ja Bolsen, Toby (2006). Citizens, Knowledge and the Information Environment. *American Journal of Political Science*, 50(2): 266–282.
- Karp, Jeffrey A. ja Brockington, David (2005). Social Desirability and Response Validity: A Comparative Analysis of Overreporting Voter Turnout in Five Countries. *Journal of Politics*, 67(3): 825–840.
- Karvonen, Lauri ja Paloheimo, Heikki (2003). Eduskuntavaalitutkimus 2003. *Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston materiaalitunnus: FSD1260*.
- Key, V.O. (1961). *Public Opinion and American Democracy*. Alfred A. Knopf, New York.
- Key, V.O. (1966). *The Responsible Electorate: Rationality in Presidential Voting 1936-1960*. Belknap, Cambridge.

- Kiewiet, D. Roderick ja Rivers, Douglas (1984). A Retrospective on Retrospective Voting. *Political Behavior*, 6(4): 369–393.
- Kitcher, Philip (2006). Public Knowledge and the Difficulties of Democracy. *Social Research*, 73(4): 1205–1224.
- Kroh, Martin (2007). Measuring Left-Right Political Orientation: The Choice of Response Format. *Public Opinion Quarterly*, 71(2): 204–220.
- Krosnick, Jon (1990). Government policy and citizen passion: A study of issue publics in contemporary America. *Political Behavior*, 12(1): 59–93.
- Krosnick, Jon (1998). Review of What Americans Know about Politics and Why It Matters, by M. X. Delli Carpini and S. Keeter. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 559(1): 181–191.
- Kuklinski, James H. ja Quirk, Paul J. (2001). Conceptual Foundations of Citizen Competence. *Political Behavior*, 23(3): 285–311.
- Lambert, Ronald D., Curtis, James E., Kay, Barry J., ja Brown, Steven D. (1988). The Social Sources of Political Knowledge. *Canadian Journal of Political Science*, 21(2): 359–374.
- Langton, Kenneth P. ja Jennings, M. Kent (1968). Political Socialization and the High School Civics Curriculum in the United States. *American Political Science Review*, 62(3): 852–867.
- Lau, Richard R. ja Redlawsk, David P. (1997). Voting Correctly. *American Political Science Review*, 91(3): 585–598.
- Lau, Richard R. ja Redlawsk, David P. (2006). *How Voters Decide: Information Processing during Election Campaigns*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Lawrence, Christopher Neil (2003). *The Role of Political Sophistication in the Decision-Making Processes of Voters*, University of Mississippi, Ph.D. Thesis.
- Lippmann, Walter (1922). *Public Opinion*. Harcourt, New York.
- Lippmann, Walter (1925). *The Phantom Public*. Harcourt, New York.

- List, Christian ja Goodin, Robert E. (2001). Epistemic democracy: Generalizing the condorcet jury theorem. *The Journal of Political Philosophy*, 9(3): 277–306.
- Lodge, Milton, McGraw, Kathleen M., ja Stroh, Patrick (1989). An Impression-Driven Model of Candidate Evaluation. *American Political Science Review*, 83(2): 399–419.
- Lupia, Arthur (1994). Shortcuts Versus Encyclopedias: Information and Voting-Behavior in California Insurance Reform Elections. *American Political Science Review*, 88(1): 63–76.
- Lupia, Arthur (2006). How Elitism Undermines the Study of Voter Competence. *Critical Review*, 18(1-3): 217–232.
- Lupia, Arthur ja McCubbins, Matthew (1998). *The democratic dilemma*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Lupia, Arthur ja Prior, Markus (2008). Money, Time, and Political Knowledge: Distinguishing Quick Recall and Political Learning Skills. *American Journal of Political Science*, 52(1): 169–183.
- Luskin, Robert C. (1987). Measuring Political Sophistication. *American Journal of Political Science*, 31(4): 856–899.
- Luskin, Robert C. (1990). Explaining Political Sophistication. *Political Behavior*, 12(4): 331–361.
- Luskin, Robert C., Fishkin, James S., ja Jowell, Roger (2002). Considered Opinions: Deliberative Polling in Britain. *British Journal of Political Science*, 32(3): 455–487.
- Lyons, William ja Alexander, Robert (2000). A Tale of Two Electorates: Generational Replacement and The Decline of Voting in Presidential Elections. *The Journal of Politics*, 62(4): 1014–1034.
- Macpherson, C.B. (1977). *The Life and Times of Liberal Democracy*. Oxford University Press, Oxford.
- Mancini, Paolo (1999). New Frontiers in Political Professionalism. *Political Communication*, 16(3): 231–245.

- Manin, Bernard (1997). *The Principles of Representative Government*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Marsh, Alan ja Kaase, Max (1979). Measuring Political Action. Teoksessa Barnes, Samuel H. ja Kaase, Max (toim.), *Political Action: Mass Participation in Five Western Democracies*. Sage, Beverly Hills, CA., 58–97.
- Martikainen, Pekka, Martikainen, Tuomo, ja Wass, Hanna (2005). The Effect of Socioeconomic Factors on Voter Turnout in Finland: A Register-based Study of 2.9 Million Voters. *European Journal of Political Research*, 44(5): 645–669.
- McAllister, Ian (1998). Civic Education and Political Knowledge in Australia. *Australian Journal of Political Science*, 33(1): 7–23.
- McKelvey, Richard D. ja Ordeshook, Peter C. (1985). Sequential Elections with Limited Information. *American Journal of Political Science*, 29(3): 480–512.
- Meirick, Patrick C. ja Wackman, Daniel B. (2004). Kids Voting and Political Knowledge: Narrowing Gaps, Informing Votes. *Social Science Quarterly*, 85(5): 1161–1177.
- Mill, John Stuart (1951/1861). Considerations on Representative Government. Teoksessa Acton, H.B. (toim.), *Utilitarianism, Liberty and Representative Government*. Dent and Sons, London.
- Miller, Nicholas (1986). Information, Electorates and Democracy: Some Extensions and Interpretations of the Condorcet Jury Theorem. Teoksessa Grofman, Bernard (toim.), *Information Pooling and Group Decision Making*. JAI Press, Greenwich, CT., 173–192.
- Milner, Henry (2002). *Civic Literacy: How Informed Citizens Make Democracy Work*. University Press of New England, Hanover and London.
- Mondak, Jeffery J. ja Anderson, Mary R. (2004). The Knowledge Gap: A Reexamination of Gender-Based Differences in Political Knowledge. *Journal of Politics*, 66(2): 492–512.
- Morse, Suzanne W. (1989). *Renewing Civic Capacity: Preparing College Students for Service and Citizenship*. George Washington University, Washington DC.

- Myllyniemi, Sami (2007). *Perusarvot puntarissa: Nuorisobarometri 2007*. Nuorisosiain neuvottelukunta, julkaisuja 37. Opetusministeriö, Helsinki.
- Nairne, James S. (2002). Remembering Over the Short-Term: The Case Against the Standard Model. *Annual Review of Psychology*, 53(1): 53–81.
- Neuman, Russell W. (1986). *The Paradox of Mass Politics: Knowledge and Opinion in the American Electorate*. Harvard University Press, Cambridge, MA.
- Nie, Norman H., Junn, Jane, ja Stehl-Barry, Kenneth (1996). *Education and Democratic Citizenship in America*. University of Chicago Press, Chicago, Ill.
- Niemi, Richard G. ja Junn, Jane (1998). *Civic Education: What Makes Students Learn*. Yale University Press, New Haven, CT.
- Niemi, Richard G. ja Sobieszek, Barbara I. (1977). Political Socialization. *Annual Review of Sociology*, 3: 209–233.
- Norris, Pippa (2000). *A Virtuous Circle. Political Communication in Postindustrial Societies*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Oscarsson, Henrik (2007). A Matter of Fact? Knowledge Effects on the Vote in Swedish General Elections 1985-2002. *Scandinavian Political Studies*, 30(3): 301–322.
- Paakkunainen, Kari (toim.) (2003). *Kyllä politiikalle, mutta...* Nuorisosiain neuvottelukunta, julkaisuja 27. Opetusministeriö, Helsinki.
- Paakkunainen, Kari (toim.) (2007). *Sukupuolipolitiikka: Nuoret ja eduskuntavaalit 2007*. Nuorisosiain neuvottelukunta, julkaisuja 36. Opetusministeriö, Helsinki.
- Page, Benjamin ja Shapiro, Robert (1992). *The Rational Public. Fifty Years of Trends in Americans' Policy Preferences*. The University of Chicago Press, Chicago, Ill.
- Paloheimo, Heikki (2003). Miten äänestäjät valitsevat puolueen? *Politiikka*, 45(3): 175–193.
- Paloheimo, Heikki (2007). Eduskuntavaalitutkimus 2007. *Yhteiskuntatieteellisen tietoaarkiston materiaalitunnus FSD2269*.

- Paloheimo, Heikki (2008). Ideologiat ja ristiriitaulottuvuudet. Teoksessa Paloheimo, Heikki ja Raunio, Tapio (toim.), *Suomen puolueet ja puoluejärjestelmä*. WSOY, Helsinki, 27–60.
- Pesonen, Pertti (1965). *Valtuutus kansalta*. WSOY, Porvoo, Helsinki.
- Pesonen, Pertti (1972). Valitsijain vaalikiinnostus. Teoksessa Pesonen, Pertti (toim.), *Protestivaalit, nuorisovaalit*. Poliitiikan tutkimuksia 12. Ylioppilastukiry., Helsinki, Tampere, 67–100.
- Pesonen, Pertti, Sänkiaho, Risto, ja Borg, Sami (1991). Eduskuntavaalitutkimus 1991. *Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston materiaalitunnus: FSD1088*.
- Pesonen, Pertti, Sänkiaho, Risto, ja Borg, Sami (1993). *Vaalikansan äänivalta*. WSOY, Juva.
- Petersson, Olof, Hermansson, Jörgen, Micheletti, Michele, Teorell, Jan, ja Westholm, Anders (1998). *Demokratirådets rapport 1998: Demokrati och medborgarskap*. SNS Förlag, Stockholm.
- Popkin, Samuel L. (1991). *The Reasoning Voter: Communication and Persuasion in Presidential Campaigns*. The University of Chicago Press, Chicago, Ill.
- Popkin, Samuel L. ja Dimock, Michael A. (1999). Political knowledge and citizen competence. Teoksessa Soltan, Karol Edward ja Elkin, Stephen L. (toim.), *Citizen Competence and Democratic Institutions*. Pennsylvania State University Press, University Park, PA., 117–146.
- Price, Vincent (1999). Political Information. Teoksessa Robinson, John P., Shaver, Phillip R., ja Wrightsman, Lawrence S. (toim.), *Measures of Political Attitudes*. Academic Press, New York, 591–639.
- Prior, Markus (2005). News vs. Entertainment: How Increasing Media Choice Widens Gaps in Political Knowledge and Turnout. *American Journal of Political Science*, 49(3): 577–592.
- Remy, Richard C. ja Turner, Mary Jane (1979). Basic citizenship competencies: guidelines for educators, policymakers, and citizens. *Mershon Center Quarterly Report, Ohio State University*, 5: 1–8.

- Robinson, John P. ja Davis, Dennis (1990). Television News and the Informed Public: An Information-Processing Approach. *Journal of Communication*, 40(3): 106–119.
- Sartori, Giovanni (1987). *The Theory of Democracy Revisited. Part One: The Contemporary Debate*. Chatham House, Chatham, NJ.
- Schumpeter, Joseph (1976/1942). *Capitalism, Socialism and Democracy*. George Allen & Unwin, London, 5 painos.
- Silver, Brian D., Anderson, Barbara A., ja Abramson, Paul R. (1986). Who Overreports Voting. *American Political Science Review*, 80(2): 613–624.
- Smith, Eric R.A.N. (1989). *The Unchanging American Voter*. University of California Press, Berkeley, CA.
- Strate, John M., Parrish, Charles J., Elder, Charles D., ja Ford, Coit (1989). Life Span Civic Development and Voting Participation. *American Political Science Review*, 83(2): 443–464.
- Sundberg, Jan, Wilhelmsson, Niklas, ja Åsa Bengtsson (2005). Svenskt och finskt väljarbeteende. Teoksessa Åsa Bengtsson ja Grönlund, Kimmo (toim.), *Den finlandssvenska väljaren*. Institutet för finlandssvensk samhällsforskning, Åbo, 23–55.
- Suutarinen, Sakari, Brunell, Viking, Poutiainen, Annikki, Puhakka, Eija, Saari, Hannu, ja Törmäkangas, Kari (2001). *Suomen peruskoulun päättövaiheessa olevien nuorten yhteiskunnalliset tiedot, taidot, käsitykset, asenteet ja toiminta 28 maan kansainvälisessä vertailussa*. Koulutuksen Tutkimuslaitos: Jyväskylän yliopisto.
- Sänkiäho, Risto (1991). *Puolueiden kannattajakunnan rakenne*. Suomen virallinen tilasto, vaalit 1991: 2. Kansanedustajain vaalit. Tilastokeskus.
- Söderlund, Peter (2008). Retrospective Voting and Electoral Volatility: A Nordic Perspective. *Scandinavian Political Studies*, 31(2): 217–240.
- Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (2007). *Tilasto: Synnyttäjät, synnytykset ja vastasyntyneet*. THL, Helsinki.

- Thompson, Dennis F. (1971). *The Democratic Citizen: Social Science and Democratic Theory in the Twentieth Century*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Thompson, Dennis F. (2008). Deliberative Democratic Theory. *The Annual Review of Political Science*, 11: 497–520.
- Tilastokeskus (2007). *Velkaantumistilasto 2007*. Helsinki.
- Tilastokeskus (2008). *Suomen virallinen tilasto: Väestö*. Helsinki.
- Tilastokeskus (2009). *Vaalitilasto*. StatFin-tilastopalvelu.
- Torney-Purta, Judith, Hahn, Carole, ja Amadeo, Jo-Ann (2001a). Principles of subject-specific instruction in education for citizenship. Teoksessa Brophy, Jere (toim.), *Subject-Specific Instructional Methods and Activities*. Elsevier Science, Oxford, 373–410.
- Torney-Purta, Judith, Lehmann, Rainer, Oswald, Hans, ja Schulz, Wolfram (2001b). *Citizenship and Education in Twenty-eight Countries: Civic Knowledge and Engagement at Age Fourteen*. The International Association for the Evaluation of Educational Achievement.
- Tranter, Bruce (2007). Political Knowledge and its Partisan Consequences. *Australian Journal of Political Science*, 42(1): 73–88.
- Verba, Sidney, Burns, Nancy, ja Schlozman, Kay Lehman (1997). Knowing and Caring about Politics: Gender and Political Engagement. *The Journal of Politics*, 59(3): 1051–1072.
- Vromen, Ariadne (1995). Paul Keating is the Prime Minister, but Who Delivers the Mail? A Study of Political Knowledge Amongst Young People. *Australian Journal of Political Science*, 30(1): 74–90.
- Wass, Hanna (2007). The effects of age, generation and period on turnout in Finland 1975–2003. *Electoral Studies*, 26(3): 648–659.
- Wass, Hanna (2008). *Generations and turnout. The generational effect in electoral participation in Finland*. Acta Politica 35. Helsinki University Print, Helsinki.
- Weissberg, Robert (1974). *Political learning, political choice, and democratic citizenship*. Prentice-Hall, Englewood-Cliffs, NJ.

- Weissberg, Robert (2001). Democratic Political Competence: Clearing the Underbrush and a Controversial Proposal. *Political Behavior*, 23(3): 257–284.
- Wittman, Donald A. (1989). Why Democracies Produce Efficient Results? *Journal of Political Economy*, 97(6): 1395–1424.
- Wolfinger, Raymond E. ja Rosenstone, Steven J. (1980). *Who votes?* Yale University Press, New Haven, CT.
- Zaller, John R. (1992). *The Nature and Origins of Mass Opinion*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Zukin, Cliff, Keeter, Scott, Andolina, Molly, Jenkins, Krista, ja Carpini, Michael X. Delli (2006). *A New Engagement: Political Participation, Civic Life, and the Changing American Citizen*. Oxford University Press, Oxford.

